

KESKI-SUOMEN VALTAKUNNALLISESTI JA MAAKUNNALLISESTI ARVOKKAAT MAISEMA-ALUEET 2016

KESKI-SUOMEN LIITTO
Regional Council of Central Finland

Kirjoittaja:

Katriina Koski /

ProAgria Etelä-Suomi ry, Etelä-Suomen maa- ja kotitalousnaiset

Julkaisija:

Keski-Suomen liitto

Cygnaeuksenkatu 1, 40100 Jyväskylä

Puhelin 0207 560 200 / vaihde

Julkaisu:

B202

ISSN 0788-7043

ISSN 2341-989X, sähköinen

ISBN 978-951-594-484-9

ISBN 978-951-594-485-6, sähköinen

Taitto:

Katriina Koski

Valokuvat:

Katriina Koski, Jutta Ahro, Auli Hirvonen

Hämeenlinna 2016

**KESKI-SUOMEN VALTAKUNNALLISESTI JA
MAAKUNNALLISESTI ARVOKKAAT MAISEMA-ALUEET 2016**

SISÄLLYS

SISÄLLYS	4
ESIPUHE	5
1 TYÖN TAUSTA JA TAVOITTEET	6
1.1 INVENTOINNIN TYÖVAIHEET	8
1.2 VALMISTELUVAIHE JA INVENTOINTIKOHTEIDEN VALINTA	9
1.3 INVENTOINTI JA KÄYTETYT AINEISTOT	10
1.4 MAASTOTYÖT	10
1.5 MAISEMA-ALUEIDEN ARVIOINTI	11
1.6 RAJAUKSET	12
2 MAAKUNNAN MAISEMAN PIIRTEET	14
OSA I	
VALTAKUNNALLISESTI ARVOKKAAT MAISEMA-ALUEET	20
OSA II	
MAAKUNNALLISESTI ARVOKKAAT MAISEMA-ALUEET	70
LÄHTEET JA TAUSTA-AINEISTO	256

ESIPUHE

Keski-Suomessa on useita valtakunnallisia ja maakunnallisia kulttuuriympäristöjä maisema-alueineen. Valtakunnallisten maisema-alueiden päivitys suoritettiin vuosina 2009 ja 2014 ja maakunnallisten alueiden vuosina 2014 - 2015. Päivitykset liittyvät Keski-Suomen maakuntakaavan tarkistukseen. Valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita on 12 ja maakunnallisesti arvokkaita 46.

On tärkeää ymmärtää, että maisema-arvot säilyvät parhaiten, kun valtakunnalliset ja maakunnalliset maisema-alueet pysyvät elinvoimaisina ja maankäyttö, joka on luonut alueiden ominaispiirteet, jatkuu edelleen. Maisema on jatkuvassa muutostilassa, mihin vaikuttaa sekä luonnon että ihmisen toiminta. Liika toiminnan rajoittaminen maisema-alueilla ei voi olla lähtökohtana, eikä maisema-alueen status saa muodostaa estettä vakiintuneelle elinkeinotoiminnalle tai muille yhteiskunnan toimintoille.

Keski-Suomen maakuntahallitus käynnisti Keski-Suomen maakuntakaavan tarkistuksen 13.3.2015. Tarkistus koskee kaikkia voimassa olevia kaavoja ja kaikkia maakuntakaavan teemoja. Kaavoitusprosessin lopputuloksena saadaan voimassa olevat maakuntakaavat korvaava Keski-Suomen tarkistettu maakuntakaava.

Keski-Suomen liitto tulee hyödyntämään valtakunnallisten ja maakunnallisten maisema-alueiden päivitystä maakuntakaavan tarkistuksessa. Kiitämme inventoinnin tekijöitä ja maakunnallista kulttuuriympäristöryhmää ansiokkaasta työstä.

Tapani Mattila

Maakuntajohtaja

1 TYÖN TAUSTA JA TAVOITTEET

Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet ovat edustavimpia maaseudun kulttuurimaisemia, joiden arvo perustuu monimuotoiseen kulttuurivai-kutteiseen luontoon, hoidettuun viljelymaisemaan ja perinteiseen rakennuskantaan. Suomessa on 156 valtioneuvoston periaatepäätöksellä vuonna 1995 vahvistettua valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta. Nämä alueet on päivitysinventoitu ympäristöministeriön hankkeena vuosina 2010–2014. Tämän ohella on selvitetty ja arvioitu uusia alueita. Inventoinnin tuloksena on koottu päi- vitetty ehdotus valtakunnallisesti arvokkaiksi mai- sema-alueiksi. Uusi ehdotus sisältää 183 valtakun- nallisesti arvokasta maisema-aluetta. Päivitysin- ventoinnin perusteella laaditun alue-valikoiman on tarkoitus korvata vuonna 1995 vahvistettu alue- listaus valtakunnallisten alueidenkäyttötavoittei- den (VAT) tarkoittamana viranomaisinventointina. Tämä edellyttää uutta valtioneuvoston päätöstä.

Keski-Suomen valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet, vuoden 1995 VNP mukaiset 8 aluetta, päivitysinventoitiin vuonna 2009 ympäristöministeriön pilottihankkeena Keski-Suomen ympäristökeskuksen työnä. Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointien edettyä vuosina 2010-2014 vaiheittain koko maassa, Keski-Suomen aineiston osalta todettiin täydennysin- ventointitarpeita. Keski-Suomen ELY-keskus teetti täydennysinventoinnin vuonna 2014 PProAgria Etelä-Suomen MKN Maisemapalveluilla. Työtä ohjasi Keski-Suomen maakunnan kulttuuriympäristöryhmä (MAKU) ja valtakunnallisesti ympäristöministeriön johdolla istunut MAPIO-työryhmä.

Inventoinneissa keskityttiin maaseudun kulttuurimaisemiin, erityisesti viljelymaisemiin ja muihin alkutuotannon synnyttämiin maisemiin. Keskeisiä ovat perinteisessä asussa säilyneet, elinvoimaiset, luonnoltaan ja kulttuuriperinnöltään monipuoliset viljelymaisemakokonaisuudet kyliseen, luonnonalueineen ja historiallisine kohteineen.

Maisema-alueiden tulee täyttää maisema-aluetyöryhmän (mietintö 66/1992) laatiman maisema- maakuntajaon edellyttämä edustavuus. Päivitysinventointiin ei erikseen sisällytetty alkuperäistä luontoa koskevia kohteita, joita on selvitetty erilais- ten luonnonsuojeluohjelmien yhteydessä. Samoin metsätalouskohteiden sekä kaupunki- ja tiemaisemien tarkastelu rajattiin pois. Niitä ja rakennettua ympäristöä edustavia kohteita on selvitetty valta- kunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuri- ympäristöjen (RKY 2009) vuonna 2009 valmistu- neessa päivitysinventoinnissa. Kohdevalikoimaan sisällytettävänä luonnonalueina tulivat kuitenkin kysymykseen kulttuurihistoriallisesti huomatta- vat maisemanähtävyydet.

Keski-Suomen maakuntahallitus käynnisti 13.3.2015 Keski-Suomen maakuntakaavan tarkis- tuksen. Tarkistus koskee kaikkia voimassa olevia kaavoja ja kaikkia maakuntakaavan teemoja. Kaa- voituspöytäkirjan lopputuloksena saadaan voimas- sa olevat maakuntakaavat korvaava Keski-Suo- men tarkistettu maakuntakaava. Kaavoitusproses- si edellyttää päivityksen lisäksi uusien varausten ja joidenkin olemassa olevien varausten osalta sel- vityksiä ja tutkimuksia. Maakunnallisesti arvokkai- den maisema-alueiden päivitysinventointi on yksi maakuntakaavan tarkistusta varten tehdyistä sel- vityksistä. Maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden inventointi 2015 selvitys koostuu ra- portista, inventointilomakkeista ja rajauskartasta.

Keski-Suomen maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet inventoitiin ensimmäisen kerran vuon- na 1995 Keski-Suomen liiton toimesta (Horppi- la- Jämsä, L. & Salminen, M. 1996). Selvitykses- sä maakunnallisesti arvokkaiksi katsottiin yhteen- sä 47 aluetta. Päivitysinventointi tehtiin vuosina 2004-2005 Keski-Suomen maakuntakaavan taustaselvityksenä. Ensimmäisen päivitysinventoinnin perusteella Keski-Suomessa on 49 maakunnalli- sesti arvokasta maisema-aluetta, jotka on osoitet- tu Keski-Suomen maakuntakaavassa.

Kuva: Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue Viisarimäen ja Rutalahden laaksomaisema.

1.1 INVENTOINNIN TYÖVAIHEET

Sekä valtakunnallisesti että maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitys-inventoinnit toteutettiin valtakunnallisen inventointiohjeistuksen mukaisesti. Ohjeistuksessa inventointiyö koostuu neljästä vaiheesta:

1. Valmisteluvaihe – laaditaan maakunnallinen maisemaselvitys (tehty Keski-Suomessa vuonna 2005), valitaan inventoitavat kohteet ja tiedotetaan hankkeesta.
2. Inventointi – kerätään tiedot inventoitavista kohteista.
3. Maastokäynti – täydennetään ja täsmennetään inventointitietoja visuaalisten havaintojen pohjalta.
4. Loppuarviointi – arvioidaan alue perustuen edellisiin vaiheisiin, ehdotetaan ja perustellaan arvoluokka sekä kirjoitetaan aluekuvaukset ja piirretään aluerajaukset.

Kuva: Ehdolla oleva valtakunnallisesti arvokas maisema-alue Kuukanpään kulttuurimaisema.

1.2 VALMISTELUVAIHE JA INVENTOINTIKOHTTEIDEN VALINTA

Keski-Suomessa laaditut maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden inventoinnit vuosilta 1995 ja 2005, sekä vuonna 2005 laadittu Keski-Suomen maakunnallinen maisemaselvitys ja maisemallinen osa-aluejako toimivat inventointien pohjana. Maakunnallinen maisemaselvitys tarkensi maisema-alueityöryhmän (mietintö 66/1992) laatimaa maisemamaakuntajakoa Keski-Suomen osalta.

Molemmissa inventoinneissa inventoitavien kohteiden valinnan perusteena oli:

- Maisema-alueityöryhmän mietintö 66/1992, sekä Valtioneuvoston periaatepäätös 5.1.1995
- Luettelot valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista sekä maisemanähtävyyksistä
- RKY 1993 inventoinnin kulttuurimaisemakokonaisuudet, joita ei ole sisällytetty Museoviraston RKY 2009 päivitysinventoinnin kohdevalikoimaan
- Maisemamaakuntajako sekä maakunnallinen maisemaselvitys
- Paikallistuntemus: maakuntamuseo, ELY-keskus
- Kunnat, paikallisyhdistykset, asukkaat

Kuva: Ehdolla oleva valtakunnallisesti arvokas maisema-alue Alhojärven viljelymaisemat.

1.3 INVENTOINTI JA KÄYTETYT AINEISTOT

Inventointivaiheessa kohteista kerättiin inventointitiedot yhtenäiselle inventointilomakkeelle. Lähdeaineistona inventointilomakkeessa käytettiin SYKEssä maisema-alueiden päivitysinventointia varten laadittua MAPA-paikkatietopakettia, maakunnallista maisemaselvitystä sekä muita aikaisempia luontoa ja maisemaa koskevia inventointeja, paikallishistoriikkeja sekä historiallista kartta-aineistoa. Kunnista saatiin mahdollisuuksien mukaan käyttöön kaava-aineistoja sekä tehtyjä kaavaselvityksiä.

Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet olivat ympäristöministeriön kuulemiskierroksella alkuvuodesta 2016. Kuulemisaineistoa on käytetty raportin valtakunnallisesti arvokaiden maisema-alueiden kuvailuteksteissä.

Kuva: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue KISSAKULMAN JA KUHMOISTEN KULTTUURIMAISEMAT.

1.4 MAASTOTYÖT

Merkittävä osa inventointeja ovat maastokäynnit, jotka auttavat inventointitietojen täydentämisessä, maisemakuvan hahmottamisessa sekä lopullisessa arvioinnissa. Maastotyöt antavat tärkeää tietoa siitä, miltä alue todellisuudessa näyttää. Vaikka näkemys on subjektiivinen ja inventoijan omaan kokemukseen ja aistimaailmaan nojaava, auttaa maastokäynti tunnistamaan maiseman esteettisiä ominaisuuksia sekä toiminnallisia piirteitä. Maastokäynnillä täydennetään ja täsmennetään ennalta selvitettyjä tietoja. Valtakunnallisesti arvokaiden maisema-alueiden maastotyöt tehtiin kesällä 2014, maakunnallisesti arvokaiden kesäkausina 2014 ja 2015. Raportin kuvat ovat maastokäynneillä otettuja ja kuvaajana kuvissa Katriina Koski, Auli Hirvonen tai Jutta Ahro. Muussa tapauksessa kuvaan on merkitty kuvaajan nimi. Kuvien säilytyspaikka on Keski-Suomen ELY-keskus sekä Keski-Suomen liitto.

Kuva: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue LEPPÄVESI.

1.5 MAISEMA-ALUEIDEN ARVIOINTI

Maiseman ominaisluonteen ja erityispiirteiden tunnistamiseksi aluetta tarkastellaan useista eri näkökulmista. Tällaisia ovat mm. maisemarakenne ja luonnonpiirteet, kulttuurihistoriallinen jatkuvuus sekä maiseman visuaaliset piirteet, maisemakuva. Maisema-alueiden arvioiminen tehtiin inventoinnin taustatietojen ja maastokäynnin havaintojen pohjalta. Arviointi on yhdistelmä kaikista inventoijan kokoamista tiedoista ja tekemistä havainnoista.

Arvioinnissa esitettiin perustelut ehdotetulle arvoluokalle/arvoluokan nousulle tai laskulle. Valtakunnalliseen arvoluokkaan kuuluvien maisema-alueiden tulee edustaa maisemamaakunnalleen tyypillisiä tai muuten edustavia maisematyyppejä, joilla on huomattavaa valtakunnallista merkitystä. Maakunnallisesti arvokkaat alueet edustavat maakunnan sisäisiä erityispiirteitä; ne voivat olla harvinaisia tai hyvin säilyneitä kohteita, joissa maakunnan sisäiset maisemien erityispiirteet tulevat esille.

Arvioinnissa käytetyt kriteerit:

- Luonto, luonnonarvot ja luonnon monimuotoisuus
- Luonnonpiirteiden edustavuus, harvinaisuus, monipuolisuus ja alkuperäisyys
- Maiseman ja maankäytön historiallinen kehitys ja kehityksen jatkuvuus
- Kulttuuripiirteiden edustavuus, harvinaisuus, säilyneisyys ja alkuperäisyys
- Symboli- ja identiteettiarvot (tapahtumapaikat, historialliset tapahtumat, alueen väestölle merkittävät piirteet)
- Alueen elinvoimaisuus ja nykyinen toimivuus
- Maisemakuvan yhtenäisyys, eheys ja vaikuttavuus
- Maisemamaakunnan erityispiirteet (maisema-alue alueellisten erityispiirteiden kuvaajana)
- Maisemahäiriöt ja luonnonarvoja alentavat vauriot ja uhkatekijät

Kuva: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue Riiho-Mojjaskylä.

1.6 RAJAUKSET

Maisema-alueiden rajauksissa pyritään noudattamaan maisemarakenteen näkyvissä olevia luontevia rajoja sekä hahmottamaan yhtenäisiä aluekokonaisuuksia. Rajaus perustuu usein visuaalisesti hahmotettavaan eheään maisemakuvaan. Luontevia rajoja ovat muun muassa yhtenäiset metsäiset reunavyöhykkeet, selänteiden laki-alueet, vesistöt, joet ja joissain tapauksissa ihmisen luomat rakenteet kuten tiet tai taajamien reunat. Joskus myös toiminnallisen kokonaisuuden rajaaminen kokonaan mukaan maisema-alueeseen voi olla perusteltua. Avointa maisematilaa rajaavien reunavyöhykkeiden mukaanotto rajaukseen on oleellista, sillä juuri ne nousevat merkittävään rooliin alueen hoidon ja maankäytön suunnittelussa.

Rajaukseen voidaan sisällyttää harkiten myös lähistöllä olevia kohteita kuten muinaisjäännöskohteita, arvokkaita luonnonympäristöjä, rakennetun ympäristön arvokohteita ja perinnebiotooppeja.

Useiden maisema-alueiden rajaukset laajenivat, kun ne mukautettiin maisemarakenteen luonnollisiin rajoihin. Rajauksia laajennettiin myös ottamaan mukaan läheisiä arvokkaita luontokohteita sekä muinaisjäännöksiä. Rajauksia jouduttiin myös paikoin pienentämään erityisesti taajamaisen rakentamisen takia.

Kuva: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue Längelmäveden kulttuurimaisema

MÄÄRITTEET

Kulttuurimaisema

Kulttuurimaisema on ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksesta syntynyt maisema, jossa näkyy ihmisen toiminnan vaikutus. Maaseudun kulttuurimaiseman perusta on viljelymaisemassa, joka on syntynyt pitkään jatkuneen maatalouden ja karjanhoidon myötä. Kulttuurimaisema on moniulotteinen käsite, eikä se itsessään sisällä arvovarausta. Kulttuurimaisemaan liittyy kuitenkin usein vahva tunnelataus.

Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue

Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue on kulttuuri- ja luonnontekijöiden muodostama erityisen kaunis, eheä ja koko Suomen maaseudun kulttuurimaisemia edustava kokonaisuus. Valtakunnallisesti arvokkaat maaseudun kulttuurimaisemat edustavat parhaiten maisemamaakunnalleen tyypillistä kulttuurimaisemaa. Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue ilmentää korkeita luonnon, kulttuurin ja maiseman arvoja. Maisema-alueet jakautuvat kahteen pääryhmään: maaseudun kulttuurimaisemiin ja maisemanähtävyyksiin. Valtakunnallisesti arvokkaalla maisema-alueella pitkät kulttuurivaikutteet ovat yhä näkyvissä. Alueella tai alueen lähellä on mahdollisesti muinaisjäännöksiä. Vanhaa rakennuskantaa on jäljellä ja se on hyvin hoidettua. Uudempi rakennuskanta sijoittuu luonteville vyöhykkeille ja soveltuu hyvin maisemaan noudattaen perinteistä, alueelle tyypillistä sijaintia. Pellot ovat olleet pitkään viljelyssä ja viljely jatkuu yhä aktiivisena. Monipuolinen maaseutuympäristö on leimaa-antava piirre; karjaa laitumilla, metsäsaarekkeita, niittyjä, puukujanteita. Perinteisiin elinkeinoihin liittyviä rakennelmia on näkyvissä; myllyt, kalakopit, laiturit, nuottakodat jne. Alue edustaa elävää maaseutua. Maisemakuva on eheä ja alue visuaalisesti hyvin hahmottuva kokonaisuus.

Maisemanähtävyys

Valtakunnallisesti arvokkaat maisemanähtävyydet ovat koko maassa hyvin tunnettuja, maisemiltaan ainutkertaisia ja kulttuurihistoriallisesti huomattavia kohteita, joissa erityistä huomiota kiinnitetään maisemakuvaan ja luonnonpiirteisiin. Maisemanähtävyydet ovat usein myös vetovoimaisia matkailukohteita. Maisemanähtävyyksiä voidaan nimetä sekä valtakunnallisesti arvokkaiksi että maakunnallisesti arvokkaiksi. Maakunnallisesti arvokkaat maisemanähtävyydet ovat paikallisesti tai maakunnassa hyvin tunnettuja näköalamaisemia tai kohteita. Maisemanähtävyys ei voi kuulua arvokkaan maisema-alueen rajauksen sisälle erillisenä kohteena.

Maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Maakunnallisesti arvokkaat maisemat edustavat esimerkillisesti maakunnalle tai maakunnan osalle tyypillistä tai erityistä kulttuurimaisemaa. Ne eivät välttämättä ole yhtä monipuolisia tai yhtä edustavia kuin valtakunnallisesti merkittävät alueet. Ne kuvastavat etenkin oman maakuntansa identiteettiä ja sisäistä monimuotoisuutta. Maakunnallisesti arvokkailla maisema-alueilla ei välttämättä täyty yhtä useat kriteerit kuin valtakunnallisesti arvokkailla alueilla.

2 MAAKUNNAN MAISEMAN PIIRTEET

Luonnonpiirteet

Keski-Suomi on topografialtaan vaihteleva ja pienipiirteinen. Suhteelliset korkeuserot voivat olla paikoin suuria varsinkin maakunnan eteläosissa. Eritoten Päijänteen alueella risteävät kallioperän murroslinjat ovat nostattaneet jylhiä kalliohuipuja. Pohjoiseen mentäessä mäet ovat loivempia moreenimäkiä. Maakunnan korkeimmat kohdat ovat sen keskivaiheilla; Multian Kiiskilänmäki, Saarijärven Kulhanvuori ja Jyväskylän Uutelanmäki ylittävät yli 250 metrin korkeudelle merenpinnasta. Tasaisinta maasto on maakunnan pohjois- ja luoteisosissa.

Geologisesti Keski-Suomen maakunta sijoittuu niin kutsutulle Keski-Suomen granitoidikompleksin alueelle. Kallioperä muodostuu pääasiassa karkearakeisista graniiteista ja granodioriiteista. Paikoin esiintyy emäksisiä syväkivilajeja, kuten peridotittia, gabroa ja dioriittia. Maakunnan eteläosassa on lisäksi liuskekivivyöhyke. Kallioperä on suurimmaksi osaksi moreenien, erityisesti drumliinikenttien peitossa. Harjujaksot rytmittävät mai-

semaa maakunnan keski- ja pohjoisosissa. Maakunnan eteläosissa, erityisesti Päijänteen alueella yleistyvät myös kalliomaat. Savimaita on verrattain vähän.

Mannerjäätikön vetäytymisen jälki näkyy Keski-Suomen maiseman juovikkuudessa. Vesistöt, laaksot, maanpinnan muodot sekä kangas- ja turvemaat ovat tavallisesti luode-kaakko-suuntaisia. Vesistöt voidaan jakaa karkeasti itäosien luontaisesti kirkkaisiin, suuriin reittivesiin, joista merkittävimpiä ovat Rautalammin reittiin kuuluvat Päijänne ja Keitele, sekä länsiosien suovaltaisten valuma-alueiden humuspitoisempiin ja pienempiin vesiin. Keski-Suomessa on maaston pienipiirteisyyden ansiosta suuri määrä pienvesiä eli lampia, puroja ja lähteitä. Lähes kaikki Keski-Suomen vesistöt kuuluvat Kymijoen vesistöalueeseen, ainoastaan Keuruun ja Pihlajaveden vesistöt laskevat Kokemäenjokeen.

Maakunta jakautuu kahteen eri metsäkasvillisuusvyöhykkeeseen: etelä- ja itäosat kuuluvat eteläbo-

Kuva: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue Rahkola

reaaliseen ja luoteisosat keskiboreaaliseen vyöhykkeeseen. Yleisin metsätyyppi on mustikkatyyppin kuusivoittoinen tuore kangas. Koillista kohti mentäessä yleistyvät puolukkatyyppin kuivahko mäntykangas. Maakunnan itä- ja eteläosissa esiintyy myös jonkin verran lehtomaisia tuoreita kangasmetsiä. Harjumailla metsät ovat kanervatyyppin mäntykankaita. Jopa neljännes Keski-Suomen maapinta-alasta on suota. Maakunta sijaitsee Pohjanmaan aapasuovyöhykkeen sekä Sisä-Suomen keidassuovyöhykkeen vaihettumisalueella.

Kulttuuripiirteet

Nykyinen Keski-Suomen maakunnan alue oli pitkään Hämeen ja Savon välistä harvaan asuttua erämaa-alueita. Maaperän karuus, isot korkeusvaihtelut, savimaiden vähäisyys ja runsaat vesistöt ovat määrittäneet asutuksen sijoittumista ja luoneet maakunnalle omanlaisensa maaseutumaiseman. Kulttuuripiirteissä on niin itäisiä kuin läntisiä vaikutteita.

Pysyvä asutus alkoi levittäytyä Keski-Suomeen Hämeestä 1400-luvulla ensin Jämsän pitäjän alueelle Jämsänkosken, Koskenpään, Petäjaveden, Korpilahden ja Muuramen kyliin ja Sysmän pitäjän pohjoisosiin Joutsan, Leivonmäen ja Luhangan kyliin. Saarioisten hallintopitäjän erämaihin kuulunut Jyväsjoen kylä eli Jyväskylä sai pysyvän asutuksensa 1400-luvun lopulla. Keskiajan loppuvaiheessa maakunnan alueella oli 180 taloa, joiden asukkaat olivat lähes yksinomaan hämäläisiä. Pohjoisimmat talot sijaitsivat Jyväskylän korkeudella.

1540-luvulta lähtien alkoivat savolaiset vallata Keski-Suomen itä- ja pohjoisosien kuusimetsiä ja kalavesiä, osin kuningas Kustaa Vaasan uudisasutuspolitiikan myötä. Savolaisia pitäjiä olivat muun muassa Keuruu, Saarijärvi, Viitasaari ja Laukaa. Vuonna 1600 Keski-Suomessa oli jo 500 itsenäistä taloa ja 70 räälssilampudon tilaa.

Keski-Suomen uudisasutus hakeutui aluksi maakunnan eteläosien järvien ja jokien rannoille laskeville hiesu- ja hietasavikoille ja mäkien lämpimille rinteille. Järvet ja joet olivat myös tärkeitä kulkuväylinä ja kalavesinä, joten yhteys vesistöihin oli asutuksen sijoittumisen kannalta ratkaiseva tekijä. Talot ovat olleet vauraita talonpoikaistiloja. Ky-

lät ovat paikoin muistuttaneet sarkajakoista hämäläistä raittikylää.

Pohjoisemmassa kaskiviljelyä harjoittaneet savolaiset uudisraivaajat asettuivat vedenkoskemattomille mäkimailla. Asutus on näillä alueilla ollut aina harvaa yksittäisasutusta ja muodostunut 3-5 talon käsittävistä pienkylistä, jotka ovat sijoittuneet vesistöjen ja maanteiden läheisyyteen sekä vedenkoskemattomilla mäkimailla myös ravinteisille ja

Kuva: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue Petäjaveden vanhan kirkon kulttuurimaisema

pienilmastollisesti edullisemmille mäkien rinteille ja lakialueille. Maantiet kulkivat harjumuodostelmien mukaisesti luode-kaakko-suunnassa.

Pienviljely ja karjatalous olivat pääasiallisina elinkeinoina lähes kaikilla Keski-Suomen asukkailla vielä 1800-luvun lopulla. Käsityöläisten ja kauppiaiden asuttama parin tuhannen asukkaan Jyväskylässä oli maakunnan ainoa kaupunkikeskus. Puunjalostusteollisuuden kehittyminen 1900-luvun alussa mullisti kuitenkin elinkeinorakenteen Äänekosken ja Jämsän kaltaisissa maatalouspitäjissä. Hyvien uittoyhteyksien ääreen keskeisten vesireittien varrelle nousseet tehtaot muuttivat myös maakunnan maisemaa.

Maisemakuva

Keskisuomalainen maisema on tyyppillisimmillään pienipiirteistä ja monivaikutteisista. Lukuisat vesistöt ja tiuhaan kumpuileva maasto hallitsevat maisemakuvaa. Metsää on paljon ja laajoja peltoaukeita vähän. Viljellyt alueet ovat levittäytyneet pirstaleisesti vesistöjen äärelle, harjujen liepeille ja myöhemmin myös turvemaille, asutus puolestaan mäenrinteille ja vesistöjen solmukohtiin. Pienviljely, karjatalous ja metsäteollisuus ovat muovanneet maisemaa.

Maisemamaakunnat ja –seudut

Suomi on jaettu kymmeneen eri maisemamaakuntaan, joista osa jakautuu edelleen maisemaseutuihin (Ympäristöministeriö 1993). Jako ilmentää kulttuurimaisemille ominaisia alueellisia piirteitä ja maisemien vaihtelevuutta. Läheisten seutujen väliset erot eivät ole jyrkkiä, sillä maisemien piirteet vaihtuvat yleensä vähittäin. Keski-Suomen maakunnan alueelle osuu kolme eri maisemamaakuntaa: Suomenselkä, Itäinen järvi-Suomi ja Hämeen viljely- ja järvimaa, ja viisi eri maisemaseutua: Lounais-Savon järviseu, Savonselän seutu, Keski-Suomen järviseu, Päijänteen seutu ja Pohjois-Hämeen järviseu.

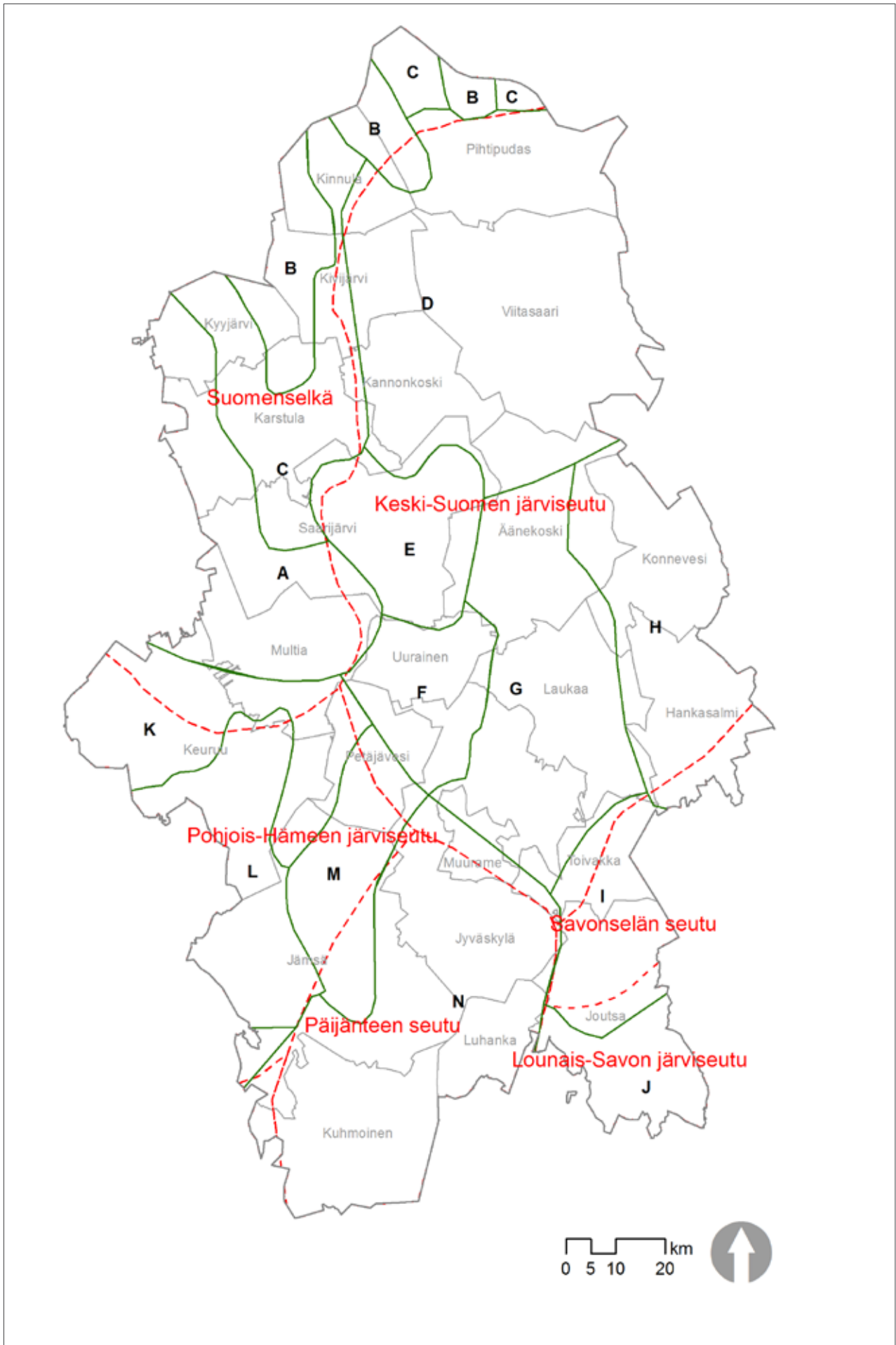
Maisematyyppit

Keski-Suomen maakunnallinen maisemaselvitys (Muhonen 2005) jakaa maakunnan vielä 14 eri maisematyyppiin. Jaottelun lähtökohtana ovat pääasiassa luonnonmaantieteelliset, biologiset ja geologiset piirteet, jotka määrittävät maiseman perusrungon ja luonteen kullakin alueella. Lisäksi selvityksen taustatietona on käytetty kulttuuripiirteitä ja niiden leviämissuuntia; asutusta, rakentamisen perinnettä, viljely- ja metsätaloukulttuuria sekä muita maisemaan jälkiä jättäneitä elinkeinoja.

Maisematyyppit

- A. Vedenkoskematon metsäylänkö
- B. Harvaan asuttu kumpuileva suoylänkö
- C. Suomenselän viljelymaat
- D. Keiteleen ja Koliman vesistö ja metsäalue
- E. Saarijärven reitin vesistö ja viljelymaat
- F. Pienten järvien ylänkö
- G. Maatalouden, teollisuuden ja kaupungistumisen ydinalue
- H. Karut vesistöiset mäkimat
- I. Savonselän suomaat
- J. Lounais-Savon järvimaa
- K. Keuruun mäkiiset metsämaat
- L. Keurusselän rantojen viljelymaat
- M. Jämsänjokilaakso
- N. Päijänteen vuorimaat ja lahdemat

Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet

Nimi	Kunta	Arvo / Aikaisempi arvo
1. Alhojärven viljelymaisema	Jämsä	V / M
2. Arvajanreitin kulttuurimaisema	Jämsä, Kuhmoinen	V / V
3. Hyyppäänvuori	Laukaa	V / -
4. Jämsänjokilaakso	Jämsä	V / M
5. Kuhmoisten linnavuoren muinaismaisema	Kuhmoinen	V / -
6. Kuukanpään kulttuurimaisema	Jyväskylä	V / M
7. Muurasjärven kulttuurimaisemat	Pihtipudas	V / V
8. Oravivuori	Jyväskylä	V / -
9. Pihtiputaan pika-asutusmaisemat: Kortteinen, Kärväskylä, Ylä-Liitonjoki	Pihtipudas	V / V, -
10. Putkilahden kulttuurimaisema	Jyväskylä	V / V
11. Viisarimäki-Rutalahti laaksomaisema	Toivakka, Joutsa	V / V
12. Saarijärven reitin kulttuurimaisemat	Saarijärvi	V / V

Maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet

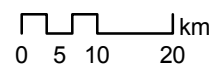
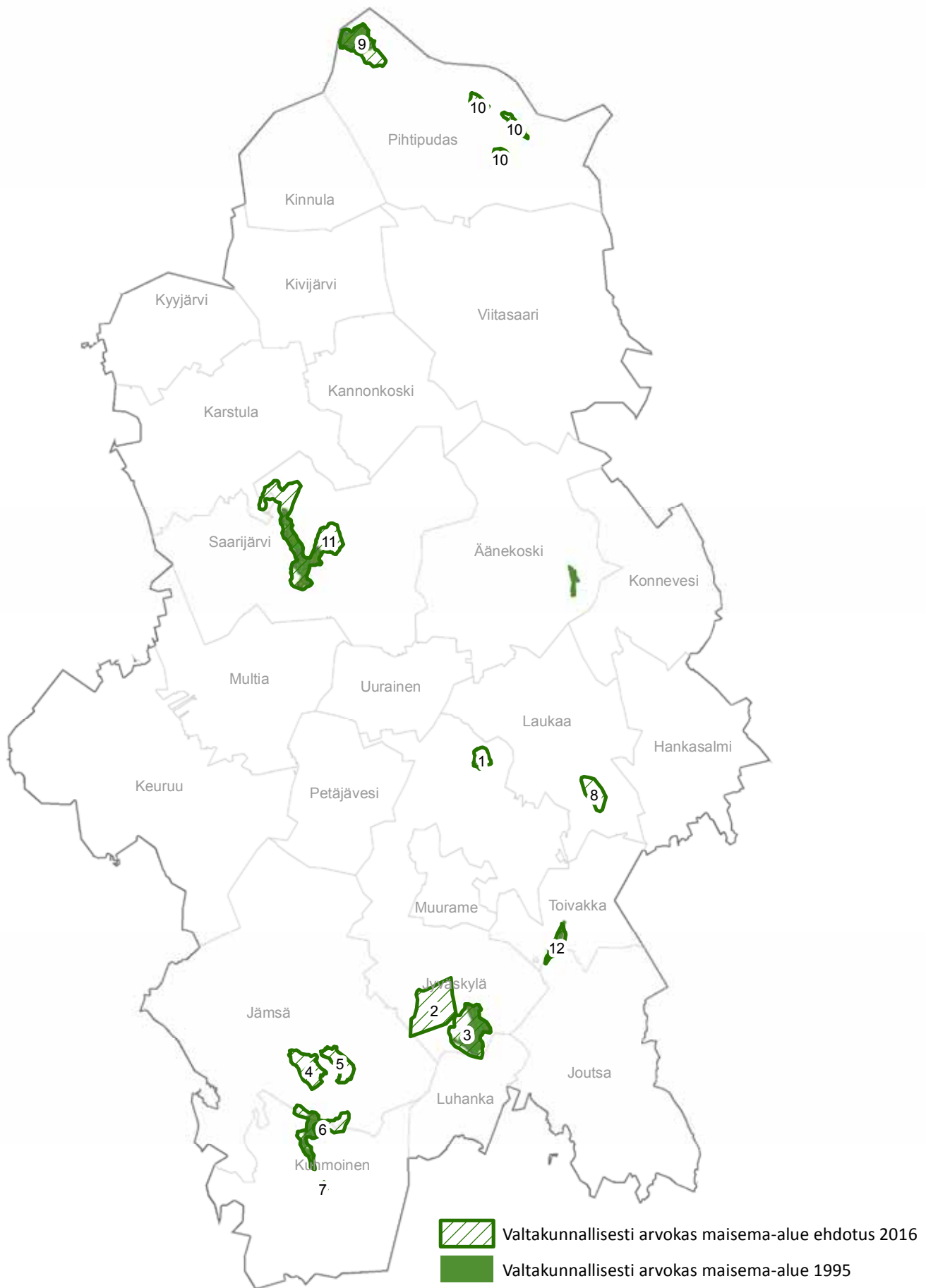
Nimi	Kunta	Arvo / Aikaisempi arvo
1. Aho-Vastinki	Karstula	M / M
2. Haavisto	Jämsä	- / M
3. Hankamäki	Hankasalmi	M / M
4. Honkola	Äänekoski	M / M
5. Hopsu	Jämsä	M / M
6. Juokslahti	Jämsä	M / M
7. Kangaskylä	Kinnula	M / M
8. Kiminki-Oikari	Karstula, Kyyjärvi	M / M
9. Kissakulma	Kuhmoinen	M / M
10. Koivistonkylä	Äänekoski	M / M
11. Kopolankylä	Multia	M / M
12. Kovalanmäki	Hankasalmi	M / M
13. Kymönkosken reitin ja Pasalan kulttuurimaisema	Viitasaari	M / M
14. Kynämöinen	Uurainen	M / M
15. Lahdenperä	Kivijärvi	M / M
16. Lankamaa	Laukaa	M / M
17. Leppävesi	Laukaa	M / M
18. Liimattala	Äänekoski	M / M
19. Luksanjärvi	Karstula	M / M
20. Längelmäveden kulttuurimaisema	Jämsä	M / -

Nimi	Kunta	Arvo / Aikaisempi arvo
21. Maatianjärvi	Jyväskylä	M / M
22. Manniskylä-Hoskari	Keuruu	M / M
23. Muhola	Kinnula	M / M
24. Oittila	Jyväskylä	M / M
25. Pajumäki	Saarijärvi	M / M
26. Pajupuro	Saarijärvi	M / M
27. Pappinen	Joutsa	M / M
28. Penttilänkylä	Kivijärvi	M / M
29. Petäjaveden vanhan kirkon kulttuurimaisema	Petäjävesi	M / -
30. Piesalankylä	Petäjävesi	M / M
31. Puuppola	Jyväskylä	M / M
32. Pääjärvi-Hokkalanmäki	Saarijärvi	M / M
33. Pölkki	Kyyjärvi	M / M
34. Rahkola	Saarijärvi	M / M
35. Rekola	Luhanka	M / M
36. Riiho-Moijaskylä	Keuruu	M / M
37. Rossinkylä	Konnevesi	M / M
38. Ruolahti	Kuhmoinen	M / M
39. Saarenkylä	Muurame	M / M
40. Saarikas	Äänekoski	M / M
41. Savio	Laukaa	M / M
42. Särkijoki	Jyväskylä	M / M
43. Tammijärvi	Luhanka	M / M
44. Tarhapää	Multia	M / M
45. Toulat	Viitasaari	M / M
46. Urpila	Kinnula	M / M
47. Vatia	Laukaa, Äänekoski	M / M

OSA I

VALTAKUNNALLISESTI ARVOKKAAT MAISEMA-ALUEET

1.	Jyväskylä	Kuukanpään kulttuurimaisema
2.	Jyväskylä	Oravivuoren maisema
3.	Jyväskylä	Putkilahden kulttuurimaisemat
4.	Jämsä	Alhojärven viljelymaisema
5.	Jämsä	Jämsänjokilaakso
6.	Jämsä, Kuhmoinen	Arvajanreitin kulttuurimaisemat
7.	Kuhmoinen	Kuhmoisten linnavuoren muinaismaisema
8.	Laukaa	Hyyppäänvuoren maisema
9.	Pihtipudas	Muurasjärven kulttuurimaisemat
10.	Pihtipudas	Pihtiputaan pika-asutusmaisemat
11.	Saarijärvi	Saarijärven reitin kulttuurimaisemat
12.	Toivakka, Joutsa	Viisarimäen ja Rutalahden laaksomaisema

Jyväskylä

KUUKANPÄÄN KULTTUURIMAISEMA

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Kuukanpää, maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Arvoluokka: Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue
Pinta-ala: 940 ha

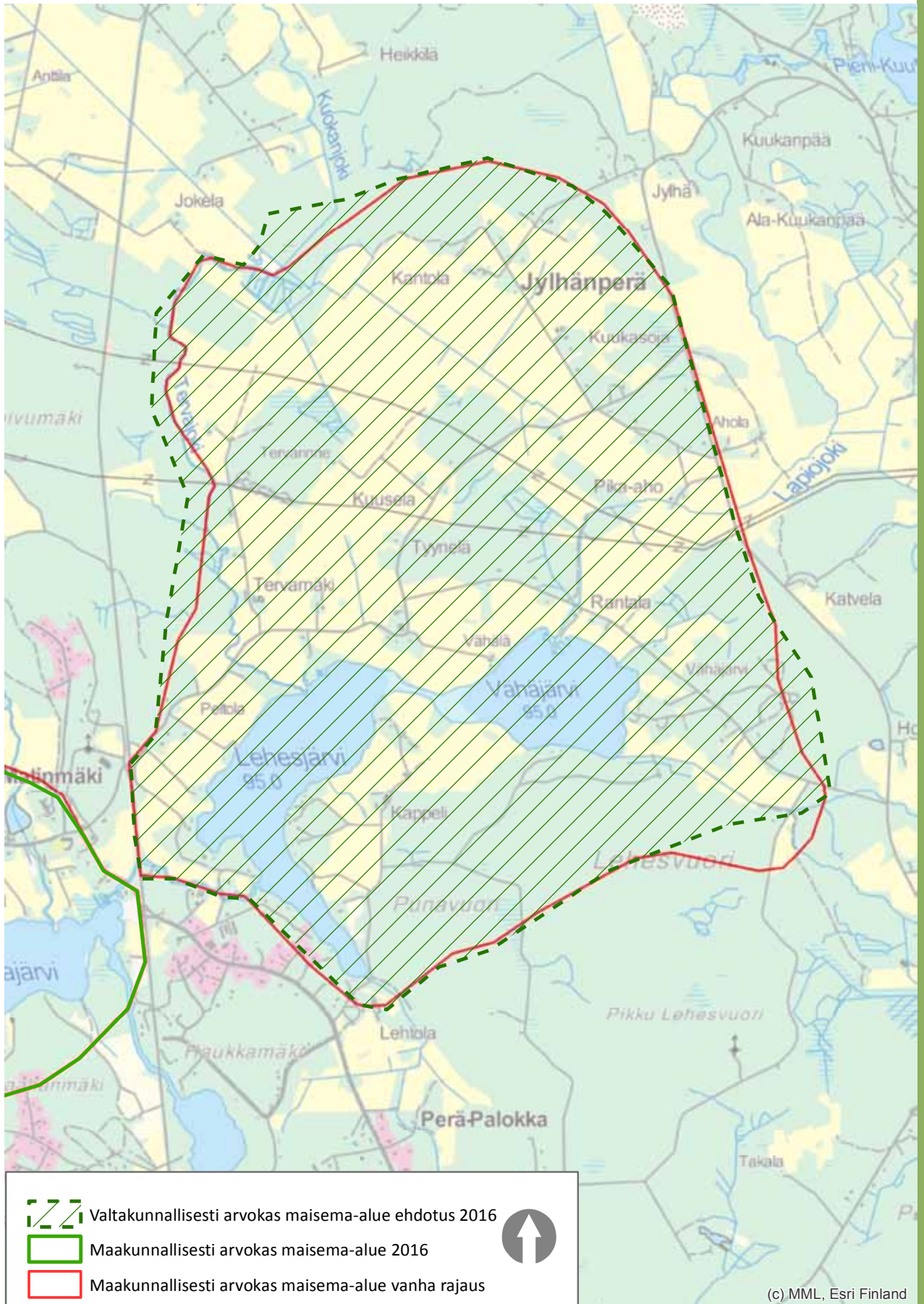
Luonnonpiirteet

Kuukanpään kulttuurimaisema koostuu hienolajitteisille maille raivatuista pelloista sekä niitä reunustavista

pienistä järvistä ja kallioalueista. Alueen maisemaa hallitsevat yli 215 metrin korkeuteen merenpinnasta kohoava Lehesvuori sekä noin 40 metriä matalampi Punavuori. Lehesvuori on kallioperältään graniittia, Punavuori puolestaan nimensä mukaisesti punaista apliittigraniittia. Muilta osin maisema-alueen kallioperä on granodioriittinen. Punavuoren massiivisin jyrkännealue sijaitsee vuoren lakialueen lounaissivulla, jossa heikosti porrasmaisen ja silmiinpistävän voimakkaan pystyrakoilun lohkona kalliöseinämä on parhaimmillaan noin 30

metriä korkea. Myös Lehesvuoren lakialuetta reunustavat seinämäiset jyrkänteet. Vuorten lakiosat ovat olleet jääkauden jälkeen vedenkoskematon aluetta. Punavuori on huomattava paikallinen näköalapaikka ja retkeilykohde. Vuorten ympärillä kumpuilee ohuen moreenikerroksen peittämä metsämaa, joka reunustaa suhteellisen yhtenäisiä peltoaloja. Alueen pellot on raivattu laajoille hieta- ja hiesumaille, joiden keskellä on järvi- ja suokuivien yhteyteen jäänyttä turvetta ja liejua. Viljelyaukean eteläosassa sijaitsee vuorten juureen painunut Lehesjärven ja Vähäjärven allas, jonka vedet laskevat pienen Makkarajoen kautta maisema-alueen länsipuolelle Korttajärveen. Ruovikkorantaiset ja peltojen ympäröivät järvet kuuluvat Tourujoen vesistöön. Maisema-alueen metsät ovat pääosin

(c) MML, Esri Finland

ikäntyviä kuusivaltaisia tuoreen kankaan metsiä tai soistuvia korpimaita. Suurin osa metsistä on talousmetsiä. Maisema-alueen pohjoisosassa on Natura 2000 -verkostoon kuuluva Tervajärven luonnonsuojelualue, joka on kuivatun järven pohjalle muodostunut, keväisin tulvan alle jäävä alue. Tervajärvellä on laajalti koivun ja pajun hallitsemaa tulvametsää ja jonkin verran luhtametsää. Tervajärvi on muuttoaikoina merkittävä kahlaajalintujen kerääntymisalue.

Kulttuuripiirteet

Kuukanpään alueelta tunnetaan kaksi kivikautista asuinpaikkaa. Alueen vakituinen asutus on syntynyt varsin myöhään. Vielä 1700-luvulla järvien rannat olivat niittyinä ja muu alue kasvoi metsää. 1800-luvun puolivälissä alueella oli kaksi tilaa, Kappeli ja Salmela, sekä niiden pienehköt pellot järvien tuntumassa. Tilojen yhteydessä on ollut muutama torppa. Kuukanpään peltomaat ovat laajentuneet lähes nykyiseen laajuuteensa 1900-luvun alkupuolella, jolloin viljelyalueiden tuntumassa oli jo useampia tiloja.

Alueen asutus on sijoittunut pääasiassa Lehesjärven ja Vähäjärven pohjoispuolella kulkevan vanhan maantien molemmille puolin. Tilakeskukset sijaitsevat hieman erillään tiestä. Kylän peltoaukeat on raivattu yhtenäisiksi kokonaisuuksiksi järvien rannoille, järvi- ja suokuivioille sekä asutuksen ympärille. Kuukanpäänrakennuskanta on pääasiassa 1900-luvulla rakennettua. Alueen ainoa kokonaisuena säilynyt vanha pihapiiri

sijaitsee Rässälässä. Maisema-alue on alkutuotantopainotteista aluetta, jonka maatalous perustuu ennen kaikkea viljanviljelyyn. Alueen yleisilme on elävä ja hoidettu, ja uudempi rakennuskanta istuu maiseman rakenteisiin pääosin luontevasti. Maisema-alueen lounaiskulmassa on suhteellisen tiivistä taajamamaista asutusta. Alueen lounaisosia hallitsee Valtatie 4:n suora linjaus, joka kulkee maisema-alueen ja Puuppolan välissä

Maisemakuva

Kuukanpään maasto on pääasiassa kumpuilevaa mäkimaastoa, joka keskellä aukeaa laaja tasainen viljelyaukea. Korkeat, vuorimaisina kohoavat kalliomäet Punavuori ja Lehesvuori hallitsevat maisemaa etelässä. Alueen eteläosassa on kapealla salmella toisiinsa yhdistyvien Vähäjärven ja Lehesjärven allas, joihin kapeat joet laskevat peltojen halki. Vuorten juurelle painuneen järvioltaan tuntumassa pellot viettävät kohti rantoja, mutta pohjoisempaan maisema tasoittuu. Asutus on keskittynyt järvien pohjoispuolella kulkevan tien lähistölle. Alueen maisemakuvaa hallitsevat laajat peltoaukeat, avoimet vesistö näkymät ja ympäröivät metsäiset

mäet. Lehesjärvi on rehevöitynyt, rinnepeltojen ympäröimä järvi, jonka rannat ovat monin paikoin rakennettuja. Etenkin järven eteläosissa on paljon mökkejä ja jonkin verran taajamamaista rakennuskantaa. Yleisilmeeltään Kuukanpään kulttuurimaisema edustaa aktiivista maatalousmaisemaa, jonka peltoja reunustavat ehyet reunavyöhykkeet ja metsäalueet. Tilojen pihapiireissä uudemmat ja vanhemmat rakennukset sijaitsevat luontevasti toistensa tuntumassa.

Arviointi

Kuukanpään kulttuurimaisema on helposti hahmotettava maisemakokonaisuus, jossa yhdistyvät keskisuomalaisen maaseutumaiseman tyypilliset elementit: järvi, rantapellot sekä niitä reunustavat metsäiset vuoret. Alueen viljelyala on pysynyt yhtenäisenä ja maisemarakenne tasapainoisena. Punavuoren arvokas geologinen kohde ja Tervajärven luonnonsuojelualue edustavat alueen luontoarvoja.

Jyväskylä

ORAVIVUOREN MAISEMAT

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka: -

Arvoluokka: Valtakunnallisesti arvokas maisemanähtävyys

Pinta-ala: 5 798 ha

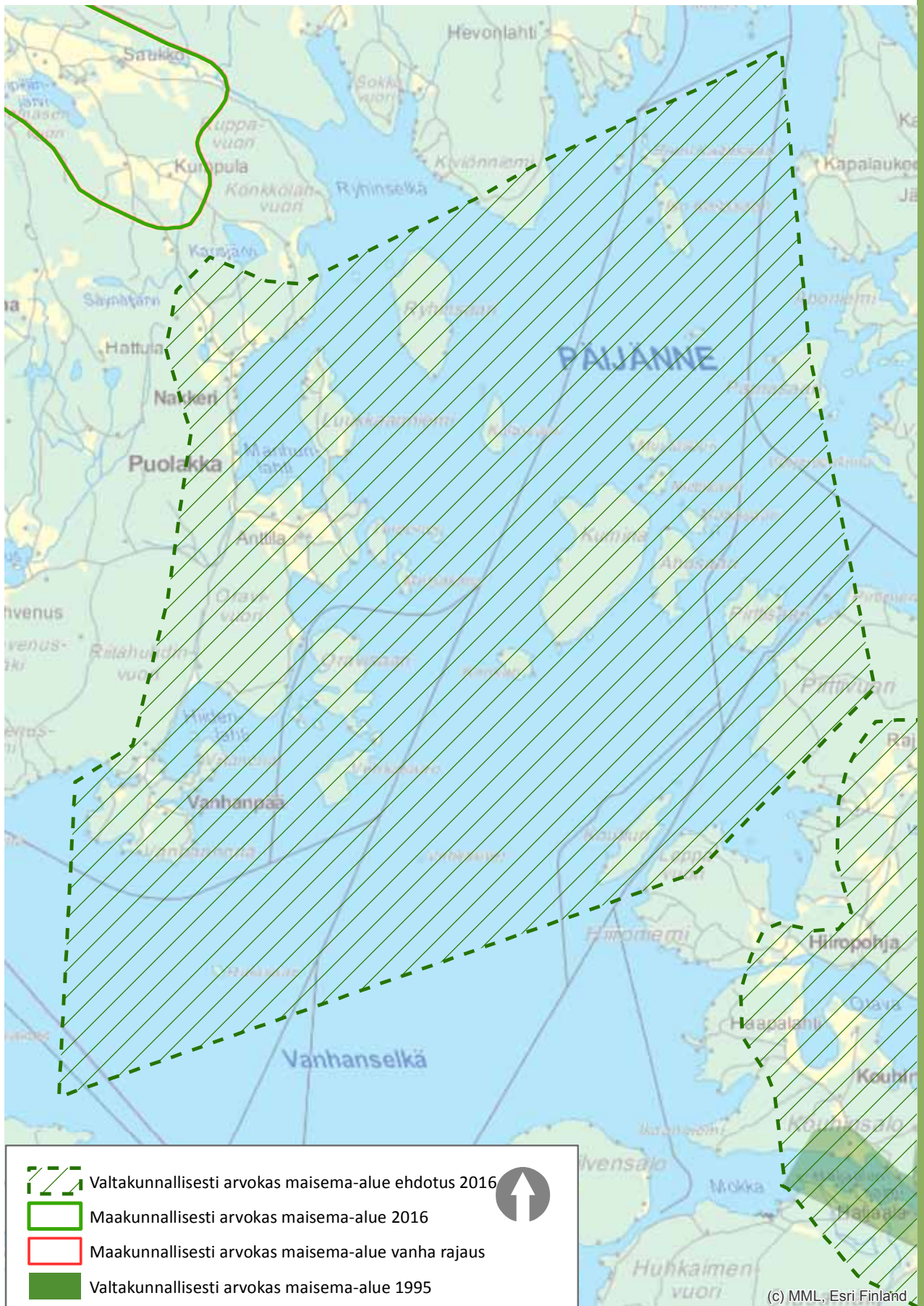
Luonnonpiirteet

Oravivuori on vaikuttava, noin 122 metrin korkeuteen Päijänteen pinnasta nouseva vuori, jonka kallioperä koostuu pääasiassa keskirakeisesta gneissisulkeumia sisältävästä graniitista. Vuoren länsisivu on noin 80 metriä korkea louhikon reunstama rinne, jonka yläosassa on noin 20 metriä korkeita pystyseinämiä. Myös vuoren alarinteillä on huomattavia jyrkänteitä. Oravivuorta reunustavat topografialtaan jyrkkäpiirteiset vuori- ja mäki-

maat lännessä sekä kallio- ja kivikkorantainen Päijänne idässä.

Oravivuoren kallioalueita ympäröivät moreeni-peitteiset maat, joiden painanteissa on pieniä soistumia puroineen. Vuoren pohjoispuolella on pieniä sirpaleisia savikkopainanteita, joita on raivattu viljelyyn. Maisemanähtävyyden vesistömaaseen hallitsee Päijänne, jonka syvät lahdellat ovat

muodostuneet jääkauden puhdistamiin kallioperän murrokseen. Päijänteen keskellä on pieniä kallioidisia saaria ja luotoja, jotka erottavat Oravivuoren eteläpuolella aukeavaa Vanhaselkää ja vuoren pohjoispuolista Ryhinselkää toisistaan.

Oravivuori on luonnon- ja maisemansuojelun kannalta arvokas kallioalue, jonka edustalla sijaitsevassa Oravisaaressa on yksityisiä luonnonsuojelualueita. Vuoren seinämällä kasvaa pääasiassa oligotrofista sammal- ja jäkäläpeitettä, mutta sen länsijyrkänteeltä on löydetty myös useita mesotrofisia sammalia. Päijänteen lämpötilavaihteluja tasaava vesistö sekä monesta suunnasta suojavat vuoret luovat alueelle edullisen pienilmaston, jonka johdosta kasvukausi on hieman keskimääräistä pidempi ja kasvillisuus paikoin rehevää. Maisemanähtävyyden rajaukseen sisältyy myös Päijänteen selkävesien arvokasta järviluontoa.

Kulttuuripiirteet

Päijänne on huomattava muinainen kulkureitti, jota pitkin eränkävijät ovat liikkuneet. Oravivuoren kupeessa olevasta Oravisaaresta on löydetty rautakautinen rökkiö, joka sijaitsee saaren pohjoisrannalla. Alueelta ei tunneta muita kiinteitä muinaisjäännöksiä.

Oravivuoren kulttuurihistoriallinen merkitys perustuu sen asemaan Struven ketjun mittauspisteinä. Struven ketju on matemaatikko Friedrich Georg Wilhelm von Struven mukaan nimetty kolmiomittausketju, jonka avulla on 1800-luvulla selvitetty maapallon muotoa ja kokoa. Geodeettisesti mitatuista kolmioista muodostuva ketju kulkee 25. itäistä pituuspiiriä myötäillen yli 2 820 kilometrin matkan Pohjois-Norjasta Mustallemerelle. Ketjussa on 258 pääkolmiota, 265 pistettä ja 65 lisäpistettä. Unesco on valinnut Struven ketjun maailmanperintökohteeksi ja listannut kohdeluetteloonsa 34 suojeltua mittauspistettä. Oravivuori on yksi Suomen kuudesta kohdeluetteluun valitusta pisteestä. Alkuaan Suomessa mitattiin 83 pistettä.

Oravivuoren huipulla sijaitseva piste mitattiin vuonna 1834, ja pisteen kohdalle porattiin edelleen näkyvä reikä. Reiän ympärillä on avointa kallioalaa, jota tarvittiin mittauksissa. Struven ketjun mittauk-

sista lähtien Oravivuori on ollut yksi Suomen geodeettisista peruspisteistä, ja vuonna 1930 Geodeettinen laitos mittasi ensimmäisen luokan kolmiopisteen 43 senttimetrin päähän Struven retkikunnan mittaamasta pisteestä. Vuoren laella on sijainnut Maanmittauslaitoksen kolmiomittaustorni 1980-luvun puoliväliin saakka. Vuosina 1969–1987 Oravivuorella oli myös Geodeettisen laitoksen tähtitieteellinen mittausasema.

Nykyisin vuoren laella on Maanmittauslaitoksen ja Geodeettisen laitoksen yhdessä rakennuttama kolmiomittaustorni, joka pystytettiin vuonna 1998 muistuttamaan Oravivuoren mittausaseman merkityksestä Suomen kartoitukselle. Vuoren huipulla on myös opastaulu Struven ketjun historiasta. Oravivuoren laelle johtaa vuoren länsirinteen kautta johdettu, osittain porrastettu polku.

Oravivuorelta aukeavat näköalat ovat pitkälti luonnontilaisia, joskin alueen metsämaisemassa näkyvät myös metsätalouden jäljet. Maisemanähtävyyden alueella on jonkin verran pienimuotoisia rantapeltöjä, jotka eivät kuitenkaan korostu Oravivuorelta aukeavassa maisemassa. Rannoilla on myös loma-asutusta. Oravivuoren tuntumassa sijaitsevassa Kankarin saaressa on Alvar Aallon suunnittelema kesähuvila, joka on yksityisomistuksessa.

Maisemakuva

Maisemallisesti merkittävä Oravivuori on Päijänteen länsirannalla sijaitseva kallioniemi, jonka lakiosa käsittää kolme toisiinsa liittyvää jyrkkäpiirteistä lakikumpareta. Vuoren jyrkkäpiirteisyyden ja suuren suhteellisen korkeuden ansiosta kallioalueen metsäinen profiili erottuu massiivisena muusta ympäristöstä. Paikoin puuston lomasta näkyy myös avokalliopintoja. Maisemanähtävyyden eteläosia luonnehtii laaja, harvapuustoinen ja kumpuileva silokallioselännemaasto.

Oravivuorelle porattiin 1830-luvulla yksi Struven geodeettisen mittausketjun pisteistä. Tuolloin vuorelta oli esteetön näköala joka suuntaan. Nykyisin metsä osittain peittänyt Struven näköalat, vaikka alue on muuten pysynyt kokolailalla ennallaan. Struven pisteen ympärillä on siihen liittyviä opasteita ja näkötorni. Näkötornista ja vuoren lakialueil-

ta avautuu vaikuttavia näkymiä kauas Päijänteelle sekä pelto- ja metsämaaston. Maisemasta välittyvää luonnontilaisuuden vaikutelmaa vähentävät metsätalouden jäljet.

Arviointi

Oravivuoren huipulla sijaitsee yksi Suomen kuudesta Unescon maailmanperintökohteena suojellusta Struven ketjun mittauksista lähtien Oravivuori on ollut yksi Suomen geodeettisista peruspisteistä, ja sillä on huomattavia kulttuurihistoriallisia arvoja. Jyrkännemuodoiltaan edustavan ja monipuolisen Oravivuoren laelta avautuu pitkiä näkymiä Päijänteen suurjärven maisemaan sekä järveä ympäröivään vuorimaastoon. Oravivuoren rinteillä on arvokasta kalliokasvillisuutta.

Jyväskylä

PUTKILAHDEN KULTTUURIMAISEMAT

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Putkilahti, valtakunnallisesti arvokas maisema-alue
Arvoluokka: Valtakunnallinen
Pinta-ala: 4 825 ha

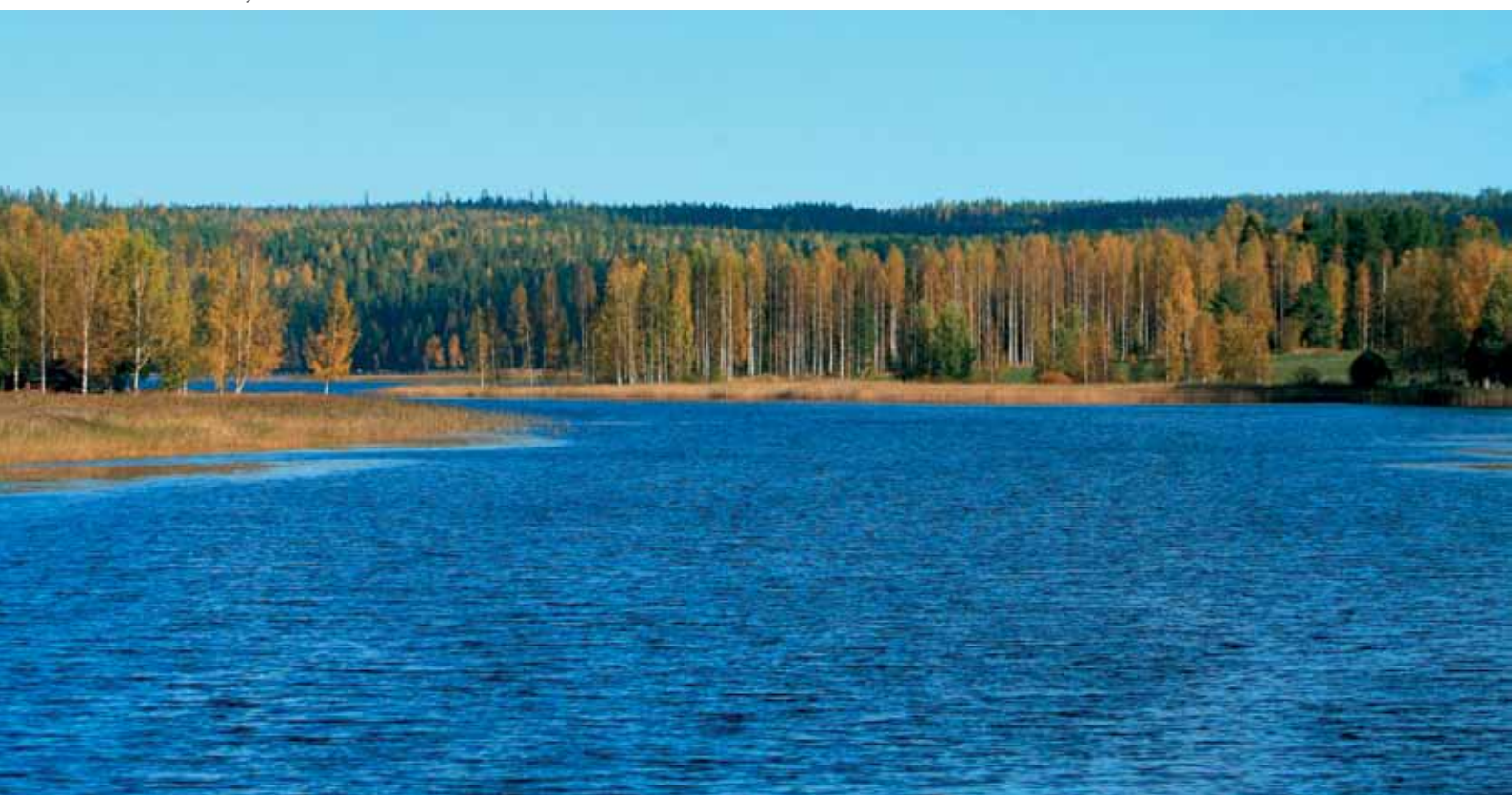
Luonnonpiirteet

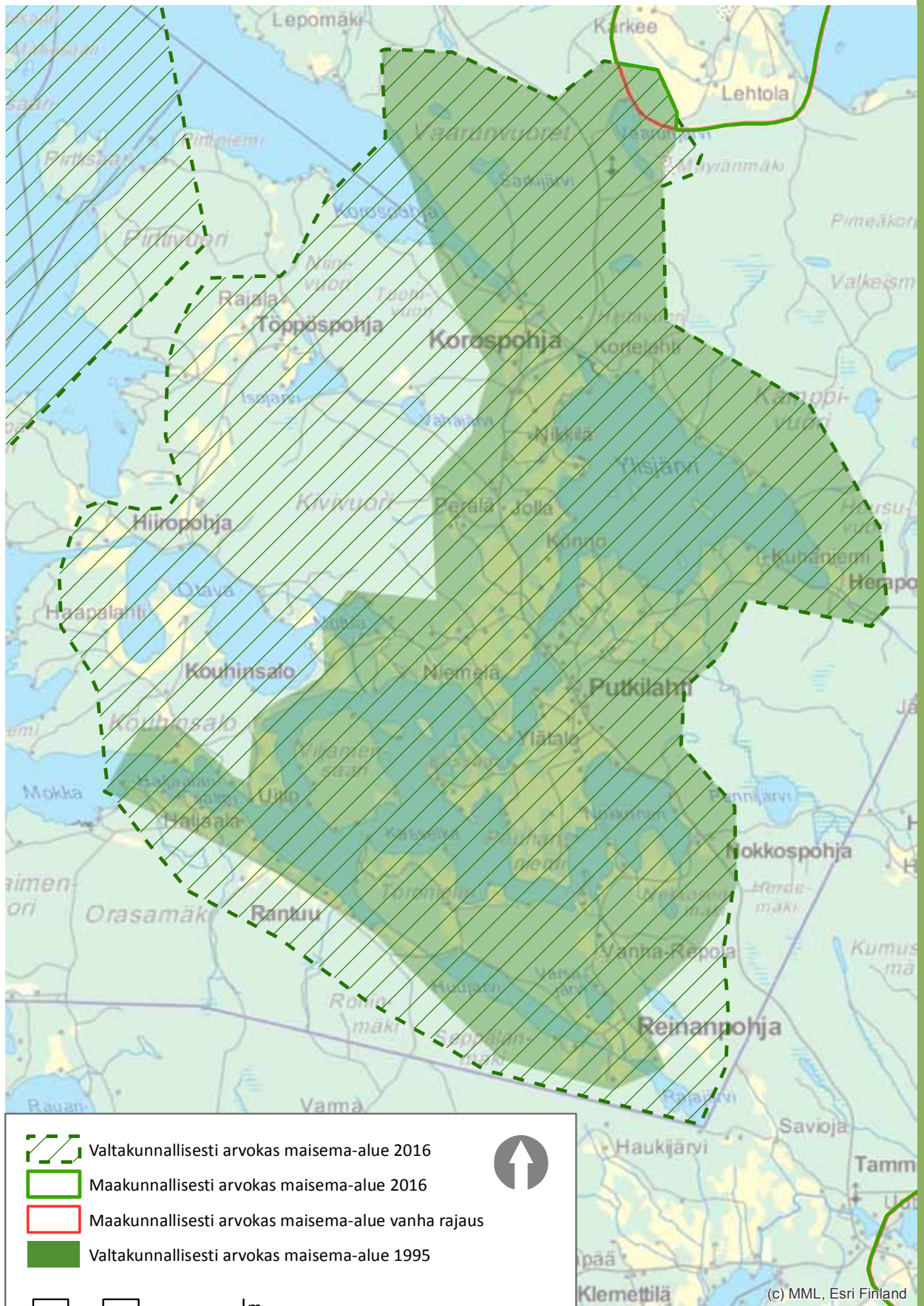
Putkilahden kulttuurimaisemat ovat syntyneet järvenrantasavikoille voimakkaasti kumpuilevan kalliomaan keskelle. Viljelyksiä reunustavat pohjoisessa graniittiset kalliomaat, jotka nousevat korkeimmillaan yli sata metriä loivaviettoisten rantapeltojen yläpuolelle. Maisema-alueen keskiosia halkovat vulkaaniset kivilajit. Alueen keskellä kohoava yli 130 metriä korkea Kivivuori sijaitsee vulkaniittisen kallioperän alueella. Maisema-alueen eteläreunalla nousee Orasmäen–Roininmäen–Seppälänmäen osittain granodioriittinen kallioselänne, jonka pohjoisrinteillä on useita jyrkänteitä. Alueella on useita arvokkaita kallioalueita, joista merkittävin on alu-

een luoteisosassa sijaitseva, Päijänteen Korospohjanlahteen rajautuva Vaarunvuorten kallioalue. Kallioiden rinteillä on Yoldiameren ja Muinais-Päijänteen huuhtomia muinaisrantoja, jotka sijaitsevat noin 150 ja 100 metrin korkeudella merenpinnasta.

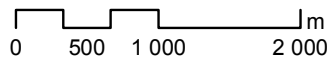
Kalliomaiden päälle on kerrostunut vaihtelevan paksuisia moreenipatjoja. Vaarunvuorten alueella on huomattavia kumpumoreenikenttiä, joiden yhteydessä on runsaasti kivikoita. Moreenimäkien kupeisiin on muodostunut joitakin pieniä kallio- tai suorantaisia lampia sekä kapeita korpjuotteja. Maisema-alueen halki kulkee etelä-pohjoissuuntainen suhteellisen yhtenäinen harjukso, jonka ympäril-

Kuvaaja: Hannu Linkola

- Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue 2016
- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue 2016
- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue vanha rajaus
- Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue 1995

(c) MML, Esri Finland

le kerrostuneilla savikoilla valtaosa alueen viljelyksistä sijaitsee. Savikoita on myös alueen länsiosissa Töppöspohjan ja Hiipopohjan alueilla.

Putkilahden maisema-alue sijaitsee Päijänteen itärannalla. Päijänne ulottuu Putkilahteen saarien, järvenselkien ja kapeiden salmien muodostamana sokkelona, jonka muodoissa hahmottuvat selvästi kallioperän murroslinjat. Maisemallisesti merkittäviä vesialueita ovat Ylisjärvi, Kasselkä ja Nokkonen. Vesialueet ovat pääosin suhteellisen matalia ja ruovikkorantaisia, ja niitä yhdistävät suorantaiset ja rehevät salmikapeikot. Maisema-aluetta rajaavat pohjoisessa ja etelässä luode-kaakkosuuntaiset murroslaaksolahdet ja -järvet, joiden rantaluomat ovat kallioisia ja jurkkiä.

Maisema-alueen korkeimpien vuorien laet ovat vedenkoskemattomia. Tämä näkyy muun muassa Vaaruvuorten alueella, jossa kasvillisuus muuttuu rinnemaiden kuivasta kangasmetsästä supra-akvaattisten alueiden tuoreeksi kangasmetsäksi. Monin paikoin alueen mäkien alarinteilla on myös reheviä lehtomaisia kankaita tai lehtoja. Entiset niityalat on vallannut lehtipuuvaltainen sekametsä, jonka tunnuslajeja ovat koivu, haapa, leppä, pihlaja ja metsälehmus. Alueella on useita yksityisiä suojelualueita ja metsälain nojalla rauhoitettuja elinympäristöjä, kuten kallionjyrkänteitä, kallionalusmetsiä, lehtolaikkuja, puroja ja noroja. Putkilahti on myös linnustollisesti arvokasta aluetta.

Kulttuuripiirteet

Päijänne ja siitä Putkilahteen työntyvä vesireitti on ollut jo muinoin merkittävä kulkuyhdistelmä. Putkilahtesta tunnetaan 13 kivikautista asuinpaikkaa. Huomattavin kivikautinen asuinpaikkakeskittymä sijaitsee alueen halki kulkevalla harjujaksolla sekä Ylisjärven pohjoisrannalla. Keskiajalla Putkilahti on ollut Jämsän kylien erämaita. Jämsän talot hyödynsivät Putkilahden rantaniittyjä ja kävivät niittämässä niitä. Suuri osa jämsäläisniityistä on jäänyt pois käytöstä viimeistään sotien jälkeen, ja ne ovat pusikoituneet tai kasvaneet umpeen.

Alueen kiinteä asutus syntyi 1500-luvulla. Varhainen asutus hakeutui vesien rannoille hedelmällisen maan ja rantaniittyjen tuntumaan. Alueen nykyinen asutus noudattaa perinteistä sijoittelua, jossa talot ovat rantaan viettävien peltojen keskellä mäkikumpareilla, pitkien lahtien pohjukoissa tai harjujakson yhteydessä kulkevan tien varressa. Hiipopohjassa ja Töppöspohjassa peltoalueita on myös vuorimaiden kehystämässä laaksomaisissa painanteissa. Maisema-alueen suurimmat ja yhtenäisimmät peltoalueet sijaitsevat Putkilahden keskikylällä Häränojan ja Peuhanniemen alueilla sekä Nikkilässä ja Korospohjassa.

Maisema-alueen rakennuskanta on vaihtelevaa. Vanhat asuinpaikat perinteisine pihapiireineen ovat säilyneet hoidettuina. Putkilahden kyläkeskus on pysynyt perinteisellä paikallaan maiseman

Kuvaaja: Hannu Linkola

solmukohdassa, vesitien ja maantien risteyksessä. Kylässä on myös iältään ja tyyleiltään vaihtelevaa uudempaa asutusta. Putkilahden ranta-alueilla on kesämökkejä. Alueen maatilojen määrä on vähentynyt, mutta pellot ovat pääosin pysyneet viljeltyinä. Maisema-alueelta on inventoitu 12 maakunnallisesti tai paikallisesti arvokasta perinnebiotooppia, jotka ovat pääasiassa hakamaita, metsälaitumia ja rantaniittyjä. Lisäksi alueella on jonkin verran vanhoja laidunsaaria. Maaseutumaisemaa elävöittävät niittyjen yhteydessä sijaitsevat vanhat niittyladot. Maisema-alueen pohjoisosissa sijaitseva Vaarunvuorten alue on tunnettu retkeily- ja näköalapaikka, jossa on polkuverkostoa.

Maisemakuva

Putkilahden maisema-alue on topografialtaan ja luonnonmaisemiltaan monipuolinen ja vaihteleva. Maisemaa leimaavat alavat, vehmaat rantaniityt sekä sokkeloisina mutkittelevat salmet, kapeikot ja

lahdelmat. Vuorimaan keskellä on myös jonkin verran erämaisia lampia. Päijänteen leudontavan vaikutuksen ja edullisen pienilmaston ansioista luonto on keskisuomalaisittain rehevää, mutta alueella on myös karuja ja jylhiä kallioalueita. Merkittävin kallioalue on Vaarunvuorten alue, joka on niin geologisesti kuin luontoarvoiltaan poikkeuksellisen arvokas. Vaarunvuorilta avautuu vaikuttavia näkymiä Päijänteelle.

Putkilahti on monipuolinen yhdistelmä luonnonmaisemaa ja siihen saumattomasti liittyviä kulttuuripiirteitä. Maisematilaa kehystävät jylhät vuoriselänteet ja kyläalueen pienipiirteiset mäennypylät. Peltujen metsäsaarekkeet, mäkien metsäiset rinteet, rantalehdot ja siellä täällä pilkahtava vesistö ovat maisemakuvan keskeisiä elementtejä. Putkilahden kulttuuriympäristöön kuuluvat iältään vaihteleva rakennuskanta sekä maisemassa mutkittelevat tiet.

Arviointi

Putkilahti on monipuolinen ja edustava Päijänteen lahtien poukामीin syntynyt kulttuurimaisemakokonaisuus, jossa Päijänteen vesistö- ja vuorimaisemat sulautuvat Hämeen viljely- ja järviin piirteisiin. Alueen rantaviljelysten yli avautuu edustavia metsäisten mäkien ja vuorien taustoittamia vesistönäkymiä. Putkilahden maisema-alueella on huomattavasti arvokkaita luontotyyppiä, jotka ulottuvat linnustollisesti merkittävistä kosteikoista kasvillisuudeltaan ja geologialtaan arvokkaisiin kallioalueisiin.

Kuvaaja: Liisa Horppila-Jämsä

Kuvaaja: Saija Silén

Jämsä

ALHOJÄRVEN VILJELYMAISEMA

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Alhojärvi, maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Arvoluokka: Valtakunnallinen
Pinta-ala: 2 565 ha

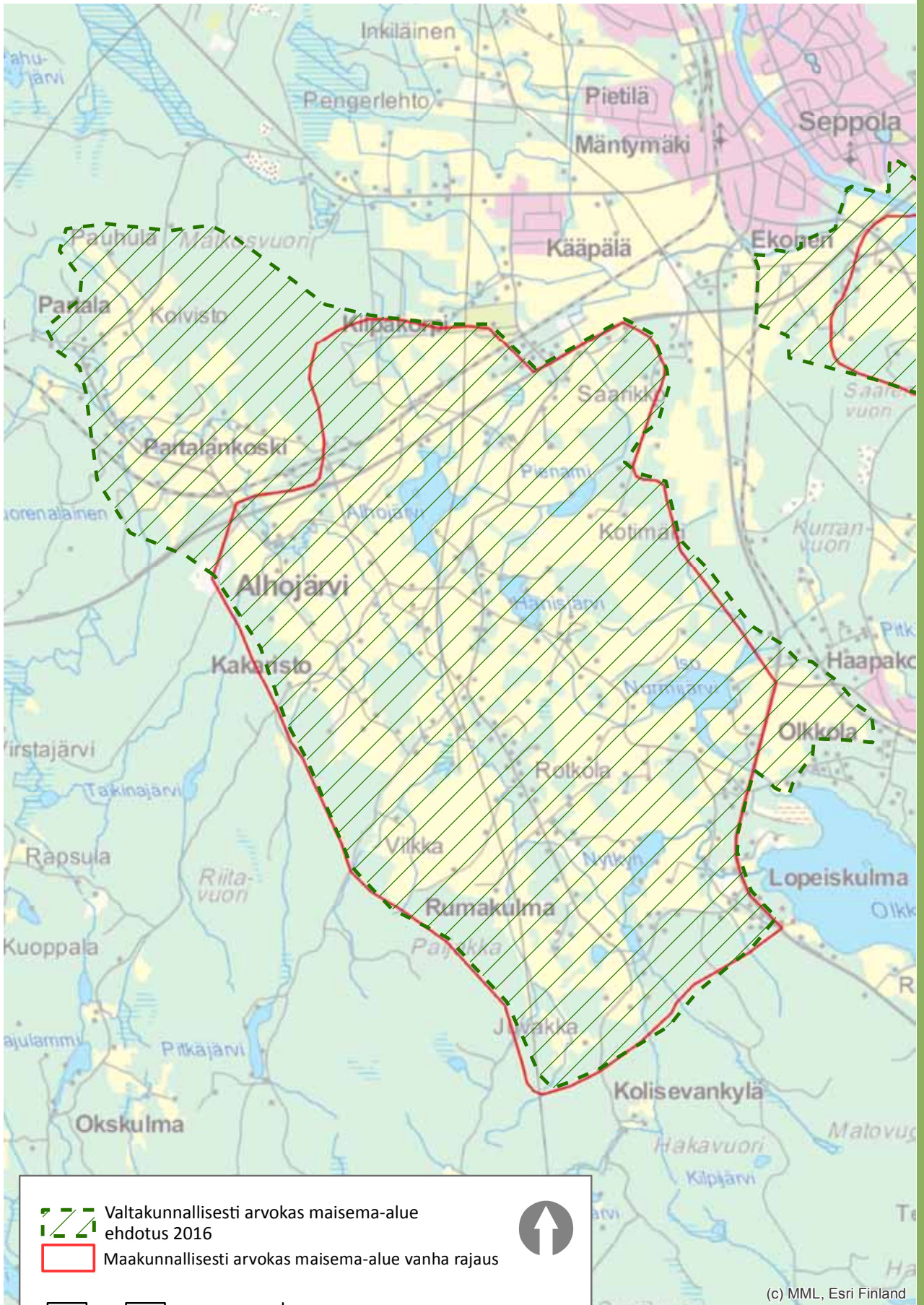
Luonnonpiirteet

Alhojärven viljelymaisema on syntynyt Yoldiamereen kasautuneille lustosavikoille, jotka ovat Keski-Suomen laajimpia. Maaperässä on myös karkeampaa hietaa, joka on kerrostunut maisema-alueen halki mutkittelevan Nytkymenjoen ympärille. Hienolajitteista maaperää ympäröivät korkeahkot kallioalueet, joiden maaperä on pääasiassa moreenia. Savikko rajautuu Sisä-Suomen reunamuodostumaan. Yleispiirteiltään kumpuilevan laaksoalueen keskellä on pieniä saraturvealueita.

Alueen rikkonaista kallioperää leikkaavat suuret vulkaniitti- ja tuffiittivyöhykkeet, joille sijoittuu muun muassa alueen pohjoisosien maisemaa hallitseva, 220 metriin merenpinnan yläpuolelle kohoava Matkosvuori. Alhojärven viljelylaakson pohjalla kulkee luode-kaakkosuuntainen murroslinja, jonka tuntumassa Nytkymenjoki virtaa.

Alhojärven alue kuuluu Päijänteen Olkkolanlahteen laskevan Kurujoen–Nytkymen vesistöalueen alosaan. Voimakkaasti mutkittelevan Nytkymenjoen

törmät ovat paikoin jyrkät. Joen pientareilla vaihtelevat avoimet suurruohovaltaiset alueet sekä pajuviidan ja harvan puuston luonnehtimat alat. Joen tuntumassa on myös muutamia runsaspuisia vyöhykkeitä. Maisema-alueen pohjoisosassa sijaitseva Nytkymenjoen Juveninkoski on Keski-Suomen korkein ja jyrkin vapaana virtaava vesiputous. Sen pudotuskorkeus on yli seitsemän metriä.

Peltoalueiden keskellä sijaitsee useita pieniä järviä, joista suurimpia ovat Alhojärvi, Pienami, Hanisjärvi, Iso Nurmijärvi ja Nytkyn. Järviä ympäröivät pelot ovat tärkeitä muuttolintujen ruokailu- ja levä-

muistolöytöjä, joista Alhojärven irtolöydöt viittaavat kivikautiseen asutukseen ja Kattilajärven esinelöytö rautakautiseen asuinpaikkaan. Keskiajalla Alhojärvi kuului koko Jämsän seudun tavoin hämäläisten kylien eräomistukseen ja 1500-luvun uudisasutuskaudella alueelle asettui pysyviä asukkaita sekä Hämeestä että Savosta. 1500-luvun puolivälissä Alhojärvellä ja Partalassa oli puolenkymmentä taloa. 1800-luvulle tultaessa alueella oli noin 20 taloa ja 30–40 torppaa.

Alhojärvi on Keski-Suomen vanhinta viljelymaisemaa ja se tunnetaan Keski-Suomen vilja-aittana.

Yksi alueen vanhimmissa tiloista on 1500-luvulla maakirjaan merkitty Alhon rustholli. 1900-luvun alkuvuosikymmenillä Alhon torpparit alkoivat ostaa tilan maita itselleen, ja lopullisesti suurtilan maat jaettiin 1930-luvulla. Tuolloin perustetut Alhojärven peltoaukean keskimmäiset 15 maatilaa ovat edelleen alueen asutusrakenteen kannalta olennaisia. Hyvässä kunnossa pidetty Alhon päärakennus toimii nykyisin maamiesseurantalon.

dysalueita. Maisema-alueen järviä ja peltoja erottaa usein kapeahko luontaisen kasvillisuuden vyöhyke. Järvien rantavyöhykkeet ovat suurilta osin pusikoituneet ja rantavesiä peittää laaja ruovikko. Avoimia laidunrantoja on vain muutama.

Eteläboreaaliseen metsäkasvillisuusvyöhykkeeseen kuuluvan Alhojärven ilmasto on Päijänteen vaikutuksen ansiosta suhteellisen leuto. Peltoaloja reunustavien mäkimaiden alarinteillä kasvaa kuusikkovaltaista havumetsää, mutta alueella on myös lehtipuuvaltaisia alueita. Lehtipuita kasvaa etenkin kosteilla ranta-alueilla.

Kulttuuripiirteet

Alhojärven asutushistoria on pitkä. Alhojärven kylältä ja Kattilajärven lähialueelta on tehty muinais-

Alhojärven maataloustuotanto perustuu ennen muuta viljan viljelyyn, mutta alueella on myös muutamia karjatiloja. Maisema-alueen asutus sijaitsee osin hajanaisesti peltoaukeiden keskellä ja osin nauhamaisesti aluetta halkovien teiden varsilla. Alueella on useita vanhoja, kartanomaisia päärakennuksia aittoineen. Kylän vanhasta rakenteesta muistuttaa myös keskellä peltoaukeaa kulkeva vanhan Laukaantien taival. Tie on toiminut aikoinaan Hämeen Härkätien jatkeena Hämeenlinnasta Laukaaseen.

Maisema-alueen pohjoisosassa sijaitsevalla Partalan alueella on rikas teollinen historia. Nytkymenjoessa, Partalan kylän koskialueella on sijainnut useita vesimyllyjä ja sahoja, joiden jäänteitä näkyy edelleen maisemassa. Alueen vanhimmat myllyt

aloittivat toimintansa 1870-luvun molemmin puolin ja toimivat 1920-luvulle saakka. Partalassa sijaitsevat myös edelleen toiminnassa olevat Alhon ja Lahtisen huopatehtaat, jotka muistuttavat kylän vanhasta asemasta huopateollisuuskeskittymänä. Lisäksi Juveninkosken rannalla on sijainnut 1900-luvun alkupuolella suksipaja. Nytkymenjoki on ollut uittokäytössä 1950–1960-lukujen vaihteeseen saakka. Uittojen yhteydessä sen uomaa on suoristettu ja pientareiden puustoa raivattu.

Alhojärvi on elinvoimainen maaseutukylä, joka on säilynyt maaseutumaisena Jämsän keskustaajaman läheisyydestä huolimatta. Alueella on muutamia vanhoja perintötiloja sekä useita aikojen kuluessa lohkaistuja pienempiä tiloja, jotka ovat edelleen aktiivisia. Jämsän keskustan läheisyys ja hyvät kulkuyhteydet Kaipolaan ja Olkkolaan ovat houkuttelleet alueelle myös uusia asukkaita. Alueelle on rakennettu suhteellisen paljon uusia pientaloja, jotka ovat sijoittuneet pääosin maiseman rakenteita kunnioittaen päätien varteen.

Maisemakuva

Keski-Suomen laajimmilla ja yhtenäisimmillä savi-koilla sijaitseva Alhojärven viljelymaisema on loivasti kumpuilevaa maatalousmaisemaa, jonka keskellä sijaitsee useita alava- ja ruovikkorantaisia pikkujärviä ja lampia. Peltoalueiden lomitse virtaavat serpentiinimäiset joet. Maaston korkeuserot ovat yleensä alle kymmenen metriä, mutta viljelylaaksoa reunustavat kallioalueet nousevat selväpiirteinä peltoalan yläpuolelle. Alueen itäosassa, lähellä Jämsänjokivartta, maastonmuodot ovat loivempia kuin alueen muissa reunaosissa. Kaikkiaan maisema on vaihteleva ja historiallisesti kerrostunut.

Maisema-alueella aukeaa useita pitkiä näkymiä yli historiallisten ja laajojen viljelysmaiden. Alhojärven pellot ovat pääasiassa kasviviljelyssä, mutta alueella on myös karja- ja hevostiloja sekä yksittäisiä pieniä hevoslaitumia. Avoimia peltoaukeita halkovat useat pienet tiet, jotka mutkittelevat maiseman muotoja noudatellen. Maisema-alueen halki kulkee myös iso voimalinja.

Arviointi

Alhojärven viljelymaisema on viljavaa ja vanhaa keskisuomalaista viljelymaisemaa, johon liittyy paikallista teollisuus- ja uittohistoriaa. Alhojärven maisema-alueelle ovat tunnusomaisia laajat, kumpuilevat peltoaukeat, niiden keskellä kulkevat oja- ja jokiuomat sekä lukuisat pienet järvet ja lammet. Alueen maisemakuva on tasapainoinen ja historiallisesti kerrostunut. Maiseman arvoa nostavat useat vanhat rakennukset, jotka ilmentävät alueen vaurautta ja maatalouden pitkiä perinteitä.

Jämsä

JÄMSÄNJOKILAAKSO

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Jämsänjoki, maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Arvoluokka: Valtakunnallinen

Pinta-ala: 1 802 ha

Luonnonpiirteet

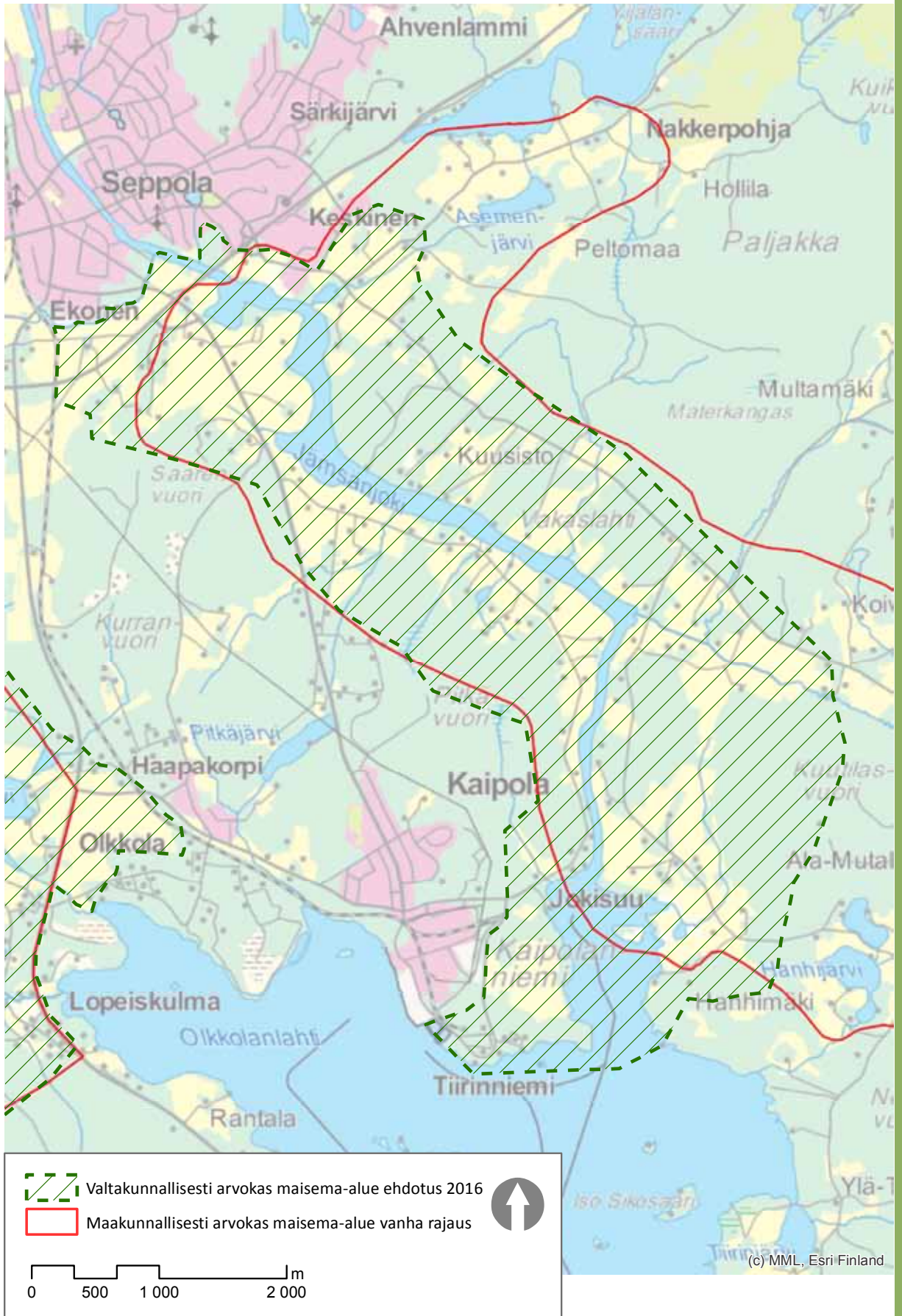
Jämsänjokilaakson kulttuurimaisemat ovat syntyneet Jämsänjokivarren viljaville lieju- ja hiesumaille. Jokilaakson kumpuilevia peltoalueita rajaavat 40–80 metriä joenpinnan yläpuolelle nousevat kalliosydämit moreenimäet. Alueen korkeimmat vuoret ovat avokalliolakisia ja paikoin jyrkkärinteisiä.

Kallioperän murroslinjaa seuraava Jämsänjoki virtaa noin 15 kilometrin matkan Kankarisvedestä Päijänteen matalaan ja ruovikkoiseen Hulkkionlahteen. Maisema-alueen pohjoisosissa jokiuomassa on pieniä suvantoaltaita. Niistä laajin on Virmapyhänvuoren edessä aukeava Virmapyhä. Jämsänjokeen laskee aluetta ympäröiviltä metsämailta pieniä puroja ja ojia, joista suurin on peltoalueiden läpi

kaakosta virtaava Nielevä. Maisema-alueella on myös pienempiä järviä, kuten Hanhijärvi, Turkinjärvi, Mutajärvi, Heinäjärvi ja Asemenjärvi. Jämsänjoki on humuspitoinen ja ruskeavetinen joki, jota joen koskipaikoille rakentunut paperiteollisuus on kuormittanut pitkään. Veden laatu on parantunut viime vuosikymmeninä.

Jokivarren peltomaisemia reunustavat metsät ovat suurilta osin reheviä. Karuilla vuorenrinteillä kasvaa enimmäkseen kuusivaltaisia havumetsiä. Siellä täällä viljavan peltomaiseman reunoilla, pihapiirien tuntumassa tai metsien reunoissa on pieniä kalliopaljastumia, joiden yhteydessä on häivähdyks kalliokedoista. Maisema-alueen pohjoisosassa, Jämsästä Jyväskylään vievän tien tuntumassa, sijaitsee Hiidenmäen luonnonsuojelualue,

jossa on loushikkoinen jyrkänne sekä kallio- ja lehtokasvillisuutta ja lahoppuustoa. Virmapyhän aarnialueella kasvaa rehevää kuusikkoa ja järeitä kilpikaarnaisia mäntyjä.

Kulttuuripiirteet

Jämsänjokivarresta on löytynyt runsaasti muinaisjäännöksiä ja muinaisjäännösalueita, jotka osoittavat että alueella retkeilleet eränkävijät ovat perustaneet uudisasutuksia eräalueidensa takamaille jo viikinkiajalla. Rautakaudelle ajoittuvia asuinpaikkoja ja polttokenttäkalmistoja tunnetaan muun muassa Hiidenmäeltä, Kähöstä, Saaresta, Pälämäestä ja Puttolasta. Lisäksi Virmapyhänvuorelta on löytynyt kivikautisia asuinpaikkoja. Virmapyhänvuoreen liittyy myös paikallista historiallista tarustoa.

Jämsän tuntumassa Puttolassa tehty hautalöydöt osoittavat, että seutua on asutettu pysyvästi jo 900-luvulla. Varhaisin pysyvä asutus on lähtöisin jokivarren yksinäistaloista, jotka ovat hiljalleen kasvaneet kyliksi. Viimeistään 1500-luvulla Jämsänjokilaakso on ollut huomattava asutuskeskittymä muutoin harvaan asutulla seudulla. Alueen vanhat peltoalat ovat levinneet jokivarressa yhtenäisinä Jämsän nykyisen taajaman alueelle saakka. Viljelysten yhteyteen on syntynyt suuria talonpoikaisia maatiloja, joista monien pihapiiriä komistaa 1800-luvulla muotoutunut empiretyylinen rakennuskanta. Vanhat päärakennukset kuvastavat pohjalaisten tyyli-vaikutteiden siirtymistä rannikolta sisämaahan sekä metsävarojen ja vesivoiman jouduttamaa keskisuomalaisten tilojen vaurastumista 1800-luvulla.

Jokivarren rakennuskanta on muuttunut viime vuosikymmenien aikana. Osaa tilarakennuksista on uudistettu ja paikoin tilakeskuksiin on rakennettu kokonaan uusia päärakennuksia. Muutamat alueen vanhoista torpista ovat päässeet rapistumaan. Jämsän keskustan ja Kaipolan alueen läheisyys on ohjannut jokivarteen taajamamaista rakennuskantaa, joka on keskittynyt ennen kaikkea Jyväskylä–Tampere-valtatien varteen. Maisema-alueen pohjoispäässä, valtatievarrella, on liikeraikentamista. Jokilaakson pelloista suurin osa on viljeltyjä, vaikka aktiivisten maatilojen määrä on vähentynyt huomattavasti.

Oman kerrostumansa maisema-alueen asutusmaisemaan muodostaa Kaipolanniemen eteläisimmässä kärjessä sijaitseva Tiirinniemen asuinalue. Tiirinniemi rakennettiin Kaipolan tehtaan toimihenkilöille vuosina 1953–1964. Niemeen kulki tehtaan ja järven välistä osittain pengerreretty tie, joka korvattiin tehdasalueen itäpuolta kulkevalla tiellä tehtaan laajenemisen yhteydessä 1980-luvulla. Kaipolan vuonna 1952 valmistunut tehdas hallitsee maisema-alueen eteläosien maisemaa. Tehtaan pohjoispuolella sijaitseva Kaipolan teollisuustaaajama rajautuu maisema-alueen ulkopuolelle.

Maisemakuva

Jämsänjokilaakson kulttuurimaisema on historiallisesti rikas ja tasapainoinen maisema-alue. Maastonmuodot ovat jokivarressa alavat, ja laaksonpohjan viljaville maille raivatut pellot viettävät rantoja kohden loivasti kaarrella ja kumpuilla. Jokilaaksoa reunustavat korkeat metsäiset vuoret. Suurmaisemassa mäet, kalliokumpareet ja vuoret sekä näiden väliset notkot ja laaksonpohjat noudattavat lounais-koillisuuntausta.

Joen länsipuolen maantie kulkee rantapeltöjen keskellä, lähellä jokea. Itärannalla maantie sijaitsee kauempana joesta peltöjen ja metsävyöhykkeen välissä. Alueen asutusmaisemassa hahmotuu sen historiallinen luonne, jota kuvastavat jokivarren useita vanhat talonpoikaistilat. Alueella on myös melko paljon uudisrakentamista, joka sijoit-

tuu pääasiassa luonteille vyöhykkeille. Alue on säilyttänyt tyyliltään sekalaisista uudisrakennuksista huolimatta pitkään jatkuneeseen asumiseen ja viljelyyn painottuvan yleisilmeensä.

Maiseman yleiskuvassa on paikoin taajamamaisia piirteitä. Etenkin alueen pohjoisosissa Jämsän keskustaajaman läheisyys rikkoo perinteistä maisemarakennetta. Uutta kerrostumaa maisemassa

edustavat myös Kaipolan tehtaan tuntumaan rakennetut asuinalueet sekä maisema-alueen pelloille näkyvät tehtaanpiiput. Yhtenä Kaipolan alueen maamerkinä kohoaa 1990-luvulla käytöstä poistunut Pitkävuoren suurmäki.

Arviointi

Jämsänjokilaaksossa on ollut pysyvää asutusta jo rautakaudella. Seudun pitkää asutushistoriaa ja vaurautta ilmentävät useat muinaisjäännöslöydöt sekä rakennetun kulttuuriympäristön arvokohteiden määrä ja yksityiskohdat. Jokilaakson kulttuurimaisema on yleispiirteiltään avointa ja elinvoimaista. Peltojen yli avautuu harmonisia näkymiä joelle sekä jokilaaksoa ympäröiville metsä- ja kallioalueille. Kaipolan tehtaan toimihenkilöille rakennettu Tiirinniemen asuinalue on arkkitehtuuriltaan yhtenäinen esimerkki 1950- ja 1960-lukujen teollisuusyhdyskuntien rakennusperinnöstä.

Jämsä, Kuhmoinen

ARVAJANREITIN KULTTUURIMAISEMAT

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Hassi-Kotakoski, valtakunnallisesti arvokas maisema-alue
Arvoluokka: Valtakunnallinen
Pinta-ala: 3 330 ha

Luonnonpiirteet

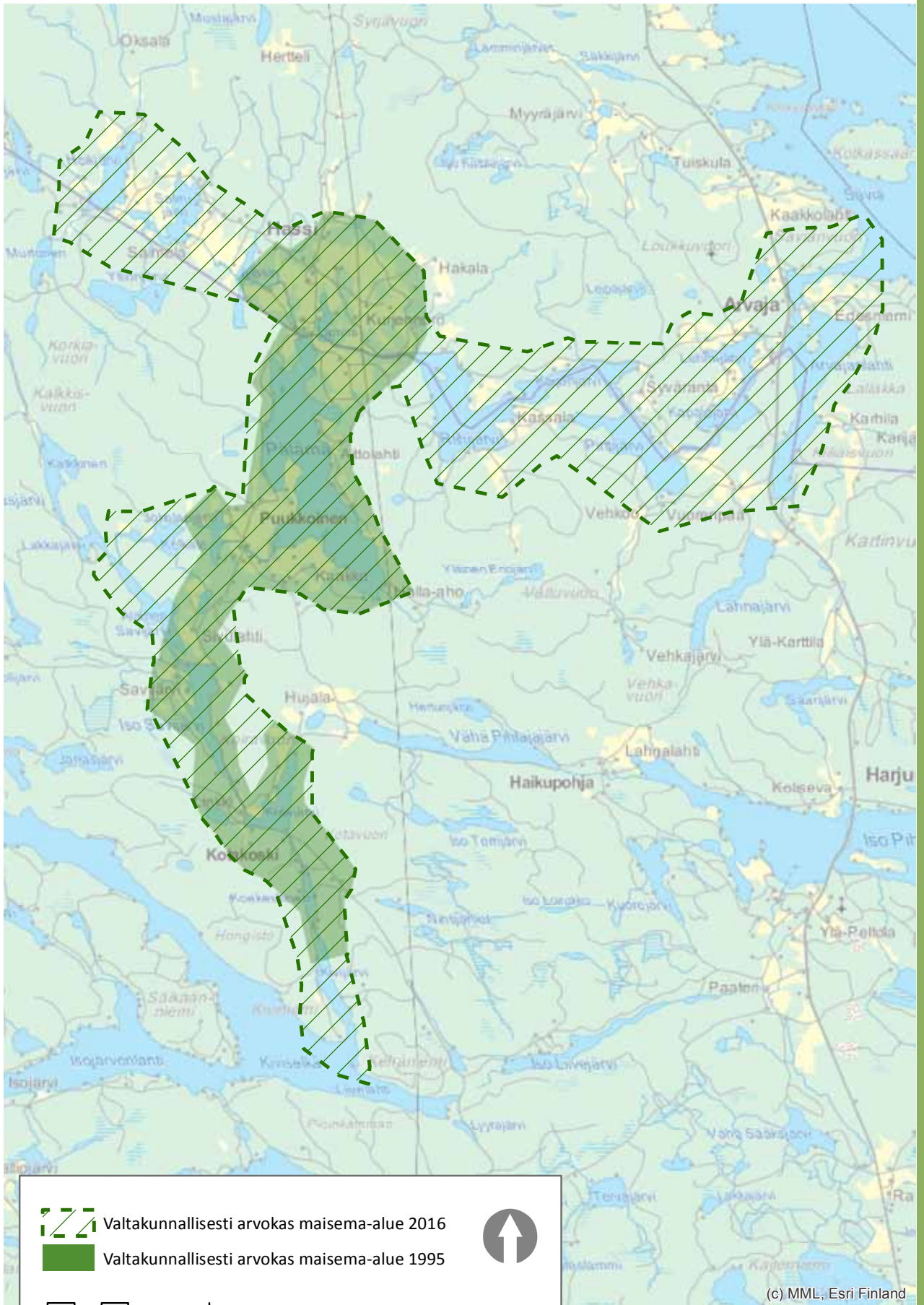
Arvajanreitin kulttuurimaisemat ovat syntyneet Isojärvestä Päijänteeseen laskevan monipolvisen vesireitin varrelle rikkonaiseen kallio- ja mäki-maastoon. Alueen pellot sijaitsevat järvenrantojen alavilla savikkomailla, joita ympäröivät moreenin peittämät jyrkkäpiirteiset ja metsäiset kalliokot. Päijänteen tuntumassa Arvajan kylän ympärillä viljelykset on raivattu hietapitoiseen maaperään. Maisema-aluetta halkoo katkonainen harjumuodostuma, joka koostuu satunnaisista samansuuntaisista hiekka- ja soraselänteistä. Selvimmin hiekkamuodostumat näkyvät Pälämäjärven etelärannalla, jossa järveen työntyy kapea ja hiekkaperäinen Varsanhännän niemi.

Arvajanreitin kallioperä muodostuu pääosin noin 1 800 miljoonaa vuotta vanhasta graniitista. Lisäk-

si alueella on lukuisia muita kivilajeja. Alueelle ovat tyypillisiä luode-kaakko ja pohjois-eteläsuuntaiset murroslinjat, joiden mukaan muun muassa Alainen Savijärvi ja Iso Savijärvi ovat linjautuneet. Arvajanreitin rannoilla on runsaasti kalliopaljastumia, ja kalliomäkien lakiosat kohoavat lähes sata metriä läheisten järvien pintojen yläpuolelle.

Arvajanreitti on kapea ja vaihteleva vesireitti, jota kutsutaan myös Isojärven reitiksi. Reitti koostuu useista pääosin syvistä järvistä sekä niitä yhdistävistä pienistä joista ja koskipaikoista. Laaja-alaisin järvi on Pälämä, jonka loivasti kumpuileville rantasavikoille suurin osa alueen viljelyksistä sijoittuu. Muita järviä ovat Pälämän itäpuoliset matalat ja paikoin rehevät Heikjärvi, Salmijärvi ja Alasin, jotka yhdistyvät Virtalanojan kautta Arvajanreittiin, sekä Pälämältä Päijänteen Arvajanlahteen

johtavat Riihijärvi, Kaijanjärvi, Pirttijärvi ja Lehmi-järvi. Pälämän eteläpuolella on kapeiden murros-laaksojävrien ketju, joka saa alkunsa Isojärvestä.

Pudotuskorkeutta Isojärven Kiviselältä Arvajan-lahteen johtavalla reitillä on noin 40 metriä. Suuri osa reitin lukuisista koskista ja virtavesiosuuksista on aikoinaan perattu tukinuittoa varten, ja jyrkimpään ja mutkaisimpiin koskiosuuksiin on rakennettu uittorännejä. Uittotoiminta Arvajanreitillä loppui 1960-luvulla, ja virtavesiä on palautettu luonnontilaisiksi 1990-luvulla tehdyllä kalataloudellisella kunnostuksella. Maisema-alueen huomattavimpia koskijaksoja ovat Jokelankoski, Riihijärveen laskeva Hassinkoskien jakso sekä Arvajanlahteen johtava Arvajankoski.

Alueen eteläosan kalliomaastoja luonnehtivat vanhat kuusimetsät, joita kasvaa etenkin jyrkkien, kallioisten rinteiden alaosissa. Reitinhajoisosien metsissä on myös lehtipuita. Lisäksi järvien rannoilla, teiden varsilla ja asutuksen yhteydessä kasvaa koivuja ja jaloja lehtipuita. Vesireitillä elää luontainen uhanalaisen järvitaimenen kanta.

Kulttuuripiirteet

Arvajanreitin alajuoksulta, Arvajanlahden ympäristöstä tunnetaan useita muinaisjäänöksiä. Muinaisjäänökset ovat kivikautisia asuinpaikkoja sekä pronssi- ja rautakautisia röykkiöitä tai kivirakenteita. Alueelta on tehty myös useita irtolöytöjä. Maisema-alueen tuntumassa Isojärven eteläpuolella sijaitsee Päijälän rautakautinen linnavuori, jonka arvellaan olleen käytössä ainakin 1100-luvulla. Arvajanreitti on kuulunut ennen vakituisen

asutuksen muodostumista hämäläisten eränkävijöiden nautinta- ja pyyntialueisiin. Alueen muinainen erätalous perustui ennen kaikkea kalastukseen, mutta vesistöjen rannoilla on ollut jo varhain myös pienimuotoista kasviviljelyä.

Varhaisimmat merkinnät Arvajanreitin pysyvästä asutuksesta löytyvät vuoden 1539 Hämeen maakirjasta, jossa mainitaan Hassin kylältä Hassin tila ja Puukkoisista Haljala, Kimola (Kaakko) ja Hujala. Todennäköisimmin kiinteä asutus on vakiintunut alueelle jo 1300-luvulla. Reitinvareen asutus on ollut perinteisesti hajanaista ranta-asutusta, ja talot ovat sijoittuneet metsän ja pellon rajavyöhykkeille sekä rinteille ja pienten moreenikumpujen päälle. Alueen maisemassa vuorottelevat edelleen vanhat talonpoikaistalot ja entiset torpat pienimuotoisine viljelyksineen. Uudisrakentamista on vähän. Vanha rakennuskanta on hyväkuntoista ja monia rakennuksia on kunnostettu kesäasunnoiksi onnistuneesti. Ranta-alueilla on jonkin verran maisemaan kohtalaisesti istuvaa pienimittakaavaista lomarakentamista.

Maisema-alueen merkittävimpiä kyliä ovat Hassi, kylärakenteeltaan hajanaisempi Arvaja sekä Pälämän lounaisrannalle muodostunut Puukkoinen. Kylien vanhimmat viljelykset ovat sijoittuneet kantatalojen lähelle loivasti kumpuileville rantasavikoille.

Arvajanreitin varrella on ollut peltoviljelyn ohella aktiivista karjataloutta, jonka jäljiltä alueella on paikallisesti arvokkaiksi perinnebiotoopeksi määriteltäviä metsälaitumia ja hakamaita. Alueen maa-

talouselinkeinoja on tukenut vesivoiman ja -väylien tehokas hyötykäyttö. 1800–1900-luvuilla reitin koskien rannoille rakennettiin paljon myllyjä, voimalaitoksia, sahoja ja meijereitä. Vesilaitosten lisäksi koskiin on tehty tukkirännejä ja muita uittorakenteita 1870-luvulta alkaen.

Arvajanreitin maisemat, etenkin järvi- ja koskipaikat, ovat tulleet tunnetuiksi taiteilija Pekka Halosen kansallisromanttisista maalauksista. Halonen vietti vuosina 1916–1933 kesäänsä Kotakosken lähellä Kivikosken rannalla sijainneessa torpassa. Tuolloin hän maalasi kuuluisia taideteoksiaan esimerkiksi Kotavuorella. Halosen kuvaamat vanhat myllyt, voimalaitokset ja sahat ovat suurimmaksi osaksi hävinneet maisemasta viimeistään 1970-luvulla, mutta Halosen kesäasunnon pihapiirin rakennukset ovat edelleen jäljellä. Kotakoskella on myös luontopolku.

Maisemakuva

Arvajanreitin maisemakuva on monipuolinen. Maisemassa hahmottuvat jylhät kallioiset metsät sekä rannoilla avautuvat viljelyalueet. Monet alueen lukuisista koskista jäävät suurten puiden ja rantametsien kätköön, mutta paikoin koskialueet muodostavat rantalehtoineen ja vanhoine myllyrakenteineen viehättäviä näkymiä. Järvi- ja viljelymaisemia reunustavat sankat kuusi- ja sekametsät, joiden keskeltä nousevilta jylhäpiirteisiltä kallioalueilta avautuu vaikuttavia näkymiä alueen vesistö- ja viljelymaisemiin.

Alueen asutusmaisema on hyvin säilynyttä. Tiet ja pihapiirit ovat laadukkaasti hoidettuja ja alueen rakennuskanta on edustavaa. Alueen peltolaikut ovat keskimäärin pieniä ja hajanaisia, mutta Puukkoisten eheä viljelymaisema erottuu maisemassa yhtenäisenä ja avoimena alueena. Kylämaiseman keskeinen elementti on vanha Helsingin ja Jyväskylän välinen maantie, joka seuraa vesistöreittoa vartta hienosti maastonmuotoja noudatellen.

Arviointi

Arvajan vesireitin ympärille rakentuneet kulttuurimaisemat muodostavat edustavan ja monimuotoisen maisemakokonaisuuden. Alueen maisemien runkona on järvien, jokien ja koskipaikkojen muodostama vesireitti, jonka rannat ovat säilyneet sekä luonnonarvoiltaan että maisemallisesti vaikuttavina. Lisäksi alueella on muinaisjäännöksiä ja arvokasta rakennuskantaa. Taiteilija Pekka Halosen maisemamaalauksien myötä tärkeäksi osaksi suomalaista maisemakuvastoa noussut Arvajanreitin seutu edustaa monipuolisesti Päijänteen seudun tyyppimaisemia, joissa luonnon- ja kulttuuripiirteet yhdistyvät toisiinsa tasapainoisesti.

Kuhmoinen

KUHMOISTEN LINNAVUOREN MUINAISMAISEMA

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka: -
Arvoluokka: Valtakunnallisesti arvokas maisemanähtävyys
Pinta-ala: 149 ha

Luonnonpiirteet

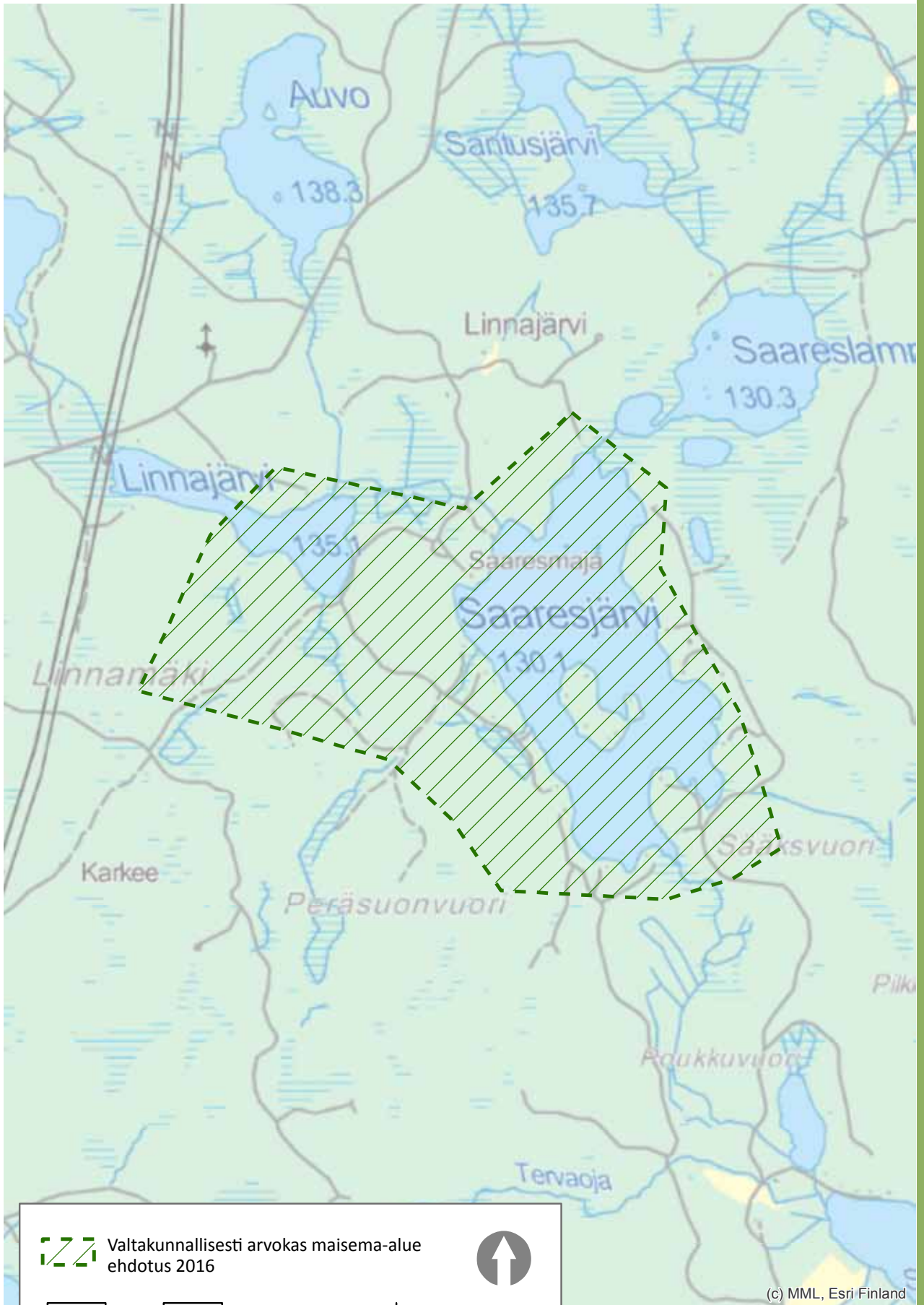
Kuhmoisten Päijälän Linnavuori on 175 metrin korkeuteen merenpinnan yläpuolelle kohoava graniittinen vuori, joka on ympäristöään kovempaa jäänyt koholle jääkauden jälkeen. Alueen peruskallio muodostuu suonigneissistä, jota ympäröi porfyirisestä granodioriitista muodostuva kallioperä. Linnavuoren kalliossa on havaittavissa erittäin selväpiirteistä kuutiorakoilua, ja vuoren lakialueen etelärinne on lähes pystysuora. Kallioista lakea ympäröivä pohjamoreeni ulottuu mannerjäätikön tulosuunnan puolella luoteessa lähes laelle asti. Vuoren kaakkoisella suojasivulla on järeää lohkariekkoo äkkijyrkkien seinämien juurella. Vuoren laella on noin 5–50 senttimetrin paksuinen kerros irtaimia maalajeja.

Linnavuori sijaitsee Saaresjärven ja Linnajärven välisellä kannaksella. Järvet ovat pinta-alaltaan pieniä, metsien ja pienten suoalueiden ympäröimiä. Linnavuoren rinteellä ja kaakkoisella terasilla kasvaa pääosin mustikkatyypin kuusikkoja. Vuoren tasaisilla terasseilla on myös kuivan kankaan männikköä. Linnavuorta ympäröivät kumpuilevat metsämaat ovat havumetsävaltaisia ja paikotellen kallioalueiden kirjomia.

Kulttuuripiirteet

Päijälän Linnavuori on valtakunnallisesti merkittävä rautakautinen muinaislinna, jonka arkeologisissa tutkimuksissa on löydetty yli 340 itäistä ja läntistä esinettä. Esinelöydöt ajoittuvat ristiretkiajalle

 Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue
 ehdotus 2016

0   250   500   1 000
 m

(c) MML, Esri Finland

ja varhaiselle keskiajalle (n.1050–1300 jaa.). Alueelta löydetty keihäät, kirveet, talousesineet ja korut kertovat hämäläisestä talonpoikaiskulttuurista. Linnoitus on ollut luultavimmin osa hämäläisten ja karjalaisten nautinta-aluekiistoihin liittyntä turvapaikkaketjua, johon ovat kuuluneet myös muun muassa Jämsänkosken linnavuori, Padasjoen Virmailan Linnasaari ja Jämsän Pukinvuoren muinaislinna. Vuoren laelta on löydetty lisäksi useiden rakennusten perustuksia sekä kivettyjä liesiä. Lakialueen länsireunalla on kivivallin perustus, jonka päällä on sijainnut mahdollisesti puinen hirsirakennelma. Linna lienee palanut 1100-luvun alussa, mutta on silti ollut vielä 1200-luvulla käytössä.

Linnavuoren ympäristö on Kuhmoisten kylien keskiajan kulttuurimaisemaa, jossa metsällä on ollut tärkeä rooli pienten viljelysten ohella. Linnavuoren ympäristöä on aikoinaan kaskettu, ja esimerkiksi Linnavuoren lounaispuolella sijaitsevan Linnamäen rinteillä on vanhoja viljelyn merkkejä. Linnavuoren Linnajärven puolelta on kulkenut vuonna 1856 mäkisytyensä vuoksi hylätty Padasjoen-Jämsän maantiehen kuulunut osuus. Tien arvellaan olleen käytössä ratsupolkuna jo keskiajalta lähtien.

Nykyisin vuorta ympäröivien metsämaiden keskellä on muutama yksittäinen talo vähäisine peltoaloineen. Vuoren tuntumassa Saaresjärven rannalla on jonkin verran loma-asutusta ja mökeille johtavia teitä. Lisäksi vuoren ympärystymetsiä on otettu talouskäyttöön. Kohteen huomattavat maisemalliset arvot eivät ole kuitenkaan vaarantuneet. Linnavuoresta on tullut tunnettu muinaismuistokohde ja näköalapaikka, jonka juurella on parkkialue opastaluineen. Vuoren lakialueelle on pystytetty alueen mittavista arkeologisista kaivauksista kertova opaste.

Maisemakuva

Kuhmoisten Päijälän linnavuori sijaitsee noin 50 metriä viereisen Saaresjärven pintaa korkeammalle kohoavalla graniittimäellä. Vuoren laki on saavutettavissa loivalta länsirinteeltä käsin. Muutoin linnavuoren rinteet ovat pystysuorat. Linnavuoren laki on suhteellisen laakea kahdeksi terassiksi jakaantuva alue, jossa on jäljellä vanhoja linnoitteita. Lakialueelle johtaa opastettu polku.

Linnavuoren ympäristö on karua metsä- ja kallio- maata, jonka kainaloissa on pieniä erämaisia järviä ja lampia sekä korpipainaumia. Vuorelta avautuu näkymiä kalliorantaiselle Saaresjärvelle. Järvi- ja metsänäkymiä reunustavat kallion lakialueen männiköt.

Arviointi

Kuhmoisten Päijälä on yksi harvoista Keski-Suomen linnavuorista. Sen laelta on tehty koko Suomen mittakaavassa huomattavia esinelöytöjä, jotka osoittavat vuoren olleen osa hämäläisten rautakautista linnavuoriketjua. Linnavuoren geologiset ja maisemalliset piirteet ovat vaikuttavia, ja vuoren laelta aukeaa arvokkaita näkymiä pienten järvien ja yhtenäisten metsäalojen kirjomaan Päijänteen länsipuolen vuorimaastoon.

Laukaa

HYYPPÄÄNVUOREN MAISEMA

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka: -

Arvoluokka: Valtakunnallisesti arvokas maisemanähtävyys

Pinta-ala: 1 613 ha

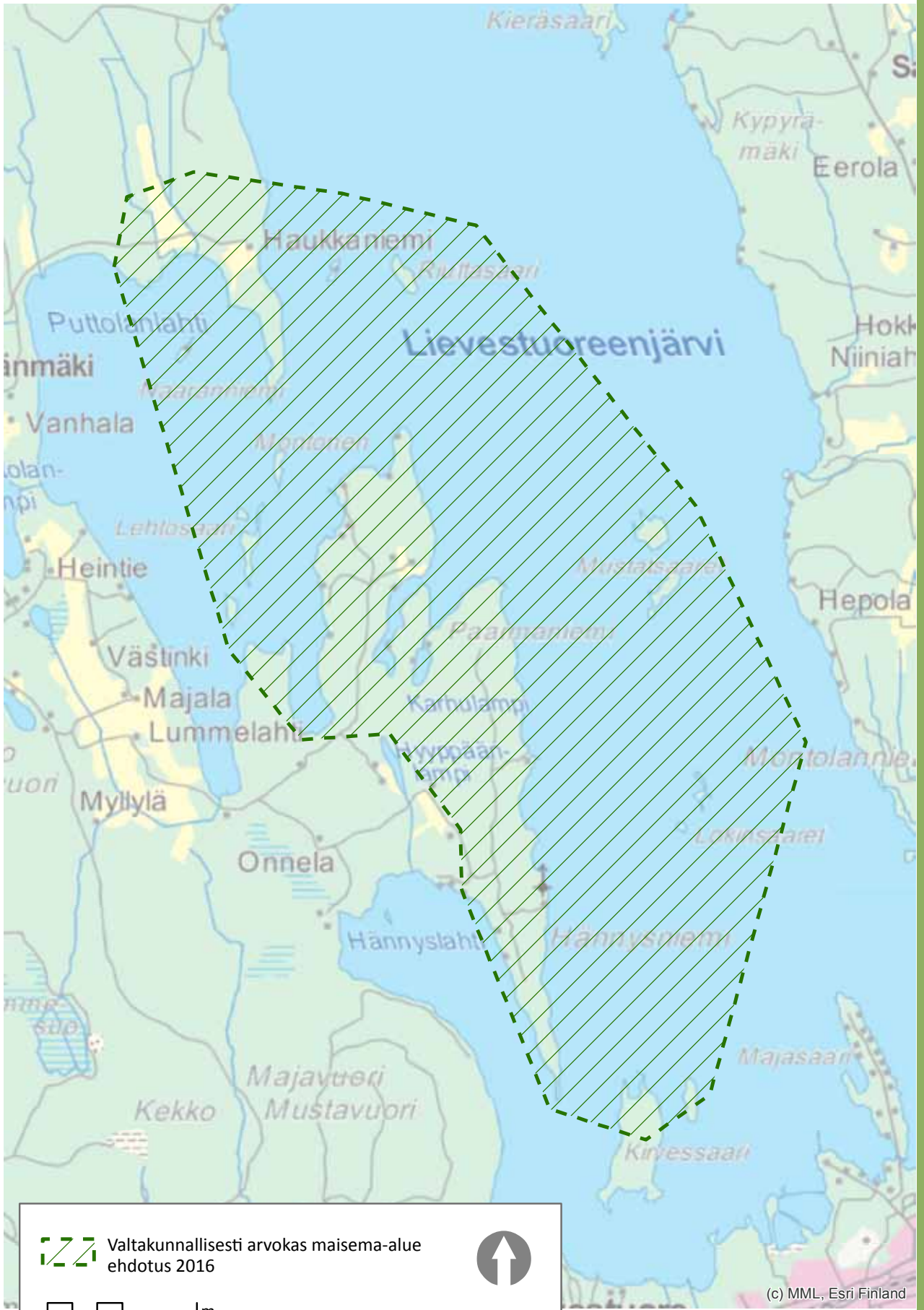
Luonnonpiirteet

Lievestuoreenjärven länsirannalla kohoava Hyyppäänvuori on hyvin suuntautunut, yli kolme kilometriä pitkä ja lähes 90 metriä korkea crag-and-tail-drumliini, jonka etelänpuoleinen Hännysniemi työntyy järveen pitkänä ja kapeana moreenihäntänä. Vuoren jyrkkäpiirteinen lakialue on muodostunut vaaleasta, karkearakeisesta ja heikosti suuntautuneesta porfyyrisestä graniitista, jossa esiintyy satunnaisesti terävärajaisia hienorakeisia amfiboliittisulkeumia. Lakiosaa kiertää jääkauden aikainen muinaisranta. Hyyppäänvuoren länsirinne on kuutiorakoilun lohkona seinä-

mä, jonka jyrkänteissä on runsaasti halkeamia ja avorakoja. Seinämien tyvillä näkyy myös erikoisia rako- ja lippaluolia. Vuoren koillispuolella on matalampi Kalettomankallion ja Keropinkallion muodostama kallioalue, joka laskeutuu melko loivarantaisena Lievestuoreenjärveen.

Pohjois-eteläsuuntainen Lievestuoreenjärvi on noin 15 kilometriä pitkä ja viisi kilometriä leveä allas, jonka pääselkä on laaja ja vähäsaarinen. Lievestuoreenjärven syvin kohta on Hyyppään ja Mustiensaarten välissä sijaitseva noin 70 metri-

nen syväne. Järvi kärsi 1920-luvulta 1980-luvulle Lievestuoreella toimineen sellutehtaan jätevesipäästöistä, jotka heikensivät järven vedenlaatua ja vähensivät kalakantoja. Sellutehtaan toiminnan loputtua järvi on puhdistunut, ja nykyisin Lievestuoreenjärven ekologinen tila on luokiteltu hyväksi. Järvi on osa Kymijoen vesistöalueeseen kuuluvaa Rautalammin reittiä.

Hyyppäänvuorella on erittäin edustavaa kallioluontoa. Vuoren lakiosissa on vanhahkoa luonnontilaista ja osin keloutunutta mäntymetsää, ja pohjois- sekä koillisrinteillä esiintyy arvokasta kalliokasvillisuutta. Alempana rinteillä ja vuoren laen eteläosassa kasvaa myös sekametsiä, joissa metsätalouden jäljet näkyvät paikoin selvinä. Kalliopinnot ovat suurelta osin valoisia ja jäkälävaltaisia, mutta vuoren pohjois-koillisrinteessä on myös kosteiden kallioiden sammalkasvillisuutta. Kaakkoisrinteellä on rauhoitettu lehtoalue. Hyyppäänvuoren länsipuolen juurella kasvaa muutaman aarin alueella luonnonmuistomerkeiksi rauhoitettuja runkolehmuksia.

Kulttuuripiirteet

Hyyppäänvuorta ympäröivillä alueilla on useita kiviakutisia asuin- ja löytöpaikkoja, jotka sijaitsevat sekä metsäalueilla että pelloilla. Itse Hyyppään alueelta ei kuitenkaan tunneta kiinteitä muinaisjäännöksiä. Maisemanähtävyyden alueella on varsin vähän nuorempia ihmistoiminnan jälkiä. Hyyppäänniemessä sijaitsee kaksi pientä maatilaa, ja alueella on vähän loma-asutusta sekä tietoa. Hyyppäänvuoren juurella on pienen Karhulammen rannalle rakennettu partiolaisten eräkämpä. Vuorelta aukeavan maiseman etualalle sijoittuvat Lievestuoreenjärven saaret ovat säilyneet rakentamattomina.

Valtiolle kuuluneet Hyyppäänvuoren ja ympäristön maat on annettu 1950-luvulla vaihtomaina yksityisille maanomistajille. Valtiolle jäi tuolloin vain vuoren laki ja pieni alue Karhulammen rannasta Hyyppäänvuoren juurelta. Metsähallitus rauhoitti Hyyppäänvuoren laen luonnonhoitometsänä vuonna 1970, mutta muu Hyyppään alue on ollut metsätalouskäytössä 1990-luvulle asti. Nykyisin Hyyppäänvuori on tunnettu retkeilykohde, jossa vieraillee kesäkaudella noin 1 000 kävijää. Alueella ei ole Metsähallituksen ylläpitämiä rakenteita, mutta partiolaiset ovat viitoittaneet joitakin polkuja.

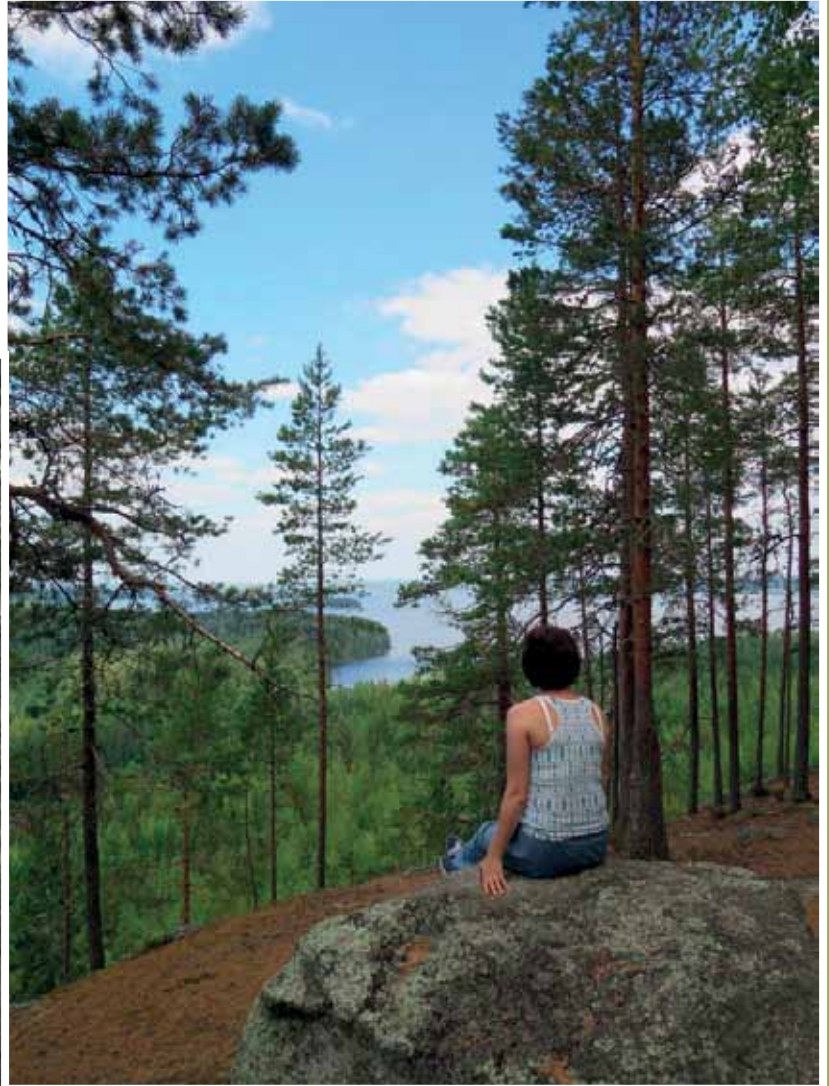
Maisemakuva

Hyyppäänvuori sijaitsee kapealla niemellä Lievestuoreenjärven länsirannalla. Se erottuu jyrkkäpiirteisensä ja massiivisena kalliokehousena kaikista ilmansuunnista katsottaessa. Vuoren jylhät kallioahdat näkyvät selvästi muutaman kilometrin päässä sijaitsevalle Iso-Kotavuorelle. Hyyppäänvuoren harvapuolisilta ylärinteiltä ja lakialueelta avautuu puuston hieman rajoittamia tai täysin avaria, melko luonnontilaisia kaukomaisemia vesistön yli itään, länteen ja pohjoiseen.

Hyyppäänvuoren juurella sijaitseva laajaselkäinen Lievestuoreenjärvi muodostaa vuorelta aukeavan maiseman etualan. Järven takana kohoaa korkeita mäkiä, joista muun muassa Lankavuori erottuu selvästi. Hyyppäänniemen ja Hännysniemen ranta-alueet ovat kivikkoisia ja metsäisiä. Alarinteiden metsissä näkyvät talouskäytön jäljet, mutta varsinkin vuoren laella on komeaa vanhaa männikköä. Hyyppäänvuoren rinteillä on kuluneita polkuja, ja vuoren kalliokatoksien alle ja luoliin on perustettu nuotiopaikkoja. Alueen lomarakentaminen on harvahkoa.

Arviointi

Hyyppäänvuori on Keski-Suomelle tyypillinen, mutta tavallista jyrkkäpiirteisempi ja maisemallisesti hyvin näyttävä drumliini. Vuorelta avautuvat huomattavan hienot ja jylhät maisemat. Hyyppäänvuori itsessään näkyy rantasijaintinsa vuoksi kauas ja erottuu maisemassa selvänä maamerkinä. Vuorella on merkittävää kasvi- ja eläinlajistoa sekä geologisesti arvokkaita kohteita.

Pihtipudas

MUURASJÄRVEN KULTTUURIMAISEMAT

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Muurasjärven kulttuurimaisema, valtakunnallisesti arvokas maisema-alue

Arvoluokka: Valtakunnallinen

Pinta-ala: 3 394 ha

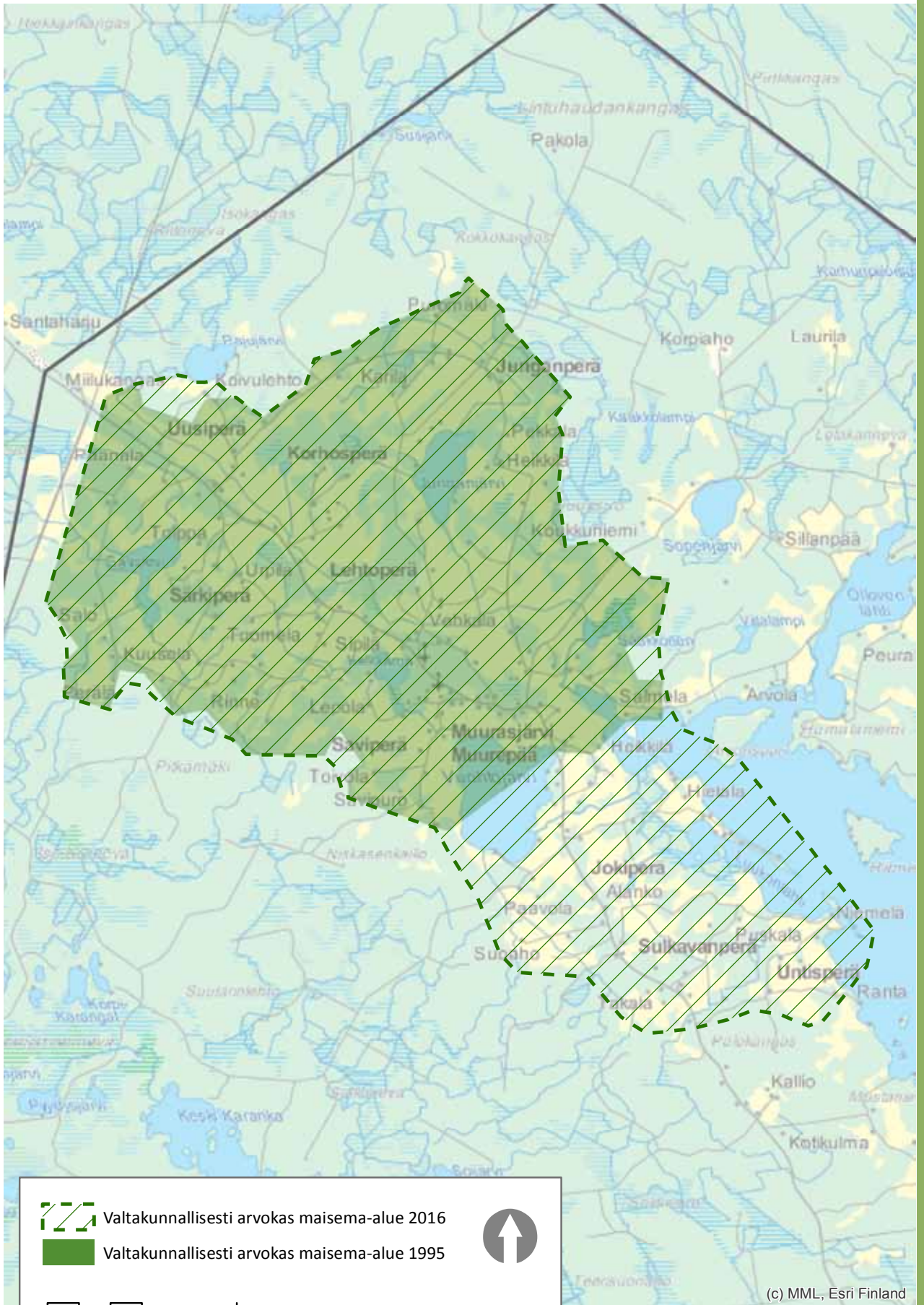
Luonnonpiirteet

Suomenselän vedenjakajaseudulla sijaitsevia Muurasjärven kulttuurimaisemia halkoo kapea ja yhtenäinen kaakko-luodesuuntainen pitkittäisharju, jonka ympärille on kasautunut viljavaa hietaa. Alueen laajoja peltoaloja reunustavat kumpuilevat moreenimaat, joiden painanteissa on runsaasti ojittuja soita. Alueen kallioperässä vaihtelevat kiillegneissi, granodioriitti ja porfyyrinen graniitti. Topografialtaan alue on laakeaa. Korkeimmat viljely-

aloja reunustavat mäkimaat nousevat vain parinkymmenen metrin korkeuteen peltojen yläpuolelle. Maisema-alueen keskellä kulkeva harju laajenee Muurasjärven kyläkeskuksen kohdalla Ristinmäen deltamuodostumaksi. Ristinmäellä on joitakin suppakuoppia.

Maisema-alueen pienet järvet kuuluvat Kymijoen vesistöön. Niiden vedet laskevat pieniä, monin paikoin muokattuja uomia pitkin Viitasaaren reit-

tiin kuuluvaan Muurasjärveen. Osa alueen järvistä on suorantaisia ja umpeen kasvavia, mutta esimerkiksi Muurasjärvi on syvä, laaja ja varsin kirkasvetinen järvi. Joitakin alueella aiemmin sijainneista järvistä on kuivattu peltoalaksi. Alueella on myös pieniä suolampia.

Muurasjärven alueelle ovat tunnusomaisia pienet sekametsäsaarekkeet, joita on siellä täällä pelto-
maan keskellä. Varsinaista viljelyaluetta ympäröivät laajahkot mäntyvaltaiset metsät, joiden maaperä on pääasiassa moreenia tai turvetta. Luonnonmaisemaa monipuolistavat monet perinnebiotoopit. Yleisoloiltaan alue on suhteellisen karu, mutta harjun ja vesistöjen lämpötiloja tasoittava vaikutus on edesauttanut rikkaan viljelykulttuurin syntyä.

Kulttuuripiirteet

Muurasjärven maisema-alueen halki kulkevan harjun liepeillä, Muinais-Päijänteiden entisillä rannoilla, on useita kivikautisia asuinpaikkoja. Vuohojärven itä- ja pohjoispuolella on merkittävä muinaisjään-
nöskompleksi. Esihistoriallisen kauden jälkeen alue on ollut pitkään lähes asumaton metsämaata, jonne maatalous on juurtunut hitaasti. Vielä 1800-luvulla alueella oli vain muutamia taloja ja torppia.

Kuvaaja: Matleena Muhonen.

Huomattavin jakso Muurasjärven asutushistorias-
sa on sotien jälkeisen asutustoiminnan aika, jolloin suuri osa alueen nykyisistä pelloista on perustettu. Peltoja on raivattu sekä karuun metsämaahan että järvien kuivatuksissa syntyneille viljavammille hie-
tamaille. Merkittävimmät Muurasjärven sodanjäl-
keisen asutustoiminnan seurauksena syntyneet asutusalueet ovat Junganperällä ja Savijärvellä.

Maisema-alueen varhainen maatalous on perus-
tunut kaskeamiseen sekä pienimuotoiseen karja-
ja viljatalouteen. Nykyisin alueen asukkaat saavat elantonsa myös metsätaloudesta. Muurasjärvi on suhteellisen vaurasta maatalousaluetta, ja siellä on edelleen useita karjatiloja. Pitkäkestoinen kar-
jatalous on synnyttänyt useita perinnebiotooppe-
ja, joista Lahnalän haka- ja metsälaidun on määri-
telty maakunnallisesti arvokkaaksi.

Muurasjärven asutus on haja-asutusta. Yksittäi-
set talot sijaitsevat tyypillisesti metsän ja pellon rajavyöhykkeillä. Sotien jälkeinen asutustoimin-
ta on synnyttänyt myös tiiviimpiä asutuskeskit-
tyimiä, joissa pikaasutusajan tyyppi-
piirustusten mukaan rakennetut talot luonteenomaisine piha-
piireineen muodostavat yhtenäisiä kokonaisuuksia. Vanhempi rakennuskanta on saanut piirteitä pohjalaisesta rakennusperinteestä. Alue on säilyt-
tänyt perinteisen asutusrakenteensa hyvin, vaik-

ka monien tilojen vanhat päärakennukset on korvattu 1900-luvun loppupuolen matalilla tiiliverhoiluilla rakennuksilla. Vuohojärven pohjoispuolella, harjunlakea kulkevan Reisjärven tien varressa sijaitseva Muurasjärven keskusta on laajentunut taajamamaiseksi.

Maisemakuva

Muurasjärven kulttuurimaisemaa luonnehtivat loivasti kumpuilevat pelto- ja laidunmaat. Viljelyaloja reunustavat soiden ja karujen metsien leimaamat moreenimaat, joiden lomassa on vain vähän kallioalueita. Muurasjärven läpi kulkeva luode-kaakosuuntainen harjujakso on maisemarakenteessa keskeinen elementti, joka on tarjonnut luontevan pohjan kulkuväylille ja asutukselle. Pienten järvien ympäristöt ja harjun liepeet on raivattu viljelyksiksi ja laidunmaiksi. Viljelyalueiden näkymiä elävöittävät sekametsäsaarekkeet.

Monipuolisimmillaan alueen maisemakuva on Savijärven ympäristössä. Siellä vaihtelevat pinnanmuodot, hyvin hoidetut maatilat, peltojen yli aukeavat vesistönäkymät ja metsäsaarekkeet muodostavat vivahteikkaan kokonaisuuden. Muurasjärven asutusrakenne hahmottuu hyvin maisema-aluetta halkovalta, hieman peltoalojen yläpuolelle nousevalta Reisjärven tieltä. Maisema-alue on säilyttänyt sotien jälkeiseltä ajalta juontuvan ilmeensä varsin hyvin, mutta paikoin maatalouden tehostuminen näkyy alueella suurina maatalousrakennuksina sekä yksipuolistuvana maisemana.

Arviointi

Muurasjärven kulttuurimaisema on Suomenselän vedenjakajaseudun mittakaavassa vaurasta maatalousaluetta, jonka asutusmaisema on historiallisesti edustavaa. Maisema-alueen asutushistoria ja muinaisjäännökset ilmentävät alueen sijaintia hyvien kulkuyhteyksien, kalavesien ja metsästysmaiden äärellä. Oman kerroksensa Muurasjärven maisemaan on tuonut sotien jälkeinen asutustoiminta. Alueen maisemakuva on kokonaisuudessaan monipuolinen ja eheä, ja sitä elävöittävät viljelysten keskellä sijaitsevat metsäsaarekkeet sekä muutamat perinnebiotoopit.

Pihtipudas

PIHTIPUTAAN PIKA-ASUTUSMAISEMAT

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Kärväskylä, Ylä-Liitonjoki, valtakunnallisesti arvokas maisema-alue

Arvoluokka: Valtakunnallinen

Pinta-ala: 2 141 ha

Luonnonpiirteet

Pihtiputaan pika-asutusmaisemien viljelykset on raivattu loivasti kumpuilevan moreeni- ja suomaaston keskellä sijaitseville hieta-alueille ja järvi- ja järvikuiville. Pienten jokien ja purojen halkomia peltoaukeita reunustavat laajahkot ojitetut suot, muutamat järvet ja lampialtaat sekä suhteellisen matalat ja kivikkoiset kumpumoreenikentät. Alueen ympärillä on myös korkeampia drumliineita.

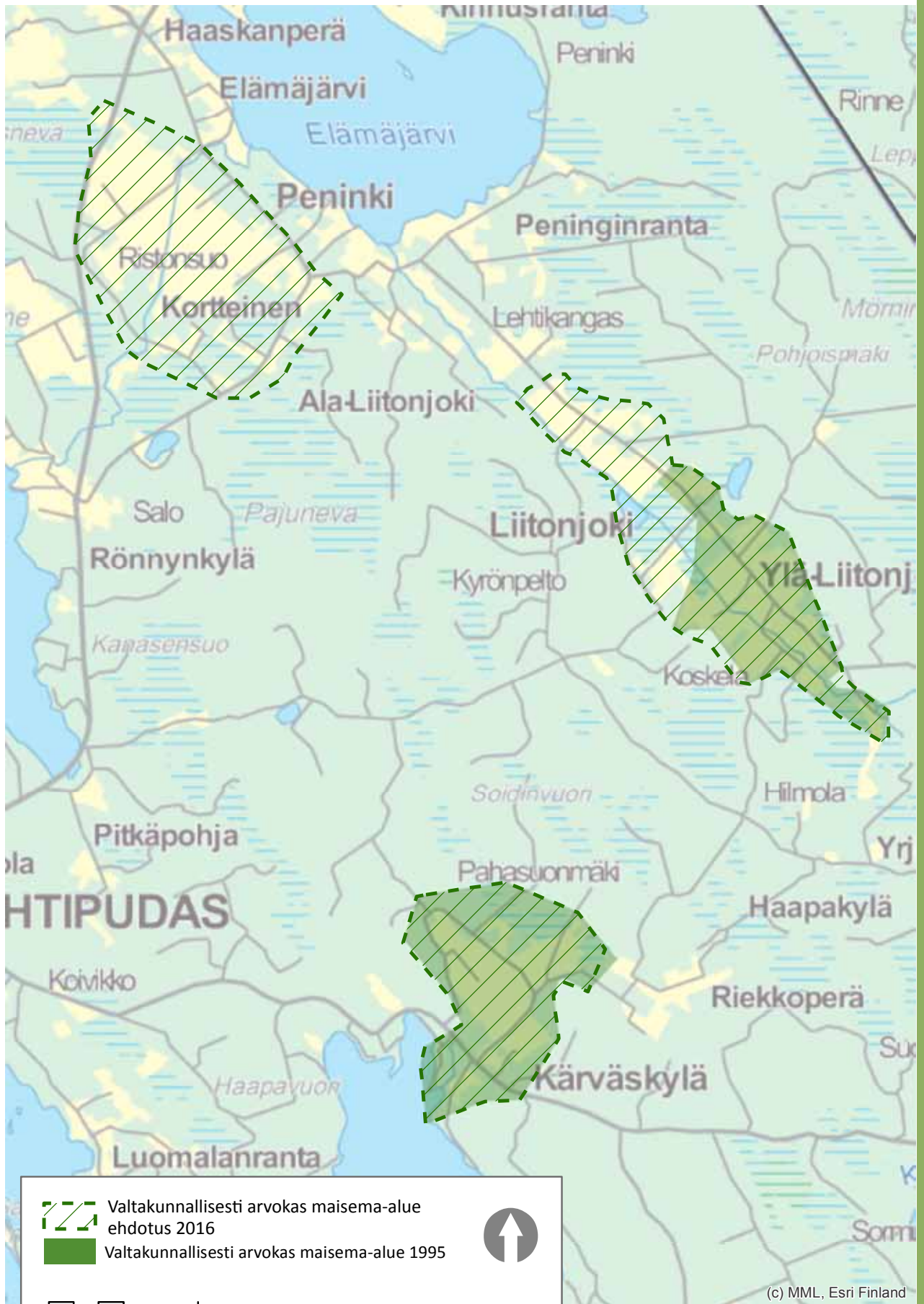
Kortteinen, Kärväskylä ja Ylä-Liitonjoki sijoittuvat osin Suomenselan karulle vedenjakajaylängölle, joka erottaa Pohjanmaan ja Kymijoen vesistöalueet toisistaan. Maisema-alueen peltoja halkovat pienet joet ja purot kuuluvat Kymijokeen laskevien reitien latvavesiin. Ylä-Liitonjoen läpi virtaava Liitonjoki saa alkunsa Liitonjärvestä ja kylän itäpuolisilta

suoalueilta, joiden vedet kulkevat jokea pitkin matalaan ja lähes saarettomaan Elämäjärveen. Elämäjärvestä vedet virtaavat Kortteisen järvi- ja järvikuivion keskellä sijaitsevaa Kortteisenkanavaa pitkin matalaan Saanijärveen, joka laskee Pihtiputaan keskustajaman eteläpuolella Kolimaan. Kärväskylä sijaitsee Kolimajärven itärannalla Kärväslahden pohjukassa. Kylän viljelykset on raivattu Kärväsjärven laskun seurauksena syntyneelle tasangolle.

Viljelyaukeita ympäröivät laajahkot, ojitetut mänty- ja sekapuuvallitset suoalueet Alueen vallitsevia suotyyppejä ovat rämeet, joista yleisimpiä ovat isovarpuräme ja tupasvillaräme. Suoalueiden keskeltä kohoavat moreenikankaat ovat pääosin karun kangasmetsän peittämiä. Kortteisen viljelyaukio on lintujen muutonaikainen levähdyspaikka.

Kuva: Kärväskylä

Kuva: Kortteinen

Kulttuuripiirteet

Kortteisen, Kärväskylän ja Ylä-Liitonjoen maisemat ovat syntyneet toisen maailmansodan jälkeisen asutustoiminnan tuloksena. Sotien jälkeinen asutustoiminta oli Keski-Suomessa laajinta ja merkittävintä juuri Pihtiputaalla, jossa valtiolla ja metsäyhtiöllä oli suuria maaomistuksia. Pika-asutus- ja maanhankintalakien myötä Pihtiputaalle perustettiin 370 tilaa, joita ympäröivät yleensä noin kolmen hehtaarin laajuiset peltoalat. Pihtiputaan uudet asukkaat tulivat pääasiassa luovutetusta Karjalasta, Sortavalan maalaiskunnasta, mutta rintamamiesperheitä muutti alueelle myös Savosta ja Pohjanmaalta. Kaikkiaan Pihtiputaan väkiluku kasvoi toisen maailmansodan jälkeen noin kolmanneksella.

Suurin osa kylien rakennetusta kulttuuriympäristöstä on peräisin 1940-luvulta tai myöhemmältä ajalta. Pihapiirit edustavat pika-asutusajan rakentamistapaa, joissa asuinrakennukset ovat puoli-toistakerroksisia tyyppirakennuksia. Tilojen perustamisvaiheessa pihapiireihin rakennettiin ensin tilapäisiä tupa-saunarakennuksia, joissa uudisasukkaat asuivat, kunnes varsinainen päärakennus valmistui. Saunarakennuksia on säilynyt jonkin verran. Myöhempi uudisrakentaminen on ollut

Kuva: Kärväskylä

vähäistä ja liittynyt pääasiallisesti maatalouden tuotantorakennuksiin.

Pihapiirien ympärillä avautuvat selvälinjaiset peltoalat, joiden keskellä tilakeskukset sijaitsevat säännöllisen välimatkan päässä toisistaan. Kylien elinkeinorakenteen rungon ovat muodostaneet pienimuotoinen maa- ja karjatalous sekä metsätalous. Asutustilojen maita on laidunnettu pisimmilläänkin noin 60 vuoden ajan, joten aktiivisesta laidunnuksesta huolimatta alueelle ei ole ehtinyt syntyä merkittäviä perinnebiotooppeja.

Kortteisen peltoaukea Elämäjärven eteläpuolella alkoi syntyä vuonna 1883, jolloin noin 400 hehtaarin laajuista Kortteisen järveä ryhdyttiin kuivaamaan viljely- ja asuinkäyttöön. Kuivaus tehtiin käsityönä, ja 1900-luvun alussa järvi oli saatu kuivatettua niittyasteelle. Vuosien 1948–1952 kuivaustöissä entinen järvi kuivattiin viljelykelpoiseksi. Täydennyskuivatuksia tehtiin kuitenkin vielä 1970- ja 1980-luvuilla. Kuivatun peltoalaa halkoo viivasuora Kortteisenkanava, joka yhdistää järveen aikoinaan laskenutta Elämäjokea sekä järven vanhaa lasku-uomaa. Järvikuvion ympärillä on viljelykäyttöön kuivattuja suoaloja.

Kuva:
Ylä-Liitonjoki

Kortteisen alueelle perustettiin toisen maailmansodan jälkeen 53 tilaa, joiden asukkaat tulivat niin Karjalasta ja Savosta kuin Pohjanmaaltakin. Kylän asutus on sijoittunut pääosin tien varteen peltoaukean reunalle. Asutuksen ryhmitys seuraa järven vanhaa rantaviivaa. Maisema on pysynyt jokseenkin samanlaisena kuin asutuskauden aikana. Jälleenrakennuskauden jälkeisiä rakennuksia on vähän, ja monissa pihapiireissä on säilynyt 1940–1950-luvulla rakennettuja navettoja, aittoja ja muita talousrakennuksia. Kylän erityispiirteitä ovat monet edelleen toimivat maitotilat sekä Kortteisenkanava, joka muistuttaa yhdestä 1900-luvun pitkäkestoi simmasta ja tunnetuimmasta valtion rahoittamasta kuivatushankkeesta. Kylää rajaa länsireunassa Valtatie 4, jonka varressa sijaitsee Suomen ensimmäinen matkailijoiden hiljentyiskirkko.

Kärväskylän paikalla sijainneen Kärväsjärven pintaa laskettiin ensimmäisen kerran 1800-luvulla luonnonheinän tuoton lisäämiseksi. Hanke jäi tuolloin kesken, ja heinä- ja viljamaaksi järvi kuivatettiin lopullisesti vasta toisen maailmansodan jälkeen. Pika-asutus toi kylään 38 uutta tilaa, joiden tilakeskukset sijoituivat vanhalle järvenrannalle. Järvikuivion ympärille linjattiin asutustoinnin yhteydessä maantie, joka kiertää koko kuivioalueen.

Kylän talot ovat edelleen pääasiassa 1940- ja 1950-luvulla rakennettuja lautarakenteisia rintamamiestaloja. Ne sijaitsevat harvakseltaan kylätien tuntumassa. Kylän tilat muodostavat edelleen huomattavan yhtenäisen ja hyvin säilyneen pika-asutuskokonaisuuden.

Ylä-Liitonjoen asutus syntyi toisen maailmansodan jälkeen metsäyhtiöiden maille Liitonjoen sedimenttiasangolle sekä jokivarren ympäriltä kuivatuille soille. Ylä-Liitonjoelle perustettiin 49 tilaa, joi-

den asukkaat saapuivat pääasiassa Laihialta. Kylää onkin kutsuttu paikallisesti Pikku-Laihiaksi. Ylä-Liitonjoen asutus on sijoittunut pohjanmaalaiseen tapaan jokivartta myötäilevän tien varteen. Luonteeltaan Ylä-Liitonjokea voi pitää raittikylänä.

Kylän tilat ovat olleet alkuaan melko pieniä ja vaatimattomia, ja niistä moni on jäänyt kesäasunnoiksi. Nykyisin viljely on keskittynyt muutamalle tilalle, jotka ovat saaneet suuria alueita viljeltäväkseen joko tilojen yhdistämisen tai peltojen vuokraamisen kautta. Kylässä on myös useita karjatiloja. Ylä-Liitonjoen peltoalat ovat säilyneet avoimina, ja ne kuvastavat ympäröivän suoluonnon kanssa hyvin pika-asutusalueiden syntyhistoriaa ja rakennetta.

Maisemakuva

Pihtiputaan pika-asutusmaisemat ovat pinnanmuodoiltaan tasaisia. Maisemassa vuorottelevat toisen maailmansodan jälkeen raivatut peltoalat, suot sekä karu ja kivikkoinen metsämaa. Ylä-Liitonjoen ja Kortteisen ympäristö on topografialtaan lähes tasaista, mutta Kärväskylän länsipuolella sijaitseva Palovuori kohoaa selvänä paikallisena maamerkinä. Viljelyksiä ympäröivät pääosin kivennäismaiden vanhahkot sekametsät ja ojitetuilla soilla kasvavat kitukasvuiset männiköt. Peltojen reunamilla ja ojanvarsilla on tiheäkasvuisia koivu- ja pajupensaikkoja.

Kärväskylä ja Kortteinen sijaitsevat kuivatulla järvenpohjilla, Ylä-Liitonjoki puolestaan jokivarren suoraiviolla. Kylien maisemakuva muodostuu tasaisten peltoalojen yli avautuvista pitkistä näkymistä, ja sodan jälkeisestä rakennuskannasta. Kärväskylän peltoaukealla on joitain kunnostettuja latoja. Kylien maisemakuva on kokonaisuudessaan melko yksipuolinen ja vaatimaton, mutta ilmentää erinomaisesti syntyhistoriaansa. Alueen pihat ja tienvarret ovat kauttaaltaan hyvin hoidettuja ja siistejä.

Arviointi

Pihtiputaan pika-asutuskylien kokonaisuus edustaa sodanjälkeistä siirtolais- ja rintamamiesperheiden asutusmaisemaa viljelyksineen. Alueen kylät on raivattu soille sekä järvikuivioille, ja ne kuvastavat hyvin järvi- ja suoalojen talouskäyttöä 1900-luvulla. Alueiden maisemallinen arvo perustuu ennen kaikkea kylien syntyhistoriaan, joka välittyy maisemasta erinomaisesti avoimien viljelyalojen, yhtenäisenä säilyneen rakennuskannan sekä tunnusomaisen asutusrakenteen ansiosta.

Saarijärvi, Karstula

SAARIJÄRVEN REITIN KULTTUURIMAISEMAT

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Saarijärven reitin kulttuurimaisemat, valtakunnallisesti arvokas maisema-alue

Arvoluokka: Valtakunnallinen

Pinta-ala: 8 782 ha

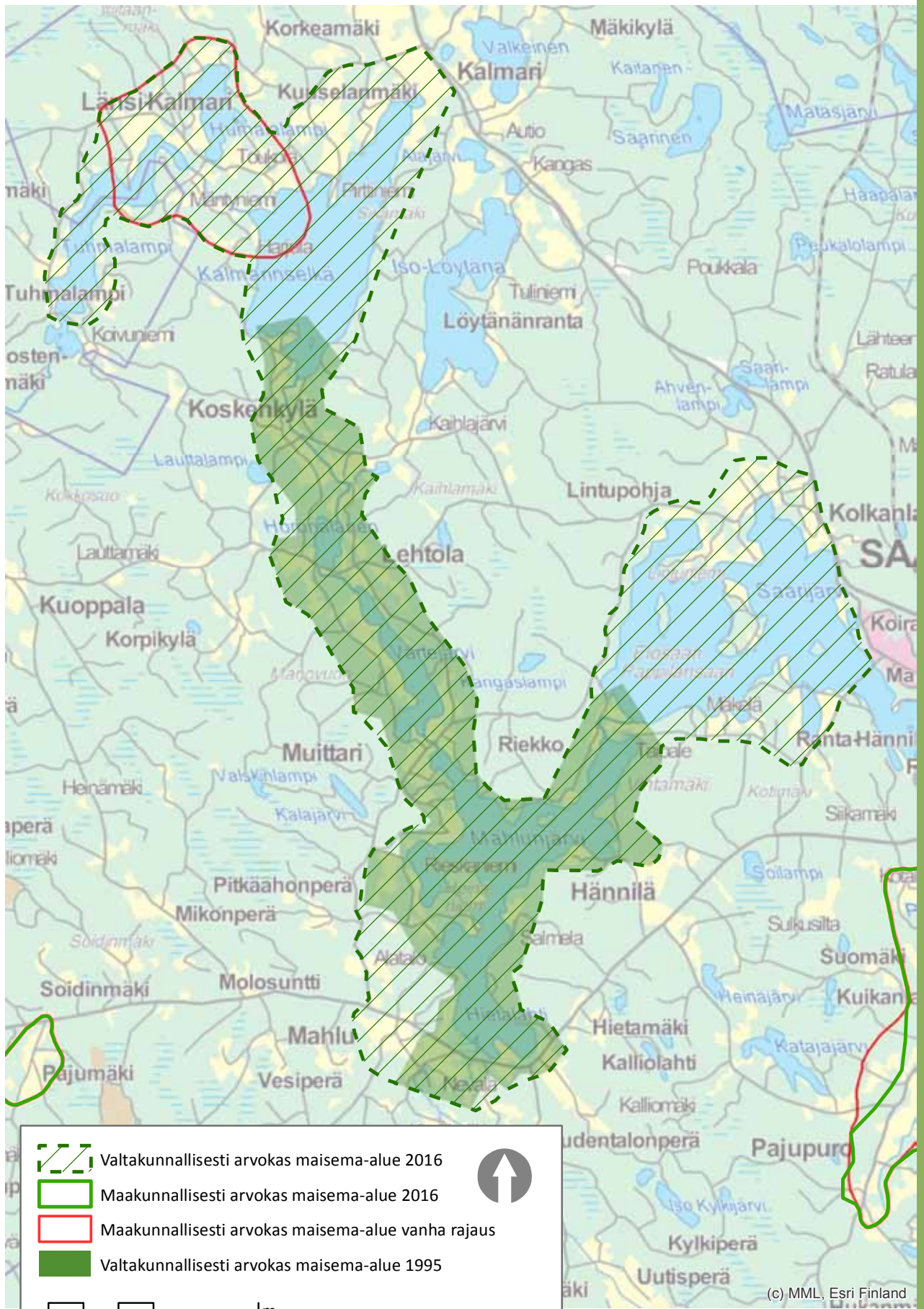
Luonnonpiirteet

Saarijärven reitti on useista järvistä sekä niitä yhdistävistä joki- ja koskiosuuksista koostuva vesireitti, joka kuuluu Kymijoen vesistöön. Vesistöjä ympäröivät monipuoliset mäki- ja kalliomaat, joiden korkeimmat kohdat kohoavat noin 60–100 metriä järvien yläpuolelle. Alueen kallioperä on pääasiassa graniittia ja granodioriittia, mutta alueella on myös felsisten kivien luonnehtima vyöhyke. Kallioperässä kulkee joitakin murroslinjoja, joiden syvänteissä osa alueen vesistöistä sijaitsee. Maaperältään alue on suurilta osin moreenia ja hienoainemoreenia. Maisema-alueen pohjoisosia halkoo Kalmarista Saarijärvelle kulkeva harjukakso, joka on osa pitkää Pohjanmaalta Laukaaseen ulottuvaa harjuketjua. Valtaosa alueen pelloista on raihattu rantaalueiden savi- ja hiesumaille.

Maisema-alueelle sijoittuvan vesireittiosuuden muodostavat Tuhmalampi, Kalmarinselkä, Mahlunjärvi, Vihtaselkä ja Saarijärvi sekä niitä yhdistävät joet ja pienemmät järvet. Alueen järvet ovat keskimäärin matalahkoja altaita, joita reunustavat vuoroin loivapiirteiset peltoalat ja vuoroin jyrkät metsäiset kalliorinteet. Järvien välillä on lukuisia koskia, kuten Tuhmakoski, Kalmukoski, Muittarinkoski ja Riekkonkoski. Alueen vedet ovat pääsääntöises-

Kuvaaja: Matleena Muhonen.

ti karuja ja humuspitoisia. Järvioltaisiin virtaa vettä ympäröiviltä ojitetuilta suoalueilta ja metsälammilta. Maisema-alueen metsät ovat mäntyvaltaisia ja paikoin kuivia kankaita. Kallioiden rinteitä peittävät tummat kuusikot. Rannoilla ja viljelysten tuntu-massa on myös lehti- ja sekametsiä.

Saarijärven reitin kosket on suojeltu koskiensuojelulailla. Lisäksi Tuhmakoski sekä Kalmukoskesta Vihtaselälle ulottuva reittialue kuuluvat valtakunnalliseen rantojensuojeluohjelmaan. Suojellut vesialueet ovat suhteellisen luonnonmukaisia, vaikka koskissa on vanhojen uittoperkausten ja patojen jälkiä. Heijostenkoskien korkeiden rantatörmien alla on muun muassa kosteita suurruoholehtoja ja luhtaisia biotooppeja.

Kulttuuripiirteet

Saarijärven reitiltä ja sen ympäristöstä tunnetaan useita kivikautisia asuinpaikkoja ja pyyntikuoppia. Esihistoriallisen ajan lopulla Saarijärvellä liikkui hämäläisiä eränkävijöitä, joiden mukana alueelle levisi pyyntitalouden ohella varhaista maanviljelystä. Keskiajalla Saarijärvelle saapui myös savolaisia uudisasukkaita, jotka asettuivat etenkin pitäjän pohjois- ja itäosiin. Maa- ja karjatalous nousivat Saa-

rijärven pääelinkeinoiksi viimeistään 1500-luvulla. Tuolloin Saarijärvi oli vielä kokonaisuutena varsin epäyhtenäinen vesireittien varaan rakentunut alue, joka kuului ensin Rautalammin ja sitten Laukaan kirkkopitäjiin.

Maisema-alueen asutusta ovat ohjanneet vesireitti viljavine ranta-maisemineen sekä harjumaastoa seurannut postitie Kuopiosta Vaasaan. Saarijärven kirkonkylä on syntynyt vesistöjen ja harjun yhtymäkohtaan. Kirkonkylän länsipuolella, Saarijärven länsirannalla sijaitsee Kolkanniemen pappila, joka perustettiin 1600-luvulla Kolkanniemen tilalle. Tilan vanha päärakennus korvattiin 1800-luvun lopussa uudella, aikansa tyyliä edustaneella huvilamaisella rakennuksella. Pappilaan liittyy laaja puisto ja puutarha.

Saarijärven reitin viljelymaisema on vanhaa ja monipuolista. Alueella yhdistyvät monet itä- ja länsisuomalaiset kulttuuripiirteet, jotka ovat vaikuttaneet esimerkiksi maataloustekniikoihin ja rakennustyyliin. Reitillä varrella on useita vanhoja kyliä ja kantatiloja. Huomattavimmat kyläalueet ovat Koskenkylä, Lehtola, Muittari ja Mahlu. Asutus on sijoittunut yleensä pellon ja metsän rajakohtaan,

josta aukeaa näköaloja avointen rantaviljelysten yli järvien selille.

Saarijärven reitin kulttuurimaisemien rakennuskanta on iältään vaihtelevaa. Alueella on paljon vanhoja ja hyvässä kunnossa pidettyjä rakennuksia, mutta myös paljon uutta rakentamista. Uusi rakennuskanta istuu perinteiseen maisemaan suhteellisen hyvin. Järvien rannoilla on lisäksi runsaasti lomaa-asutusta. Alue on pysynyt maatalousvaltaisena ja elinvoimaisena. Pääasiallisia tuotantoaloja ovat maito-, karja- ja metsätalous. Monet maisemaluonnon arvokkaat käyvät töissä tilansa ulkopuolella harjoittaen viljelyä sivuelinkeinona.

Saarijärven reitin maisemat ovat suomalaisille tuttuja Johan Ludvig Runebergin Saarijärven Paavo-runosta (Bonden Paavo, 1830), jossa Runeberg kuvaa kuvitteellisen talonpojan kautta 1800-luvun suomalaisen maaseudun karuja elinoloja sekä talonpoikien ihanteellisiksi kokemiaan luonteenpiirteitä. Runon taustalla on Runebergin kotiopettajana Saarijärvellä viettämä aika. Vuosina 1823–1825 Runeberg asui muun muassa Kolkanlahdessa ja Kalmarissa. Kolkanlahdelle on perustettu sääty-

läiskotimuseo, jossa esitellään Runebergin Saarijärvellä viettämiä vuosia.

Maisemakuva

Saarijärven reitin maisemakuva on vaihteleva ja pienipiirteinen. Luonnonmaiseman keskeinen elementti on vaihteleva reittivesistö. Vesistöjä reunustavat kalliomaat kohoavat korkeina vesireitin molemmin puolin. Alueen metsät ovat pääosin mäntyvaltaisia, mutta vuorten rinteitä peittävät tummat kuusikot. Rannoilla on myös lehti- ja sekametsiä. Asutus ja viljelykset ovat perinteisesti sijoittuneet vesistön varsille ranta-alueiden savikoiden äärelle.

Alueen tunnusomaisimmat näkymät avautuvat kohtalaisen pitkälle järvien selille yli rantaviljelysten. Viljely- ja vesistömaisemia voi ihailla esimerkiksi viljelyaloja seurailevien teiden varsilta. Alueella on jonkin verran asutusta myös mäkien lalialueilla. Kokonaisuudessaan Saarijärven reitin kulttuurimaisemat ovat tasapainoisia ja edustavia. Paikoin maisemassa näkyy rapistuneita rakennuksia ja käytöstä poistettuja viljelyaloja. Saarijärven yli kulkee voimalinja.

Arviointi

Saarijärven reitin kulttuurimaisema on historiallisen vesireitin varteen nivoutuva monipuolinen maisemakokonaisuus. Sijaintinsa ansiosta alueelta on ollut hyvät yhteydet niin itään kuin länteen, joten alueen kulttuuriympäristössä näkyvät monesta suunnasta omaksutut vaikutteet. Alueella on useita vanhoja rakennuksia sekä perinteisenä säilynyt asutusrakenne. Saarijärven reitin viljelyalat ovat avoimia ja edustavia, ja niitä reunustavat maisemallisesti ja luonnonoloiltaan arvokkaat kallio-, koski- ja järvalueet.

Toivakka, Joutsa

VIISARIMÄEN JA RUTALAHDEN LAAKSOMAISEMA

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Viisarimäki-Rutalahti, valtakunnallisesti arvokas maisema-alue
Arvoluokka: Valtakunnallinen
Pinta-ala: 1 004 ha

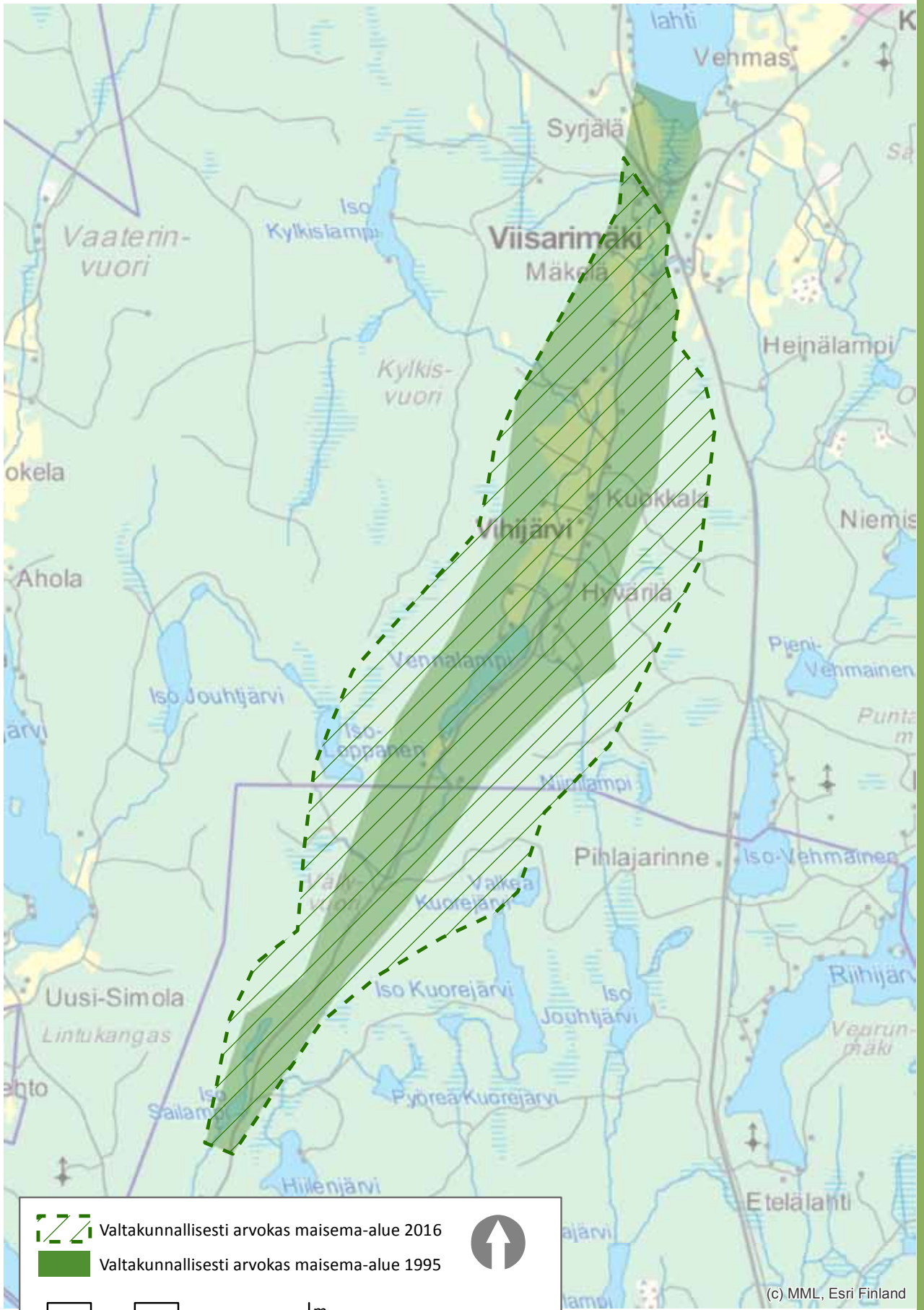
Luonnonpiirteet

Viisarimäen ja Rutalahden laaksomaisema on syntynyt pitkään ja kapeaan koillis-lounaissuuntaiseen murroslaaksoon, jonka seinämät kohoavat korkeimmillaan yli 60 metriä laaksonpohjan yläpuolelle. Selväpiirteinen murroslaakso kuuluu samaan hautavajoamaan Päijänteen kanssa. Alueen kallioperä koostuu pääasiassa granodioriitista, mutta maisema-alueen pohjoisosissa on myös dioriittia ja eteläosissa porfyyristä graniittia. Kallioiden rinteet ovat paikoin louhikkoisia ja jyrkimmillään lähes seinämäisiä. Loivempia rinteitä peittää moreeni. Laakson pohjalle on kerrostunut hiekkaa, hienoa hietaa, savea ja liejusavea.

Murroslaakson pohjalla sijaitsee kapea Vennalampi, jonka vedet laskevat peltoalueen halki Pohjoonlahteen. Maisema-alueen eteläosassa on pienten kapeiden, osin suorantaisten erämaalampien ketju, jonka vedet juoksevat pientä puroa pitkin Rutalahteen. Myös vuorten rinteillä on pieniä lampia ja puroja. Lakialueiden alavissa painanteissa on niukka-alaisia soistumia.

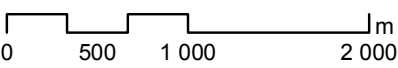
Maisema-alueen rinnemetsät ovat enimmäkseen kuivia puolukkatyyppin kankaita. Laakson eteläosiin johtava Vällyhoilo on kasvistollisesti arvokas kanjonialue, jonka jyrkänteen alusmetsässä on kuivan lehdon piirteitä. Vällyvuoren, Huuvuoren ja Haukka-

 Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue 2016
 Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue 1995

(c) MML, Esri Finland

vuoren alueella kasvaa monipuolisesti uhanalaisia putkilokasveja ja sammalia. Alueella on myös kasvistoltaan merkittäviä kivikkoja.

Kulttuuripiirteet

Maisema-alueen voimakkaat luonnonpiirteet ovat ohjanneet asutuksen ja viljelysten sijoittumista. Alueen kapeat peltoalat on raivattu laaksonpohjan leveimmille savi- ja hieta-alueille, joiden reunalle tilakeskukset ovat sijoittuneet. Vihijärven kylän maatalous on perustunut perinteisesti karjatalouteen, ja vaikuttavien rinnepeltojen ohella alueella on edelleen edustavia laidunmaita. Uudelleen aloitettu lampaiden laidunnus monipuolistaa laakson nykyistä viljelymaisemaa.

Maisema-alueen asutus sijaitsee nauhamaisesti laaksonpohjan reunamilla. Vihijärven talot ovat asettuneet harvakseltaan metsärajassa kulkevan tien varteen. Kylän rakennuskanta on vaihtelevaa, ja maisemassa näkyy rinta rinnan eri-ikäisiä asuin- ja talousrakennuksia. Aluetta halkova vanha maantie noudattelee perinteistä linjausta. Maisema-alueen pohjoisosassa kulkee Valtatie 4, jonka uusi linjaus rikkoo maiseman luontaisia linjoja.

Maisemakuva

Viisarimäen ja Rutalahden laaksomaisema on poikkeuksellisen jylhä, korkeiden kalliomäkien väliseen murtumalaaksoon muodostunut maatalousmaisema. Korkeat metsän peittämät kalliojyrkänteet ja voimakasmuotoiset vuoret rajaavat maisematilaa selväpiirteisesti. Niiden lakialueelta aukeaa vaikuttavia näkymiä sekä laaksoon että laakson suuntaisesti pohjoiseen Pohjoonlahteen. Kokonaisuutena alueen kanjonimaiset viljelymaisemat tuovat paikoin mieleen jopa keskieurooppalaiset vuoristo-laaksot laidunmaineen.

Maisema-alue jakautuu maisemallisesti neljään osaan. Alueen pohjoisosat ovat suurten korkeuserojen ja idyllisten rinnepeltojen leimaamia maatalousmaisemia, joiden yli avautuu jylhiä näkymiä. Vihijärven selväpiirteinen maisema on helppo hahmottaa aluetta reunustavalta, maastonmuotoja myötäilevältä tieltä. Vihijärven eteläpuolelta alkaa pitkänomainen Vennanlammen vesi- ja mäkimaisema, jossa laaksomaisema pysyy suhteellisen avarana. Maisema-alueen eteläisimmät viljelykset sijaitsevat Vennalammen etelärannalla. Kapeimmillaan laakso on Vällyhoilon kanjonissa, jonka pohjalla siintää kirkaspintainen Sammakkolampi. Vällyhoilon eteläpuolella maisema-alue muuttuu soiden ja pienten lampien ketjuksi, joka avautuu vähitellen Rutalahden pieniksi peltoaloiksi.

Arviointi

Viisarimäen ja Rutalahden laaksomaisema on poikkeuksellisen vaikuttava ja maisematilaltaan eheä murroslaaksoon syntynyt viljely- ja kalliomaisemien kokonaisuus. Alueen maisemallinen arvo perustuu luonnonmaisemien jylhiin piirteisiin sekä pelto- ja laidunmaiden harmoniseen sijoittumiseen laakson pohjalle. Alueen arvoa nostaa huomattava kallioluonto harvinaisine kasvilajeineen. Vällyhoilon kanjoni on tunnettu luonnonnähtävyys.

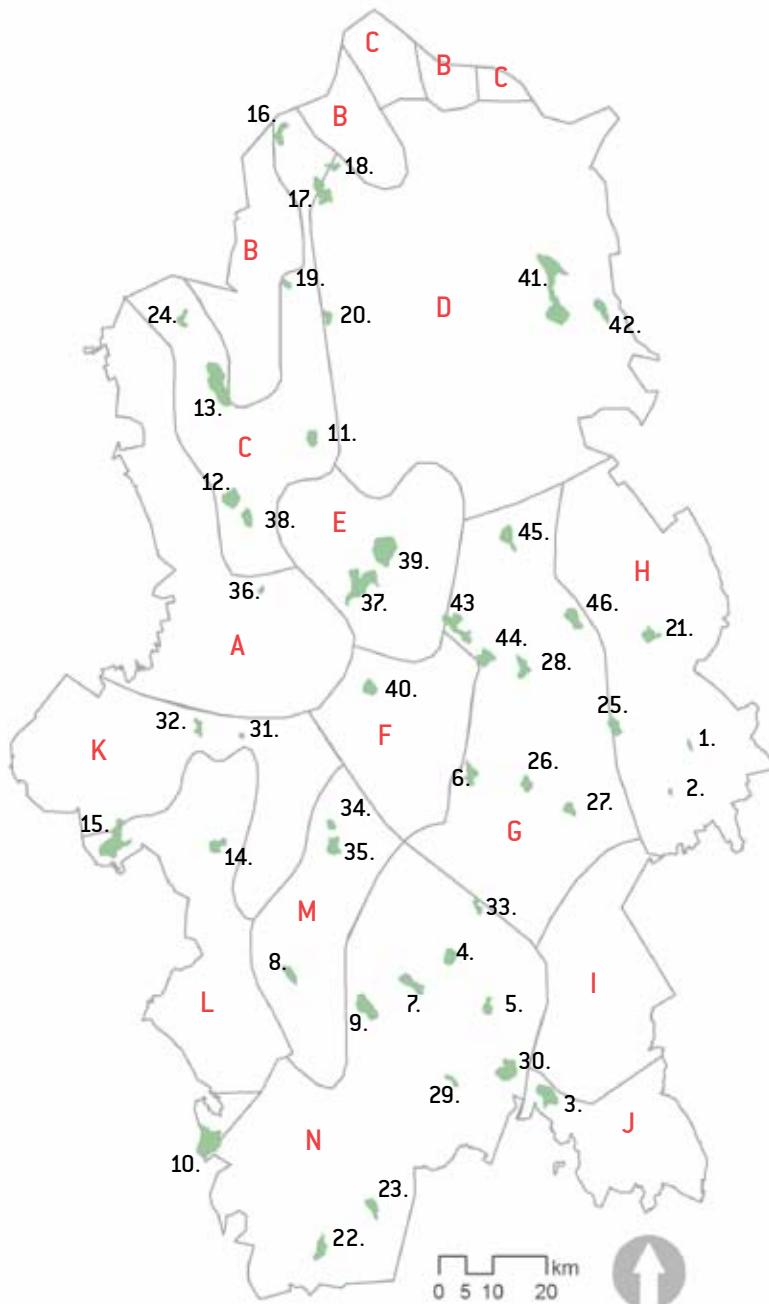

OSA II

MAAKUNNALLISESTI ARVOKKAAT MAISEMA-ALUEET

1	Hankasalmi	Hankamäki
2	Hankasalmi	Kovalanmäki
3	Joutsa	Pappinen
4	Jyväskylä	Maatianjärvi
5	Jyväskylä	Oittila
6	Jyväskylä	Puuppola
7	Jyväskylä	Särkijoki
8	Jämsä	Hopsu
9	Jämsä	Juokslahti
10	Jämsä	Längelmäveden kulttuurimaisema
11	Karstula	Aho-Vastinki
12	Karstula	Luksanjärvi
13	Karstula, Kyyjärvi	Kiminki-Oikari
14	Keuruu	Manniskylä-Hoskari
15	Keuruu	Riiho-Moijaskylä
16	Kinnula	Kangaskylä
17	Kinnula	Muhola
18	Kinnula	Urpila
19	Kivijärvi	Lahdenperä
20	Kivijärvi	Penttilänkylä
21	Konnevesi	Rossinkylä
22	Kuhmoinen	Kissakulman-Kuhmoisten kulttuurimaisema
23	Kuhmoinen	Ruolahti
24	Kyyjärvi	Pölkki
25	Laukaa	Lankamaa
26	Laukaa	Leppävesi
27	Laukaa	Savio
28	Laukaa, Äänekoski	Vatia
29	Luhanka	Rekola
30	Luhanka	Tammijärvi
31	Multia	Kopolankylä
32	Multia	Tarhapää
33	Muurame	Saarenkylä

34	Petäjävesi	Petäjäveden vanhan kirkon kulttuurimaisema
35	Petäjävesi	Piesalankylä
36	Saarijärvi	Pajumäki
37	Saarijärvi	Pajupuro-Tarvaala
38	Saarijärvi	Pääjärvi-Hokkalanmäki
39	Saarijärvi	Rahkola
40	Uurainen	Kyynämöinen
41	Viitasaari	Kymönkosken reitin ja Pasalan kulttuurimaisema
42	Viitasaari	Toulat
43	Äänekoski	Honkola-Hietama
44	Äänekoski	Koivistonkylä
45	Äänekoski	Liimattala
46	Äänekoski	Saarikas

- Maakunnallinen maisematyyppi
- A. Vedenkoskematon metsäylänkö
  - B. Harvaan asuttu kumpuileva suoylänkö
  - C. Suomenselän viljelymaat
  - D. Keiteleen ja Koliman vesistö ja metsäalue
  - E. Saarijärven reitin vesistö ja viljelymaat
  - F. Pienten järvien ylänkö
  - G. Maatalouden, teollisuuden ja kaupungistumisen ydinalue
  - H. Karut vesistöiset mäkit
  - I. Savonselän suomaat
  - J. Lounais-Savon järvimaa
  - K. Keuruun mäkit metsämaat
  - L. Keurusselän rantojen viljelymaat
  - M. Jämsänjokilaakso
  - N. Pääjärven vuorimaat ja lahdelmat

Hankasalmi

HANKAMÄKI

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Hankamäki, maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Pinta-ala: 148 ha

Luonnonpiirteet

Hankamäki on ympäristöstään erottuva vedenkoskematon mäki, joka on länsi- ja keskiosiltaan raivattu pelloiksi. Maasto on voimakkaasti luodekaakkosuuntautunutta. Hankamäki rajaa kirkonkylän itäreunaa. Mäen korkein kohta on alueen pohjoisosassa, läheisiä järvenpintoja noin 90 metriä ylempänä. Tästä korkeus vähenee loivasti etelää kohti.

Mannerjään vetäytyttyä Hankamäen seutu kuului Ancyclus-järven alueeseen. Vedenpinta alueella oli noin 140-145 m mpy, joten Hankasalmen alue oli harvaa saaristoa n. 7700 eKr. Yksi Ancyclus-järven yläpuolelle kohonnut saari oli nykyinen Hankamäki, jonka maaperässä on laajoja moreeniselänteitä. Maaperälle on siten luonteenomaista suuri ravin-

teikkuus ja kivisyys. Mäkilviljely on tällaisella alueella selvästi helpompaa myös siksi, että tällaiset alueet ovat selvästi vähemmän hallanarkoja kuin alavat alueet.

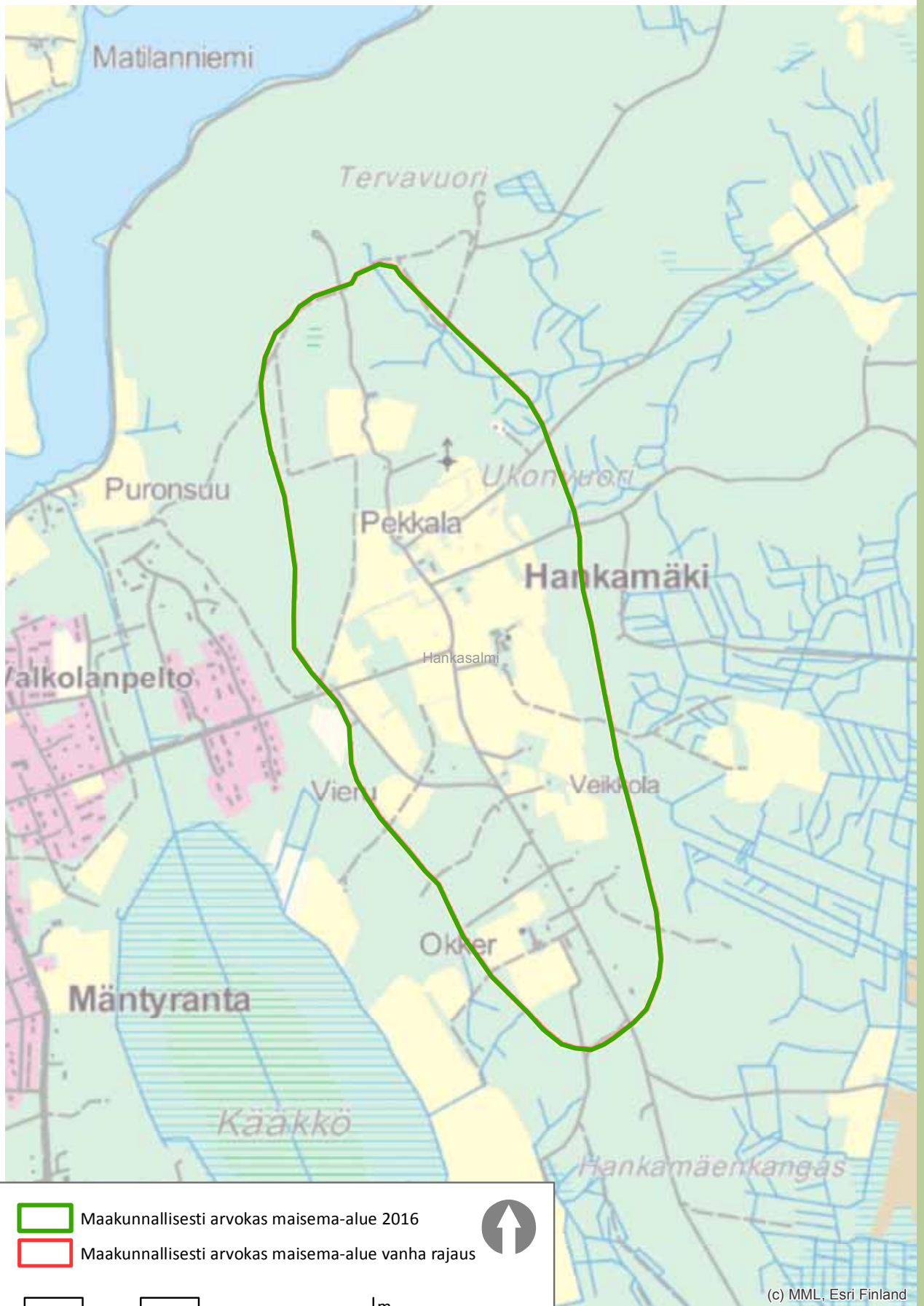
Kulttuuripiirteet

Hankamäen kylän alueelta tunnetaan kolme kivi-kautista asuinpaikkaa, jotka kaikki sijaitsevat Iso-Herttu-järven ympäristössä. Tunnetut kivi-kautiset asuinpaikat lienevät noin vuodelta 4000 eKr.

Hankamäen kylä on ollut uuden ajan alussa 1560-luvulla Savon läntisimpiä kyliä sijaiten aivan Hämeen ja Savon rajalla. Naapurikylät Hankavesi ja Kuuhanavesi kuuluivat jo Hämeeseen. Hämäläisten ja savolaisten heimorajan eränkäynnin yksi rajapaikka oli v. 1452 Hankamäen pohjoispää. Ensimmä-

mäisissä Hankasalmen asutusta koskevissa kirjallisissa lähteissä - verokirjoissa vuosilta 1552 ja 1561 - ei Hankamäen kylässä kuitenkaan mainita asutusta. Hankamäen alueelle perustettiin v. 1562 kaksi taloa. Toinen niistä on ilmeisesti ollut nykyinen Häkkisen tila. Vuoteen 1700 mennessä kylässä oli neljä taloa. Hankamäen asutus ei ole Hankasalmen vanhinta, sillä esim. Kuuhanavedellä, Hankavedellä, Säkinmäellä ja Niininiemellä oli vuoteen 1561 mennessä yhteensä 13 taloa. 1800-luvulla Hankamäellä oli jo 23 taloa ja 7 torppaa.

1890-luvulla Hankasalmen kirkolta rakennettiin suora tie Hankamäen päälle. Nykyisin talouskeskukset ryhmittyvät Hankamäen lakisyryjä kiertävän tien varteen. Pellot reunustavat maatilapihapiirejä. Ylölä on alkuperäisessä asussaan. Sen päärakennus on rakennettu hirrestä vuonna 1944, mutta talousrakennukset ovat ainakin osaksi 1800-luvulla rakennettuja. Hankamäellä sijaitsee myös näköalapaikka sekä tietoliikennemasto, joka hallitsee maisemaa massiivisena nykyaikaisena rakenteena.

Alueen rakennuskanta on uusiutunut voimakkaasti sotien jälkeen ja Ylölä on ainoa vanhassa asussa säilyneistä asuinrakennuksista. Pihapiirit kuvastavatkin pääasiassa 1950-luvun rakentamista ja niissä on säilynyt harvoja 1800-luvun ja 1900-luvun alkupuolen rakentamisesta kertovia yksittäisiä rakennuksia. Pellot ovat edelleen viljeltyjä, mutta karjaa ei yläkylällä enää ole.

Maisemakuva

Hankamäki on kaukomaisemassa edustava. Laajat näköalat ovat säilyneet, vaikka maatalous on vähentynyt. Mäellä oleva asutus näkyy sekä kirkonkylälle että Kovalanmäen mäkiasutusalueelle. Kirkonkylän läheisyys on merkittävä tekijä alueella, näkymät kirkolle viestivät kylän asemasta ja merkityksestä. Pellot sijaitsevat hedelmällisillä, lämpimillä rinteillä. Hankamäen kylä jakautuu kahteen erityyppiseen alueeseen. Niin kutsutulla yläkylällä Ukonvuorella on Häkkisen 1500-luvulla perustetusta kantatalosta syntyneitä maanviljelystaloja peltoaukeidensa keskellä. Alakylä alempana Hankamäen kaakkoisrinteessä on eri-ikäistä tienvarsiasutusta, jota ympäröivät metsät. Vanhempi rakennuskanta alakylällä on varsin pienimuotoista, lukuun ottamatta Okkerin taloa pihapiireineen. Okkerilla on myös peltoja tilakeskuksen ympärillä. Pohjoisosassa oleva linkkimasto ei häiritse maisemakuvaa.

Arviointi

Hankamäki edustaa Keski-Suomessa harvinaista itäsuomalaista mäkiasutusta. Muodostaa kyläparin yhdessä Kovalanmäen kanssa.

Hankasalmi

KOVALANMÄKI

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Kovalanmäki, maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Pinta-ala: 94 ha

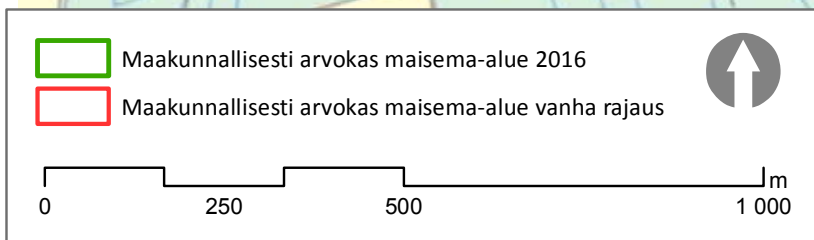
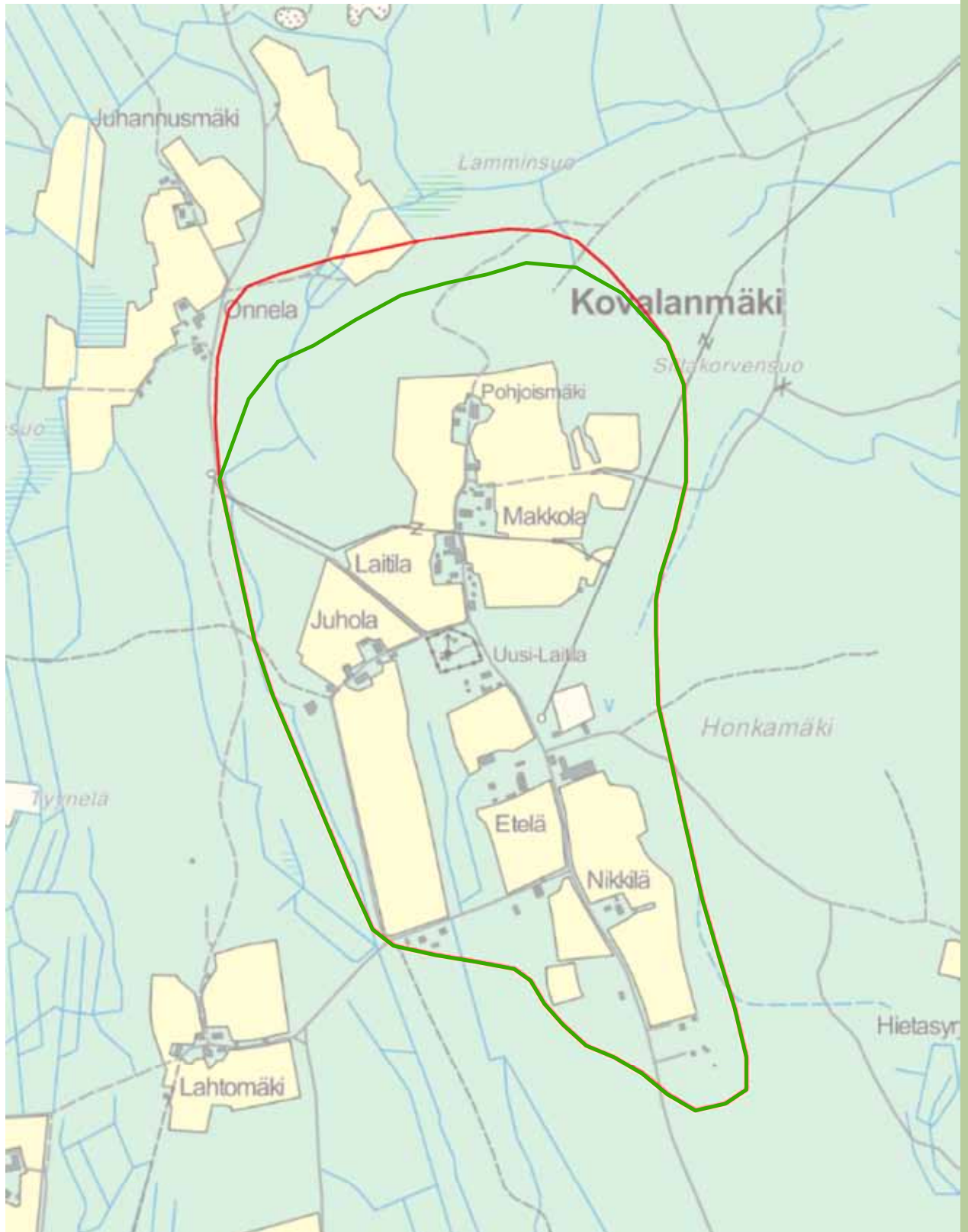
Luonnonpiirteet

Kovalanmäki sijaitsee 201 metriä merenpinnan yläpuolella. Alue on vedenkoskematon drumliini, joka rajoittuu pohjois-itäsuunnassa Kuuhan-kaveteen ja etelässä Niemisjärveen ja Kynsive-teen. Mäen lakiosat ovat viljeltyjä. Huuhtoutumat-oman maaperän kasvillisuus on rehevää. Mäen lakiosat ovat viljeltyjä. Rinteiden alaosa on pää- osin tiheää kuusimetsää. Maasto on voimakkaas- ti luode-kaakkosuuntautunutta.

Kulttuuripiirteet

Vedenkoskemattoman mäen laki on ollut rehevää ja hallatonta. Seudun mäet olivat ennen asutusta ja pysyviä peltoja kaskiviljeltyjä, mikä näkyy edelleen paikannimissä. Kovalankylä on syntynyt 1500-lu- vun lopulla. Kovalanmäen rinteille sekä sen laelle sijoittunut asutus ja peltoviljelmät näkyvät kauas. Kovalanmäen mäkikylään kuuluu seitsemän ta- loa, joista useimpien päärakennus on valmistunut 1800-luvun lopussa tai 1900-luvun alussa. Van-

(c) MML, Esri Finland

himmat talousrakennukset ovat 1800-luvun alku-puolelta. Entinen kansakoulu on 1930-luvulta. Ra-kennuskanta on kirjavaa ja kerroksellista. Alueen keskellä sijaitsee linkkimasto. Hankasalmen ase-makylä on lähin palvelukeskus n. 6 km päässä. Ko-valankylässä toimii Hankasalmen ratsastuskoulu.

Hankasalmen mäkiylängöt olivat ennen pysyvän asutuksen syntyä lähiseudun asukkaiden kaski-maita. Suurin osa Hankasalmen ensimmäisistä asuttajista oli savolaisia. Jääkauden muovaami-en harjanteiden viljavin, moreenipohjainen maa-aines sijoittui yleensä länsirinteille. Luonnontilas-sa länsirinteet olivat tuoreita kuusikkomaita, jotka sopivat hyvin huuhtakaskiksi. Asutus ja sitä ym-päröivät pellot sijoittuivatkin Kovalanmäen laelle ja sen länsi-etelä -suuntaan viettävälle valoisalle rinteelle.

Kovalanmäki oli alkujaan tiheästi asuttu ryhmä-kylä. Asutus keskittyi Kovalanmäen viljavalle laelle ja alueeltaan laajan kylän muut osat olivat miltei asumattomia, siellä oli vain yksi talo ja muutamia torppia. Kovalanmäen kanta-asutus muodostui kol-mesta talosta, Kovalasta, Makkolasta ja Laitilasta. Nämä olivat kylän ainoat talot vielä 1600-luvun lo-pulla. 1700-luvun puolivälissä väliluku alkoi kyläs-sä kasvaa ja isojaon käynnistyttyä vuonna 1786 kylässä oli 11 taloa. Kylän 11 talosta vain yksi si-jaitsi Kovalanmäen mäenharjanteen ulkopuolella. Torpat sijaitsivat kylän ydinalueen ulkopuolella.

Kovalanmäki esiintyi aluksi ensimmäisten asuk-kaidensa Kovasten mukaan Kovalan nimellä. Ky-län nimi muuttui kuitenkin Hankamäeksi 1660-lu-vulle tultaessa. Näin nykyisen Hankamäen alueel-la oli kaksi Hankamäen kylää. Tämä ei ollut kuiten-kaan ongelma, koska kylät kuuluivat eri pitäjiin. Kun Hankasalmen pitäjä muodostettiin 1800-lu-vulla, eteläisempi Hankamäen kylä nimettiin se-kaannusten välttämiseksi Kovalanmäeksi.

Kovalanmäelle perustettiin kansakoulu 1920-lu-vulla, mutta varsinainen koulurakennus valmis-tui kokonaan vasta vuonna 1930. Valkoinen, kives-tä rakennettu ja rapattu koulurakennus sijoitet-tiin keskeiselle paikalle Kovalanmäelle, jossa sitä ympäröivät peltoaukeat. Rakennuksella on maa-kunnallisen rakennushistoriallisen ja maisemal-

lisen arvon lisäksi sivistyshistoriallista merkitys-tä 1920-luvun kyläkouluna. Nykyään rakennus on asuinkäytössä.

Makkolan tilan pihapiiri koostuu useista perinteisistä rakennuksista, jotka ovat sijoittuneet väljän neliömäisesti umpipihaa muistuttavaksi kokonai-suudeksi. Tila on kokonaisuutena yhtenäinen esi-merkki viime vuosisadan maatarakentamisesta osana Kovalanmäen maisemakuva. Kovalanmä-en mäkikylässä on useita rakennuksia 1800-lu-vun lopulla tai 1900-luvun alussa. Alueella on myös 1960-70 -lukujen täydennysrakentamista.

Inventointialueen eteläosan poikki kulkee Kova-lanmäen luontopolku. Hankasalmen ratsastuskou-lu on toiminut vuodesta 1987 Kovalanmäellä. Alu-teen keskellä sijaitsee linkkimasto.

Maisemakuva

Kovalanmäki on itäsuomalaisvaikutteinen mäki-asutuskylä. Pellot sijaitsevat vedenkoskematto-man mäen laella ja hedelmällisillä, lämpimillä rin-teillä. Pitkät näkymät aukeavat Kuuhanaveden ylitse itään ja koilliseen. Pienialaisen maisema-alueen tilat ovat sijoittuneet alueen halki kulkevan tien varrelle. Maisema-alueen keskeisellä paikalla on ratsastustalli. Ratsastustoiminta näkyy alueella myös laajoina hevoslaitumina. Alueen rakennukset ja pihapiirit ovat hyvässä kunnossa. Pohjoismäen tilaa kohti tietä kulkiessa on intiimimpi tunnelma – kuusiaita ja koivukujanne sekä rajattu näkymä kaukomaisemaan. Vanha, nykyisin asuinkäytös-sä oleva kansakoulu on hyvässä kunnossa. Link-kimasto ja sitä ympäröivä verkkoaita sijaitsee ky-lätien varrella ja on maisemahäiriö.

Arviointi

Kovalanmäki edustaa Keski-Suomessa harvinaista itäsuomalaista mäkiasutusta. Muodostaa kyläparin yhdessä Hankamäen kanssa.

Joutsa

PAPPINEN

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Pappinen, maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Pinta-ala: 1 139 ha

Luonnonpiirteet

Pappisen kylä sijaitsee eteläisen Keski-Suomen korkeimman mäen, Tammimäen eteläpuolella, Puttolanselän rannalla. Puttolanselkään työntyy kallioisia, pyöreähkökärkisiä niemiä, joissa sijaitsee myös seudun vanhin asutus. Viljelykset ovat vesistön rannalla sekä jokia ja uomia mukaillen.

Kylä on muodostunut Pappistenlahden ja Puttolanselän ympärille, jotka ovat Jääsjärven vesialuetta. Maisema-alueen länsipuolella sijaitsevat Suuri Kurjärvi ja Vähä Kurjärvi, pohjoispuolella Mahajärvi. Mahajärvestä vesi laskee Erkinjoen kautta Pappistenlahteen. Viereiseen Myllylahteen vesi laskee Suuri ja Vähä Kurjärvistä.

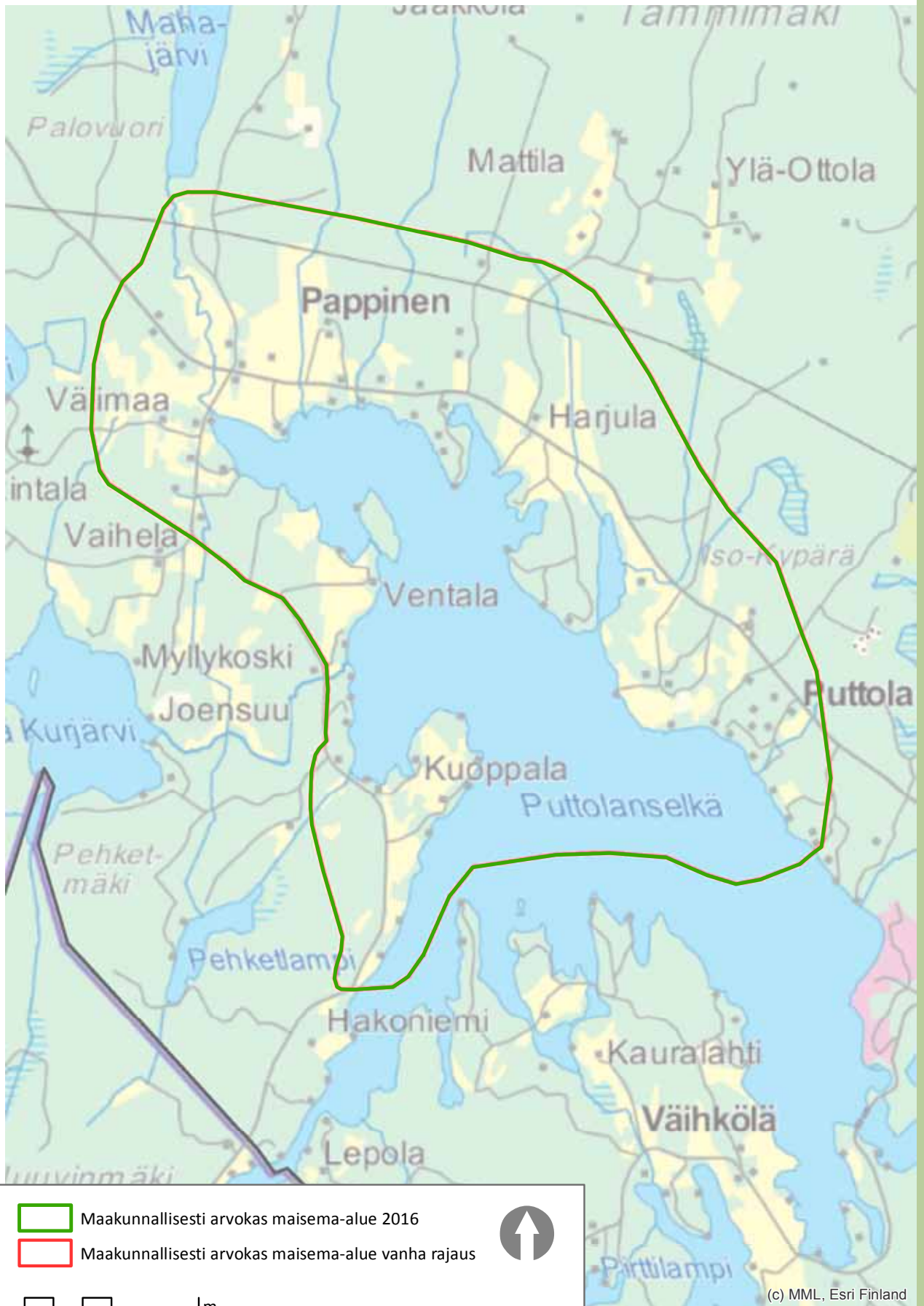
Alueen kasvillisuus on rehevää ja metsät lehtipuuvaltaisia. Pelloilla on lehtipuusaarekkeita. Salmenniemen yksityisellä luonnonsuojelualueella kasvatavat mm. näsiä, mustakonnanmarja, suokelto, koiranvehnä, lehtokorte ja kurjenkello.

Kulttuuripiirteet

Pappinen -nimi mainitaan jo 1700-luvulla Suomen asutuksen yleisluettelossa. Jacob Pappi ja Göran Pappis oli merkitty asukkaiksi talossa Pappis tai Haukihändä, joka löytyy myös muodossa Haukuono. Kylän vanhin nimeltä mainittu talo on Puttola, jossa lienee asuttu jo 1470-luvulta lähtien. Tilaa isännöi 1800-luvulla Joutsassa ja sen lähialueilla vaikuttanut kauppias David Gerhard von Schoro-

we. Nykyinen Puttolan tilan päärakennus siirrettiin 1800-luvun alussa Pohjanmaalta, mistä johtuu rakennuksen erikoinen, pohjalaistyylinen, ulkoasu. Lisäksi pihapiirissä sijaitsee 1850-luvulla rakennettu väentupa, aitta ja vilja-aitta, jonka katolla on ruokakello.

Pappisen kansakoulurakennus on valmistunut vuonna 1899, nykyisin vanha koulurakennus toimii vuokrattavana majoitus- ja juhlatilana, Pappistalona. Ventalan kolmikerroksinen vuonna 1925 rakennettu mylly sijaitsee Ventalanjoen varressa Pappisissa. Myllyn kylkeen on rakennettu varistorakennus ja saha. Samaan pihapiiriin kuuluu myös myllärin asunto piharakennuksineen. Mylly on edelleen toimintakuntoinen, samoin kuin sen kyljessä oleva raamisaha ja sirkkeli. Maisemassa keskeisellä paikalla sijaitsevan Harjulan tilan päärakennus on 1800-luvulta. Talossa on ollut kestikievari ja sota-aikana taloon majoitettiin evakoita. Jussilan talossa on toiminut kauppa aina 1950–60-lukujen taitteeseen. Muikkuparran 1600-luvulta oleva tila on myös toiminut kestikievarina.

Vanha asutus on sijoittunut kylän läpi kulkevan tien varteen ja Puttolanselän länsipuolelle. Kantatiloja ovat Vähä-Puttola, Tupala, Kuoppala, Vaihela, Ventala. Tyypillisesti asutus on hieman syrjässä

päätiestä, oman tilustien päässä ja rannan puolella niemissä. Pellot ovat yleensä rannan tuntumassa loivahkojen metsämäkien rajaamina. Järvenselkä on yhdistänyt kylän taloja toisiinsa, 1930-luvulakaan järven länsipuolelle ei vielä kulkenut tietä.

Vähä-Puttolan metsälaitumet ovat hoidettuja perinnemaisemia.

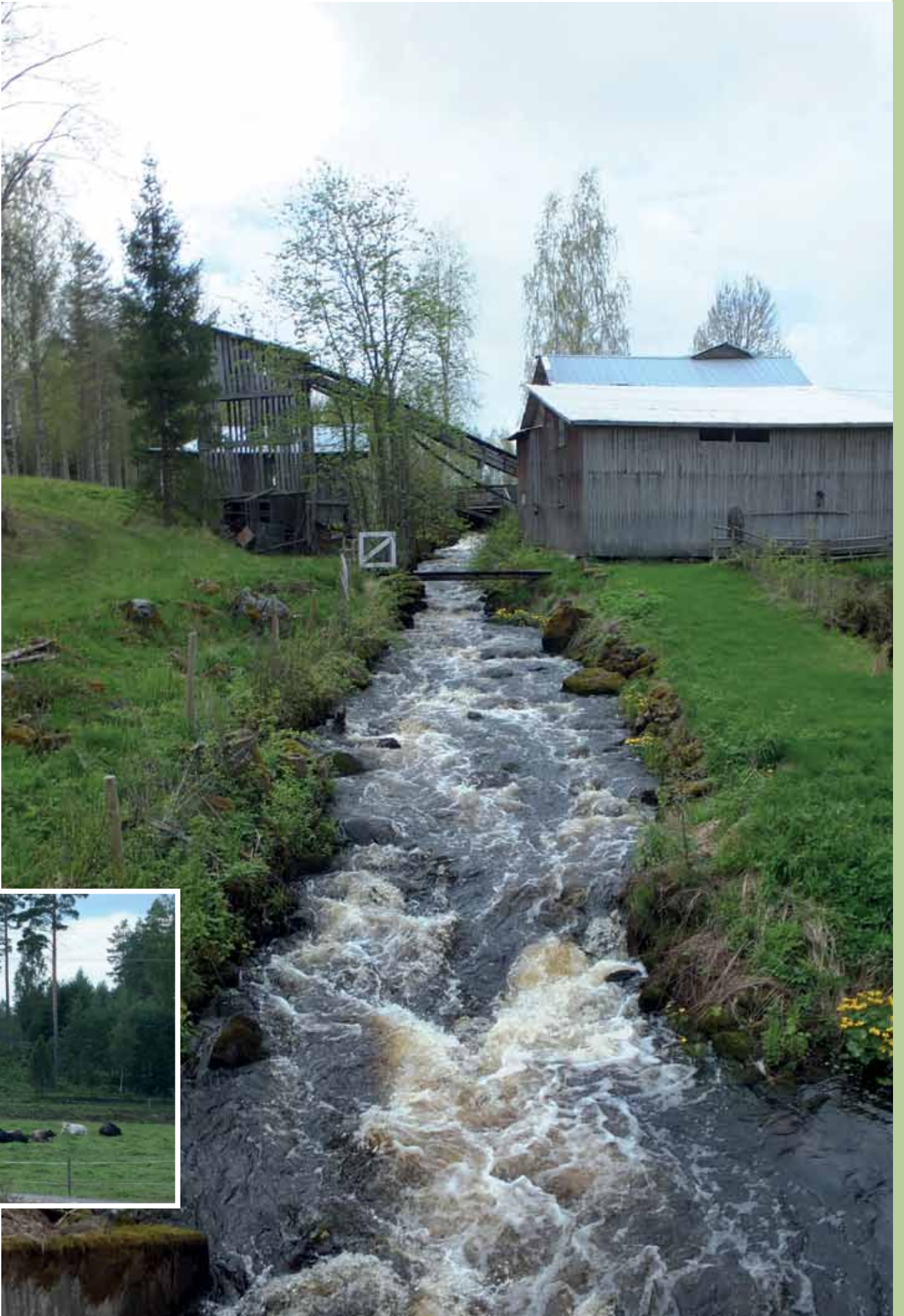
Maisemakuva

Maisemaa hallitsevat metsän rajaamat pellot ja asutus on hieman syrjässä maantieltä. Puttolan kylä on alun perin rakentunut järven, ei niinkään tien ympärille, ja uusi tienvarren asutuksen tiivistymä hieman sotkee tätä rakennetta. Tieltä ei juuri avaudu näkymiä järvelle. Pelloilla on paljon persoonallisia kiviryhmiä ja raunioita. Osa vanhoista rakennuksista on rapistunut. Suuri osa peltoalueista on edelleen viljelyksessä. Pellon reunat, ojanpien-tareet ja rannat ovat kuitenkin paikoin pusikoituneet, mikä rikkoo maisemakuvaa. Matkailuun liittyvät rakenteet on toteutettu maisemaa rikkomatta.

Arviointi

Pappinen on kylä- ja maisemarakenteeltaan hyvin tyypillinen maisematyyppinsä edustaja. Lounais-Savon järvimaassa hämäläiset ja savolaiset vaikutteet sekoittuvat. Maisematyyppin länsiosissa asutus ja viljelykset ovat sijoittuneet hämäläistyyppisesti järvien rannoille ja harjujen liepeille.

Jyväskylä

MAATIANJÄRVI

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Maatianjärvi, maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Pinta-ala: 599 ha

Luonnonpiirteet

Maatianjärven maisemarakenteen keskeisiä elementtejä ovat alavaan keskiosaan sijoittuvat vesistöt, vesistöjen tuntumassa loivasti kumpuilevat viljelysmaat sekä näiden taustalla rinteinä ja lakialueina kohoavat metsämaastot. Maatianjärven rantaan työntyy etelästä metsäkieleke, ja peltomaisemaan tuovat eloa monet metsäsaarekkeet. Maastonpiirteet ovat vaihtelevan kumpuilevat. Maasto viettää joka puolelta Maatianjärvelle sekä muihin pikkujärviin ja jokinotkelmiin. Idässä kohoaa Maatianvuori ja lännessä Kaakonmäki.

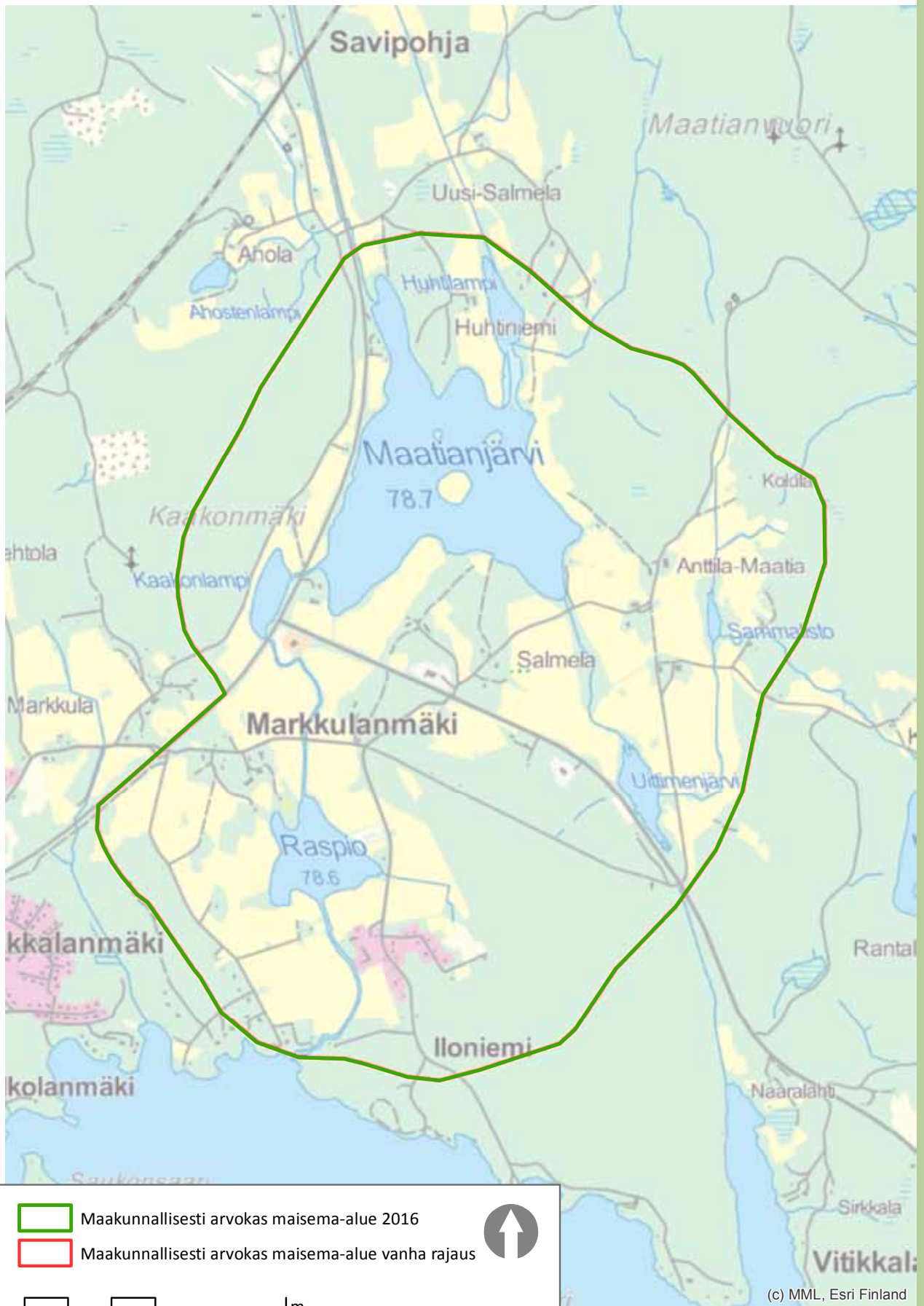
Maisema-alueen viljelykset sijoittuvat Maatianjärven ranta-alueille. Maatianjärvi kuuluu Kymijoen vesistöön ja Päijänteen valuma-alueeseen. Maatianjärvi laskee Kaakonlammen, Raspion ja Autionjoen kautta Päijänteen Kirkkoselkään.

Kasvillisuustyypiltään metsät ovat pääasiassa tuoreita ja lehtomaisia varttuneen kankaan kuusi- ja sekametsiä, joissa esiintyy paikoin sekapuuna mäntyä ja koivua. Havupuuvältaisten metsien viljavammilla paikoilla kasvaa myös lehtipuita; haapaa, koivua ja leppää. Kasvilajistoon kuuluvat mm. mustikka, oravanmarja, käenkaali, metsälauha, metsäkastikka sekä paikoin lillukka, mesiangervo, vuohenputki ja metsäkurjenpolvi. Alueella esiintyy myös pienialaisia lehtolaikkuja.

Kulttuuripiirteet

Maatianjärven ja Korpilahden kylän seudulla on pitkä viljelyhistoria. Maatianjärven pellot ja niityt ovat sijoittuneet järvien ja lampien muodostaman vesistöketjun varrelle. Viljelyalue on jatkunut yhtenäisenä Päijänteen rantaan koko Korpilahden nykyisen keskustan alueelle. 1800-luvulla koko Maatian-

Järven nykyinen peltoalue on jo ollut viljelyksessä tai laitumena. Jyväskylän ja Joutsan suuntaan kulkevat päätiet näkyvät jo 1800-luvun kartassa, mutta niiden linjausta on myöhemmin suoritettu ja tiet ovat siirtyneet kulkemaan lähempää Maatianjärveä.

Kylän vanhimmat tilat Anttila-Maatia ja Piesas-Maatia sijaitsevat Maatianjärven itäpuolella. Maisema-alueelle sijoittuu usean rakennushistoriallisesti arvokkaan tilan muodostama asutushistoriallinen kokonaisuus. Hakanen on 1770-luvulla perustettu tila, jonka päärakennus on vuodelta 1898. Hurttian talouskeskuksesta on jäljellä päärakennus 1800-luvun lopulta ja kivinavetta 1900-luvun alusta, 1700-luvulla perustettu tila näkyy maamerkinä valtatielle. Maatian pihapiirissä ovat 1920-luvun klassismia edustava päärakennus sekä kaksikerroksinen aitta- ja tallirakennus 1900-luvun alusta,

Iloniemen entisen saha-alueen teollisuusrakenteilla, raiteilla, proomuilla ja erilaisilla kuivaamoilla, höyläämöillä sekä sähkövoima-asemalla oli historiallista vaikuttavuutta paikkakunnan elämään ja elinkeinojen kehitykseen. Saha-alueelta on puretu paljon rakennuksia, muun muassa varsinainen tehdasrakennus. Sahan toiminnasta muistuttaa enää pitkä tiilipiippu.

Korpilahden läpi kulkee ns. Vanha Laukaantie, joka tunnettiin myös Savontienä sekä Hämeentienä. Tie oli merkittävä postitienä sekä etelä-pohjoissuuntaisena maaväylänä Äänekoskelle saakka.

Perinteinen asutus on hakeutunut mäenrinteisiin ja kumpareille. Alueen rakennuskanta koostuu pääosin suurehkoista 1800–1900-lukujen vaihteen maatalojen päärakennuksista, jotka ovat pohjakaavaltaan suorakulmaisia ns. paritupa-tyypistä periytyvää mallia.

Talouskeskusten peltoalueet muodostavat melko yhtenäisen kokonaisuuden. Pellot ja maatalojen pihapiirit rakennuksineen ovat säilyneet aktiivikäytössä. Lehmiä on usealla tilalla ja joitakin metsälai-

tumiakin on vielä käytössä. Niemelässä aivan nelostien vieressä on hevosia. Iloniemen suunnalla on pari kesantolaikkua, mutta muuten maiseman yleisilme on hoidettu. Uudisrakentamista ei juuri ole. Kylällä on toimiva koulu. Nelostien ja Joutsantien risteyksessä on suuri huoltoasema. Paikoitellen tien varsien ja ojanpientareiden pensaikot kaipaavat siistimistä.

Maisemakuva

Maiseman ominaispiirteitä ovat rantaan asti laskeutuvat kumpuilevat pellot ja sinne tänne sijoittuvat vauraat maatilat. Maatianjärven keskellä sijaitseva Lemmityn laidunsaari on maiseman kiintopiste. Maisemaa hallitsevat näkymät peltojen ympäröimiin vesistöihin. Raspiojärven peltoaukella koulu on tärkeä maamerkki. Maisemaan tuovat eloa metsäsaarekkeet, peltojen ja laitumien vaihtelu ja vielä käytössä olevat metsälaitumet. Maatianjärven ympärille sijoittuvat tilakeskukset. Markkulanmäen ja vanhan sahan ympäristöön sijoittuu maaseutumaisista tiiviimpää asutusta. Vilkasliikenteinen valtatie 9 hipoo kylää sen länsipuolella ja kulkee aivan Maatianjärven rannan tuntumassa. Ysitien ja Joutsantien linjaukset eivät oikein luontevasti istu maisemaan ja tiet jakavat maisema-alueen fyysisesti ja visuaalisesti eri osiin. Erityisesti valtatie 9 luoteispuolelle jäävä alue on leikkautunut irti muusta kokonaisuudesta. Myös suuri huoltoasema hallitsee peltomaisemaa.

Arviointi

Maatianjärven ympäristöt ovat vanhaa kulttuurimaisemaa, joka muodostaa rakennushistoriallisesti, historiallisesti ja maisemallisesti arvokkaan kokonaisuuden. Maisemassa näkyy vanha asutushistoria viljelyksineen.

Jyväskylä

OITTILA

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Oittila, maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Pinta-ala: 462 ha

Luonnonpiirteet

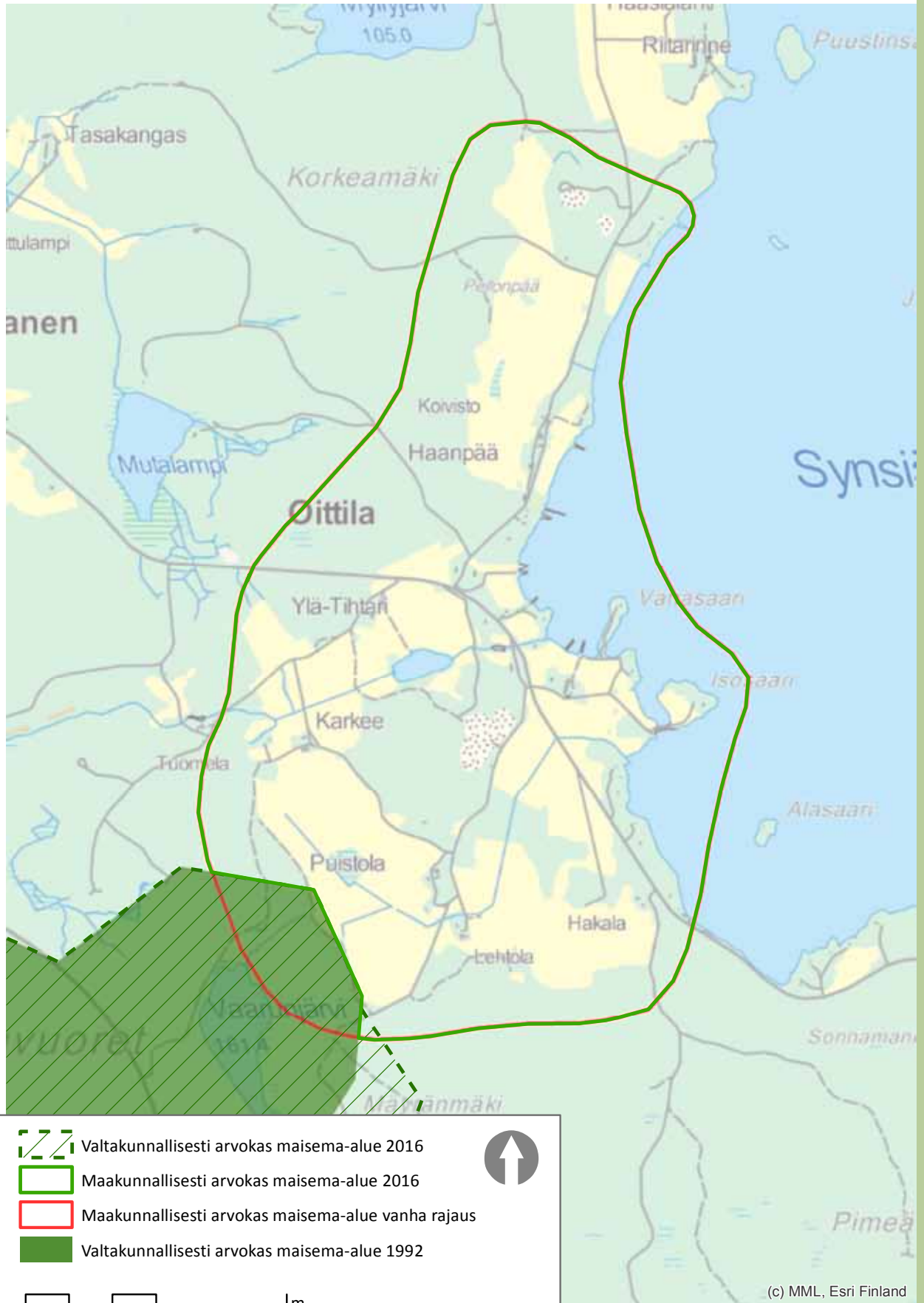
Oittila on puoliavoin viljelymaisema, jonka kasvillisuus on rehevää ja maasto poimuilevaa. Vaarunvuorten korkein kohta on 122 m Päijänteen keskivedenpinnan yläpuolella. Oittilan maisema-alue rajautuu idässä Päijänteen Synsiänlahteen. Alueen sisäpuolelle jää Synsiänlahteen laskeva Myllylampi ja alue rajautuu lounaassa Vaarunjärveen. Vaarunjärvi laskee Kilpijärven soistumaan, josta vesi laskee Synsiänlahteen. Kylä sijoittuu Synsiänlahden rantaan, Myllymäen ympäristölle.

Maisema-alue rajautuu lounaassa Vaarunvuoren arvokkaaseen alueeseen. Vaarunvuoret kuuluu Natura 2000 –verkostoon ja on sekä luontodirektiivin että lintudirektiivin mukainen suojelualue. Vaarunvuoren rinteessä sijaitseva Vaarunniitty ra-

jautuu koillisessa Oittilan jalavalehtoon, sekä vanhohon metsälaitumiin. Oittilan jalavalehdossa kasvaa kookkaita vuorijalavia, Keski-Suomessa uhanalaisia lehtokasveja ja pohjoisin luonnonvarainen pähkinäpensas. Vaarunvuorten alue on luonnonarvoiltaan huomattava ja lajistoltaan monimuotoinen. Emäksisen maaperän ja suotuisan pienilmaston ansiosta Vaarulla esiintyy runsaasti eliölajeja, jotka ovat alueellisesti tai valtakunnallisesti harvinaisia. Vaarun metsistä on tavattu runsaasti määnyillä eläviä hyönteisiä, kuten harvinainen kaarna-kuoriaislaji *Carphoborus cholodkowskii*, joka tunnetaan Suomesta ainoastaan kahdelta mäntyvaltaiselta suojelualueelta. Alueen linnustoa ovat mm. valkoselkätikka, tuulihaukka, rytikerttunen, mustapääkerttu ja kuhankeitäjä.

Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue 2016

Maakunnallisesti arvokas maisema-alue 2016

Maakunnallisesti arvokas maisema-alue vanha rajaus

Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue 1992

↑

m
 0   250   500   1 000

(c) MML, Esri Finland

Kulttuuripiirteet

Oittilan kylällä on pitkä viljely- ja asutushistoria, kiinteää asutusta on ollut 1500-luvulta lähtien. Ylä-Tihtari on kylän ensimmäinen tila. Vesireitti Päijänteelle on ollut kylälle tärkeä. Yhteys kirkonkylälle maantietä pitkin mahdollistui vasta 1990-luvulla, kun Kärkisten salmen ylittävä silta rakennettiin. Kyläteiden linja ei ole juurikaan muuttunut 1800-luvun jälkeen. Vanhimmat pellot ovat Synsiänlahden ja Myllylammen rannoilla. Myöhemmin peltoalue on laajentunut kiertämään koko Myllymäen. Niittyjä on ollut lampien ja purojen tuntumassa. 1800-luvun kartassa näkyvä pieni Kilpijärvi on kuivunut tai kuivatettu.

Vespuolen koulu perustettiin vuonna 1907 Oittilan kansakoulupiirin kouluksi. Koulusta tuli yhden opettajan koulu, joka toimi omalla, Haanpään tilasta erotetulla tontilla järvimaisemassa Oittilan kylällä. Oittilan koulupiirin alueeseen kuului mm. Mutasen pappila, jossa asui nuori kuvataiteilija Alvar Cawén, hänen isänsä toimiessa Korpilahden seurakunnassa kappalaisena. Alvar Cawén oli mukana mm. koululla toimineessa näytelmäpiirissä. Kansakoulu muuttui aikanaan peruskoulun ala-asteeksi ja koulu tunnettiin Vespuolen (Vesipuolen) kouluna. Vespuolen kyläkoulu lakkautettiin 2013.

Villa Cawén on Uusi-Oittilan, Uudentalon, maatilan päärakennus. Se on siirretty nykyiselle paikalleen vuonna 1890. Taloa asuttiin viimeksi 1960-luvulla, minkä jälkeen se oli vuokrattuna kesäasunnoksi. Oittilan Maamiesseura vuokrasi talon vuonna 1997 sen omistajalta Hannu Uusitalolta. Talo on nimetty Villa Cawéniksi taiteilija Alvar Cawénin mukaan. Villa Cawén on kauppa ja kahvila. Talosta on tullut suosittu tapahtumien ja kesäisten taidenäyttelyiden pitopaikka.

Tilojen pihapiirit ovat hoidettuja. Erityisen edustavia ovat Ylä- ja Ala-Tihtarin vanhat laajat pihapiirit. Niiden rakennukset ovat hyvässä kunnossa ja pihapiirien jäsentely ja kasvillisuus sopivat perinteiseen maaseutuympäristöön. Rannoille on rakennettu kesämökkejä, jotka eivät juuri näy maisemassa maalta päin katsottaessa. Jonkin verran uudisrakentamista on myös tilakeskusten vanhemman rakennuskannan yhteydessä. Myllymäen lounaispuolella on pienehköjä kesantoaloja, muuten maisema-alue on viljeltyä ja hoidettua peltoa tai laidunta.

Maisemakuva

Oittila on kaunista, elävää Päijänteen alueen maa-seutumaisemaa, jolle vanhat tilakeskukset, kumpuilevat pellot ja laitumet sekä rajaavat metsämäet luovat vaihtelua. Maa-ainesten otto keskeisellä paikalla Myllymäen kyljessä rikkoo maisemaa. Alueen pohjoisosissa reunametsiä on hakattu, muuten reunavyöhykkeet ovat ehjät. Uusi rakentaminen istuu pääasiassa hyvin maisemaan, vain pari uutta talousrakennusta pistää hieman silmään. Vesistönäkyviä Synsiänlahdelle aukeaa sieltä täältä. Laajimmat peltonäkymät aukeavat Karkeen lenkiltä.

Kyseessä on elävä ja maisemallisesti ehjä kokonaisuus. Peltoalueet ovat edelleen viljelyksessä ja hyvin hoidetut. Erityisen arvokasta on, että vanhin viljelyalue on edelleen aktiivisessa ja monipuolisessa käytössä (viljely, karjatalous) ja maisemaa hallitsevista vanhoista tilakeskuksista on pidetty huolta. Kylä on elävä. Alue edustaa myös hyvin Päijänteen vuorimaat ja lahdelmat -maisematyyppinsä piirteitä.

Arviointi

Oittila on pinta-alaltaan pienehkö, puoliavoin viljelymaisema, jossa eri maisemaelementit yhdistyvät sopusuhtaisesti toisiinsa. Alueen luonto on rehevää ja maasto poimuilevaa mäkimäata. Kylässä on asuttu 1500-luvulta lähtien ja kylä on säilyttänyt hyvin perinteisen ilmeensä.

Jyväskylä

PUUPPOLA

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Puuppola, maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Pinta-ala: 717 ha

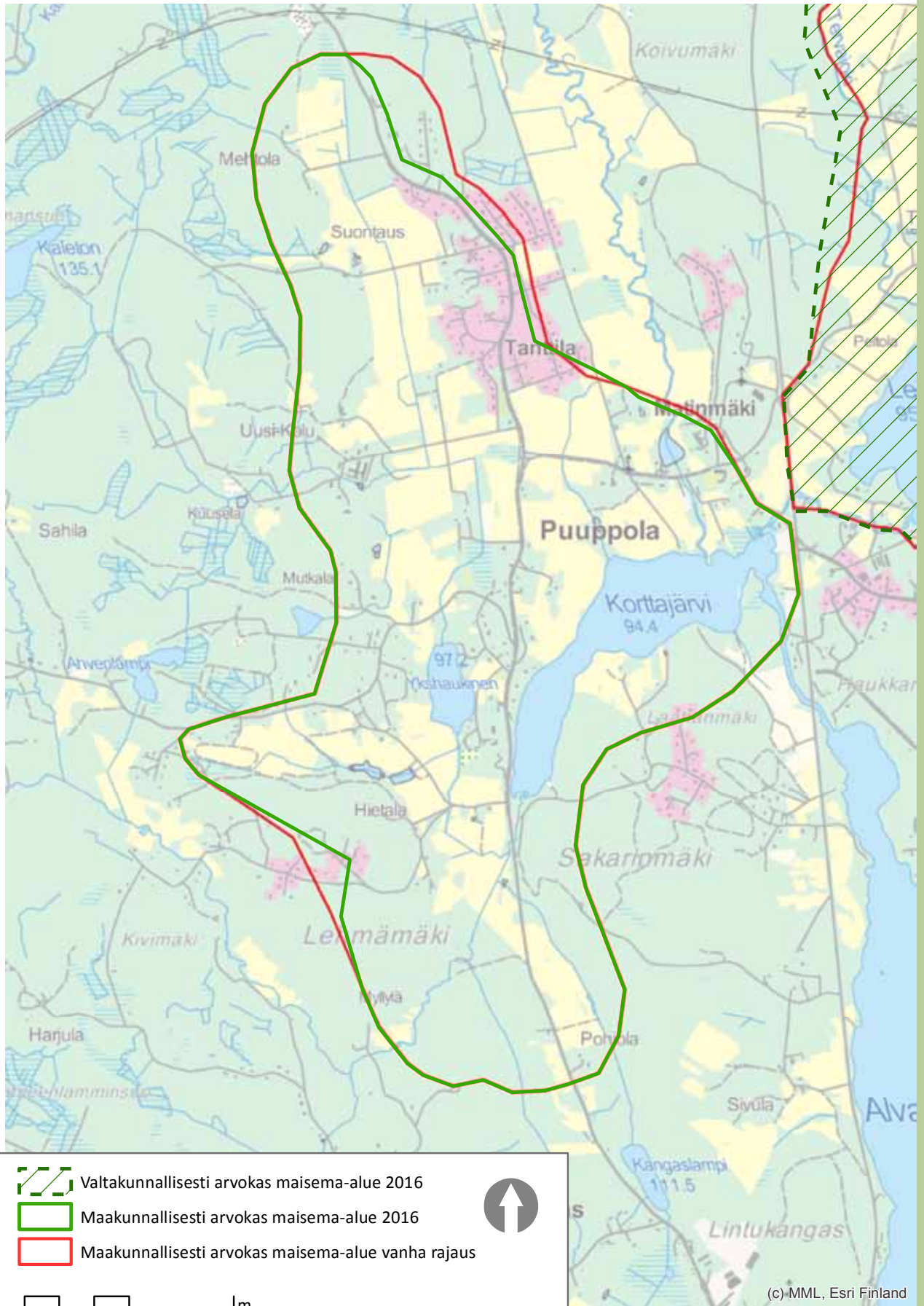
Luonnonpiirteet

Puuppola sijaitsee laaksomuodostelmassa, jossa on pitkänomaisia harjanteita ja niiden välisiä laaksoja, joiden rinteet on raivattu pelloksi. Kylän halki kulkee maiseman muotoja noudatteleva Jyväskylä-Saarijärvi -maantie. Puuppolan maasto on kumpuilevaa mäkimaastoa, jossa absoluuttiset korkeuserot eivät kuitenkaan ole erityisen suuret. Lehmämäki ja Laahanmäki kohoavat noin 60 metriä Korttajärven pinnan yläpuolelle. Mäet ovat suhteellisen loivapiirteisiä. Erityisenä topografisena kohteena voidaan pitää pohjois-eteläsuunnassa kulkevaa laajaa notkolaaksoa Puuppolantien länsi-

puolella. Tämä Puuppolan kylän kohdalla viljeltynä peltona oleva alue alkaa Autiokankaalta ja jatkuu etelään Ykshaukinen-lammelle.

Metsät ovat pääasiassa eri-ikäisiä kasvatusmetsiä, jotka ovat kasvillisuudeltaan yksipuolisia. Kasvillisuudeltaan erityisarvoa omaavia kohteita löytyy kuitenkin pienimuotoisina saarekkeina lähinnä maaston alavimmilta paikoilta järvien ja purojen rannoilta. Puuppola-Lintukangas -alueelta on havaittu useita liito-oravareviirejä sekä silmälläpidettäviä kasvilajeja.

Kulttuuripiirteet

Kylän varhaisin asutus on peräisin 1500-luvulta. Laajoista peltoalueista osa on raivattu jo 1700-luvulla. Tiloja oli tuolloin muutama. Niiden pellot olivat Korttajärven ja Ykshaukisen tuntumassa. Laajat niityt jatkuivat melko yhtenäisinä kylän länsipuolella. Jyväskylän-Saarijärvi -tie kulki kylän halki suurin piirtein nykyistä linjaa noudatellen jo 1800-luvun kartassa. Toisen maailmansodan jälkeiset vuodet ovat olleet merkittävät alueen asutuksen kehityksessä. Tällöin tapahtui voimakas rakentamisvaihe ja Tanttilanmäen alueelle asutettiin mm. Karjalan siirtolaisia. Koko kylän edelleen valitseva yhdyskuntarakenne muodostui tuona aikana. 1940-luvun kartassa riekaleiset pellot ovat yhdistyneet ja viljelyaukea jatkuu pitkälle järvistä pohjoiseen. Suurin osa niityistä on muutettu pelloiksi ja tilojen määrä on moninkertaistunut. Uudisrakentaminen on sijoittunut pääsääntöisesti avoimien peltoaukeiden ulkopuolelle metsien reunavyöhykkeille.

Puuppolan alueelle on ominaista asutuksen ja peltojen sijoittuminen kylän ydinalueille teiden ja järvien tuntumaan. Yhtenäiset metsäalueet sijoittuvat näiden maiden ulkopuolelle. Alueen luonne on muuttumassa lähiömäiseksi uudisrakentamisen

myötä. Alueen pohjoisosaan sijoittuu suhteellisen tehokkaasti viime vuosikymmenien aikana rakennettu Tanttilanmäki. Tästä etelään mentäessä vastaan tulee vanha Puuppolan kyläkeskus, jossa on edelleen toimiva päivittäistavarakauppa. Tien länsipuolella on kulttuurihistoriallisesti arvokas Kolun vanhainkodin miljö. Vanhan kyläkeskuksen eteläpuolella Ykshaukinen-lammen ja Vertaalaan johtavan tien ympäristössä on runsaasti uudehkoa omakotiasutusta. Korttajärven eteläpäässä Puuppolan tien ympäristö on suhteellisen rakentamatonta pääosin maa- ja metsätalouskäytössä olevaa maata. Korttajärven pohjoispuolitse Puuppolan tieltä valtatie 4:lle johtavan Puuppolan kirkon varressa on teollisuutta sekä kylän koulu. Koulun lähiympäristössä sekä tämän pohjoispuolella on myös uutta omakotiasutusta. Rajalan ja Pukkalan pihapiirit vanhoine rakennuksineen ja peltoalueineen ovat edelleen käytössä ja hoidettuja. Tällä alueella on paljon hevosia. Monissa paikoissa, erityisesti maisema-alueen reunoilla on kuitenkin puskittumisen ja luopumisen merkkejä.

Puuppolan perinnemaisemia ovat Rättälän niitty ja Puuppolan metsälaidun.

Maisemakuva

Puuppolan alueelle on viime vuosina tullut huomattavasti uudisrakentamista (erityisesti Tanttilaan ja Ykshaukisen ympäristöön) ja kohteen yleisilme on paikoitellen melko lähiömäinen. Osa uudesta asuinalueesta rajattiin maisema-alueen ulkopuolelle. Pelloista osa on metsitetty ja reuna-alueilla osa on hoitamattoman ja puskituneen oloisia. Avoimia pelloja ja hyviäkin elementtejä löytyy ja maisemakuva on monin paikoin maaseutumainen, erityisesti maisema-alueen eteläosassa. Rajalan ja Pukkalan ympäristö on vielä avointa, tosin päätieltä katsottuna piilossa tienvarsipuiden takana. Korttajärven yli aukeaa paikoitellen hienoja näkymiä järven toisen puolen pienille pelloille.

Arviointi

Puuppola on laaja, monikerroksinen maaseudun kulttuurimaisema taajamarakentamisen kupeessa. Alueen nykyinen ilme on muodostunut vuosisatoja jatkuneesta maataloudesta, ja sen avoimet yhtenäiset peltomaisemat ovat merkitykselliset.

Jyväskylä

SÄRKIJOKI

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Särkijoki, maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Pinta-ala: 864 ha

Luonnonpiirteet

Särkijoen maisema-alue sijaitsee Päijänteen Ryhinselän ja Saarijärven välisessä maaston murtumalinjassa. Laakson pohjalle sijoittuvat Painaanjärvi ja Sipilänjärvi, jotka laskevat Särkijokea pitkin Päijänteeseen. Maisemaa kehystävät korkeat metsäiset mäet.

Maisema-alueen ja Ryhinselän välissä sijaitsee Vanhanselkä-Ruppavuoren Natura-alue. Alueella on kaksi arvokasta kallioaluetta: alueen läntisen puoliskon eteläreunalla Autiovuoren kallioalue ja alueen itäisimmässä osassa Könkkölänvuori-Ruppavuori.

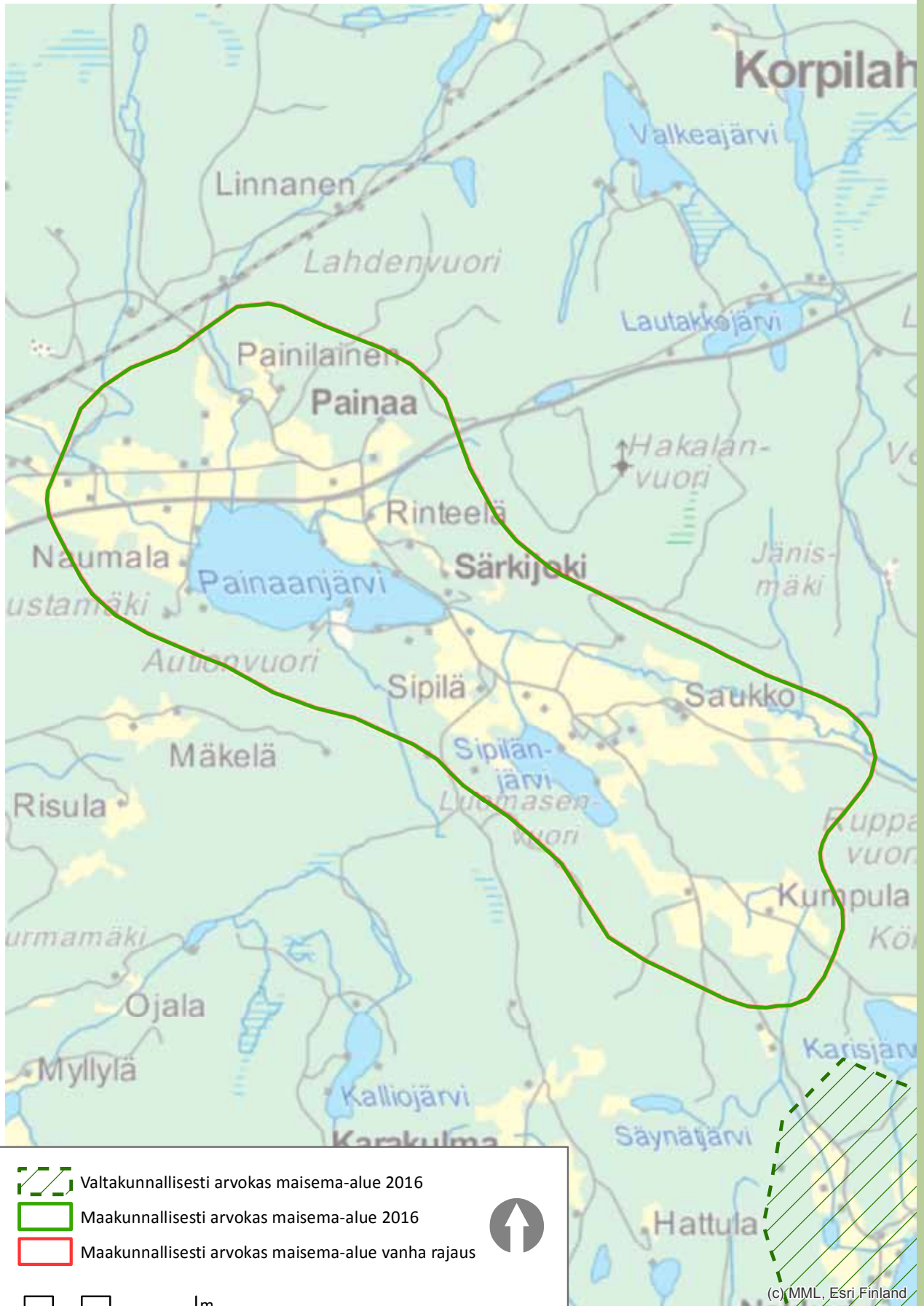
Kasvillisuus vaihtelee harjukankaista ja kallioiden lakialueiden karuista mäntykankaista rinnekuusikoihin, puronvarsien reheviin lehtipuuvaltaisiin metsiin sekä joenrantalettoihin. Halkomäen pohjavesialueen kaakkoisreunalla on saniaislehto jossa kasvaa vaateliaita lajeja, kuten uhanalaiset korpimurikka ja pussikämmekkä, korpisorsimo ja lähdetähtimö.

Kulttuuripiirteet

Särkijoen kylätie myötäilee laakson pohjan luodekaakkosuuntaista, pitkää kumparejonoa. Eri suuntiin polveileva maasto on ohjannut asutuksen si-

joittumista. Kylän vanhat kantatalot sijaitsevat kylätien molemmin puolin mäkipaikoilla tai hieman kylätiestä sivussa, omien tilusteiden päässä. Paikoin jyrkätkin rinnepellot soveltuvat parhaiten laidunmaiksi. 1840-luvun pitäjänkartassa näkyy jo suuri osa maisema-alueen tiloista. Luoteisosassa ovat Haanpää, Ylä-Painaja ja Ala-Painaja. Vanhassa kartassa Painaan alueen pellot ovat jo pääosin peltoina sekä niittyinä. Kuusimäen ympärillä oleva yhtenäinen viljelysalue on vielä niittyinä, asutusta tällä alueella ei ole. Särkijoen puolella Kumpulän ja Rehtolan alueella on vasta puron varren niittyjä. Muuten asutus ja viljelyalueet ovat nykyisten kohdalla, peltoala on tosin kasvanut. Taloista mainitaan 1800-luvun kartassa Varpula, Autio, Sipilä, Saukko, Repo ja Rippala. Nykyisin vanhojen tilojen lisäksi alueella on uudempaa rakennuskantaa sekä pienteollisuutta.

Särkijoen kylä on edelleen maatalouskäytössä. Vaikutelma on kuitenkin hieman rapistuva, johtuen paikoittaisista kesannoista, puskaisista pellonreunoista ja joidenkin rakennusten huonohkosta kunnosta. Alueella on osaksi suuntauduttu muihin

elinkeinoihin kuin perinteiseen maatalouteen, alueella toimii esimerkiksi vaneritehdas. Karjanhoito ja sen jäljet maisemassa ovat vähentyneet. Metsälaitumia on vielä Särkijoen ympäristössä. Kylällä ei ole kauppaa eikä muita palveluita. Alueen perinnetäilyä ovat Ala-Painaan metsälaidun ja Saukon laitumet.

Maisemakuva

Alueella on vaihteleva maisemakuva. Voimakkaasti kumpuilevat pellot, pelloilla laiduntavat hevoset ja taustalla kohoavat metsäiset vuoret muodostavat muista Keski-Suomen maisema-alueista poikkeavan kohteen. Soratie myötäilee maisemaa ja avaa kauniita näkymiä. Paikoin yleisilme on kuitenkin hoitamaton. Vaneritehtaan rakennukset ovat keskeisellä paikalla eivätkä oikein istu maisemaan. Painaan pellot alueen pohjoisosissa ovat hoidettua maaseutumaisemaa, jota Ylä-Painaan komeat talot hallitsevat.

Arviointi

Särkijoki on omaleimainen maisema-alue, jossa kylä sijaitsee kanjonimaisesti korkeitten metsäisten mäkiä ympäröimänä. Alueen luonto on rehevää ja monipuolista. Kylätie kulkee maaston kumpareisia muotoja seuraillen ja vanhimmat talot sijaitsevat tien varren mäkipaikoilla ja sivummalla teiden päissä.

Jämsä

HOPSU

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Hopsu, maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Pinta-ala: 555 ha

Luonnonpiirteet

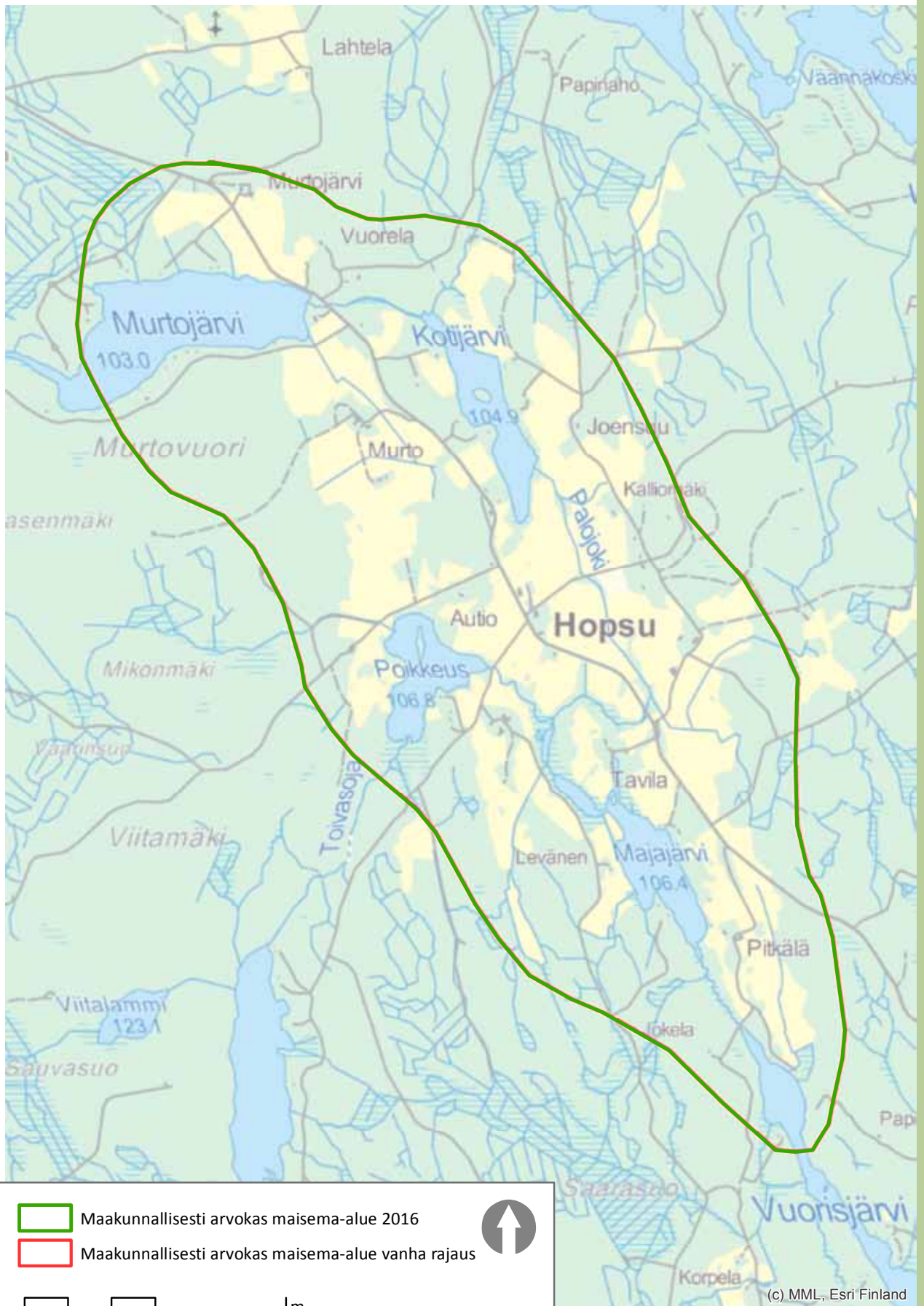
Hopsun maisemarakenne on kumpuilevaa ja pohjois-etelä -suuntaista. Alue on maisemarakenteeltaan jylhää ja kallioista. Maisema-alueen pellot ovat laajoja ja kumpuilevia. Näkymät aukeavat vesistöihin, joita ovat Murtojärvi, Kotijärvi, Poikkeus ja Majajärvi. Nämä järvet laskevat Lahnajokea pitkin Lahnajärveen. Maisema-alueen ulkopuolella, idästä pohjoiseen, sijaitsee Kankarisvesi sekä etelässä ja lounaassa järvet Toivas ja Vuorisjärvi.

Kulttuuripiirteet

Hopsu on melko nuorta asutusalueetta, joka syntyi 1800-luvulla, kun sinne perustettiin torppia ja

perintötiloja. Tilat syntyivät pääasiassa Seppolan suurtilojen takamaille ja torpat saattoivat sijaita yksinäistaloina pitkien asumattomien taipaleiden päässä. Poikkeuksellisesti Hopsun seudulla on säilynyt meidän päiviimme saakka useita torpan pihapiirejä vanhoine rakennuksineen. Kylän läpi kulkevan tien linjaus on olemassa nykyisen kaltaise-
na jo 1840-luvun kartassa. Vanhimmat pellot ovat Poikkeusjärven ja Kotijärven välillä (rajautuen Palojokeen) ja Palojoen itäpuolisella loivalla rinteellä sekä pieniä peltoja Murtojärven tuntumassa. Vanhimmat rakennukset sijoittuvat näiden peltojen tuntumaan. Vuoden 1842 pitäjänkartassa Hopsussa on kolme taloa, yksi Murtojärven rannalla ja

- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue 2016
- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue vanha rajaus

0 250 500 1000 m

(c) MML, Esri Finland

kaksi Poikkeusjärven vastakkaisilla rannoilla. Iso-Hopsu on kylän kantatila. Hopsun koulu perustettiin vuonna 1903 aloittamalla koulunkäynti Evert Hopsulta vuokratuissa huoneissa. Koulun käyttöön ostettiin muutamaa vuotta myöhemmin Paloniemen talo, mutta koulu ei siirtynyt vuokrahuoneistaan minnekään ennen kuin vuonna 1915, jolloin oma koulurakennus valmistui Paloniemen tontille. Koulua käytiin tässä rakennuksessa aina vuoteen 1977 saakka, jolloin se lakkautettiin vähäisen oppilasmäärän vuoksi.

Pellot ovat edelleen viljelyksessä. Kylän rakennuskanta on monen ikäistä, kylätien varrella on monia edustavia enimmäkseen hyvässä kunnossa olevia vanhoja rakennuksia. Punamultaväri on tyypil-

linen. Uusia rakennuksia on muutama. Kauppoja tai julkisia palveluita kylällä ei ole. Viljellyt pellot, hoidetut pihat ja säännöllisesti asutut rakennukset muodostavat elävän kyläyhteisön.

Merkittäviä rakennettuja ympäristöjä ovat mm. Hopsun kansakoulu, Hopsun maamiesseurantalo, Lahnakoski ja Lahnamyllyn miljö ja Lahnajoen talo. Maisema-alueen keskiosassa on valaistu hiihtolatu ja järvien rannoilla on vapaa-ajanasutusta.

Maisemakuva

Maisemakuvan kannalta olennaista ovat kumpuilevat pellot, sieltä täältä aukeavat vesistönäkymät ja vanha punamullattu rakennuskanta. Maiseman ydinalue Iso-Hopsun ympäristössä on hyvin hoi-

dettu. Iso-Hopsun rakennukset hallitsevat maisemaa molemmista suunnista lähestyttäessä. Metsän reunassa on joitain uusia rakennuksia, jotka eivät väriltään istu peltomaisemaan ja vanhaan rakennuskantaan.

Maisema on pysynyt avoimena, vanhat rakennukset ovat säilyneet. Kylän väkiluku on jopa kasvanut. Pellot, pihat ja talot ovat hoidettuja, joten alueen tulevaisuus näyttää lupaavalta. Uusien rakennusten sijoittelu sopii vanhaan ympäristöön: ra-

kennukset ovat joko pellon ja metsän rajassa tai vanhojen rakennusryhmien yhteydessä. Ydinalueen taustametsät ja peltojen reunavyöhykkeet ovat hyvässä kunnossa.

Arviointi

Hopsu edustaa tyypillistä Jämsänjokilaakson maisematyyppin maisemaa, jossa esiintyvät rantaan laskeutuvat peltomaat, pienet metsän keskelle raivatut peltotilkut, havupuumetsäiset, jopa vaaralliset rinteet sekä vuosisatojen kuluessa muodostunut asutus osittain viljelysten keskellä.

Jämsä

JUOKSLAHTI

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Juokslahti, maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Pinta-ala: 1 178 ha

Luonnonpiirteet

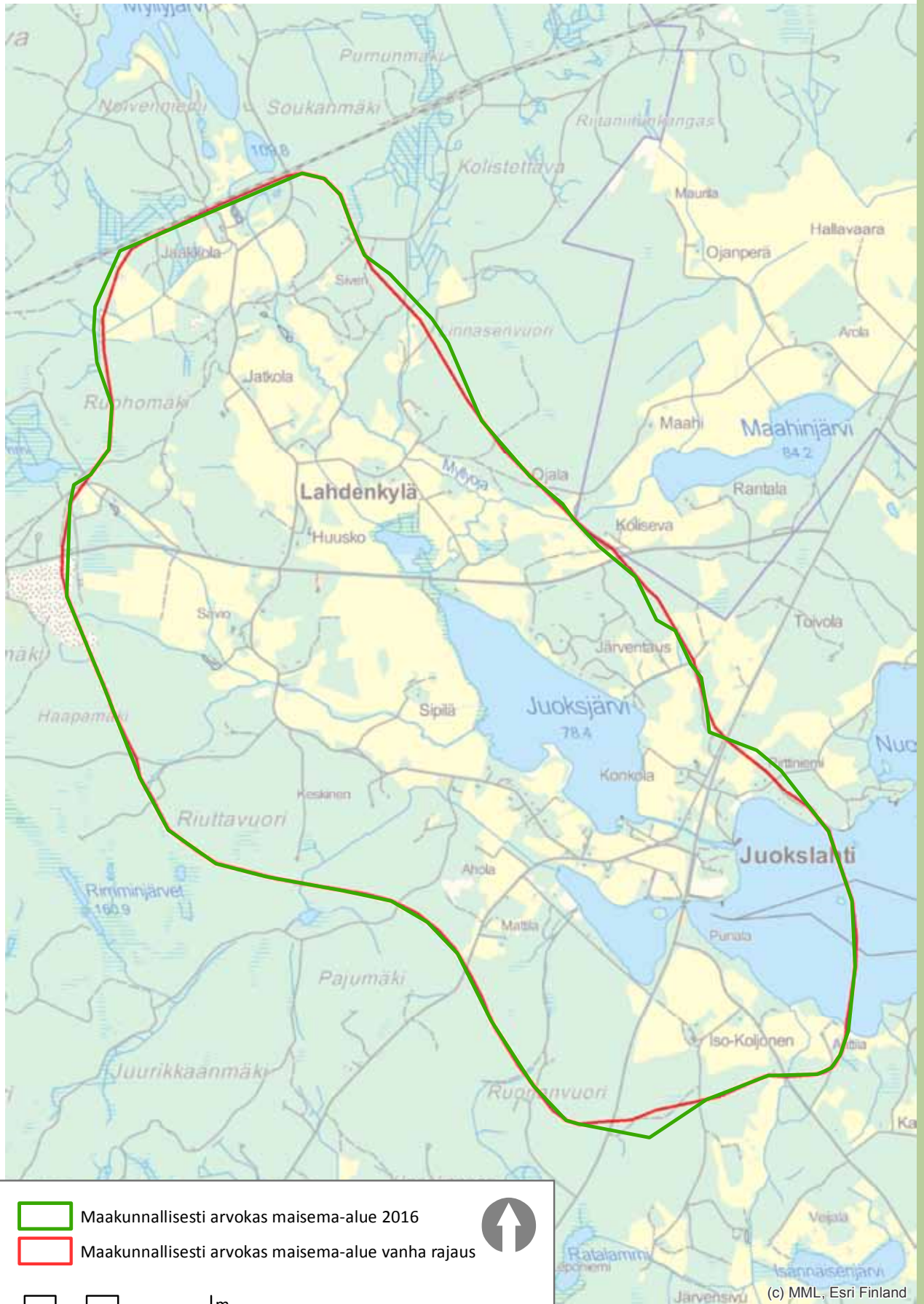
Juokslahden viljelyslaakso sijaitsee Päijänteen luoteeseen työntyvän pitkän murroslaakson muodostamassa lahden pohjukassa. Luonnonpiirteet asettavat kylämaisemalle selkeät visuaaliset rajat. Maisema-alue on topografialtaan vaihtelevaa maastoa, jonka loivimpiin osiin ovat Juoksjärven ympäristössä ja jyrkkimpiin osiin kyläalueen reunoilla. Idässä alue rajautuu Päijänteeseen. Etelässä, lännessä ja pohjoisessa laaksoa rajaavat selkeästi jyrkät metsäiset kalliovuoret. Maisemallisesti hyvin merkittävä Ruonanvuori hallitsee Päijänteen rantamaisemaa. Itäreunastaan massiivinen ja jyrkänteisenä kohoava kallioselännealue rajautuu

pohjoispuolella Juokslahden kylän peltoihin. Kallioinen itärinta pilkottaa puuston seasta rantaan saakka noin kilometrin päähän. Ruonanvuoren lisäksi viereinen Riuttavuori kohoaa lähes 200 metriä merenpinnan yläpuolelle. Juokslahden erottaa Päijänteestä maakangas, paikallinen maiseman solmukohta, josta aukeaa näkymät Päijänteelle.

Juokslahden luoteisin kolmikko on kuroutunut erilleen noin neliökilometrin laajuiseksi Juoksjärveksi, jonka erottaa Päijänteestä puolen kilometrin levyinen maakannas. Alueen vedenjakajat kulkevat viljelyslaaksoa raajavilla selänneillä, joilta sade- ja sulamisvedet kulkeutuvat Juoksjärven kaut-

ta Juokslahteen ja Päijänteelle. Selänneiltä laskee suo- ja lampiketjujen kautta Juokslahteen Torninoja, Myllyoja ja Kolisevanoja. Rantojen kasvillisuus on rehevää. Juoksjärven ranta on valtaosalta sara-valtaista rantaa.

Alueelta löytyy hyvin erilaisia kasvillisuustyyppisiä karuista kalliometsistä reheviin puronvarsilehtoihin. Tavallisia ovat lehtomaisen kankaan kuusi-valtaiset metsät, mutta kalliorinteet ja länsiosan hiekkakangasmaasto ovat männikköisiä. Pääosin metsät ovat talousmetsinä hoidettuja ja muutamain paikoin on peltoja metsitetty istuttamalla koivua. Juoksjärvi ja etenkin Vilunen ovat kasvillisuudeltaan rehevämpiä.

Kulttuuripiirteet

Jämsän seudun vanhimmat asuinpaikkalöydöt ovat Muinais-Päijänne-vaiheen (noin 6000 vuotta sitten) aikaisia. Varhaisinta historiaa edustavat kivikautiset asuinpaikat Lahdenkylän alueella. Metsäinen maisemakuva on alkanut muuttua keskiajalla, kun asutus on vakiintunut ja kylät alkoivat muodostua ja maanviljelys voimistua.

Laakson viljelykseen sopiva maaperä ja hyvät kulkuyhteydet ovat mahdollistaneet Juokslahteen kehittymisen aikoinaan Jämsän toiseksi suurimmaksi kyläksi. Kylään on päässyt vesireitin ohella Vanhaa Laukaantietä pitkin. Kylän vanhin asutus, tiestö ja viljelykset seurailevat Myllyjärvestä Juokslahteen laskevaa rotkomaista vesistöreittiä, jossa ne ovat sijoittuneet Juokslahteen ja Juoksjärven väliselle kannakselle sekä Juoksjärven länsi-

rannalle ja pohjukkaan. Muu alava laaksoalue on ollut ensin laidunnuksessa ja otettu myöhemmin viljelykseen.

1500-luvun maakirjojen mukaan Juokslahteen vanhoja kantatiloja ovat Heinänen, Huusko, Kattelu, Koljonen, Niemi ja Savio. 1700-luvun lopulla alueen väestö alkoi kasvaa. Lahdenkylä ja Niemenkylä muodostuivat 1800-luvulle tultaessa. Niemenkylä on syntynyt Päijänteen ja Juokslahteen väliselle maakannakselle, johon muodostui alueen liikenteellinen ja liike-elämän keskus. Kannaksella on sijainnut aikanaan Juokslahteen laivasilta ja kauppaliikkeitä.

Nykyisin koko peltoalue on edelleen viljelyksessä ja käytöstä poistuneita peltoaloja ei juuri ole. Juokslahteen pohjoispuolella sijaitseva Myllyjärvi on ollut alkuaan laajempi järvalue. 1800-luvun lopulla tukinuiton ja siihen liittyvien Myllyjojan muokaus- ja kaustointimenpiteiden takia järvestä purkautui vesi- ja jätteenä, jolloin järven ala pieneni ja paljastunut maa-ala otettiin viljelyskäyttöön.

Juokslahteen alue koostuu kahdesta kyläalueesta sekä yksinäistaloista. Lahdenkylä Jämsänkosken tien varressa on vanha kantakylä. Niin sanottu keskikylä sijoittuu nykyisen valtatievarrelle. Se on muodostunut kaupan ja liikenteen keskeiseksi. Lahdenkylän asutus on vaurasta perintötilasutusta, jossa perintötilojen lisäksi on ollut pien-tilallisia, mökkiläisiä ja torppareita. Keskikylällä on puolestaan tiheämpää tienvarsiasutusta, jonne myös koulu ja seuratalo sijoittuvat. Pääpiirteittäin

alueen rakennuskulttuuri kuvastaa kylän pääelinkeinoa maataloutta. Aktiivisessa kylässä on edelleen toimiva koulu sekä päiväkot. Alueella on useita matkailuyrittäjiä. Vakituinen asutus on tiheintä koulun ympäristössä Niemenkyläntien varrella sekä Vekkulantien varrella. Loma-asuminen on keskittynyt Päijänteen puolella erityisesti Nuorlahteen ja Juoksjärven puolella järven pohjoisrannalle sekä Ruonanlahden pohjoisrannalle. Maatilat sijoituvat pääosin laajojen viljelysalueiden reunamille.

Maisemakuva

Juokslahti on yleispiirteiltään viljeltyä ja rakennettua kulttuurimaisema-alueetta, joka rajoittuu jyrkkäpiirteisiin metsäisiin kalliomäkiin. Keskellä aluetta sijaitsee kapean kannaksen Päijänteestä erottama Juoksjärvi, jota kohti rantapellot viettävät ja josta peltolaakso jatkuu luoteeseen. Alueen maasto on hyvin kumpuilevaa, kun suhteelliset korkeuserot ovat 25 – 80 m. Etenkin viljelyslaaksoa lounaispuolelta rajaava selännealue nousee jyrkästi.

Juokslahden alue on maisemakavaltaan eheä kokonaisuus. Paikallisen omaleimaisuuden muodostavat laaja, kumpuileva viljelysaukea, sitä rajaava vuorimaisema, pitkät näkymälinjat vesialueilla ja kyläraitin rakennusryhmät. Erityisesti viljelyslaaksoissa virtaavat puroumat sekä lampi ja järviketjut rikastuttavat maisemaa. Avointa maisemaa elävöittävät lisäksi vanhat komeat yksittäispuut, puuryhmät sekä aitta- ja latorakennukset. Maamerkkeinä toimivat maisemassa kauaksi näkyvät vuoret kuten Riuttavuori ja Ruonanvuori. Tilojen ja alueen maataloustoiminnan elinvoimaisuus näkyy mai-

semassa viljeltyinä peltoina ja laajoina laidunalueina. Maisemakuvaa ovat muuttaneet alueen läpi rakennetut uudemmat tiet, Tampere-Jyväskylä välinen, vilkasliikenteinen valtatie 9 ja Jämsään johtava Juokslahden tie.

Arviointi

Juokslahti on elinvoimaista maatalousaluetta, jonka maisemakuva on säilynyt perinteisen maalaismaisena. Maisemallisesti eheän alueen viljelykset ja kylät ovat sijoittuneet lahtien äärelle ja viljelysmaisia reunustaa jyrkkärinteiset kalliometsät.

Jämsä

LÄNGELMÄVEDEN KULTTUURIMAISEMA

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka: -
Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Pinta-ala: 1 857 ha

Luonnonpiirteet

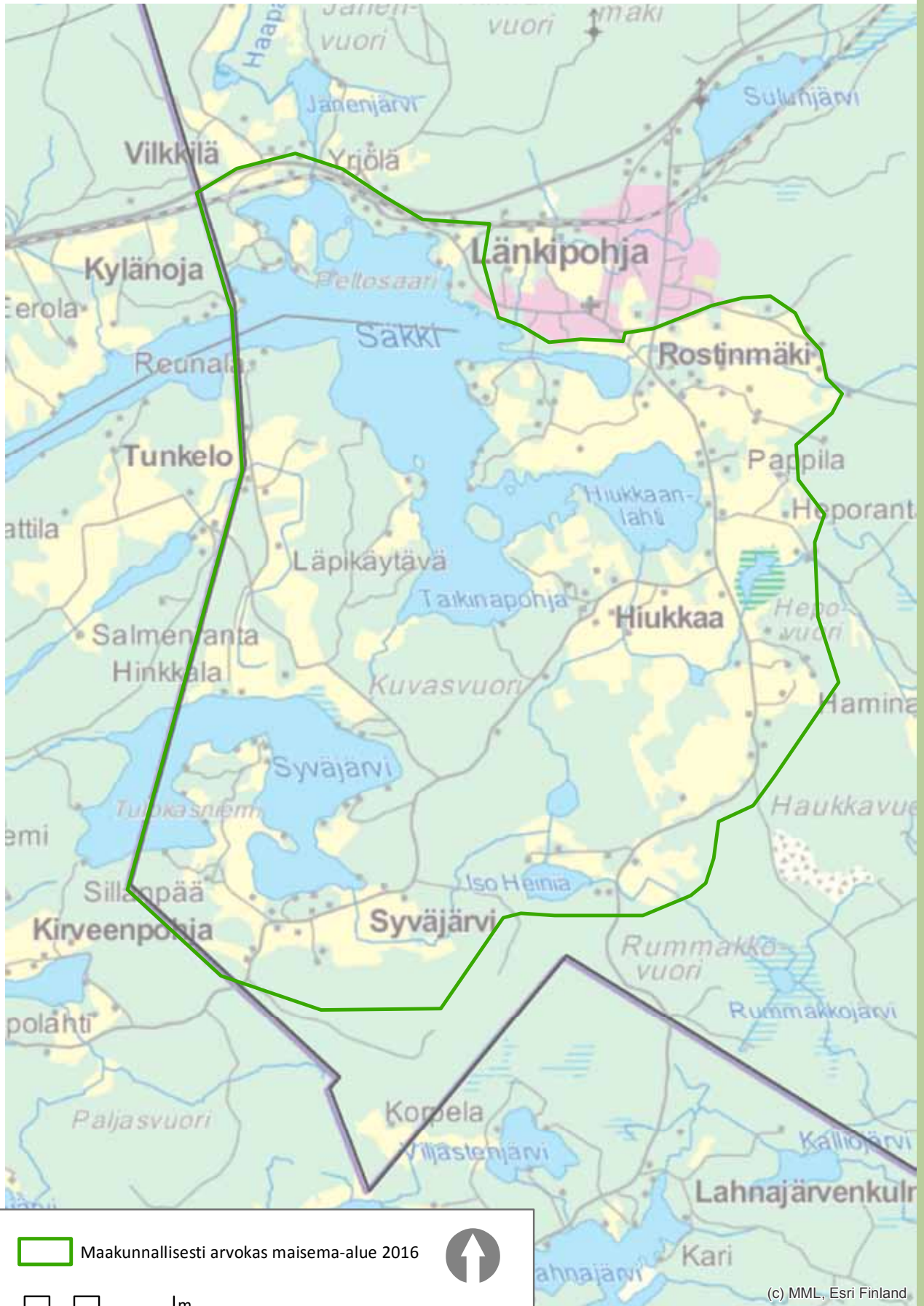
Maisemarakenteen rungon muodostavat Längelmäveden Säkki lahtineen sekä Syväjärvi, niitä ympäröivät loivasti vesistöön viettävät rantapellot sekä aluetta reunustava suuren selännealueen vaihtumisvyöhyke. Hiukkaanlahti on yhteydessä Säkkiin Hiukkaansalmen kautta. Syväjärvi laskee Pirkanmaan puolella Myllyojaa pitkin Pitkäveteen ja sitä kautta Längelmävedeen. Lisäksi on pienempiä lampia; Iso-Heinä, Vähä-Heinä, Hepojärvi sekä Maivia. Vaihtumisvyöhykkeen yläosat ovat karuja ja vähäravinteisia alueita, alaosat ovat re-

hevämpiä ja runsasravinteisempia alueita. Längelmävesi on muodostunut kallioperän suureen ruhjevyydytykseen. Metsät ovat mustikkatyyppin tuoretta kangasta. Ranta-alueilla on seka- ja lehtipuumetsiä. Hepojärven Natura2000-alue kuuluu maisema-alueeseen.

Kulttuuripiirteet

Längelmäen seutu oli pitkään keskihämäläisten pitäjäen eräaluetta. Längelmäveden seutu kuului Suur-Kangasalan nautinta- ja eränkäyntialueisiin, ja pirkkalaisetkin käyttivät Kuhmoisten ja Längel-

Maakunnallisesti arvokas maisema-alue 2016
 ↑

0 250 500 1 000 m

(c) MML, Esri Finland

mäen rajametsiä. Längelmäki sai pysyvät asukkaansa todennäköisesti keskiajan kuluessa. Seutua asuttivat ensimmäisenä kangasalalaiset ja pälkäneläiset, joilla oli vanhastaan nautinta-alueita alueella. Keskiaika oli seudulla voimakkaan kehityksen kautta. Jo silloin raivattiin laajoja peltoja Längelmäveden viljaville siltti- ja savirannoille. Vähintään 1500-luvulta olevia kyliä ovat Länkipohja, Syväjärvi, Hiukkaa ja Vilkkilä. Vanhimmat viljeltyt savi- ja silttilaaksot, jotka jo 1800-luvulla olivat peltoina tai niittyinä, ovat edelleen viljelyssä. Vanhimmat tilakeskukset sijaitsevat 1800-luvun aikaisilla paikoillaan.

Länkipohjan kylä oli vilkas liikenne- ja kauppapaikka. Höyrylaivaliikenne, puun uitto, sahateollisuus ja liikenneväylät ovat vaikuttaneet Länkipohjan kehitykseen. Kunnallisten toimintojen keskus Länkipohjasta tuli vuonna 1964, kun kunnantoinisto siirtyi sinne Längelmäen kirkonkylältä.

Alueelle ovat tyypillisiä kookkaat talonpoikaistalot. Tilakeskukset ovat sijoittuneet suotuisille rakennuspaikoille parhaiden viljelymaiden läheisyyteen. Talot ovat vähän ylempänä moreenikumpareiden tai kallioiden päällä peltöjen ympäröiminä. Kyläasutus on ollut alun perin harvaa ja muodostunut pääosin yksinäistaloista. Uudisrakennukset

ovat sijoittuneet alueen luonteen mukaisesti rykelmiksi kumpareille, jolloin pienet kyläkeskukset tien varrella ovat tiivistyneet. Länkipohjanlahti ja Hiukkaanlahti ovat kuroutumassa erilleen Längelmäveden suuresta järviältäasta.

Länkipohjan ja Hiukkaan seudun suuri, tasainen siltti- ja savitasanko on mahdollistanut laajojen yhtenäisten viljelyalueiden perustamisen Länkipohjanlahden ja Hiukkaanlahden rannoille. 2000-luvulla Länkipohjan ja Hiukkaan seudun suuri rantatasanko on edelleen viljelyssä 1930-luvun laajuudessaan. Ainoastaan kapeat rantaniityt ovat poistuneet viljelykäytöstä. Suurin osa Länkipohjan ja Hiukkaan seudusta on säilynyt maisemakuvaltaan pitkään lähes muuttumattomana. Jo 1800-luvulla viljeltyinä olleet suuret peltotasangot ovat edelleen viljelyssä.

Maisemakuva

Savi- ja silttipohjaiset, loivarantaiset lahdet ovat maisemakuvassa merkittäviä. Maankohoamisen ja rehevöitymisen seurauksena Hiukkaanlahti on kasvamassa umpeen. Järvien ympärillä ovat yhtenäiset laaksoalueet, jotka on pääsääntöisesti raivattu pelloiksi, lukuun ottamatta moreeni- ja kalliomäkiä. Maastolle on ominaista loiva kumpuilevuus ja pienet metsäiset selänteet. Korkeuserot

ovat vähäisiä. Laakson ja selänteen välinen rinnealue on vaihettumisvyöhykettä, jota pitkin maisema-alue on rajattu. Pellot kiertyvät Syväjärven, Länkipohjanlahden ja Hiukkaanlahden ympärille. Pellot ovat maastonmuodoiltaan tasaisia, ja ne viettävät loivasti kohti vesistöjä muodostaen yhtenäisiä laajoja avoimia tiloja. Asutus on keskittynyt muutamalle laajalle runsaspuustoiselle kumpareelle peltojen keskelle. Kyläasutus on ollut alun perin harvaa ja muodostunut pääosin yksinäistöistä. Rakennuskannassa on merkittävää isot talonpoikaisrakennukset. Kuvasvuori kohoaa maisema-alueen keskellä ja hallitsee näkymiä joka puolelta aluetta. Syväjärven ympäristössä on runsaasti hevoslaitumia.

Arviointi

Längelmäveden kulttuurimaisema jatkaa Keski-Suomen puolella maakunnallisesti arvokasta maisemakokonaisuutta, jonka toinen puoli on Pirkanmaan puolella. Isot talonpoikaistalot, loivat järvenrantapellot sekä hyvin säilynyt maisemakuva muodostavat eheän maisemakokonaisuuden.

Karstula

AHO-VASTINKI

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Aho-Vastinki, maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Pinta-ala: 546 ha

Luonnonpiirteet

Maisema-alue sijaitsee luode-kaakkosuuntaisten järvien välisessä laaksossa. Koillisessa alue rajautuu Hirvijärveen ja lounaassa Löytälään (tai Löytäänään). Rajauksen sisään jää pieni Lapinjärvi. Maisemarakenteeltaan alue on pienipiirteistä peltoaluetta asutuksineen kahden järven välissä.

Alueen kasvillisuus on rehevää, monilajista puustoa peltosaarekkeilla ja teiden varsilla. Maaperä on hiekka- ja sora-moreenia. Kallioperä on porfyryristä graniittia.

Kulttuuripiirteet

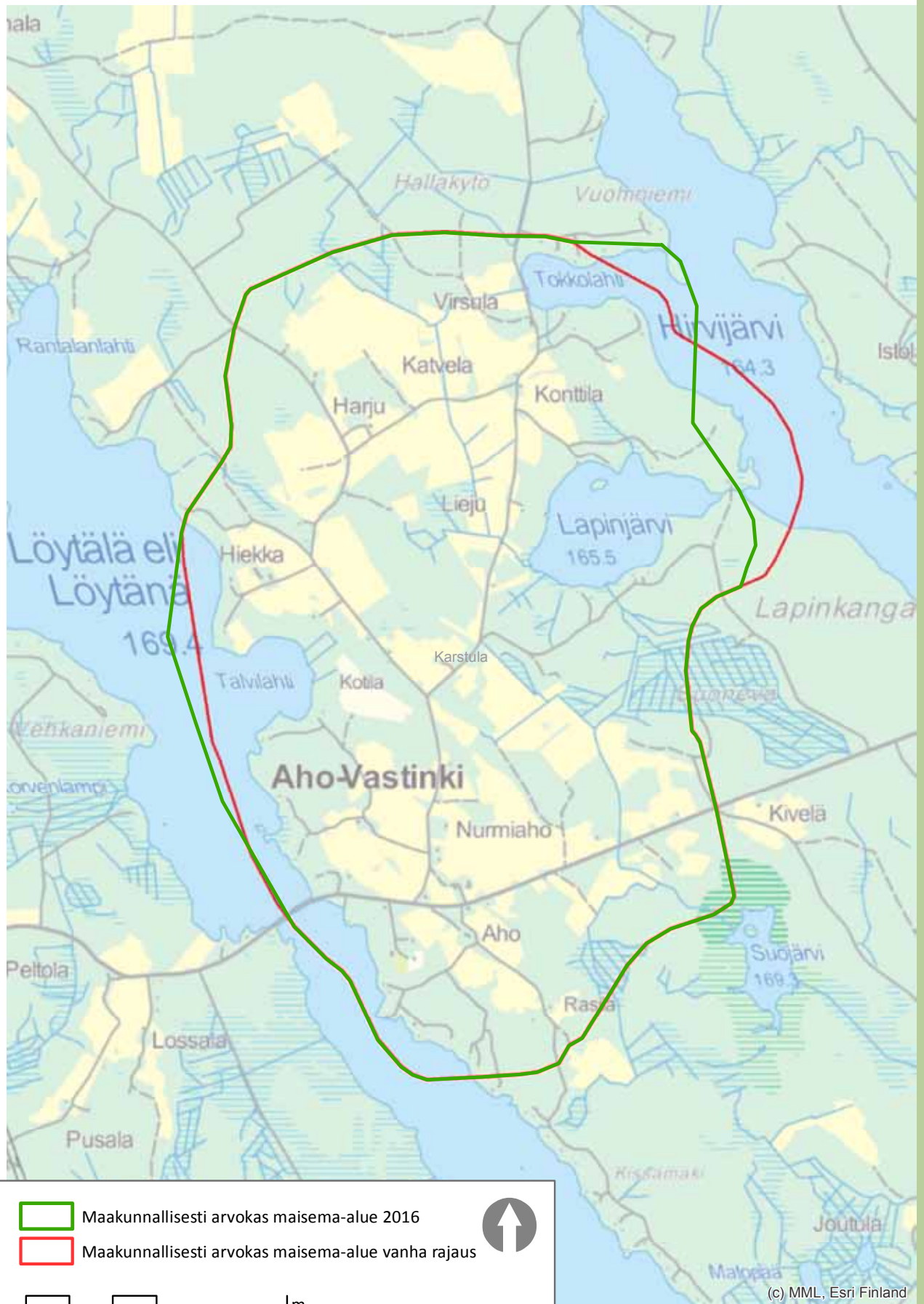
Kyseessä on pienipiirteinen maatalousalue, joka sijaitsee kahden vesistön välissä kuitenkin niin, että pääsääntöisesti peltoja ei ole raivattu vesistöön

saakka. Asutus on osin vanhaa, mutta myös siirtolaisasutusta löytyy. Rakennukset sijoittuvat nauhamaisesti kylätien varteen. Uutta rakennuskantaa on vähän. Rakennuskanta on keskisuomalaisista maatalouden muovaamaa rakennuskantaa. Alueella ei ole suuria kantatiloja.

Koko peltoalue on säilynyt avoimena ja maataloutta harjoittavia tiloja on useita. Karjoja ei ole, maatalous painottuu viljelyyn. Kyläympäristö pihoinen on hoidettua ja elävää ympäristöä. Muutamia yksittäistaloja ja sodan jälkeen syntyneet pientilat tosin ovat rapistumassa. Kylällä on toimiva kylähdistys ja oma rukoushuone. Koulua tai kaupallisia palveluita ei ole. Löytänäjärven rannoilla on paljon kesämökkejä ja kylätien tuntumassa on leirikeskus.

- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue 2016
- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue vanha rajaus

0 250 500 1000 m

(c) MML, Esri Finland

Alueella on kaksi muinaisjäännöstä. Historiallinen hautapaikka Raatosaari ei kuulunut vanhaan alue-rajaukseen, mutta uudessa ehdotuksessa se on otettu mukaan. Muinaisjäännös sijaitsee Ahovastingintien varrella, asutusalueella. Raatosaari taas sijaitsee Hirvijärven saarella, vesistöreitillä.

Merkittäviä rakennettuja ympäristöjä ovat Ahon maakunnallisesti arvokas pihakokonaisuus, Nurmiahon pihapiiri 1930-50 -luvulta, Peltolan 1800- ja 1900- lukujen vaihteen pihapiiri ja evankeliumiliikkeen rukoushuone vuodelta 1950. Karstulan entinen kyläkoulu on rakennettu vuonna 1903.

Leirikeskus Ahoranta sijaitsee Löytänän rannalla alueen eteläpäässä. Järvien rannoilla on vapaa-ajanasutusta.

Maisemakuva

Aho-Vastinki on elävä kylä, jolla on pitkät kulttuurivaikutteet. Perinteisille vyöhykkeille sijoittunut asutus on yhtenäistä ja sopii maisemaan. Rakennuskanta on pääosin hoidettua ja pellot aktiivisessa käytössä.

Maisemakuvaa hallitsee loivasti kumpuileva viljelymaisema ja tasapainoinen rakennuskanta. Teiden varsilla ja peltosaarekkeilla kasvaa monilajista rehevää puustoa, mikä elävöittää maisemaa. Aho-Vastingin kyläympäristö on hoidettua maaseutumaisemaa. Maatalouden jatkuminen on pitänyt vanhan kulttuurimaiseman tuntua hienosti yllä. Maisemallisesti alue on eheä kokonaisuus.

Arviointi

Aho-Vastinki on pienipiirteinen maatalousalue, joka edustaa tyypillistä Suomenselän viljelymaata. Kyseessä on maisemallisesti eheä kokonaisuus.

Karstula

LUKSANJÄRVI

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Luksanjärvi, maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Pinta-ala: 913 ha

Luonnonpiirteet

Maisema-alue sijoittuu Luksanjärven muodostaman lahden ympärille. Alueen keskiössä on Luksanjärvi, joka liittyy kaakkoisosastaan Ylä-Karanka-järveen. Pellot ovat pääosin asettuneet vesistöjen varsille. Maasto on kumpuilevaa ja pellot ovat myös viettäviä rinnepeltoja. Vanhojen metsien suojeleuhjelmaan kuuluva Ruostelähteennevan metsä sijaitsee alueen lounaisrajalla.

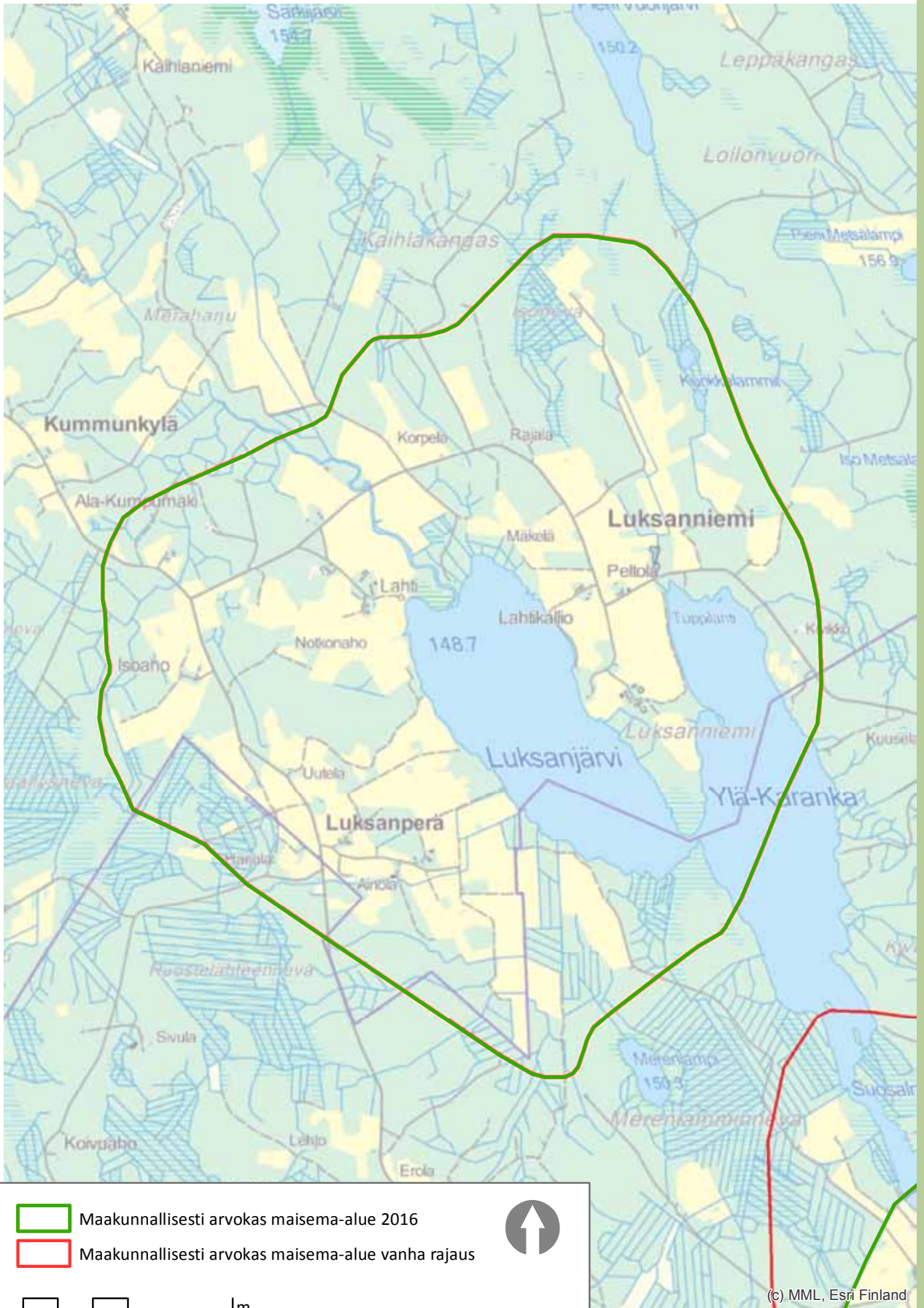
Maaperä on hiekka- ja soramoreenia sekä pääasiassa rantojen läheisyydessä hienoa hiettaa, liejua ja saraturvetta. Luksanniemellä on myös kalliomaata,

soraa ja karkeaa hiettaa vierekkäisinä muodostumina. Kallioperä on pääosin granodioriittia.

Kulttuuripiirteet

Luksanmäellä on vanhaa 1700-luvulta peräisin olevaa asutusta, muun muassa Luksanmäen (Mäkisen) ja Uutelan tilat. Luksanjärven pohjukassa vanhoja tiloja ovat Lahti ja Suvilahti. Luksanniemi on myös vanha tila ja Mäkelä on sen torppa. Luksanniemen kivikautinen asuinpaikka sijaitsee nykyisen tilakeskuksen tuntumassa.

- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue 2016
- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue vanha rajaus

0 250 500 1 000 m

(c) MML, Esri Finland

Lahden ja Uutelan tilat eivät enää ole maatalouskäytössä, muuten maatalous on jatkunut elinvoimaisena. Maatalous painottuu tehokkaaseen karjatalouteen. Osa vanhoista rakennuksista on huonossa kunnossa. Sen sijaan Luksanniemen ja Luksanmäen tilojen vanhat rakennukset ovat hyvässä kunnossa. Yleisilmeeltään alue on hoidettua, esimerkiksi joen rantoja on raivattu jättäen kauniita puuryhmiä. Vapaa-ajanasutus Luksanjärven rannoilla on hyvin vähäistä.

Maisemakuva

Näkymät ovat pitkiä ja maasto kumpuilevaa. Suuret tilakeskukset hallitsevat maisemaa. Tilat ovat joko tien varressa tai mäkipaikoilla peltojen keskellä. Paikoitellen rannat ovat melko suljetut rantaniittyjen umpeutumisesta johtuen. Taustametsät ovat ehjät. Maisemassa ei juuri ole pienipiirteistä vaihtelua. Pieniä kesannoituvia pelloja on viljelyksestä jääneiden pientilojen/torppien läheisyydessä. Maisemakuvassa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia. Rantaniityt eivät enää ole viljelykäytössä. Tärkeimmät näkymät järven yli ovat kuitenkin edelleen avoimet.

Kyseessä on aktiivinen, maisemallisesti eheä kokonaisuus, jolla on pitkät kulttuurivaikutteet. Osa vanhasta rakennuskannasta on huonossa kunnossa. Yleisilmeeltään alue on kuitenkin hyvin hoidettua, pellot ovat aktiivisessa käytössä, karjaa on laitumilla. Kylällä ei ole omaa koulua eikä esimerkiksi kylätaloa. Uudempi rakennuskanta sopii maisemaan ja sijoittuu perinteisille vyöhykkeille. Viimeisen kymmenen vuoden ajalta ei juuri ole uudisrakentamista.

Arviointi

Luksanjärven ympärille muodostunut kylä, josta avautuu näkymät järven yli joka suuntaan. Luksanjärvi edustaa Suomenselän viljelymaat -maisematyyppiä.

Karstula, Kyyjärvi

KIMINKI-OIKARI

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Kiminki-Oikari, maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Pinta-ala: 2 202 ha

Luonnonpiirteet

Maisema-aluetta hallitsee Kyyjärvestä laskeva Oikarinjoki, joka laskee Kiminkijärven kautta etelään päin. Alue on kumpuilevaa. Peltoalueet ovat myös monin paikoin viettäviä. Metsät ja korkeat mäet reunustavat alueen maisemaa. Oikarinharju rajaa aluetta Oikarinjoen länsipuolella. Oikarinharju on suurehko drumliini, jolla on yksi vanha ja kaksi isoa nykyistä soranottoaluetta.

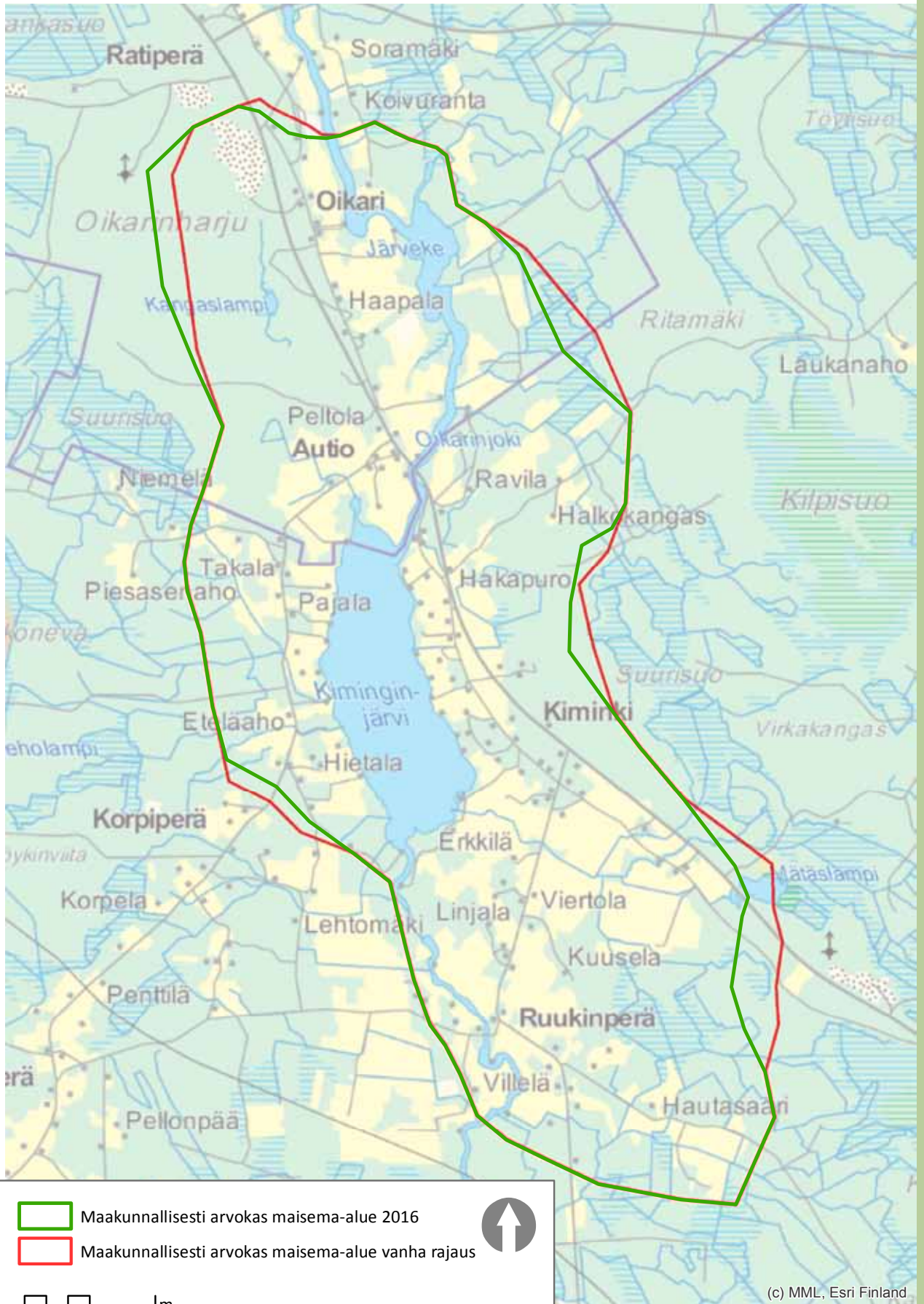
Maisema-alueen keskiössä on Kiminginjärvi ja siihen virtaava Oikarinjoki. Joessa on leveämpi Järveke ja kaksi suvantomutkaa. Rantavyöhyke on

paikoin tasaista, jopa alavaa ja 10-30 metriä leveän lehtimetsävyöhykkeen reunustamaa peltorantaa. Kyyjärvi ja Oikarinjoki ovat säännösteltyjä vesistöjä. Kiminginjärvestä laskee Kiminginjoki, josta maisema-alueella on kaksi koskea: Ylätammenkoski ja Ruukinkoski. Pellot ympäröivät järveä joka suunnalta. Rannat ovat pääosin alavia.

Lehtipuustoa on pihossa ja tien varsilla. Oikarinjoessa esiintyy suomenlummetta. Oikarinjoen länsipuolella ja Kiminginjärven kaakkoiskulmassa on harjumuodostelmia, Oikarinjoen itäpuolella ja Ki-

- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue 2016
- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue vanha rajaus

0 250 500 1 000 m

(c) MML, Esri Finland

minginjärven pohjoispäässä kerrallisia savi- ja siltikerrostumia, muuten alueen maaperä on sora- ja hiekkamoreenia ja paikoittain turvekerrostumia.

Kulttuuripiirteet

Alue on tyypillistä Suomenselän ja keskisen Suomen kulttuurialuetta. Alueelle on levinnyt savolaisia, hämäläisiä ja 1700-luvun lopulta lähtien myös pohjalaisia vaikutteita. Kimingin ja Oikarin läpi kulkee jo 1700-luvulla tunnettu Savon tie, jota pitkin kuljettiin Sisä-Suomen ja Pohjanmaan rannikko-kaupunkien välillä. Tie seuraa harjua. Pellot on raihattu harjun viljaville liepeille Oikarinjoen ja Kiminginjärven ympärille. Vanhimpia tiloja, jotka on mainittu jo Hermelinin kartassa vuonna 1798, ovat Oikari, Möttönen ja Vertanen. Kimingin kylässä toimi vuosina 1839–1897 ruukki, harkkohytty. Malmi saatiin lähiseudun järvistä, myös suomalmia käytettiin. Harkkohytin toiminta päättyi vuonna 1897. Vanhassa vasarapajassa teollista toimintaa jatkoi jonkin aikaa luujauhotehdas ja myöhemmin kosken rannalla toimi myös tiilitehdas. Saha ja mylly olivat toiminnassa pitkään 1900-luvulle. Viimeinen mylly paloi vuonna 1966.

Oikarissa maatilat sijoittuvat tiiviiksi ryppääksi raitin varteen maantien molemmin puolin. Rakennuskanta on pääasiallisesti 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta aina 1930-luvulle saakka. Pääosa tiloista on pientiloja; joukossa on myös muutamia mäkitupalaismökkejä. Raitin varressa sijaitsevat mm. arvokkaat Ala-Oikarin, Haapalan ja Kotilan pihapiirit sekä 1800-luvun lopulla rakennettu entinen Oikarin kansakoulu.

Koko alue on säilynyt elävänä maatalouskäytössä. Karjatalous näkyy voimakkaasti maisemassa. Erityisesti Kiminginjärven ympäristössä on suuria karjoja. Pientilojakin tosin on erityisesti järven länsipuolella ja Oikarissa. Kimingin rakennuskanta on kerrostunut moni-ikäiseksi. Vanhimmat pihapiirit rakennuksineen ovat edelleen pääasiassa hyvässä kunnossa. Kimingin kylällä on selkeä keskus, jossa on pientalorakentamista, koulu, kauppa ja kylätalo. Perinnemaisemia ovat Kankaalan metsälaidun ja Viitalan laitumet. Oikarin kylänraitti kokonaisuudessaan on hieno kohde, jonka vanha rakennuskanta on hyvässä kunnossa, ympäristö hoidettua ja pellot viljelyssä. Oikarin kylänraitti, Kalmulehto, joka oli Kimingin ruukin päätila, sekä Kimingin rait-

ti (Päivälä ja Äijälä) muodostavat maakunnallisesti arvokkaan rakennetun kulttuuriympäristön.

Maisemakuva

Maastonmuodoltaan alueet ovat tasaisia ja loivasti kumpuilevia. Pellot ovat alavilla järveen tai jokeen viettävillä rannoilla. Maiseman taustalla on metsäinen harjuselänne, jota tie seurailee. Uuden tien rakentaminen vanhan viereen on hieman rikkonut kylärakennetta. Toisaalta vanhan kanssa samansuuntainen tie ei näy maisemassa kovin paljoa ja rauhoittaa kylätiet raskaalta liikenteeltä. Maatilat tilarakennuksineen hallitsevat maisemaa. Laitumilla on edelleen karjaa. Tien varsilla ja pihoisissa kasvaa kaunista lehtipuustoa, joka elävöittää maisemaa ja sitoo uudemmankin rakennuskannan maisemaan. Oikarin kylän raitti on maisemallisesti oma kokonaisuutensa ja toiminnallisestikin eri kunnan (Kyyjärven) puolella. Rakennuskanta on vanhaa ja sijoittunut tiiviisti kylänraitin varrelle. Pellot ovat Oikarijoen varressa. Kiminki on aktiivinen, maisemallisesti eheä kokonaisuus ja elävä kylä.

Arviointi

Maisema-alue sijaitsee Järvi-Suomen ja Suomenselän välisellä vaihettumisvyöhykkeellä. Alueen läpi kulkee harjua seuraava, jo 1700-luvulla tunnettu Savon tie. Pellot on raivattu harjun viljaville liepeille Oikarijoen ja Kiminginjärven ympärille. Koko alue on aktiivista maatalousmaisemaa.

Keuruu

MANNISKYLÄ-HOSKARI

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Manniskylä-Ollila-Hoskari, maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Pinta-ala: 641 ha

Luonnonpiirteet

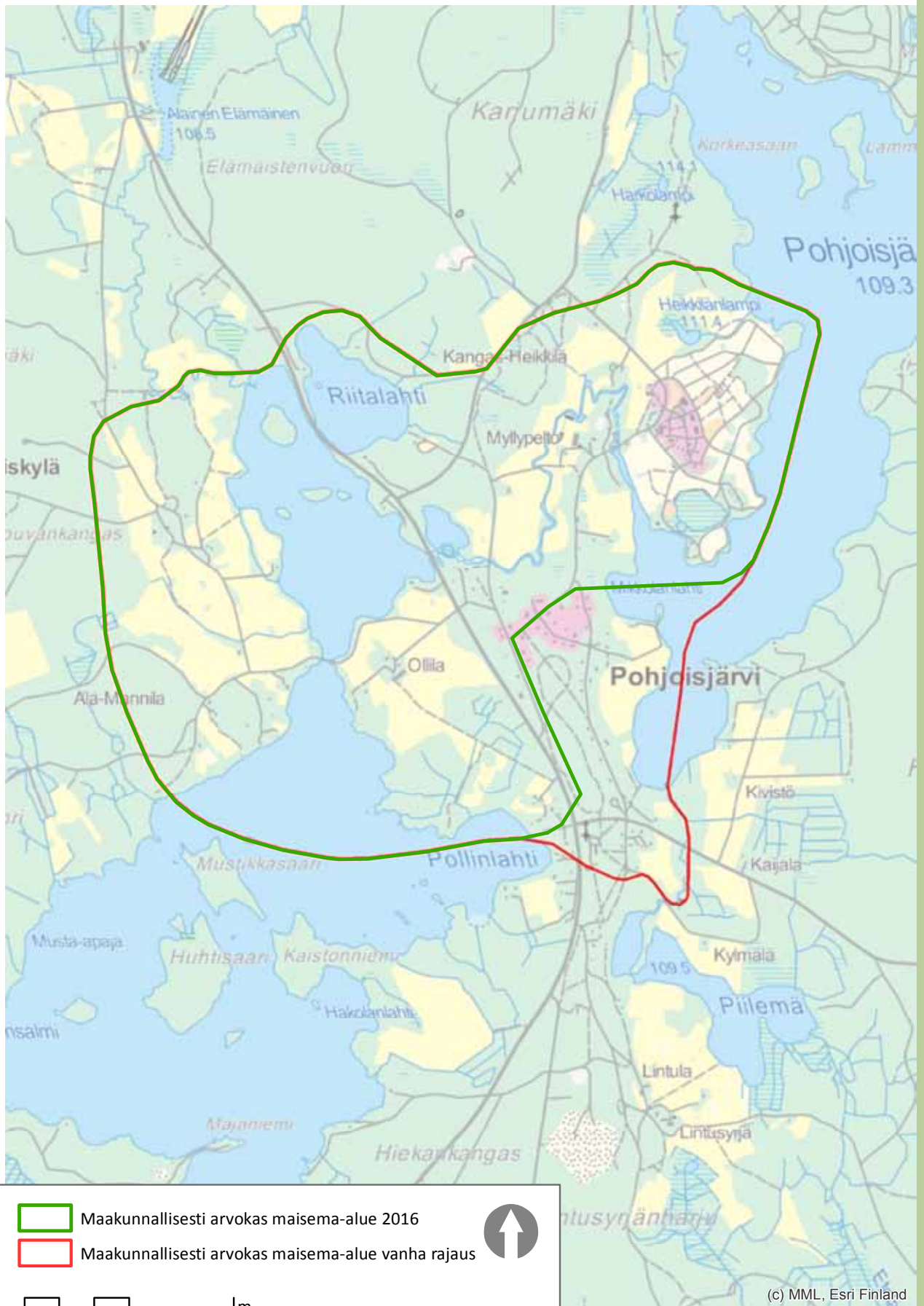
Maastonmuodoiltaan alue on jyrkkäpiirteistä metsää, loivaa kumpareista peltoa sekä Hoskarinjoen jokilaaksoa. Taustan metsäiset mäet rajaavat maisematilaa rantapeltojen takana. Pohjoisjärven eteläpäässä sijaitseva harjuselänne antaa maisemalle taustan ja jakaa alueen samalla kahteen osaan Manniskylään ja Hoskariin.

Puusto on monimuotoista ja kilpikaarnaisia mäntyjä sekä vanhoja haapoja on useita. Metsätyyppi vaihtuu mustikkatyyppin tuoreeksi kankaaksi ylemmänä rinteellä.

Kulttuuripiirteet

Ollilan kantatila, Mannila on jaettu Kallio-Mannilaan ja Kivi-Mannilaan. Hoskanjoen kumpareille on sijoittunut jokivarsiasutusta. Pohjoisjärven rannalla sijaitsee kokous- ja konferenssikeskus Isokirja, laaja ja monimuotoinen alue. Alueen halkaisee kantatie Keuruu-Orivesi, joka noudattaa historiallista tielinjaa. Manniskylän eteläosassa sijaitsevan Mannistien alkupäässä on kahden vanhan tilan Ala-Mannilan ja Terva-Mannilan pihapiirien muodostama kokonaisuus. Ala-Mannila ja Terva-Mannila ovat kantatila Mannilaan alun perin kuuluneita 1700–1800-luvun tiloja, joiden pihapiireissä on säilynyt monia vanhoja talonpoikaista raken-

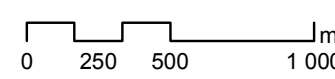

Maakunnallisesti arvokas maisema-alue 2016

Maakunnallisesti arvokas maisema-alue vanha rajaus

(c) MML, Esri Finland

nustapaa kuvastavia rakennuksia. Lähellä toisiaan sijaitsevat pihapiirit muodostavat tien varteen pienen historiallisen miljöön. Läheisyydessä on myös jälleenrakennuskauden pihapiiri.

Pohjoislahden Nuorisoseurantalons läheisyydessä Pellonpääntien varrella on 1900-luvun alussa rakentunut pieni kyläalue. Alueella on vanhan maantien varteen Heikkiläntien risteuksen tuntumaan rakennettuja vuosisadan alun pihapiirejä, kuten klassistishenkisen Ahtola, räätälin mäkitupa Välimaa, kauppapuotina ilmeisesti toiminut Rajala, 1920-luvun virkamieskoti Koivulehto ja pienipiir-

teinen Päivölä. Vanhojen rakennusten läheisyyteen on rakennettu myöhemmin uudempiä omakotitaloja.

Maantie Hoskarin ja Ollilan kautta Kuorevedelle ja Mänttään rakennettiin 1860-luvulla. Nykyinen Pellonpääntie on osa tätä vanhaa maantietä. Uuden maantielinjauksen valmistuksen jälkeen

Pellonpääntie on jäänyt kylätien asemaan. Maaseudun 1960-luvulla alkaneen hiljenemisen jälkeen palvelut Pohjoislahdella ovat hiljalleen loppuneet. Heikkilä on Keuruun Pohjaslahden maakirkon vanhoja kantataloja, joka on perustettu isojaon loppuunsaattamiseen mennessä. Tila jaettiin Ylä- ja Ala-Heikkilään vuonna 1862. Keuruun kunta osti Ylä-Heikkilän vuonna 1892 kunnalliskodiksi. Alueen rakennukset toimivat vanhainkotikäytössä 1980-luvun lopulle asti, jolloin Keuruun keskusta valmistui uusi vanhainkoti. Vuonna 1990 alueen osti Keuruun kaupungilta Helluntaiherätyksen Raamattu- ja Kansanopistojen Kannatusyhdistys ry. Alueelle rakennettiin 1990-luvun alussa pal-

jon erilaisia majoitus-, koulutus- ja huoltorakennuksia. Heikkilän tilan vanha päärakennus, joka toimi aiemmin vanhainkodin ja mm. sen henkilökunnan asuntolana purettiin tässä vaiheessa pois.

Leimaa-antavin rakennuskanta alueella ovat talonpoikaistilat, sekä Hoskarin seurantalo. Kylätyyppi on Manniskylän puolella rantakylä ja Hoskarin puolella joenvarsikylä. Manniskylän maisemassa pelot viettävät kumpuillen rantaan, Hoskarinjokilaakson puolella viljelykset ovat sijoittuneet jokivarren reheville rinteille. Alueella on säilynyt suuria talonpoikaistilakeskuksia. Perinteinen keuruulainen maatalon pihapiiri on ollut hajapihatalo Itä-Suomen tapaan. Perinteeseen liittyvät Keuruulla erilaiset ns. paritupatyypiset asuin- ja päärakennukset. Perinnemaisemia alueella edustaa Kivi-Mannilan haka ja metsälaidun.

Maisemakuva

Manniskylän-Hoskarin alue on vesistöjen ja mäkien rajaama, pienipiirteinen alue, jolle leimaa antavaa on runsas tiestö. Teiltä avautuvat näkymät vaihtelevaan maatalousmaisemaan. Alue muodostuu kahdesta erityyppisestä osasta. Kantatien itäpuolelle jää Hoskarinjoen laakso, joka on jyrkkäpiirteistä ja asutus sijaitsee pääosin nauhamaisena. Manniskylä-Ollilan alue sijaitsee kantatien länsipuolella.

Alueella on säilynyt vanhaa rakennuskantaa. Vaikka alueella on myös taajamatyyllisiä uudisrakennuksia, on kokonaisuus kuitenkin sopusointuinen. Vanha pihapuusto ja edelleen jatkuva maatalous lisäävät alueen arvoa. Melko hajanainen Manniskylä-Hoskarin alue on samalla myös monipuolinen alue, jossa asutus on perinteisesti asettunut niin järven ja joen rantojen tuntumaan kuin Lintusyrjänharjun mäntykankaalle.

Alueelle leimallista on kumpuilevan maaston järvien ja joenrantaviljelykset. Suuret tilakeskukset näkyvät maisemassa. Hoskarin kylän puoli rajautuu eteläosastaan harjuun, Pohjoisjärven mäntykankaaseen. Alueelta on monin paikoin monipuoliset vesistönäkymät. Maisemakuvaa hallitsevat suuret tilakeskukset korkeilla paikoilla mäkien päällä. Loivasti kumpuilevat pelot viettävät järven

rantaan. Taustan metsäiset mäet sekä vesistö rajaavat avointa maisematilaa. Metsät ovat tärkeitä maisemakuvassa.

Alue on monipuolinen ja sijaintinsa vuoksi helposti saavutettavissa. Pellot ovat aktiivisessa käytössä. Keuruun keskustan läheisyys houkuttelee uusia asukkaita lähistölle, mistä osoituksena uudet asuinalueet. Alue kokonaisuudessaan edustaa yhä hyvin Keuruun seudun kulttuurimaisemaa; suuret talonpoikaistilat, rantaan viettävät pellot, harju- luonto, taustalla metsäiset mäet, pieni jokilaakso.

Arviointi

Manniskylä-Hoskari on laaja kylämaisemakokonaisuus, joka jakautuu Manniskylän laajoihin peltoaukeisiin ja Hoskarin jokivarren pieni-piirteisille reheville rinteille.

Keuruu

RIIHO-MOIJASKYLÄ

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Riiho-Moijaskylä, maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Pinta-ala: 1 978 ha

Luonnonpiirteet

Kulttuurimaiseman ytimen muodostaa pohjois-ete-
lä-suuntainen Ristanjoki-Rimminjokilaakso. Rim-
minjoki laskee Ylisenjärveen ja siitä kapean sal-
men kautta Vaissinjärveen, Riihijärveen ja edel-
leen Huumonsalmen kautta Ukonselkään. Joen ja
järvien rannoilla levittäytyvät loivasti polveilevat
laaksonpohjapellot. Viljava, hienosta saviainekses-
ta valtaosin muodostunut laakso muuttuu länteen
mentäessä melko nopeasti kiviseksi, kallioiseksi
ja karummaksi maastoksi. Ydinalueen itäpuolella,
Moijaskylän suunnalla maasto kumpuilee voimak-
kaammin. Moijasten peltoaukeaa lukuun ottamatta
Riihon itäpuoli on valtaosin metsätalouden maise-
maa, pääasiassa havupuuvaltaista mustikkatyyppin
kuusimetsää. Aivan kylätien varteen jää myös pie-
nialaisia kosteita painanteita.

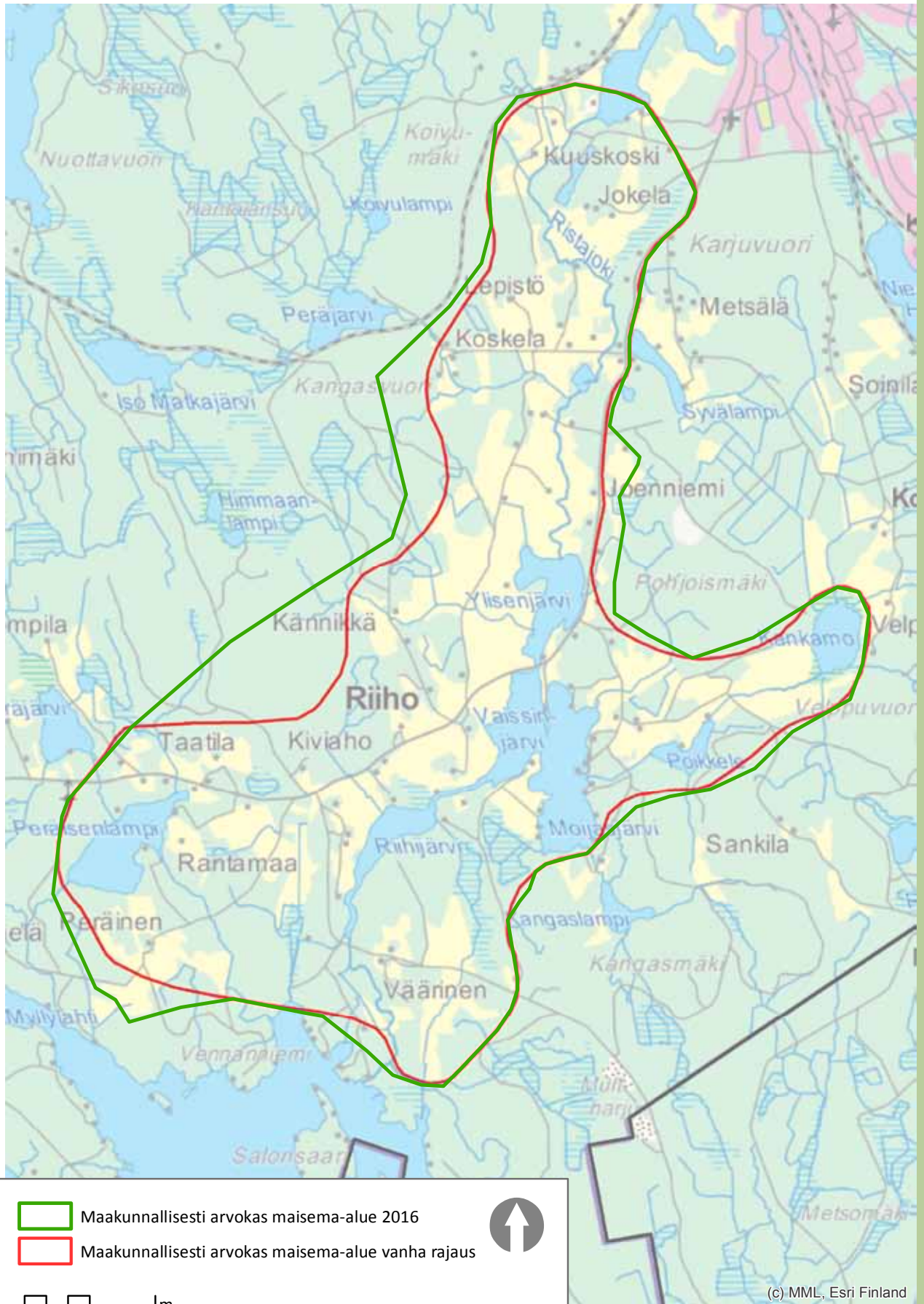
Keväisin Rimminlammella ja Ylisenjärvellä leväh-
tää runsaasti muuttavia sorsalintuja ja kahlaajia.
Aikaisemmin Haapamäen taajaman jätevedet on
johdettu Rimminjokeen ja sen seurauksena Ylisen-
järvi on hyvin rehevöitynyt.

Kulttuuripiirteet

Rannat ovat olleet Keuruulle tulleiden ihmisten en-
simmäisiä asuinpaikkoja. Riiho-Moijaskylän vilje-
lykset ovat alueelle tyyppilliseen tapaan sijoittuneet
vesien äärelle, jokien ja lampien varsiin rantavilje-
lyksinä. Talot ovat vähän ylempänä moreenikum-
pareiden tai kallioiden päällä peltojen ympäröimi-
nä. Kyläasutus on ollut harvaa ja muodostunut
pääosin yksinäistaloista.

Asutus on sitoutunut jokivarteen. Rimminjoen molemmin puolin on tiloja peltojensa ympäröiminä. Pääasiassa nämä tilarakennukset ovat uusia tai niiden rakennuskanta on uudistettu. Laajat peltoalueet ja metsäomistus ovat luoneet pohjan vauraille talonpoikaistiloille. Riihossa on myös säilynyt paljon vanhojen perintötilojen komeita päärakennuksia ja kokonaisia pihapiirejä. Moijasjärven rannan läheisyydessä peltojen ympäröimänä sijaitsee Iso-Moijasen talon pihapiiri. Perinteinen keuruulainen maatalon pihapiiri on ollut hajapihatalo Itä-Suomen tapaan. Perinteiseen maatalousrakentamiseen liittyvät Keuruulla erilaiset ns. paritupatyypiset asuin- ja päärakennukset.

Kylän halki kulkee Haapamäki-Ruovesi-maantie. Tien varressa on muutamia uudempia, sodan jälkeen rakennettuja asutustiloja, joiden pellot on ehditty jo metsittää.

Riihon peltoaukeat ovat tehokkaasti viljeltyjä. Intensiivisimmin viljeltyä aluetta on Vaissilan vauraan tilan ympäristö. Kaalinviljely alkoi tilalla jo 1940-luvulla ja päättyi vuonna 1987, minkä jälkeen siirryttiin sopimusviljelyyn. Vaissi oy tuottaa kaa-

likääryleitä sekä esikeitettyjä ja pakastettuja kaalinlehtiä elintarviketeollisuudelle ja on merkittävä työllistäjä alueella.

Riihon kylän maisemat ovat tulleet suomalaisille tutuksi vuoden 1989 Talvisota-elokuvasta, jonka kohtauksia kuvattiin kylällä.

Maisemakuva

Maisema-aluetta leimaavat mutkittelevien jokiuomien halkomat peltoalueet ja jokien ja purojen yhdistämät lammet ja järvet rantapeltoineen ja idyllisine pihapiireineen.

Riiho-Moijaskylän aluetta hallitsevat yhtenäiset laajat viljelyalueet Ristajoki- ja Rimminjokilaaksoissa. Tilakeskukset sijaitsevat kumpuilevien peltoaukeiden ympäröiminä. Usein viljelykset viettävät melko jyrkästikin kohti vesistöä. Avaraan maisemaan vaihtelua tuovat vesistöt, metsät ja tasapainoinen rakennuskanta. Kyläkuunta edustaa avaraa, yhtenäistä maatalousmaisemaa. Alue ei näy valtatie 23:lle lainkaan, vaan kylämaisemat avautuvat vain paikallistietä kulkevalle.

Arviointi

Riiho-Moijaskylän maisema-alue edustaa avaraa, yhtenäistä maatalousmaisemaa. Alueen arvoa lisäävät useat vanhat tilarakennukset ja pihapiirit. Alue edustaa Keurusselän rantojen viljelymaita tyyppillisimmillään.

Kinnula

KANGASKYLÄ

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Kangaskylä, maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Pinta-ala: 591ha

Luonnonpiirteet

Kangaskylä on maisemakuvaltaan vaihtelevaa peltojen ja kivisten metsäsaarekkeiden vuorottelua. Pelloilta avautuvat näkymät järville. Maisemalle on ominaista suhteellisen tasainen maasto ja luodekaakkosuuntaiset murroslaaksot. Maisema-alueen läpi kulkee harjujakso. Pellot ovat harjun viljavilla reunusmailla. Tie seuraa harjua, asutus on sijoittunut tien varteen tai peltojen keskelle. Harjualueella puusto on karua männikköä. Peltojen reunoissa ja pihoilla on rehevää lehtipuustoa.

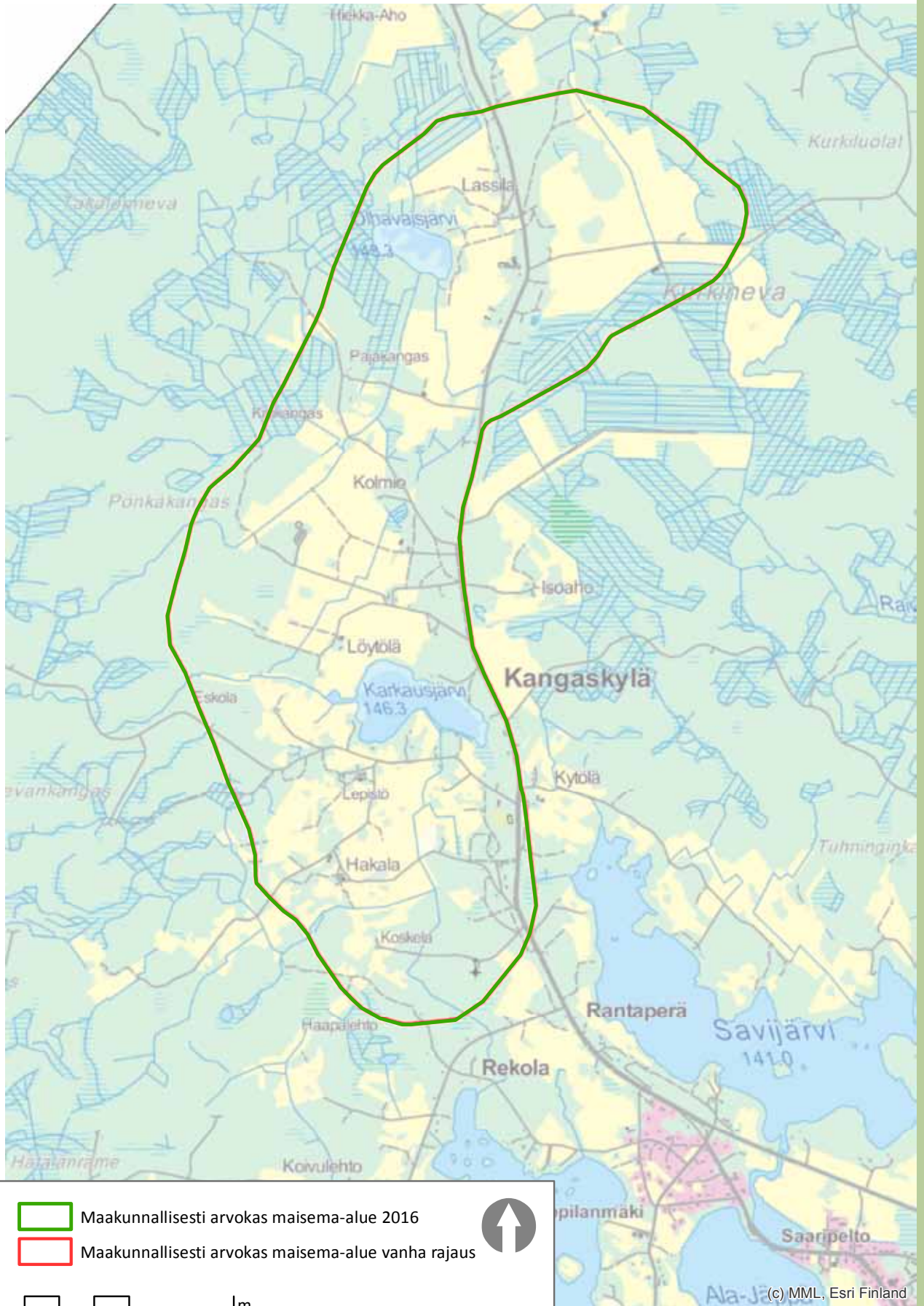
Alue kuuluu Suomenselän karuun vedenjakajaseutuun ja kasvillisuus on yleensä karua ja niukkaa. Ympäristölle ovat ominaisia karut mäntykankaat ja suot, joita on huomattavan paljon. Karkausjärven

eteläpuolisilla viljelysalueilla sijaitsevat metsäsaarekkeet ovat maisemallisesti merkittäviä reheviä entisiä hakamaakoivikoita, joiden kasvillisuus on lehtomaista sekä kulttuurivaikutteista.

Kulttuuripiirteet

Seudun historian varhaisimmasta asutuksesta kertovat kivikaudelle ajoitetut asuinpaikkalöydöt, jotka ovat sijoittuneet Kinnulan läpi kulkevan harjujakson ja vesireittien liepeille. 1200-1300-luvuilla Kinnula oli vielä vailla pysyvää asutusta. Se oli erämaata, jota hämäläiset suvut pitivät nautinta-alueenaan aina 1500-luvulle saakka. Pysyvä asutus tuli Kinnulaan savolaisten asuttamana 1500-luvun puolivälin vaiheilla. Kinnulan keskeisimmäksi maareitiksi muodostui jo 1500-luvulla harju seu-

raileva ratsupolku, joka kulki Muholan suunnasta kirkonkylän seutuville ja sieltä Kangaskylän kautta Pohjanlahden rannikolle Lohtajalle. Kangaskylän seutu pysyi pitkään asumattomana, 1800-luvun pitäjänkartassa on muutamia yksinäistaloja pienten peltojen keskellä. Pääosin alue oli suota ja ojanvarsiniiittyjä. Alkujaan muutamasta yksinäistalosta syntyi asutuksen lisääntyessä jo oma kyläkeskus, jossa oli 1900-luvulla useita palveluitakin. Historiallista pientila-asutusta edustaa kylällä mm. Pajakangas ja Kivikangas. Molemmat tilat on perustettu vuonna 1903. Rantalan tila perustettiin 1930-luvulla. Tilojen päärakennuksia uusittiin sotien jälkeen, jolloin puolitoistakerroksisia ja lautaverhottuja asuinrakennuksia ilmaantui kyläkuvaan.

1960-luvun kartassa asutus ja peltoalueet ovat pääosin nähtävissä nykyisessä laajuudessaan. Aho-Kurkelan tila on yksi vanhimpia ja suurimpia Kangaskylän tiloja. Kettula, Olhavainen, Hakala sekä ns. Tarvosen tila edustavat Kangaskylän

vanhimpia tiloja rakennuskantansakin puolesta. Kangaskylällä koulutyö aloitettiin vuonna 1938, jolloin opetusta annettiin pappilan väentuvassa. Myöhemmin koulu siirtyi vuokratiloihin Kettulan taloon, josta se pääsi muuttamaan omaan koulurakennukseensa Lestijärven tien läheisyyteen. Vuonna 1951 rakennettu tiilirunkoinen, tyyppipiirustusten mukainen, vaaleaksi rapattu koulurakennus sijaitsee keskeisellä paikalla Kangaskylän kylämiljöössä. Koulutoiminta on päättynyt rakennuksessa vuonna 2002. Nykyisin kylällä on mm. ulkoilureitti ja laavu sekä yritystoimintaa maatalouden lisäksi.

Kangaskylä on Kinnulan rajakylä Pohjanmaan suuntaan, maakuntien rajalla voi tutustua vanhaan rajapyykkiin, Wittasen kiveen. Kulttuurimaisemaltaan kylä on monimuotoinen, sen historiaa voi seurata aina kivikaudelta nykypäivään. Lisäksi Kangaskylän suohaudoista on tehty harvinaisia

muinaissuikilöydöksiä. Nämä löydökset kertovat osaltaan siitä, että Kangaskylän läpi kulkeva harju sekä vesireitit ovat olleet keskeisiä kulkuväyliä jo esihistoriallisella ajalla.

Voimamiehenä ja karhunkaatajana kansantari-noissa tunnettu Lassi Urpilainen on saanut muistomerkinsä Kangaskylälle, Lestijärventien varteen. Kansantari-noissa yhä edelleen elävä, myyt-tiseksi hahmoksi muodostunut Lassi Urpilainen oli 1700-luvulla Urpilan tilan väkivahva isäntä. Tarinan mukaan hän karkotti jopa Urpilan taloon pyrkineen pirunkin. Lähellä Kangaskylän entistä koulua sijait-sevan muistomerkin pystytti Kinnula-seura vuon-na 1961.

Maisemakuva

Karjatalous on hallitseva maisemassa. Tie seurai-lee harjaa, pelloilta aukeaa näkymiä pienille järville. Peltojen kivikasat ja kiviset metsäsaarekkeet elä-vöittävät maisemakuvaa. Päätieltä katsottuna pel-tomaisema on piilossa, mutta sivutielle poiketessa

ne avautuvat. Kangaskylän alue on maisemallises-ti eheä kokonaisuus, jossa pellot ovat aktiivisessa käytössä ja karjaa on vielä laiduntamassa. Asutus on sijoittunut nauhamaisesti tietä mukaillen tai si-joittuneena peltojen keskelle. Maisemassa näkyy 1940–1950 -lukujen rakentamistapojen vaikut-teet, vaikka tilat ovatkin vanhempaa perua. Maise-makuvaltaan alue on vaihtelevaa, peltojen ja met-säsaarekkeiden vaihtelua. Harjussa on pieniä hiek-kakuoppia, mutta ne eivät juuri näy maisemassa.

Arviointi

Kangaskylän maisema-alue on eheä Suomenselän viljelymaat- maisematyyppin edustaja. Harjujak-son liepeillä on viljeltyjä pelloja ja järvinäkymiä.

Kinnula

MUHOLA

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Muhola, maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Pinta-ala: 1 082 ha

Luonnonpiirteet

Luode-kaakkosuuntainen harjujakso halkoo maisema-aluetta ja sitä seurailee alueen läpi kulkeva maantie. Toinen maisemarakenteen keskeinen osa on Hiilinginjoki, joka ei kuitenkaan vähäisistä korkeuseroista johtuen erotu merkittävästi maisemassa. Muhola on maastoltaan kumpuilevaa ja suurelta osin pelloksi raivattua, avointa aluetta.

Alueella on useita pieniä järviä: Häähkøjärvi, joka laskee Häähkäojana Kivijärven Häähkölahteen, Valkeinen ja Lapinjärvi. Muholan maisema-alue rajoittuu itä-kaakko osaltaan Kivijärveen. Järvi-Suomen vaikutus näkyy Muholassa myös rehevämpanä kasvillisuutena verrattuna varsinaiseen Suomenselän seutuun.

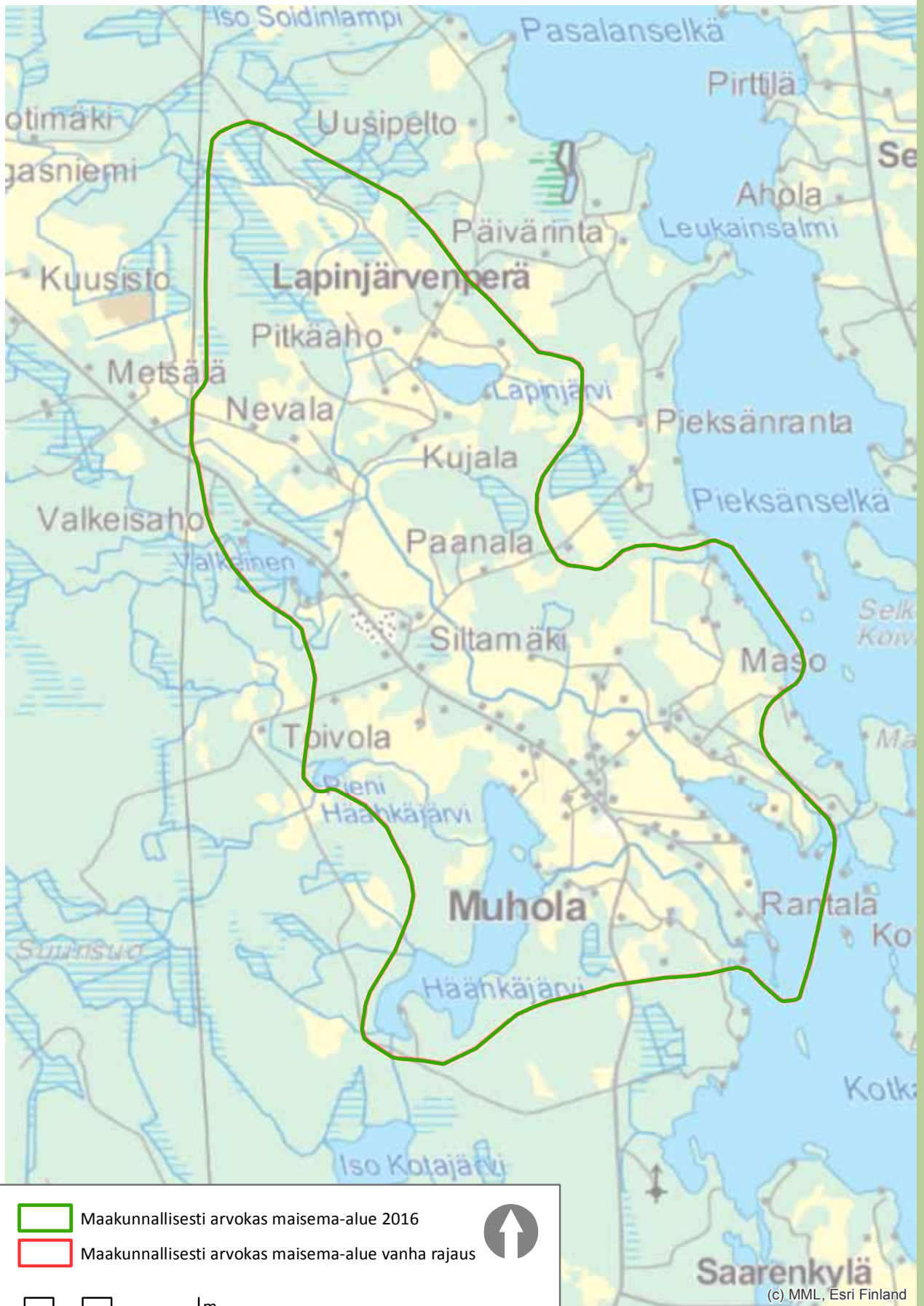
Kulttuuripiirteet

Muholan alueella sijaitsee Kinnulan merkittävimpiä muinaisjäännöslöytöjen keskittymiä. Muholan läpi kulkeva harjujakso on ollut vesireittien ohella yksi entisaikojen tärkeistä kulkureiteistä.

Muholan kylän asuttaminen alkoi, kun savolainen Paavo Muhonen perusti hämäläisten eräsijoille talonsa 1560-luvulla, nykyisen Jokelan tilan seutuville. Tila on tunnettu myös Kankaan nimellä. Jokelan kantatilasta on lohkottu aikojen saatossa monet Muholan nykyisistä tiloista. 1800-luvun lopulla oli Muholan asutus lisääntynyt huomattavissa määrin ja voitiin puhua jo kylämäisestä asutuksesta. Muholaan sijoittui poikkeuksellisen paljon mäkitupalaisia ja torppareita, joista on yhä nähtä-

- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue 2016
- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue vanha rajaus

0 250 500 1 000 m

(c) MML, Esri Finland

vissä merkkejä alueen rakennuskannassa. Muholan kylä oli sosiaalisesti monikerroksellista. Mäkitupalaisten joukossa oli niin käsityöläisiä kuin tilojen työväkeäkin. Asutus keskittyi pääosin pienelle alueelle muodostaen paikallisten suussa Fingerborgin kaupungin. Nykyään Fingerborgin alue on määritelty maakunnallisesti arvokkaaksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi. Sotien jälkeen kylä kasvoi entisestään ja kyläkuva tiivistyi. Rakentaminen keskittyi Kivijärventien varteen.

Muholan kautta kulki vanha Pohjanmaan kaupatie. Kyläkeskukseen perustettiin koulu vuonna 1898, postiasema vuonna 1913 ja ensimmäinen osuuskauppa aloitti toimintansa vuonna 1927. Osuuskauppa toimi Muholassa aina vuoteen 1978 saakka. Kylällä toimi kolmekin kauppa samanaikaisesti ja niiden vuoksi Muholaa kutsuttiinkin ”Pikku Kokkolaksi”. Viimeinen kyläkauppa lopetti toimintansa talvella 2000. Nykyisin Muholan monitoimitalona toimiva koulu jäi käytöstä vuonna 1957, kun uusi ja suurempi koulurakennus valmistui. Muholassa toimii nykyään kunnan ainut haja-asutusalueen koulu.

Alueen vanhimmat hirsirakennukset ovat aittoja tai muita talousrakennuksia 1800-luvun lopulta. Kylän talot hajaantuivat peltojensa keskelle laajalle alueelle Muholan eri osiin, seuraten Kivijärven rantoja ja Hiilinkijokea. Vanhemmalle rakennuskannalle on tyyppillistä pienikokoiset asuinrakennukset ja savolaistyyppiset yksittäisaitat tai riviaitattat. Uudempi rakennuskanta on pääosin sijoittunut Kivijärventien varteen.

Maisemakuva

Muhola sijoittuu Keski-Suomen järvisuudun ja Suomenselän rajamaille ja siinä on piirteitä molemmista maisemamaakunnista. Merkittävimmät alueen maisemakuvaan vaikuttavat tekijät ovat moninaiset peltomaisemat, luode-kaakko-suuntainen harjujakso sekä alueen läpi kulkeva maantie. Harjun maa-ainesten otto rikkoo maisemakuvaa. Harjualueilla kasvaa männiköitä, muuten metsät ovat sekametsiä. Muhola on maastoltaan kumpuilevaa ja suurelta osin pelloksi raivattua, avointa aluetta. Kumpuileva maalaishäikkämaisema levittäytyy harjua pitkin kulkevan maantien ympärille.

Muholan maisemallisesta monimuotoisuudesta lisäävät myös pienet järvet, Häähkäjärvi, Valkeinen ja Lapinjärvi. Kylän läpi virtaa Hiilinginjoki. Kylässä on toimivaa maataloutta sekä laitumia ja hakamaita. Peltojen avoimia näkymiä rajaavat ja monipuolistavat metsäsaarekkeet. Varsinaisia rantapelloja alueella ei ole, vaan viljelymaisemat kumpuilevat kyläteiden varsilla, löyhästi Hiilinginjokea ja vanhoja teitä seuraillen. Viljelymaisemat ovat pääosin keskittyneet Kivijärven rannan puolelle. Kyläteiden varrelta avautuu myös useita maisemallisesti hienoja pienempiä kokonaisuuksia, kuten Temppulaa ympäröivät peltomaisemat, Muholan vanhan koulun ympäristö ja sen taakse avautuva kumpuileva viljelymaisema sekä hienoja näkymäpaikkoja Kivijärvelle. Alueen maatalous on toimivaa ja etenkin sen reuna-alueilla on hienoja laidunalueita.

Arviointi

Muholan maisema-alue edustaa sekä Suomenselän että Keski-Suomen järvisuudun piirteitä. Muhola on kumpuilevaa, suurelta osin pelloksi raivattua aluetta. Maatalous on alueella voimissaan ja etenkin alueen reunoilla on hienoja laidunalueita. Monikerroksellinen rakennuskanta on hyväkuntoista ja piha-piirit hoidettuja.

Kinnula

URPILA

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Urpila, maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Pinta-ala: 305 ha

Luonnonpiirteet

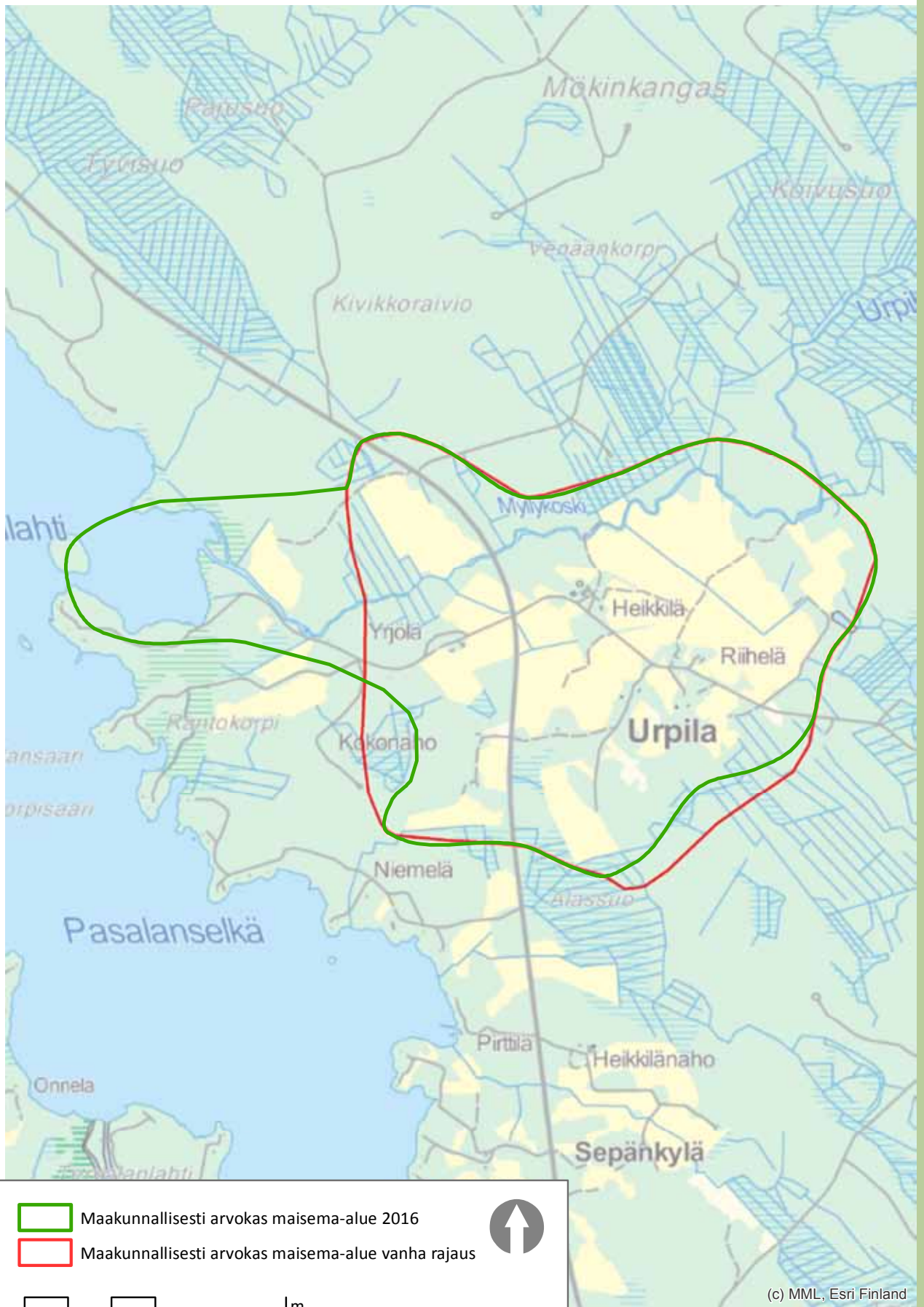
Urpilan kylä sijaitsee Kivijärven Pasalanselän itärannalla. Viitasaaren reittiin kuuluva pohjois-eteläsuuntainen Kivijärvi on pituudeltaan noin 50 kilometriä pitkä. Pasalanselkä sijaitsee Kivijärven pohjoisosassa. Urpilan kylän pohjoispuolella virtaa Urpilanjoki, jolla on maisema-alueella kaksi koskea, Myllykoski ja Rantokoski. Alueen maasto viettää Kivijärven rantaan loivasti kumpuilevana. Viljelyalue on yhtenäinen ja tilat ovat sijoittuneet viljelyaukean keskeltä kulkevan kylätien varteen. Metsät ovat pääosin havupuuvaltaisia. Kivijärven rannassa on laaja rantasaraikko, joka on säilynyt matalana laidunnuksen ansiosta. Se on tärkeä elinympäristö

monelle kasvi- ja eläinlajille. Rantalaitumien yhteydessä on myös metsälaitumia. Metsälaitumilla on iältään ja lajistoltaan vaihtelevaa puustoa, jonka kasvillisuus vaihtelee tuoreen metsän mustikavaltaisesta varvikosta runsaslajiseen lehtomaiseen metsään ja kosteaan, heinävaltaiseen metsänpohjaan. Kasvillisuudeltaan monipuolisin metsälaidun sijaitsee Honkasaaren tyvessä

Kulttuuripiirteet

Kinnulan kulttuurimaisemille on ominaista, että vanhimmat rakennukset ja tilakokonaisuudet sijaitsevat aukeiden pelto- tai laidunalueiden ympäröimänä. Tilat ovat alkujaan sijoittuneet yksi-

näistaloina etäälle toisistaan, vesistöjen läheisyyteen. Kyläasutus muodostui tienvarsikylien muotoon 1800-luvun loppupuolella, tiiviitä ryhmäkylä ei syntynyt.

Urpilan Tuliniemi oli hämäläisten eräsijana aina 1500-luvulle asti. Urpilan asutus muodostui aikoinaan uudisasukkaiden pääelinkeinojen, kasken- ja tervanpolton sekä kalastuksen myötä. Kylän asutus alkoi 1500-luvun aikana, jolloin rälssitilana toiminut Urpilan kantatalo perustettiin. Urpila oli Kivijärven itärannan ainoa varsinainen tila vuoteen 1827 saakka, jolloin Urpilan kantatalo halottiin kolmeksi taloksi. 1800-luvulla päätiloille syntyi torppia. Kokonahon itäpuolelle syntyi pientilallisten alueena ns. Mökkipera 1900-luvun alussa. Suuri osa kylän tiloista jaettiin 1920–1930-luvuilla. Osittain syynä oli torppareiden itsenäistyminen, jolloin syntyi uusia pientiloja Urpilaan ja toisaalta samaan aikaan metsäyhtiö Enso-Gutzeit osti tiloja Urpilan alueelta.

Urpilan maatalojen päärakennukset uudistuivat suurelta osin sotien jälkeen. Monet tilat rakensivat uudet, nykyaikaiset puolitoistakerroksiset tyyppitalojen mukaiset asuinrakennukset. Kylän seitsemästä tilasta viiteen tehtiin uusi päärakennus 1940–1950-lukujen aikana. Vain Uusitalossa ja Riichelässä säilyivät vanhat päärakennukset, jotka nykyään edustavat Urpilan vanhinta rakennuskantaa.

Urpilan kylätie kulki talolta toiselle mutta tärkeimpänä yhteytenä muualle olivat vesireitit. Kinnula-Keitelepora-tien valmistuminen 1960-luvulla vaikutti kylän toimintaan ja elämään. Sitä ennen ei Urpilasta ollut tieyhteyttä.

Urpilassa karja laidunsi yhteislaitumilla vapaana metsissä ja rannoilla pitkälle 1900-luvun puolelle. Lampaat laidunsivat Riuttasaassa, Lammassaassa, Honkasaassa ja Tulisaassa. Nämä saaret liittyivät myöhemmin mantereeseen, kun Kivijärven pintaa laskettiin 1960-luvulla. Urpilanjoen varressa oli joenrantaniittyjä, jotka muutettiin myöhemmin pelloiksi.

Urpilan kylämaisema on poikkeuksellisen karjatalousvaltainen, mutta karjanpito on keskittynyt suurille tiloille. Urpilan viljelymaisemassa on nähtävissä viljelyn ja laidunnuksen pitkä historia, joka on toiminut kulttuurimaiseman ylläpitäjänä ja syn-

nyttäjänä. Intensiivisen laidunnuksen johdosta Urpilassa on vielä kohtuullisesti jäljellä perinnemaisemia. Kivijärven rannasta löytyykin varsin laaja ja monipuolinen metsälaitumien ja laidunnettujen kosteikkorantojen kokonaisuus, jossa voi nähdä saalistamassa haukkojen ja kalasääsken lisäksi mm. isolepinkäisen. Kylämaisemassa on säilynyt poikkeuksellisen paljon latoja ja muita perinteisiä, mutta harvinaistuvia maatalousrakenteita. Lisäksi kylätie noudattelee vanhoja kulkureittejä talolta toiselle. Puuryhmät ja kivikasat laitumilla elävöittävät maisemaa. Kylän metsätaloushistoriasa kertoo mm. Urpilan tilan läheisyydessä sijaitseva tervahauta.

Maisemakuva

Laajojen peltoaukeiden lisäksi maisemaa hallitsee Urpilanjoki, joka virtaa kylän läpi. Urpilanjoen varsi on kasvillisuudeltaan ja eläimistöltään monipuolinen suojavyöhykealue. Tilat sijaitsevat peltoauke-

an poikki kulkevan kylätien sekä kylätieltä poikkeavien tilateiden varrella. Kulttuurimaiseman monimuotoisuutta lisäävät myös pelloilla olevat metsäsaarekkeet, jotka tuovat vaihtelua maisemaan ja säilyttävät kasvillisuuden ja eliölajiston monimuotoisuutta. Urpilan metsät ovat pääosin kangasmetsää. Pitkään jatkuneen laidunnuksen vaikutuksesta ei metsän reunoissa ole kuitenkaan pensasvyöhykettä. Elinvoimainen maatalous on säilyttänyt Urpilan maiseman avoimena, maatalouselinkeino säilyttää ja hoitaa maiseman arvoja. Polveileva metsänreuna sekä metsäsaarekkeet muodostavat melko pienipiirteistä maisemaa.

Arviointi

Urpila muodostaa Keiteleen ja Koliman vesistö ja metsäalueen maisematyyppiä edustavan yhteisen ja eheän karjatalousvaltaisen maisemakokonaisuuden.

Kivijärvi

LAHDENPERÄ

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Lahdenperä, maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Pinta-ala: 259 ha

Luonnonpiirteet

Lahdenperän kylä sijoittuu Kivijärvestä luoteeseen työntyvän Vuonamonlahden pohjukkaan. Alue on topografialtaan vaihtelevan kumpuilevaa. Kylän halki kulkee luode-kaakko -suuntainen harjuselänne, jota Perho-Kivijärven maantie seurailee. Kumpuilevat rinnemaat on raivattu pelloiksi. Harjanteen lounaispuolella pellot viettävät harjanteen kanssa samansuuntaiseen jokilaaksoon. Laakson pohjalta koko maisema-alueen pituudelta kulkee Veitjoki, jossa oleva Myllykoski jää rajauksen sisäpuolelle. Veitjoki laskee Kivijärven Vuonamonlahteen.

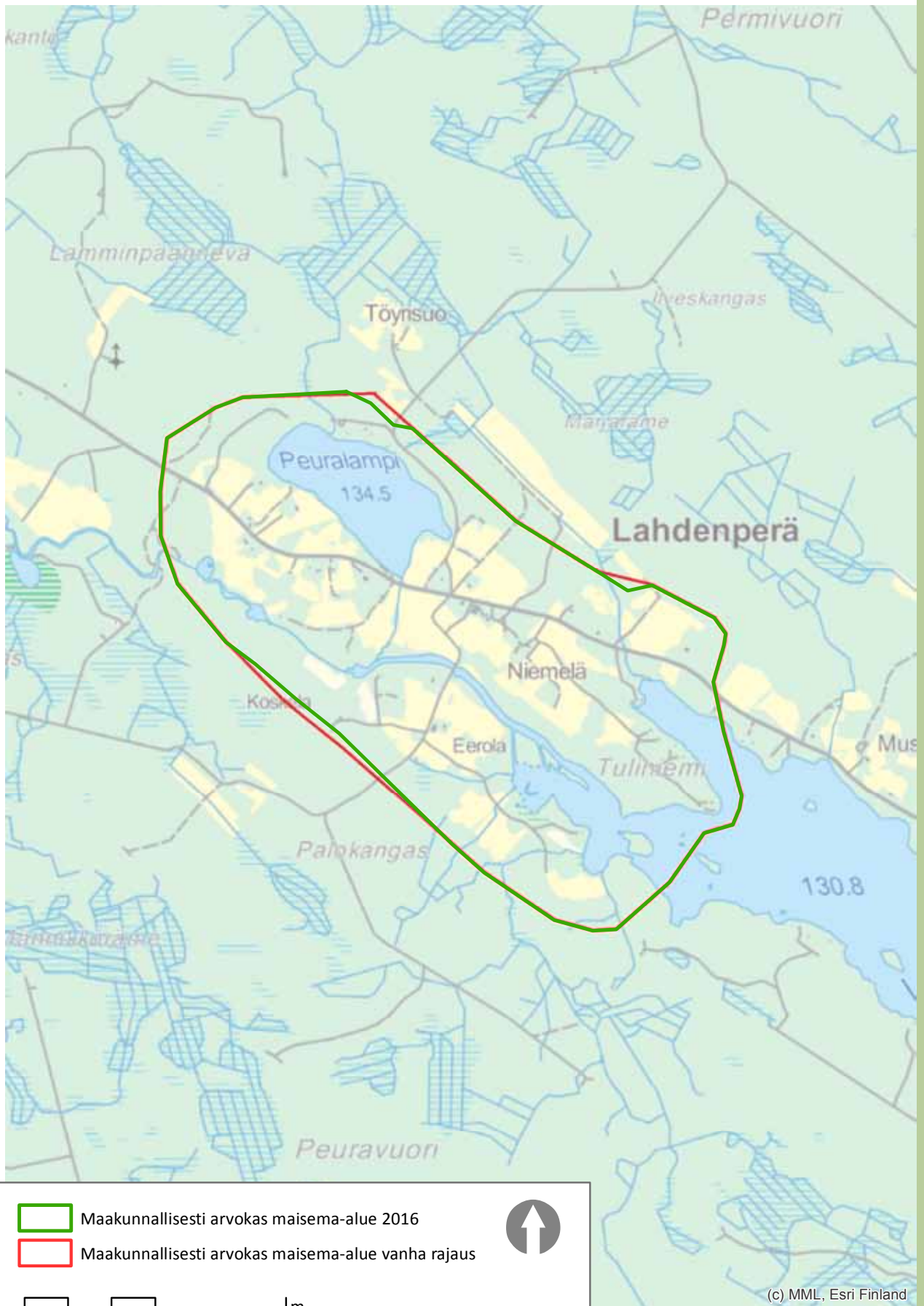
Veitjokeen yhtyy kylän keskellä pohjoisesta Peuralammen laskupuro. Alueen metsät ovat mäntyvaltaisia kuivia kangasmetsiä. Veitjoen rannassa on rantalaitumia.

Kulttuuripiirteet

Kivijärvellä asutus on ollut harvaa ja se on saanut vaikutteita niin savolaisilta, pohjalaisilta kuin hämäläisiltäkin. Lahdenperällä on ollut pysyvää asutusta jo 1500-luvulla. Olemassa olevat tilat ovat peräisin pääasiassa viime vuosisadan lopulta ja tämän vuosisadan alusta. Asutus on sijoittunut

maantien varteen, pitkittäisen harjanteen kumparepaikoille ja rinteille.

Pitkään jatkunut maatalous on muokannut Lahdenperän maisemaa. Karjatalous näkyy vielä maisemassa vaikka on muuten vähentynyt kylällä. Karjatalouteen liittyviä monimuotoisia perinnemaisemiakin on, erityisen edustavia ovat Veitjoen varren rantaniityt. Näitä laiduntaa tällä hetkellä hevonen.

Kyläkoulu ei enää ole käytössä, mutta kaunis koulurakennus on säilynyt ja siellä pidetään kesäkahvilaa. Uudisrakentaminen on vähäistä. Rakennuskanta on uudistunut sotien jälkeen ja on melko epäyhtenäistä.

Maisemakuva

Lahdenperällä on vaihtelevaa maisemaa, jossa karjatalous on edelleen näkyvässä. Kumpuilevat rinteet, peltojen puu- ja kivisaarekkeet, rantalaitumet ja ehjät reunavyöhykkeet luonnehtivat alueen maisemaa. Rantalaitumia laiduntavat hevoset. Asutus on keskittynyt tien varteen. Maiseman edustavin ydinalue on Ketolan ja Varismäen tilojen ympäristössä. Lahdenperän peltoaukeat ovat Kivijärven oloihin nähden isot ja yhtenäiset.

Arviointi

Lahdenperä on Kivijärven lahdenpohjukkaan sijoittunut maisema-alue, jota leimaa karjatalouden muovaama maisemankuva. Karjatalous on vähentynyt mutta laidunnuksesta vastaavat nykyisin hevoset.

Kivijärvi

PENTTILÄNKYLÄ

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Penttilänkylä, maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Pinta-ala: 360 ha

Luonnonpiirteet

Penttilänkylä sijaitsee Kivijärven rannalla. Kylää rajaa lännessä niemen yli kulkeva harju, idässä Kotilahti ja metsäinen Kalaniemi. Hiekkapintainen kylätie seurailee harjua. Harjun länsipuolella kohoaa kivikkoinen Korkeanmäki. Maaston muodot ovat peltoalueilla ja ranta-alueella melko alavat, mutta heti alueen ulkopuolella maasto muuttuu kumpareiseksi etelä-pohjoissuunnassa. Rantavyöhyke on monipuolinen, sillä lahdet työntyvät sisämaahan. Alueen eteläkärjessä on korkea niemi, jonka keskellä on Syrjälampi.

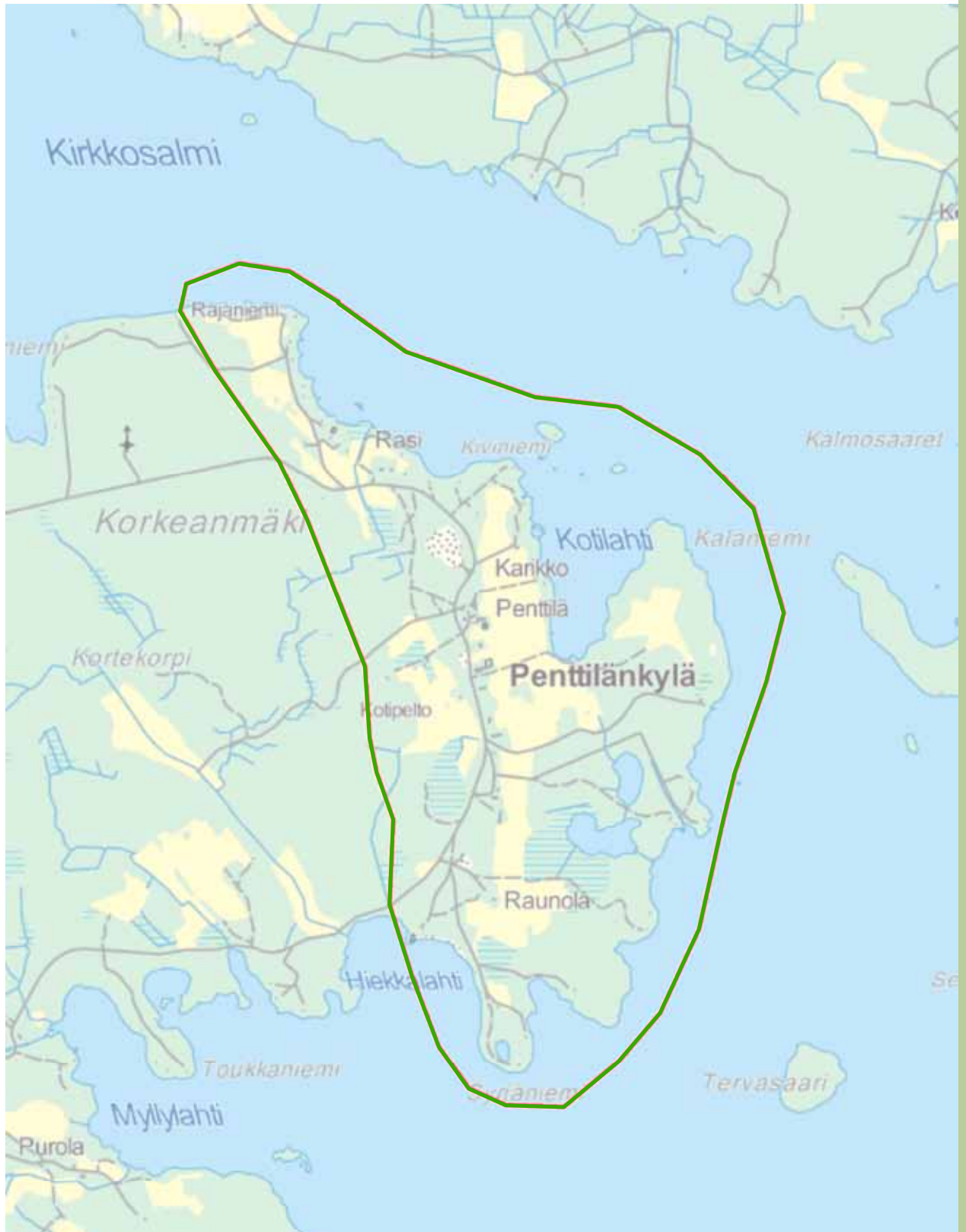
Kulttuuripiirteet

Penttilänkylän alue on syntynyt 1600-luvulla Kivijärven länsirannalle Kirkkosalmen ja Myllylahden väliselle niemelle. Penttilänkylää rajaavalla harjul-

la on useita kivikautisia asuinpaikkoja. Pellot on raivattu harjun ja rannan väliselle viljavalle alueelle ja asutus on sijoittunut kylätien varrelle. Kylä on pieni. Kylän vanhimmat rakennukset sijaitsevat alueen kantatiloilla Penttilässä, Kankaalla ja Rasissa. Vain Kankaan tilalla on jäljellä vanha peruskorjattu 1800-luvun päärakennus yhtenäisessä pihapiirissä. Alueella on jonkin verran 1920- ja 1930-lukujen pientiloja, kuten esimerkiksi Kotipellon pieni pihapiiri 1930-luvulta. Sodan jälkeen alueelle on syntynyt muutamia pientiloja.

Peltoalue on edelleen viljelyssä ja tiloilla on karjaa. Kankaan tilalla on myös perinnemaisemaa (rantalaidun). Aktiivituloja on vain pari ja ne vastaavat koko alueen säilymisestä viljeltynä. Osa maatilosta on siirtynyt asuinkäyttöön. Kesämökkejä on

Maakunnallisesti arvokas maisema-alue 2016

Maakunnallisesti arvokas maisema-alue vanha rajaus

(c) MML, Esri Finland

runsaasti erityisesti Korkeanmäkeä ympäröivillä rannoilla. Kylällä ei ole palveluita. Kivijärven keskusta on kuitenkin kohtuullisen matkan päässä. Kankaan pihapiirissä on vanhaa hyväkuntoista rakennuskantaa, muillakin tiloilla on vanhoja piharakennuksia. Muu rakennuskanta on syntynyt sodan jälkeen, pääasiassa ennen 1970-lukua.

Maisemakuva

Maisemaa hallitsee harju. Rannat ovat melko suljetut. Peltojen reunoilla, peltosaarekkeissa, tien varressa ja rannoilla kasvaa kaunista lehtipuustoa. Rakennuskanta istuu maisemaan. Pihat ovat hoidettuja ja niiden kasvillisuus sopii maaseutu ympäristöön. Harjun reunaa seuraavasta tiestä, tien varren asutuksesta ja pienistä pelloista muodostuu kaunis pienkyläkokonaisuus. Harjun hiekkakuopat kylätien tuntumassa ovat näkyvä osa maisemaa. Toisaalta ne heikentävät maisemakuvaa, toisaalta maa-ainestenotto on osa alueen maankäyttöä. Harjun lakialueen puusto on säilynyt. Harjun lakialueen puusto on säilynyt. Edellisen inventoinnin jälkeen alueella ei ole tullut muutoksia. Karjan määrä on vähentynyt mutta vielä yhdellä tilalla on eläimiä.

Arviointi

Penttilänkylän pellot on raivattu harjun ja rannan väliselle viljavalle alueelle. Pellot ovat edelleen viljelyssä ja maisemassa näkyy karjaa. Peltojen reunoilla, peltosaarekkeissa, tien varressa ja rannoilla kasvaa kaunista lehtipuustoa. Rakennuskanta istuu maisemaan ja pihat ovat hoidettuja. Harjun reunaa seuraavasta tiestä, tien varren asutuksesta ja pienistä pelloista muodostuu kaunis pienkyläkokonaisuus..

Konnevesi

ROSSINKYLÄ

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Rossinkylä, maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Pinta-ala: 625 ha

Luonnonpiirteet

Rossinkylän maisema-alueen keskeisen osan muodostaa Liesveden Kellanlahti ja Ukonjärvi, joiden rantamaille pellot on raivattu. Konneveden vedet virtaavat Liesveteen Kellankosken kautta. Kellankoski on noin 600 metriä pitkä, yläosaltaan vuolaasti kuohuva ja alajuoksulta rauhoittuva koski. Koski on kasvustoltaan karu ja niukkakasvuisen, mutta kalastoltaan runsas. Alueen läpi kulkeva tie noudattaa perinteisellä tavalla polveillen maiseman muotoja. Asutus on sijoittunut tienvarteen.

Alueen metsät ovat reheväkasvuista sekametsää, koivikoita ja hakamaille syntyneitä lepiköitä. Kellankoski kuuluu Natura2000-alueeseen ja sen rannat rannat ovat luonnonsuojelualueita.

Kulttuuripiirteet

Rossinkylä sijaitsee erinomaisten vesitheytyksien, Rautalammin vesistöreitien, varrella. Asutus sijoittui jo muinoin mäkien vedenkoskemattomille laakialueille. Rossin suku on asuttanut kylää 1600-luvulta lähtien ja antanut kylälle myös nimen. Rossi-suvun kantaisä eli 1600-luvulla ja oli nimeltään Ambrosius, jonka savolaiset väänsivät Rossiksi. Ambrosius sai vuonna 1640 asuttavakseen kruunutorpan ja toimi kruununvoutina asuen nykyisen Jokelan talon tienoilla Liesveden ja Ukonjärven välissä. Kyläläisten elinkeinoina olivat eränkäynti, kaskitalous ja kalastus. Rossin suvun kantatila Jokela on yhä edelleen asuttuna pihapiirinä ja saman suvun hallussa. Maisema-alueen pohjoisosassa sijaitsevassa Kellankoskessa on edelleen toiminnas-

sa oleva voimalaitos. Kellankosken Voima Oy:n perustettiin vuonna 1929. Kellankosken sivu-uomaan rakennettu voimalaitoksen tarkoituksena oli tuottaa Kellan- ja Karinkoskesta sähkövoimaa valaistus-, maanviljelys- ja teollisuustarpeita varten. Nykyisin toiminnassa oleva voimalaitos on rakennettu vuonna 2000 pari vuotta aiemmin tulipalossa tuhoutuneen voimalaitoksen tilalle.

Suuri osa asutuksesta on perinteistä, maisemaan hyvin sopivaa ja hyväkuntoista. Alueen rakennuskannasta rakennushistoriallisesti paikallisesti arvokkaita ovat Kissalan, Puttolan, Ahonimen, Jokelan ja Ukonniemen rakennukset ja pihapiirit. Loma-asutus sulautuu kesäiseen lehtevään maisemaan. Rakennuskannassa ei ole maatalousmaisemalle vieraita piirteitä. Anttilan hakamaa on paikallisesti arvokas perinnemaisema.

Maisemakuva

Rossinkylä on Itäiselle Järvi-Suomelle tyypillistä, edustavaa ja perinteistä kulttuurimaisemaa, jossa kaikki elementit muodostavat sopusointuisen kokonaisuuden. Rakennukset ovat sijoittuneet hyvin maisemaan. Viljely- ja metsämaisemassa kulkeva vanha tie myötäilee luontevasti maaston muotoja. Vesistöillä on keskeinen osa maisemakuvasa. Karjalaitumet lisäävät osaltaan maiseman monimuotoisuutta. Loma-asutus sulautuu lehtevään ympäristöön. Eteläpuolella maisemaa rajaavat jylhät mäenrinteet, jopa vuoret.

Arviointi

Rossinkylän maisema muodostaa harmonisen kokonaisuuden. Keski-suomalaisen maiseman tyypilliset piirteet - vesi, jylhän metsäiset mäenrinteet ja kumpuilevat pellot ja laitumet - ovat hyvin edustettuina.

Kuhmoinen

KISSAKULMAN-KUHMOISTEN KULTTUURIMAISEMA

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Kissakulma, maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Pinta-ala: 737 ha

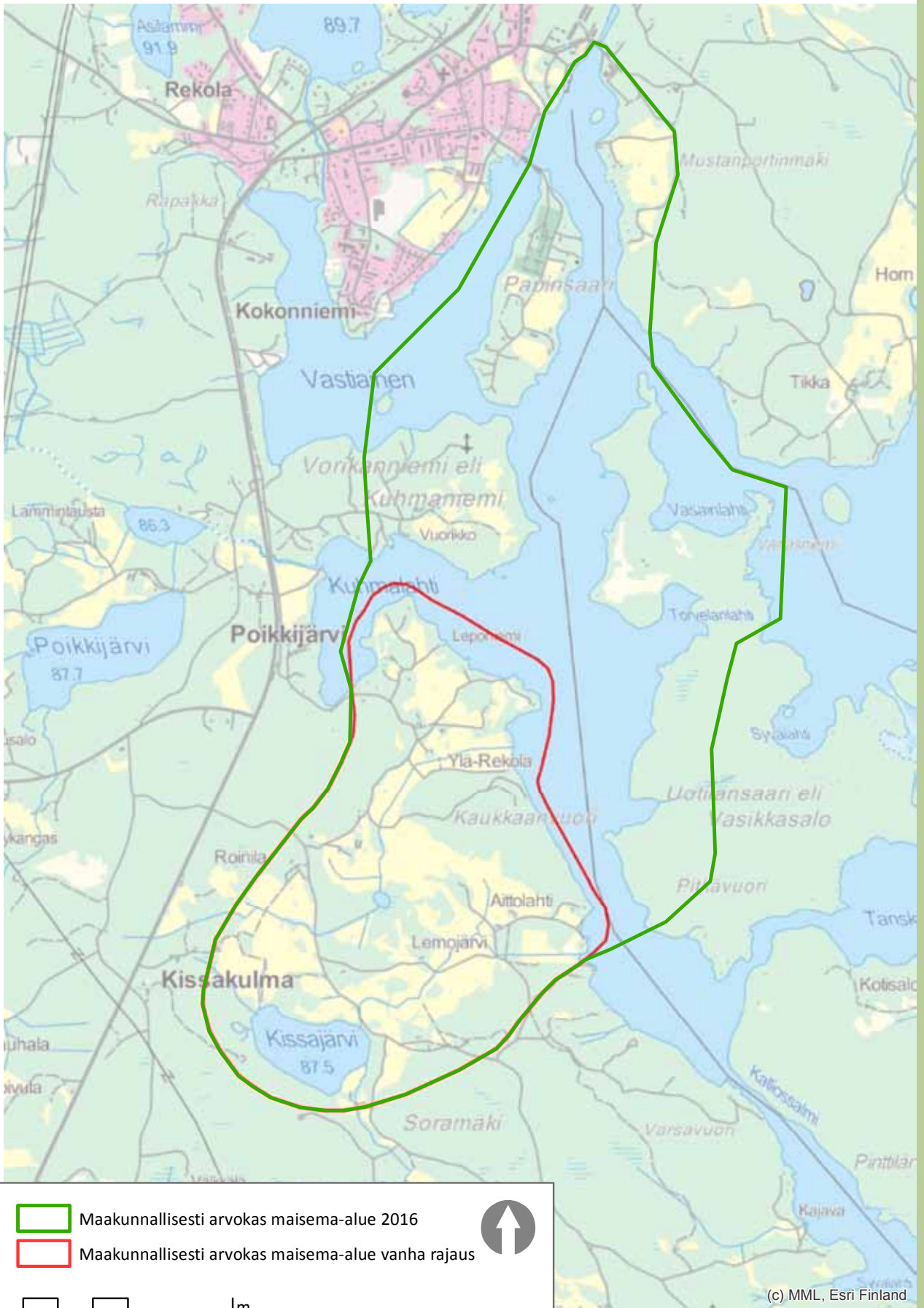
Luonnonpiirteet

Maisema-alue sijoittuu Päijänteen lahteen. Uotilan-saari erottuu mantereesta kapealla salmella. Alue on topografialtaan vaihtelevan kumpuilevaa. Kallioperä on lähellä maanpintaa ja siirtolohkareita on paljon. Pellot sijaitsevat savimaalla, rantojen ja purojen varsilla. Alueella on myös Kissajärvi. Alueelle virtaa lännestä puro, joka laskee Tapuinlahteen. Maisema-alue on osa Kuhmoisten kaakkurilampien maakunnallisesti tärkeää lintualueita.

Kulttuuripiirteet

Kissakulma on pieni kylä, johon kuuluu vain muutamia maatiloja. Hallitsevin tiloista on Kissala, jonka vanha pihapiiri on edelleen hienossa kunnossa. Sen sijaan vanhan Roinilan ympäristössä on rapistumisen merkkejä. Kissakulman pohjoisosan pelloilla on alkavaa pusikoitumista. Kylällä on kylätalo ja aktiivista kylätoimintaa, mutta omaa koulua ei ole. Kuhmoisten sahan ranta on vanha teollisuusalue, jonka toiminta on loppunut 1980-luvulla.

Kissakulman kylätie kulkee maisema-alueen halki. Seurantalo Kissakulman torppa sijaitsee kylätien ja siitä pohjoiseen erkanevan tien risteyksessä. Torppa rakennettiin vuonna 1902 kirkonkylälle. Rakennus siirrettiin vuonna 1932 Kissakulmalle. Kissakulman torppa on yksi Kuhmoisten vanhimmista julkisista rakennuksista.

Kissakulman vanhimpia tiloja ovat 1800-luvun alussa syntyneet Kissala ja Roinila. Kissalan tila sijaitsee maisemallisesti näkyvällä paikalla kylätien varrella mäen kumpareella. Roinilassa on paljon erilaisia vanhoja rakennuksia ja pihapiirin tuntumassa arvokas perinnebiotooppi, joka valitettavasti on nyt hoitamaton.

Aittolahden tila on ollut saman suvun hallinnassa 1700-luvulta asti. Tilan tuotantosuunta on maanviljelyn ohella siipikarja ja hevoset sekä maatalo/erämatkailu. Mäki-Rekola, Ala-Rekola ja Ylä-Rekola muodostavat oman kokonaisuutensa Kissakulman kylän pohjoisosassa. Vorikanniemessä sijaitsee kaksi tilaa, Vuorikko ja Ala-Vuorikko.

Uotilansaari, entinen Vasikkasalo, on yksi Kuhmoisten suurimmista saarista. Saari on asutettu 1800-luvulla. Saarella on nähtävissä monipuolista ja historiallisesti rikasta rakennuskantaa; saaren vanhin tilakokonaisuus (Uotila) on säilynyt poikkeuksellisen edustavana saaren pohjoisosassa, yksi Kuhmoisten kirkonkylän edustan saarten varhaisimmista huviloista sijoittuu venereitin var-

relle saaren koilliskärkeen, Hinskalan tilan torppa 1920-luvulta on säilynyt paikallaan. Vasainlahdes-
sa on sijainnut Uotilan tilan sepän paikka, josta on havaittavissa selkeät kivijalat ja ahjon paikat. Sepä oli saanut Uotilan isännältä paikan saaresta, tilan takomatöiden valmistusta vastaan.

Kirkonkylän lahdelle, Päijänteen rantaan Korppilan tilalle muodostui 1912-1985 teollisuusympäristö, joka on säilynyt suhteellisen yhtenäisenä ja ehjänä alueen käytön muuttumisesta ja uudistumisesta huolimatta. Sahan lisäksi alueella toimi satama, telakka ja konepaja. Maamerkinä kohoava lautarakenteinen saha on valmistunut 1949 tulipalossa tuhoutuneen vanhan sahan paikalle. Sahan toiminta loppui 1980-luvun puolimaissa. Osa rakennuksista purettiin 1990-luvulla, osa otettiin uuteen käyttöön. Saha korkeine piippuineen on säilyttänyt hallitsevan asemansa kirkonkylän lahden ympäristössä. Sahan asuinrakennuksista on jäljellä Ahtela, John Malmbergin suunnittelema klassistinen asuin- ja konttorirakennus on 1920-luvun lopulta, 1930-luvulla on rakennettu konttoripäällikön talo ja 1940-luvulla metsäkonttori. Alue on valtakunnallisesti merkittävä rakennettu ympäristö (RKY 2009) Kuhmoisten sahan lahti.

1600-luvun lopulla Papinsaarella oli kirkkoherran pappila. Nykyisin saarella on kappeli, hautausmaa, omakotiasutusta ja mökkiasutusta sekä maataloja. Papinsaaren hautausmaa on vanha, se otettiin käyttöön vuonna 1890, siellä on paljon vanhoja sukuhautoja. Siunauskappeli rakennettiin vuonna 1966, suunnittelijana Olli Kuusi. Papinsaaresta löydettiin vuonna 1921 joukko rautakautisia koruja, jotka ajoittuvat viikinkiajalle, noin vuoden 800 jKr. tienoille.

Maisemakuva

Vaihtelevan kumpuileva viljelymaisema on säilynyt avoimena. Alueen eteläpäässä maisemia hallitsee Kissalan tila ja muutamat muut pienemmät tilat. Rakennuskanta on pääasiassa vanhaa, uutta rakentamista on lähinnä täydennysrakentamisena vanhan yhteydessä. Kissakulman pohjoisosa muodostaa maisemakuvallisesti pienipiirteisemmän kokonaisuuden, jossa on myös kesäasutusta. Vesistömaisemat eivät näy rannan metsävyöhykkeen takia. Kissakulma on eheä maaseudun

kulttuurimaisema, jossa ei ole juurikaan uutta rakennuskantaa. Peltöjen keskellä sijaitsevat rehevät metsiköt, lehtipuustoiset saarekkeet ja kallio-kumpareet elävöittävät maisemaa. Kulttuurihistoriallinen monimuotoisuus syntyy vanhoista, maisemaan hyvin istuvista pihapiireistä, maisemaa myötäilevistä kylä- ja tilusteistä, rehevistä tienpientareista ja viljellyistä pelloista. Uotilansaari on metsäinen. Vorikanniemi eli Kuhmaniemi on oma kahden tilan kokonaisuus, jota reunustavat idässä Päijänne ja lännessä Koukanniemenvuori. Painsaari ja Kuhmoisten sahan ranta muodostavat maisema-alueen pohjoisosassa kulttuurihistoriallisesti merkittävän kokonaisuuden.

Alue muodostaa kokonaisuuden, jossa yhdistyvät Päijänteelle tyypilliset kapeat salmet, rantakylät ja saaret sekä vanha sahateollisuus. Vesistöllä on suuri vaikutus maisemakuvaan.

Arviointi

Kissakulma on eheä maaseudun kulttuurimaisema, jonka luonnon- ja kulttuuripiirteet ovat monipuoliset. Kissakulma yhdistyy vesistön kautta Kuhmoisten kuntakeskukseen. Maisema-alue edustaa Päijänteen vuorimaat ja lahdelmat -maisematyyppiä.

Kuhmoinen

RUOLAHTI

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Ruolahti, maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Pinta-ala: 593 ha

Luonnonpiirteet

Maisema-alue on Päijänteen Ruolahden rannalla. Alueen vesistöjä ovat Harjunlammi ja Ruojärvi. Alueen maasto on kumpuilevaa. Peltoaukeat muodostavat tasaisen laakson. Niiden reuna-alueet nousevat kohti metsäisiä mäkiä. Etelässä maisema-alueetta rajaa jyrkkäkörinteinen Mäyrävuori. Iso-Ruolahden yhtenäisen peltoalueen ja Päijänteen väliin jää jyrkkärinteinen kapea Rannanharju. Pohjoisessa maisema-alue rajautuu Harjunkorkiin harjualueeseen. Harjunkorkii on noin 35 metriä korkea selänne, joka eteläosaltaan liittyy harjudeltaan. Saukonvuori alueen länsiosassa on selkeäpiirteinen mäki, joka näkyy kauas maisemassa. Asutus

on sijoittunut mäkipaikoille, kylätien varteen ja viljelyaukeiden reunoille.

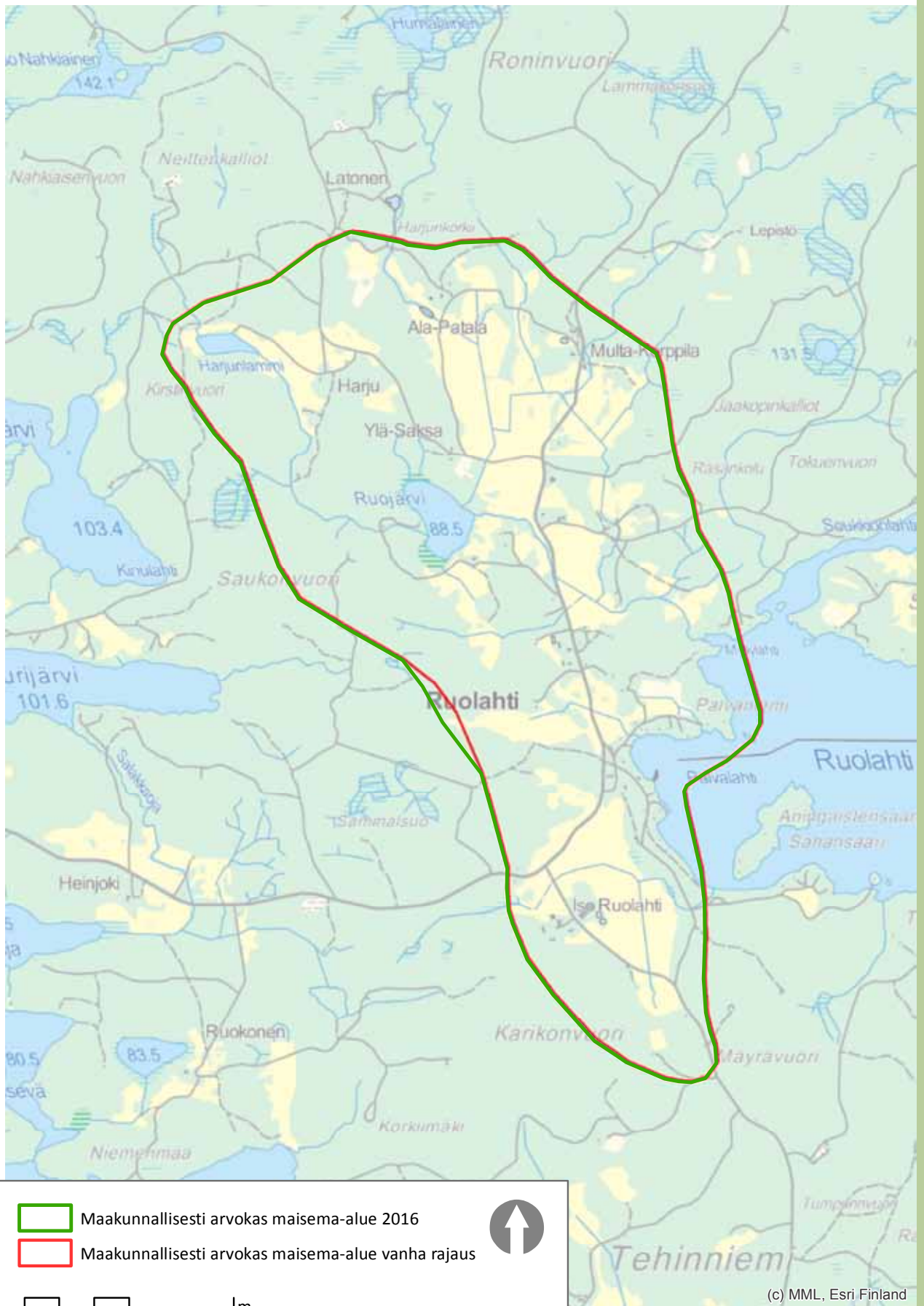
Rannanharjun länsirinteellä on harjulehto. Osittain rauhoitetun ja valtakunnalliseen lehtojensuojeluohjelmaan kuuluvan lehdon vaateliaaseen lajistoon kuuluvat mm. maakunnallisesti uhanalaiset hentokiurunkannus ja pähkinäpensas. Ruolahti sisältyy maakunnallisesti tärkeään Kuhmoisten kaakkurilampien lintualueeseen.

Kulttuuripiirteet

Ruolahden kylä sijaitsee suojaisassa Ruolahden länsipohjukassa, Päijänteen suurimpien selkien

Judinsalon ja Tehinselän läheisyydessä. Ruolahti mainitaan jo 1500-luvun Suomen asutuksen yleisluettelossa. Isojako suoritettiin kylällä 1770-luvulla. 1840-luvun kartassa on Harjun torppa ja pellot nykyisillä paikoilla, peltopinta-ala on kasvanut mutta ei merkittävästi. Ruojärven rannassa Muuttolan kohdalla on peltoja. Iso-Ruolahden kohdalla on myös peltoja ja niittyjä. Muuten alue on pääosin metsämaata, nykyiset pellot olivat niittyinä. Kylällä toimi koulu vuosina 1895–1995. Kylällä toimi myös kauppa 1990-luvun loppuun.

Alueen rakennukset sijoittuvat pääosin tiealueiden läheisyyteen. Tilakeskukset ovat peltojen keskellä, tiiviimpi rakennettu ympäristö on maisema-alueen keskiosissa ja rannoilla on kesäasutusta. Rakennuskanta on monen ikäistä.

Karjanhoito näkyy edelleen voimakkaasti maisemassa. Joillakin tiloilla on suuret karjat. Erityisesti Iso-Ruolahden tilalla alueen eteläosassa on suuret maisemaa hallitsevat navettarakennukset. Perinnemaisemia, metsälaitumia ja puusaarekkeitakin silti edelleen on. Rakennuskanta painottuu maatalousrakennuksiin ja on suhteellisen yhtenäistä. Toimintansa lopettaneen kyläkoulun vieressä on pari rivitaloa ja tiiviimpää asutusta. Erityisen arvokkaita vanhoja pihapiirejä tai yksittäisiä rakennuksia ei alueella ole. Perinnemaisemia alueella edustaa Multa-Korppilan haka.

Maisemakuva

Ruolahden pellot ovat säilyneet viljelyssä, maatalous painottuu tehokkaaseen karjanhoitoon. Iso-Ruolahdessa on uusi iso navetta, joka kertoo elinvoimaisesta karjataloudesta. Suuria muutoksia ei ole rakennuskannassa ja maankäytössä tapahtunut. Alue on karjatalouden leimaamaa vaihtelevaa peltomaisemaa. Alueen pohjois- ja eteläosan peltoaukeat ovat toisistaan melko erilliset. Eteläosassa rajaava Rannanharju on tärkeä osa maisemaa. Rajaavat metsämaet ovat silhuetiltaan ehjiä. Ruolahti on elävää kulttuurimaisemaa, jossa karjatalous näkyy voimakkaasti. Maisema-alue on maaseutu- maista ympäristöä, jossa uusi rakentaminen sopii suhteellisen hyvin vanhaan.

Arviointi

Ruolahti on voimakkaan karjatalouden leimaamaa Päijänteen rantakylän maisemaa.

Kyyjärvi

PÖLKKI

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Pölkki, maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Pinta-ala: 419 ha

Luonnonpiirteet

Pölkin kylä sijaitsee Kyyjärven rannalla. Kyyjärvi on Saarijärven reitin latvavesistö. Pölkin kylän rannat ovat tasaisia mäntymetsärantoja sekä kapean lehtimetsävyöhykkeen reunustamia peltorantoja. Järven vesikasvillisuus on melko runsasta. Kyyjärvi on ruskeavetinen rehevä järvi. Veden laatu vaihtelee paljon, mikä johtuu valumien vaihteluista. Pölkin kylän pohjoispuolen isojen peltoaukioiden poikki kulkee Tekolanpuro. Puro laskee Kyyjärveen. Puron lasku järveen on loiva ja sen ja järven pinta ovat lähes samalla tasolla. Puro tulviikin keväisin ja joskus jopa rankkojen sateidenkin aikaan. Osa pelloista läheltä järveä on jäänyt tästä syystä pois viljelykäytöstä.

Maisema-alue on topografialtaan tasainen. Metsät ovat ojitettuja suometsiä. Rantaviiva on luodekaakkoisuuntainen ja siinä on ulkonevat Niemelän- ja Suokannanniemet. Rannat ovat tasaisia mäntymetsärantoja ja kapean lehtimetsävyöhykkeen reunustamia peltorantoja. Kylän pellot muodostavat yhtenäisen lähes kilometrin levyisen, rannan suuntaisen peltoalueen.

Kulttuuripiirteet

Kyyjärven alueen ensimmäinen pysyvä asutus sijoittui Kyyjärven tuntumaan, matalille harjumuodostumille. Alueen pellot raivattiin maanviljelykseen soveltuville kivennäismaille järven ja jokien varsille. Vuonna 1832 Kyyjärven pintaa on laskettu perkaamalla Ylätammenkoski ja Ruukinkoski. 1840-luvun pitäjänkartassa Kyyjärven rannassa on Pölkin tila ja pieni pelto tilan ympärillä. Muuten koko Kyyjärven itäranta on asumaton ja soinen. Kolme kantatilaa sijaitsee rannan tuntumassa. Alueelta on historiallinen yhteys Laukaa-Vaasa postitiehen Pohjanmaalle ja vesitie kirkonkylälle. Pölkin kylän pellot on raivattu suohon. Rakennuskanta on kerroksellista. Pihapiireissä on joitakin 1800-luvun aittoja ja isoja asuinrakennuksia, 1920–30 -lukujen rakennuksia, 1950–60 -lukujen navetoita sekä 1970–80 -lukujen asuinrakennuksia.

Peltoala oli suurimmillaan sotien jälkeen. 1960-luvun ja 1990-luvun peruskarttoja vertaamalla huomaa, että peltoja on reuna-alueilla metsitetty erityisesti Suurensuonkydöllä. Rakennuskanta ei ole muuttunut, tiloja on siirtynyt vakituisesta asutuksesta kesäasunnoiksi. Rannassa on mökkiasutusta.

Niemelän talo on tärkeä osa Pölkin maakunnallisesti arvokasta kulttuurimaisema-alueetta. Niemelän pihapiirissä on kaksikerroksinen, pohjalaistyyppinen, päärakennus vuodelta 1856, kaksikerroksinen vilja-aitta vuodelta 1825, navetta 1950-luvulta ja uudempi autotallirakennus. Pihapiiri muodostaa hyvin hoidetun ja yhtenäisen kokonaisuuden, ja sillä on maisemallista ja rakennushistoriallista arvoa.

Alueen perinnemaisemia ovat Keskisen laidun ja Pölkin rantalaitumet.

Maisemakuva

Tilojen maa-alueet ovat kapeina sarkoina. Pellot muodostavat yhtenäisen lähes kilometrin mittaisen rannansuuntaisen peltoalueen. Kylän pohjoisosassa levittäytyy laaja Suurensuonkytö. Pölkin peltoalueen halki kulkee suoralinjainen kylätie. Pölkintieltä avautuu kaunis näkymä pellon yli Kyyjärven Niemelänlahdelle. Pellon ja järven väliin jää kapeahko reunavyöhyke, jota on hoidettu raivaamalla. Tilojen pihapiirit ovat sijoittuneet kylätien varteen tai tien ja rannan välisen peltoalueen puoliväliin. rannoilla on loma-asutusta. Järvi pilkottaa vain satunnaisesti. Kylän keskeisellä alueella on osa tien reunan pelloista istutettu koivulle. Maisemakuvassa leimaa antavaa on tasaisuus ja suorat linjat.

Arviointi

Pölkkin kylä edustaa tasaista ja vaatimatonta Suomenselän viljelymaiden moreeni- ja suopeltomaisemaa. Alue on yhtenäinen, laaja järvenrantakylä.

Laukaa

LANKAMAA

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Lankamaa, maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Pinta-ala: 614 ha

Luonnonpiirteet

Lankamaan maisema-alue on maisemarakenteeltaan tyypillistä Keski-Suomen järviseutua. Maiseman keskiössä on vesistö, sitä ympäröivät laaksonpohjan viljelyaukeat ja maisemaa kehystävät metsäiset mäet. Pellot ovat sijoittuneet pitkänomaiseen laaksopainanteeseen louhikkoisten mäkien väliin. Leveimmillään viljelylaakso on Lankalammen ympäristössä. Laaksonpohjan painanteeseen on muodostunut Lankalampi, joka laskee Lankajoen kautta Kynsiveden Lankalahteen. Metsäinen mäenharjanne erottaa kylän Kynsivedestä.

Lankavuoren hyvin suuntautunut crag-and-tail-drumliini sijoittuu Pieksämäen drumliinikentän

pohjoisosaan. Poikkeuksellisen suurikokoinen muodostuma on 4000 metriä pitkä, 1000 metriä leveä ja kohoaa 100 metriä ympäristöään korkeammalle. Alue on säästynyt soranotolta ja alue kuuluu Natura 2000-verkostoon.

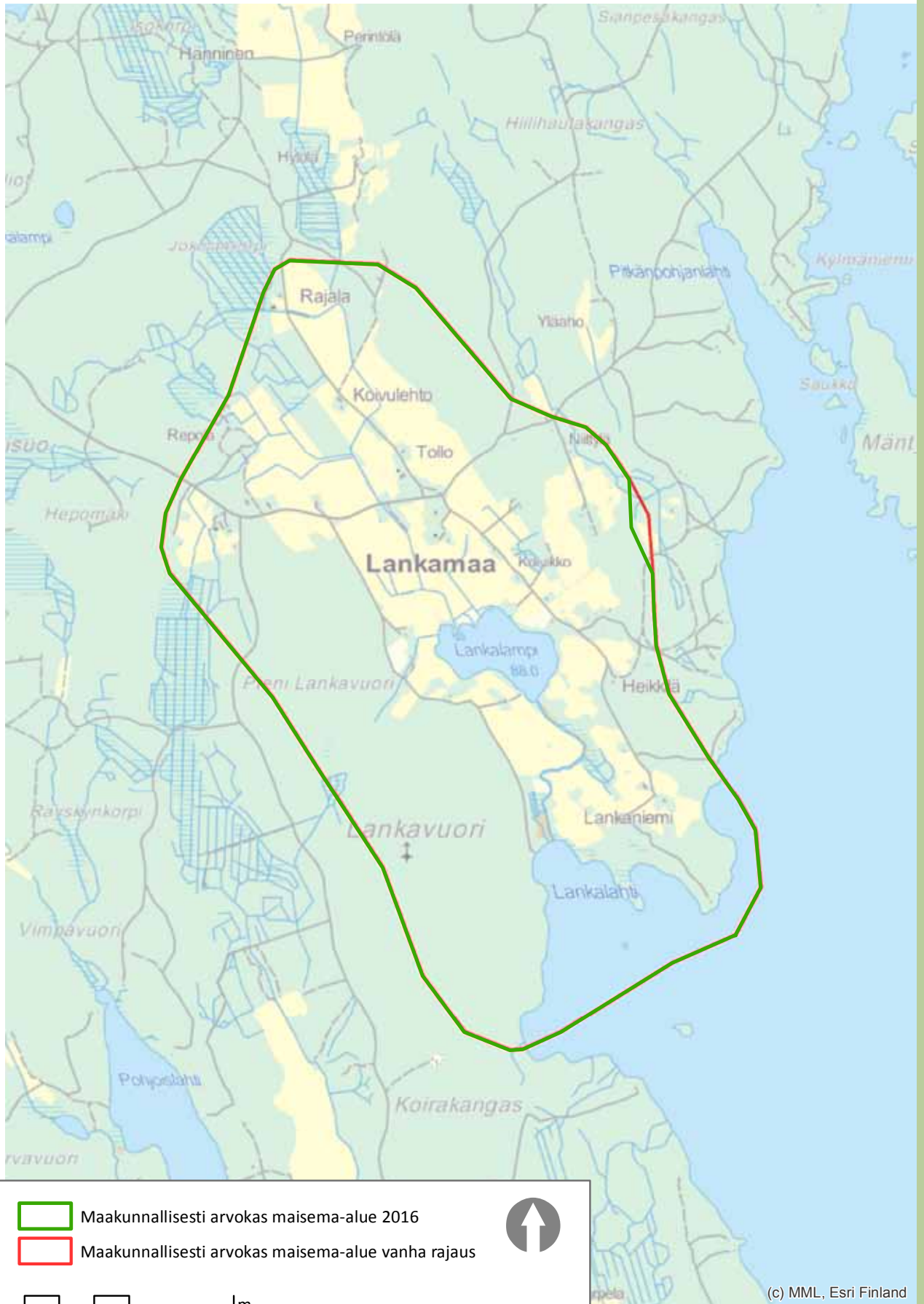
Metsät ovat kuusivaltaisia havumetsiä. Pellon ja metsän reunavyöhykkeessä kasvaa lehtipuita.

Kulttuuripiirteet

Lankamaa kuten koko seutu oli alkujaan hämäläisten eräaluetta. Kylällä on ollut asutusta ainakin 1500-luvulta lähtien. Lankaniemen uudistila esiintyy ensimmäisen kerran rippikirjassa vuosina 1795-1800. Joissain papereissa Lankaniemi esiin-

tyy jo 1500-luvulla. Tämän tiedon mukaan Seläntaus on tehty Lankaniemestä ja Tollo lohkaistu vuonna 1847. Tollon maatila sijaitsee keskeisellä paikalla kylässä. Tila perustettiin vuonna 1750. 1840-luvun pitäjänkartassa mainitaan talot Lankamaan, Heikkilän ja Tollon talojen paikoilla. Peltoalat olivat silloin vielä pienemmät ja niittyjä oli nykyisten peltojen paikoilla. Kylän sijainti on ollut syrjäinen, 1940-luvullakin sinne johti vain pikkuteitä ja vesireitti Kynsivedeltä (joka sekin jää pienen harjanteen taakse). Lankamaan koulu perustettiin kylälle vuonna 1919. Koulu aloitti toimintansa Lankanien talossa vuonna 1919. Oman paikan koulu sai vuonna 1922 lahjoituksena Juho Eskoselta. Nykyinen koulurakennus on valmistunut vuonna 1949.

Valtaosa asutuksesta on kylätien varrella tai sen tuntumassa. Pieniä peltoaloja on kesannolla ja peltojen laitoja on paikoitellen metsitetty, mutta suurin osa pelloista on kuitenkin edelleen viljelyssä. Karjaa on enää parilla tilalla, mutta alueen eteläosassa on paljon hevosia. Metsälaitumia on vielä

käytössä, erityisesti eteläpäässä ja koulun ympäristössä. Uusia rakennuksia on vain pari sekä joi-tain talousrakennuksia tilakeskusten yhteydessä. Vanhemmista rakennuksista osa on hieman rän-sistyneitä. Koulu lakkautettiin vuonna 2007, eikä mitakaan palveluja kylällä ei enää ole.

Maisemakuva

Maisemakuva on vaihtelevaa. Lankamaa on laakso-kylä, jossa pellot, metsät ja laitumet vuorottelevat maisemassa. Lankavuoren hakuut näkyvät vielä maisemassa. Ojanreunat ovat paikoitellen hie-man puskittuneet ja pienet kesantotilkut korostavat epäsiistiä vaikutelmaa. Tärkeät näkymät Lankalammelle ovat kuitenkin onneksi säilyneet avoimi-na. Pellot ovat viljeltyjä ja laitumilla näkyi sekä lehmiä että hevosia. Korkea, osittain peltojen rajaama Lankavuori hahmottuu ympäristöstään hyvin ja se myös näkyy kauas. Kokonsa ansiosta se on maisemallisesti merkittävä. Pitkin selännettä ja erityisesti itse Lankavuorelta avautuu useita näky-miä järvien ja mäkien luonnehtimaan metsäiseen ympäristöön.

Arviointi

Lankamaa edustaa perinteistä, pienviljelyvaltaista maaseudun kulttuurimaisemaa, jossa kohtaavat loivasti kumpuilevat viljelysalueet, metsäiset vuoret ja puuston takaa pilkottava vesistö..

Laukaa

LEPPÄVESI

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Leppävesi, maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Pinta-ala: 482 ha

Luonnonpiirteet

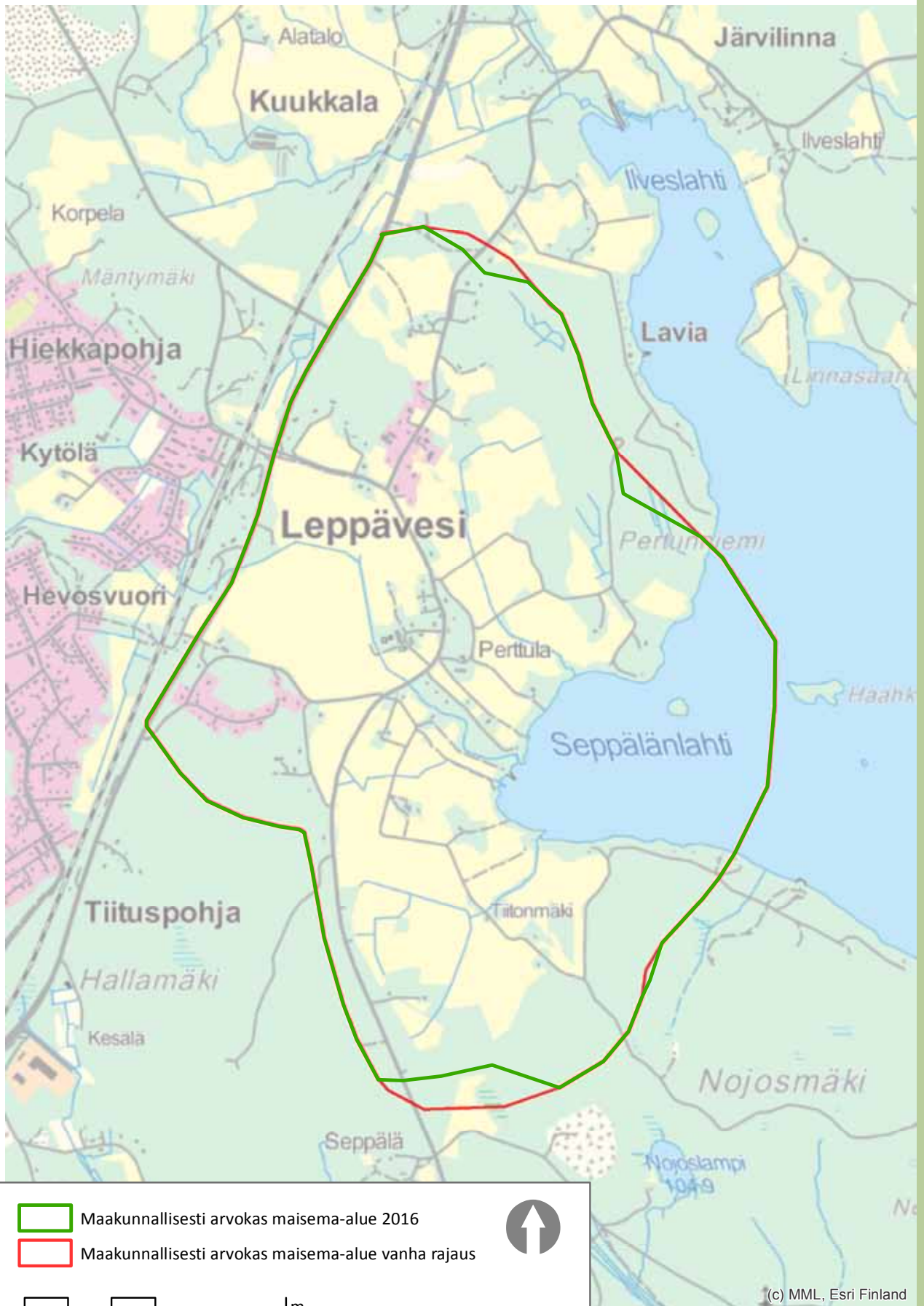
Leppäveden maisema-alue sijoittuu Leppävesi-järven Sahanlahden länsirannalle. Sen maaston muodot ovat peräisin Sisä-Suomen reunamuodostumasta, harjuista, Päijänteen pohjoisosien kallioista, kumpumoreenista sekä drumliinimäistä. Näiden muodostamien metsäisten selänteiden välissä on kapeita toisiinsa yhdistyviä vesireittejä sekä laajoja yhtenäisiä savikoita. Leppäveden maisema-alueen viljelysalue on noin 300 hehtaarin kokoinen yhtenäinen peltoalue, jota reunustavat metsäiset mäet. Idässä alue rajautuu vesistöön ja lännessä

Jyväskylä-Laukaa -tiehen. Maasto on peltoalueilla tasaista. Pertunniemi on metsäistä, loivasti kumpuilevaa maastoa. Metsät ovat suurimmaksi osaksi mäntyvaltaista havupuusekametsää.

Kulttuuripiirteet

Leppäveden seudun ensimmäinen asukas oli tietävästi hämäläistä alkuperää, olihan seutu hämäläisten perinteisiä erämaita. Leppävesi oli 1560-luvulla vanhan Laukaan laajin kylä yhdeksällä talolla. Nykyisistä tiloista vanhinta perua ovat mm. maisema-alueen ulkopuolelle jäävä Seppälä, josta

(c) MML, Esri Finland

jaettiin Sakari, Häkkilä, Rutala ja Kauramaa. Häkkilästä puolestaan on halottu mm. Anttila ja Mäkelä. Rutalasta erotettiin sittemmin Perttula ja Rantala eli Ranta-Rutanen. Leppäveden kylä- tai talokeskittymistä vanhin on Seppälänlahden rantamaisemien Seppälän kylä eli Leppäveden vanha taajama 1800–1900 luvun taitteesta. Kauramaantien–Vaajakoskentien–Seppäläntien varsille ja tuntumaan sijoittuvista maatilakeskuksista vanhimmat periytyvät jo 1700-luvulta, vaikka rakennuskanta tiloilla onkin uudistunut. Yleisilmeeltään lähellä vanhaa asua ovat säilyneet mm. Häkkilä, Kauramaa, Korpela eli Tiitonmäki, sekä Niinistö. Entinen kyläkeskusta eli tiivein rakentamisen keskittymä on mäellä Perttulan ja Kalmarin tilojen tuntumassa, niiden väliin jää mm. vanha Kuukkasen kyläkauppa. Kauramaa oli alkuaan Sakarin tilan torppa vuodelta 1769 ja ensimmäisiä torppia pitäjäs-

sä. Niinistö on Sakarin talon entinen torppa ja se toimi aikoinaan kestiekivarina. Talossa pidettiin myös kansakoulua vuosina 1930–1954. Koulunpito alkoi Leppäveden Seppälän piirissä 1903 vuokrahuoneissa. Oma koulurakennus saatiin käyttöön 1910. Pihapiirissä on myös uudempi koulurakennus 1950-luvulta, joka on ajalleen tyypillinen rapattu rakennus. Koulu on edelleen toiminnassa.

Leppäveden vanha kyläkeskus koostuu kolmesta laaksomaisesta peltoalueesta ja niihin liittyvästä asutuksesta ja tiestöstä. Se on miljööltään avaraa, perinteistä peltomaisemaa, jota täplittävät tii-

viit maatilakeskukset, joista vanhimmat periytyvät Leppäveden kantatilojen ajoilta. Rakennuskannan vanhinta kerrostumaa edustavat joidenkin pihapiirien aitat 1800-luvulta. Päärakennukset ovat pääasiassa uudistuneet, joko peruskorjaten tai kokonaan uudisrakennuksiksi. Vanhin asutus on keskittynyt vanhan Vaajakoskelle vievän maantien varteen, peltojen keskellä sijaitsevalle metsäiselle Sakarin- eli Kuukkasen mäelle. Nuorempi asutus on sijoittunut etelä- ja länsiosassa peltojen reunoille ja maantien varteen kun taas Seppälänlahden pohjassa talot sijaitsevat peltojen ympäröimä-

nä rinnemailla tai mäkikumpareilla. Maanviljelys ja vaurasmuotoinen kyläperinne ovat leimallisia kulttuuripiirteitä. Rakennuskanta on hyvin säilynyttä ja tyyliään sekä väritykseltään yhtenäistä.

Maisemakuva

Maiseman keskeisintä aluetta on Leppäveden

kylän noin 300 hehtaarin laajuinen viljelysalue, jota halkovat Vaajakoskelle vievä tie ja länsipuolella Jyväskylä-Laukaa -tie. Molemmilta teiltä avautuvat laajat näkymät peltoalueen eri osiin. Näkymäalueita rajaavat ja jäsentävät puustoiset metsäsarekkeet ja pienille kumpareille sijoittuneet asuinrakennukset. Eri suunnista katsottuna maisemaa hallitsee Kalmari–Perttulan kumpare. Ranta-alueilla on lehtipuuvyöhyke, joka sulkee vesistönäkymät Leppävedelle.

Arviointi

Leppäveden maisema-alue on kumpuilevaa, vesistöihin, metsiin ja maanteihin rajautuvaa peltomaisemaa. Taajaman läheisyydestä huolimatta alue on säilyttänyt maaseutumaiseman ilmeen. Rakennuskanta on kerroksellista ja uusi rakentaminen ei riko vanhan kulttuurimaiseman maisemakuvaa.

Laukaa

SAVIO

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Savio, maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Pinta-ala: 429 ha

Luonnonpiirteet

Savion kylä sijaitsee Leppäveden ja Pyhtäänjärven välisellä kannaksella. Rajaus kulkee luoteiskulmassa Pyhtäänjokea pitkin. Rannan ja peltojen välissä on kapea metsävyöhyke.

Kylää rajaa koillispuolella Harjunkankaan harju-alue, jossa on tehty paljon maa-ainesten ottoa. Harjunkankaan eteläpuolelle on huuhtoutunut hienojakoisempaa maa-aineista, niinpä järvikannas levittäytyy Savion viljavana peltoaukeana. Etelässä ja pohjoisessa peltoja rajaavat vesistöt. Idässä ja lännessä rajoina ovat metsäalueet. Viljavat rantaan

saakka viettävät pellot ovat alueen tunnusmerkki. Peltomaisemaa elävöittävät muutamat pienet puu- ja metsäsaarekkeet.

Metsät ovat havupuuvaltaisia, harjulla pääpuulajina on mänty, muualla kuusi. Peltosten reunavyöhykkeet ovat lehtipuuvaltaisia.

Kulttuuripiirteet

Savio on pätkäneläisten entisiä erämaita. Vanhin kiinteä asutus ja pellot ovat 1500-luvulta. Savion alkuperäinen nimi Iso-Oksala periytyy Iso-Oksalan talolta, joka oli perustettu jo 1500-luvun lopulla. Ny-

- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue 2016
- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue vanha rajaus

0 250 500 1000 m

(c) MML, Esri Finland

kyisen Savion kylän halki Toivakasta Laukaaseen ja Tarvaalaan kulki jo 1700-luvun lopulla kärrypolku. Kärrypolusta rakennettiin Metsolahti-Vihtavuori -maantie, joka siirrettiin rannempaa nykyiselle paikalleen (Saviontien paikalle) 1840-luvulla. Vanhin säilynyt kyläydin sijoittuu Saviontien ja Välliläntien risteyksen tuntumaan. Onkiniementien varressa ovat Mattila, Savion entiset kansakoulu ja seurantalot, sekä muita 1800–1900-lukujen taitteen rakennuksia kuten Pohjola ja Kangas. Saviontien varressa sijaitsevat kylän vanhimmat tilat Mattilan ohella eli Jussila ja Harju. Puttolantien ja Saviontien risteysalueella on säilynyt muutamia vanhempia tiloja rakennuksineen, kuten Mäkelä ja Uus-Vilppula. Muuten rakennuskanta koostuu 1930-50-lukujen entisistä pientilarakennuksista, sekä paikoin uudemmissa puurakenteisista omakotitaloista. Mattilan tilalla on kirjava historia. Mattila pakokohuutokaupattiin 1932 vienankarjalaiselle tukkikauppiaille Jussi Rosenbergille. Jyväskylän kaupunki osti tilan 1950-luvulla lasten kesäsiirtolaksi.

Savion tanssilava on rakennettu vuonna 1949, ja se on edelleen aktiivisessa käytössä. Vanha rakennuskanta on säilynyt parhaiten keskikylällä Jussilassa, Mattilassa ja Harjulla, joiden päärakennukset ovat vuosisadan vaihteen tienoilta, vanhimmat aittat ovat 1700-luvulta. Harjun tilan nykyinen ulkoasu on 1800–1900-lukujen taitteesta. Harjun hirsimökissä toimi baari ja kauppa 1960-luvulla, rakennus on tiettävästi Jussilan entinen aitta ja siirretty Jussilan pihapiiristä nykyiselle paikalleen Saviontien vastapuolelle 1950-luvun alussa. Talo toimi postina vielä 1990-luvulla, kunnes postikonttori siirrettiin Vuonteelle asiamiespostiksi. Savion seurantalot Juhola on vuodelta 1924. Talon rakensi raitiusseura Sulku. Jussila muodostaa maisemallisesti ehyen kokonaisuuden tietä vastapäätä sijaitsevan Harjun tilan pihapiirin, sekä lähiympäristön 1930-luvun puuomakotitalojen kanssa. Mäkelä oli kylän kestikievari. Pihapiiri on säilynyt huomattavan eheänä ja ajallisesti yhtenäisenä. Pihapiirissä on asuinrakennus jossa on kaksi sisäänkäyntiä, toinen avokuistilla ja toinen jugend-henkisellä mutterikuistilla. Neliohivassa on riviaitta jonka päässä pieni asuinrakennus; navetta; toinen hirsinen asuinrakennus sekä kaksi eloaittaa ja maakelari. Savion entinen kansakoulu kuuluu Mattilan kesäsiirtolaan mutta on käyttämätön ja rapistunut.

Asutus Saviolla lähes kaksinkertaistui 1800-luvun puolivälistä 1900-luvun puoliväliin tultaessa, vaajaasta seitsemästä sadasta reiluun tuhanteen kahteensataan. Savio oli 1950-luvulla Laukaan kunnan 17 kylästä viidenneksi suurin, kirkonkylä mukaan lukien. Alueella ei ole karjaa, mutta hevosia on. Nykyisin Saviolla ei ole palveluja lukuun ottamatta maisema-alueen ulkopuolelle sijoitettava Savion alakoulua Puttolantien varressa, Savion tanssilavaa, sekä Jyväskylän kaupungin omistamaa Mattilan kesäleirikeskusta. Rakennuskanta on pitkälti kylätien varressa. Rannoilla on kesäasutusta, joka jää pellon ja rannan välisen metsikön suojaan.

Maisemakuva

Savion maisema-alue on tasaista hieman kumpuilevaa peltoa, jota loivamuotoiset metsämaet rajaavat. Tienvarren vanhat männyt ovat tärkeä elementti maisemassa. Puiden välistä aukeaa näkymiä järville, pihapiireihin ja pelloille. Suurin osa vesistönäkymistä on Savionlahden puolelle, Metsolahden rannat ovat suljetummat. Alueen maisema muodostaa kauniin kokonaisuuden, joka painottuu vanhaan rakentamiseen ja moderniin maatalouteen. Metsäsaarekkeet ja hevoslaitumet tuovat oman lisänsä paikoin pienipiirteiseen maisemaan. Reunavyöhykkeissä ja rajaavissa metsissä ei ole tehty suuria hakkuita. Maatalouden jatkuminen ja sen uudet muodot ovat pitäneet kylän elävänä. Yleiskuva maisemasta on hoidettu. Vanhat rakennukset ja puusto ovat merkittävä osa maisemaa. Harjukankaan maanotto on maisemahäiriö alueen pohjoisosassa.

Arviointi

Savio on pieni kylä Leppäveden ja Pyhtääjärven välisellä kannaksella. Vanha rakennuskanta, viljavat pellot, aluetta reunustavat metsäiset vuoret ja harjut sekä paikoin piltottavat vesistönäkymät muodostavat eheän kulttuurimaiseman. Peltomaisemaa elävöittävät metsäsaarekkeet ja tiemaisemassa korostuvat maisemamännyt.

Laukaa, Äänekoski

VATIA

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Vatia, maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Pinta-ala: 691 ha

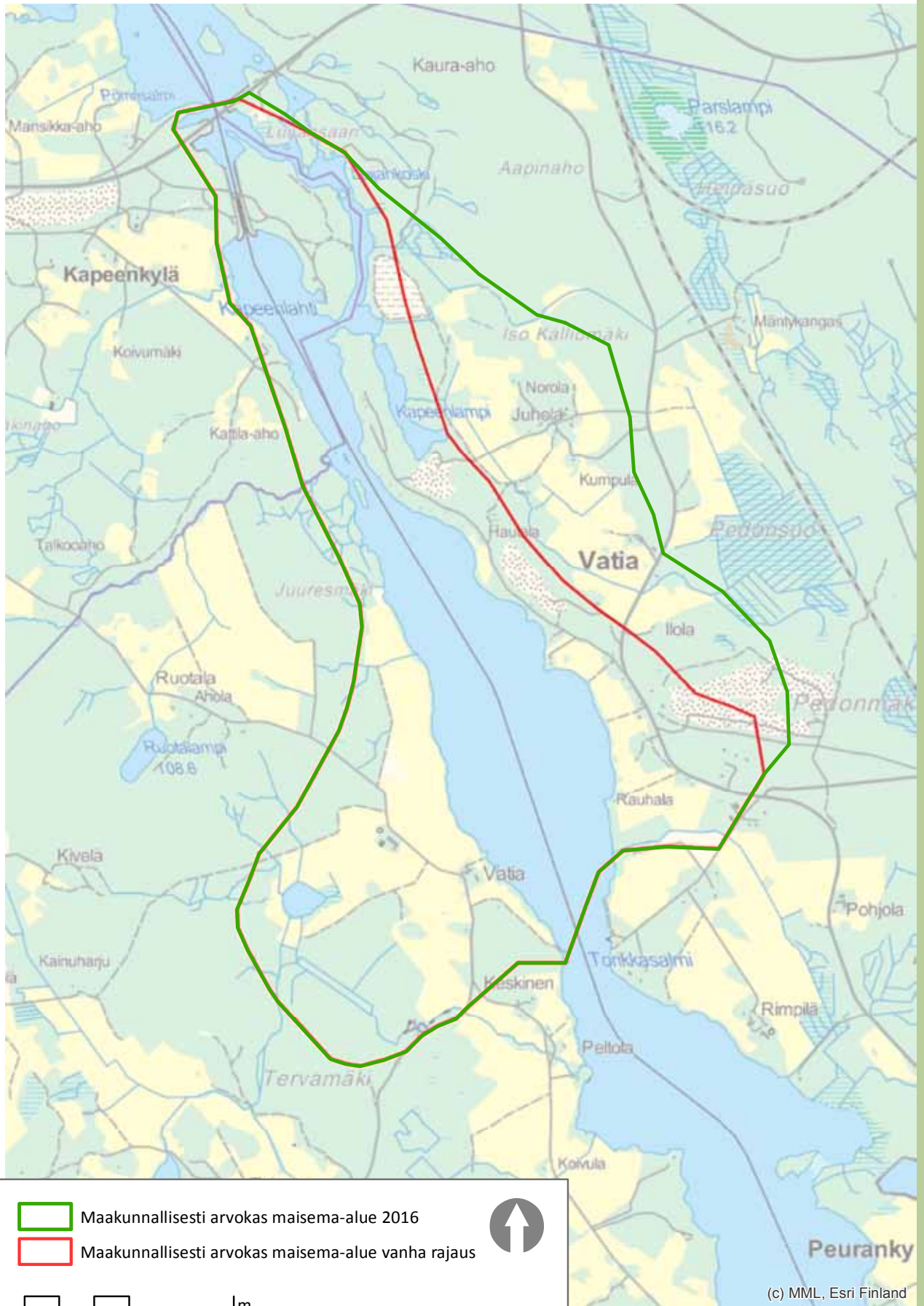
Luonnonpiirteet

Vatian maisema-alue sijaitsee kapean ja pitkänomaisen Vatianjärven rannalla. Järveä reunustaa idässä Kapeenharju joka nousee paikoin jyrkästi rannasta. Vatianjärvi kapenee pohjoisessa Kapeenkosken, Lujankosken ja Luijanharjun muodostamaksi kokonaisuudeksi, jota nykyisin hallitsee Keiteleen - Päijänteen kanavan Kapeenkosken sulku. Alueella on paljon vanhaa puustoa, mm. arvokkaita lehtoja. Vatianjärvi, Peurankylän tekolampi sekä rantapeltoja on rajattu kuuluvaksi maakunnallisesti tärkeiksi lintualueiksi. Vatianjärven-Saraaveden Natura 2000 -alue on moniosainen kohde, joka sijoittuu osittain maisema-alueelle.

Kulttuuripiirteet

Pitkänomainen Vatianjärvi jakaa maisema-alueen kahteen osaan. Järven länsipuolella ovat Vatian tilan laajat rantaan ulottuvat viljelykset. Maisemaa hallitsee vauras talonpoikaistila peltoineen ja hoidettuine pihoineen. Itäpuolella ovat Kapeenharjun rajaamat pienipiirteisemmät rantapellot. Kapeenkoskentie Vatianjärven rannassa valmistui 1770-luvun lopulla ja se oli osa Savo-Pohjanmaa -tietä. Kapeensillan kohdalla on Suomen sodan aikaisia varustuksia. Ne näkyvät nykyään painanteina maastossa. Alueella käytiin vuonna 1808 Suomen sodan aikainen taistelu, josta on paikalla muistomerkki. Vanha sotatie polveilee harjun rin-

Maakunnallisesti arvokas maisema-alue 2016

Maakunnallisesti arvokas maisema-alue vanha rajaus

(c) MML, Esri Finland

teessä päätyen muistomerkillä. Osittain tie on säilynyt ennallaan perinteisenä kylätienä. Sotatien ympäristöön on rakennettu pienasumuksia 1900-luvun alkuvuosikymmeninä. Rakennukset ovat pääosin Vatianjärvellä ja Kuusaassa työssä käyneiden uittomiesten tekemiä.

Vatian kylä on osa laajempaa Haapavatian kylää. 1500-luvun asutuksen yleisluettelossa mainitaan Haapavatia ja sieltä Vadhe. 1800-luvun pitäjänkartassa on merkittynä Vatian kylän puolelta Juholan talo, ja Vatianjärven länsirannalla Vatian talo sekä yksi torppa. Vatian kylän pellot on raivattu hiekkaharjun liepeen hiesumaahan.

Kapeenkosket on perattu aikoinaan uittoa varten. Anders Kramerin aikana Lujankosken törmälle rakennettiin uittoyhtiön talo, jota kansa rupesi kutsumaan Pytingiksi. Vaikka talo on jo purettu, sen piha-piiriä kutsutaan edelleen tällä nimellä. Kapeenniemien museokylä syntyi 1920-luvulla, jolloin vuori-neuvos Anders Kramer siirsi sinne seudun vanhoja rakennuksia tarkoituksena tehdä Myllyniemestä metsästyksen ja kalastuksen tukikohta johtamansa Karhula Oy:n johtokunnalle. Veneenvetotie on merkitty jo 1700-luvun pitäjäkarttaan. Se kulki sunttien, joiksi kutsuttiin veneenvetoa helpottaneita kahta kaivantoa, lisäksi Kaivantolammen kautta ja on toiminut veneiden kulkureittinä koskien ohitse Vatianjärven ja Kuhnamon välillä. Telatie palveli kauppatienä ja oli aikoinaan osa pohjoisen Laukaan kirkkotietä. Sitä käytettiin vielä 1900-luvun alkupuolella.

Keskisuomalaiset ajoivat Päijänteen ja Keiteleen yhdistävää kanavareittiä voimakkaasti 1840-luvulta alkaen. Uudelleen kanavahanke nousi esiin 1950-luvulla. Seuraavalla vuosikymmenellä irtouitto loppui ja puunippuja alettiin kuljettaa ns. rautakanavaa pitkin Keiteleen ja Päijänteen välillä. Loppujen lopuksi työt aloitettiin keuhkälä 1990 ja liikennöinti kanavareitillä alkoi vuonna 1993. Kapeenkosken kanava yhdistää Kuhnamojärven ja Vatianjärven.

Maisemakuva

Maisema-alueen keskiössä on luode-kaakko-suuntainen Vatianjärvi, joka on osa Keiteleen ja Päijänteen yhdistävää kapeaa vesireittiä. Järven länsi-

puolella on Vatian tilan viljelysaukea. Itäpuolella on rantapeltojen lisäksi Kapeenharjun sotatien miljöö sekä Vatian vanha kylä viljelysaukeineen. Maisema on hyvin omaleimaista: harjumetsän rajassa kulkeva kapea hiekkainen tie ja pienet punaiset mökit tiheästi sen varressa. Rannan peltoaukeilta avautuu avoimia näkymiä järven puolelta toiselle. Maasto viettää molemmin puolin loivasti rantoja kohden. Vesiltä tarkasteltuna järven eri puolet hahmottaa kokonaisuudeksi. Vatianjärvi on ollut asutuksen yhdistävä tekijä. Vatian kylän pellot ovat tasaiset harjun liepeen hiesumaahan raivatut. Tilat sijaitsevat moreenikumpareilla. Maa-ainesten

otto on muuttanut harjun muotoa merkittävästi. Suurimmat hiekkakuopat ovat harjun eteläpäässä, pienempiä on siellä täällä koko harjun matkalla. Varsinkin Vatian kartanon puolelta katsottaessa kuopat näkyvät arpena kaukomaisemassa. Sotatien merkitys maisemakuvassa on vähäisempi. Kapeenharjun harjumännikkö ja avoimet rantapelot ovat maisemakuvan kannalta merkittävimmät tekijät. Kapeenkoski ja Kapeenkosken sulku muodostavat oman maisemallisen kokonaisuutensa.

Arviointi

Vatia on maisemakuvultaan ja kulttuurihistorialtaan omaleimainen maisema-alue. Rantapelot, kosket, harju, monimuotoinen rakennettu ympäristö ja luonto muodostavat kokonaisuuden, joka edustaa vesireitin ympärille syntynyttä keskisuomalaista maisemaa.

Luhanka

REKOLA

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Rekola, maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Pinta-ala: 284 ha

Luonnonpiirteet

Rekolankylä sijaitsee Päijänteen itärannalla. Alueella on myös pieni Riijärvi. Rekolankylä on maastonmuodoiltaan voimakkaasti kumpuileva. Kylää kehystävät jylhät kallioiset mäet. Lännessä kylä rajautuu Päijänteen Vanhanselkään. Kylätie kulkee kylän läpi aina Riiniemen kärkeen asti. Asutus on muodostunut yksittäisistä tiloista, jotka ovat sijoittuneet keskeisille mäkipaikoille kylätien varteen. Riijärvi on pieni lampi, joka jää maastonpaineeseen Riivuoren, Kettuvuoren, Kinhonganmäen ja Mäenvuoren väliin. Jyrkät mäenrinteet ovat sekametsän peitossa.

Kulttuuripiirteet

Rekola on jyrkkien kalliomäkien ympäröimä pieni laaksokylä. Siellä on vain muutama talo, jotka ovat näköetäisyydellä toisistaan. Ydinalue on edelleen säännöllisesti asuttua ja viljeltyä.

Tarinoiden mukaan Luhangan ensimmäisenä asuinpaikkana pidetään Moiskalaa. Vanhimmat kylät olisivat olleet Luhanka ja Rekola. Vanhimmat talot, jotka on mainittu vuoden 1539 maakirjassa, ovat Rekola, Ryttylä, Salmela, Sipilä ja Tommola. 1840-luvun pitäjänkartassa Rekolankylän alueella on torppia ja taloja. Rekola, kylän ensimmäinen

(c) MML, Esri Finland

talo on nykyisellä paikallaan, toinen talo on Hietalan peltojen ja Hietalankallion välissä. Torpat sijaitsevat Riihiniemen kohdalla ja toinen Rauhanlahden rannassa. 1960-luvun peruskartan verrattuna alueen asutuksessa ei ole tapahtunut suuria muutoksia 1900-luvun loppupuolella. Osa tiloista on siirtynyt kesäasutukseen ja Päijänteen rannalle on tullut kesämökkejä. Tilojen pihapiireissä on tapahtunut suurimmat muutokset, kun piharakennusten määrä on vähentynyt.

Peltoala on pysynyt melko samana, jopa hieman kasvanut 1900-luvun aikana. Rekolan kylän läpi kulkee yksi päätie, jonka varteen kylä peltoineen on keskittynyt. Rakennukset ovat tien varressa tai pellon ja metsän rajassa. Vuoden 1991 kartassa on uudet pikkutiet Sikojärvelle ja Rekolankylästä pohjoiseen.

Maisemakuva

Pellot metsäsaarekkeineen noudattavat maaston jyrkkiä muotoja. Alueelle luonteenomaiset näkymät tilalta tilalle ovat säilyneet, samoin kuin Juurikkaniemen puoliavoin rantaniitty vaihtelevine näkymineen. Ydinalue (Rekola-Ala-Riihijärvi) on edelleen maatalouskäytössä. Maisema-alueen laidalla Riiniemessä rantapellot on jo poistettu viljelyksestä. Juurikkaniemen rantaniityt ovat aktiivisessa laidunkäytössä. Alue edustaa hyvin edustaa hyvin Päijänteen vuorimaat ja lahdemat -maisematyyppiä. Alue on edelleen elämyksellinen ja yllättävän hyvin säilynyt.

Arviointi

Rekola on jylhien kallioisten mäkien kehystämä pieni laaksokylä Päijänteen Vanhanselän kainalossa. Kylän muutamat talot sijaitsevat keskeisillä mäkipaikoilla. Kylätie kulkee laakson pohjassa sen polveilevia muotoja seuraillen. Alue on edustava kokonaisuus Päijänteen alueen kumpuilevaa maaseutumaisemaa.

Luhanka

TAMMIJÄRVI

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Tammijärvi, maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Pinta-ala: 1 178 ha

Luonnonpiirteet

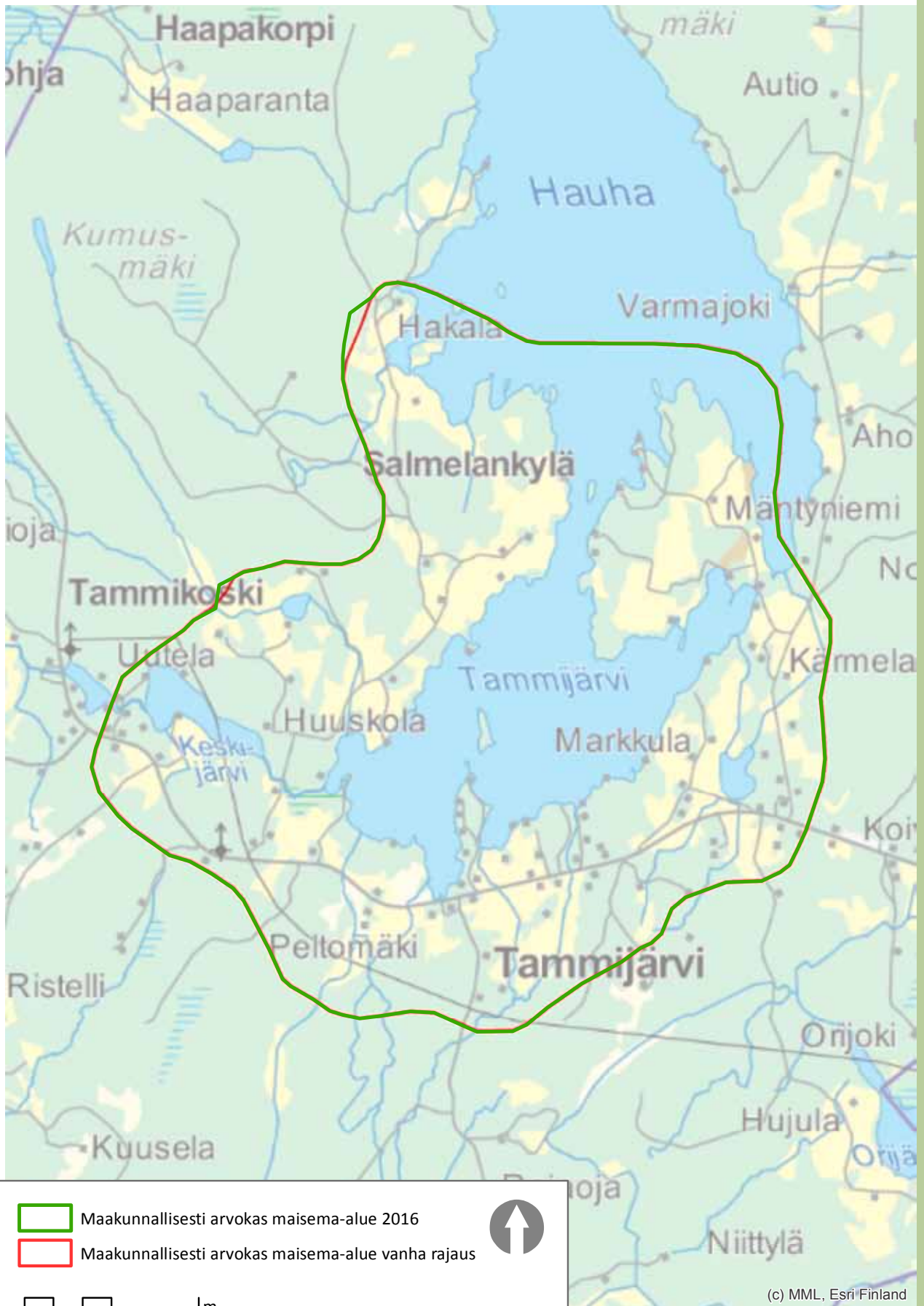
Tammijärven taajama on muodostunut Tammijärven eteläpuolelle ja sitä halkoo Joutsa-Korpilahti-maantie. Maasto on tasaista ja avointa, pääpaino on maanviljelyksessä. Mäkipaikoilla ja harjanteilla kasvillisuus on karumpaa mänty- tai kuusivaltaista kangasmetsän kasvillisuutta. Maastonpiirteissä on havaittavissa selvä lounais-koillinen -suuntautuneisuus. Viljelykset kiertävät rantoja ja asutus on sijoittunut viljelysten lomaan mäkipaikoille. Maantien varressa, Tammijärven pohjukassa on varsinainen kyläkeskusta.

Kulttuuripiirteet

Alueen kulttuurihistoria ulottuu pitkälle. Kivikautiset muinaisjäännöslöydöt kertovat alueella liikutun jo varhain. Luhanka on maakunnallisesti vanhaa Itä-Hämettä ja keski-ajalla se kuului Sääksmäen ja Hattulan erämaihin.

Tammijärvestä muodostui kyläkeskus, jossa on vielä nähtävissä 1940–1950-luvulla rakennettujen liikerakennusten muodostama ydin, joskin entisten liikekiinteistöjen käyttötarkoitus on viime vuosikymmenten aikana muuttunut liikekäytös-

tä asuinkäyttöön. Maantien varrella sijaitsee Mäentalon tilakeskus, Mäentalon palkollisten mäkitupalaisalue Peltola sekä Tammisuoja-niminen seurojentalo. Peltolan 16 rakennuksen ryhmä on saanut alkunsa 1700-luvulla. Tammijärven kylän Mäentalon länsipuolella olevalle mäenharjanteelle rakennetut hirsituvat pienine talousrakennuksineen olivat Mäentalon mäkitupalaisten ja muonamiesten rakentamia ja asuttamia. Alkuperäisillä paikoillaan sijaitsevat mäkituvat ja niihin liittyvät ulkorakennukset on kunnostettu ja mäkitupalaisten elämää esittelevä museo avattiin 1962. Tammijärven nuorisoseuratalo, Tammisuoja, rakennettiin 1924 ja sitä laajennettiin 1930-luvulla. Nuorisoseuran lisäksi käyttäjinä olivat maamiesseura ja suojeluskunta. Tammijärven pohjukan asutus on valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY) ja kuvastaa keskisuomalaista maanviljelysperinnettä ja agraariyhteisön sosiaalista rakennetta.

Rakennuskanta Tammijärvellä koostuu useista erikokoisista ja -ikäisistä alueen historialle merkittävistä tilakokonaisuuksista, koulun vieressä olevasta rivitaloalueesta sekä eri-ikäisistä liikerakennuksista, jotka reunustavat tiiviinä rykelminä tai yksittäisinä tietä. Uutta ja vanhaa liikekeskustaa leimaa sotien jälkeinen rakentaminen, vanha liikekeskusta koostuu 1940–1950-luvun rakennuksista ja uusi keskusta 1960–1980-lukujen rakennuksista, jotka sijoittuvat valtavyhlänä toimivan Tammijärventien varrelle.

Suurin osa pelloista on viljelyssä, rakennuksia ja pelloja on myös kunnostettu Ruohtulassa ja Mäntyniemessä. Metsähaat ovat edelleen laidunkäytössä. Mäentalon monipuolinen hakamaa ja Peltolan mäkitupalaismuseon niitty ovat valtakunnallisesti arvokas perinnemaisemakohde. Salmelankylän puolella on viime vuosina kunnostettu ja otettu uudelleen käyttöön vanhoja metsälaidunalueita. Vanhat hämäläistyyliset päärakennukset ja pihaipiirit ovat hoidettuja. Kyläkeskus on elävä, peruspalvelut ovat saatavilla.

Maisemakuva

Maisema-alueella on kahdentyyppistä maisemaa, taajamamainen kyläkeskusta ja Salmelankylän ja Mäntyniemen perinteinen maaseutumaisema. Pelto-alueet ovat pääosin säilyneet avoimina. Paikoitellen tienvarret ovat pensoittuneet. Maisemallinen ydinalue on Salmelankylä, jossa järvinäkymät, metsälaitumet, rakennetut pihapiirit ja mutkitteleva tie muodostavat hienon kokonaisuuden ja ovat hyvin hoidettuja. Mäntyniemi muodostaa myös oman kokonaisuutensa. Peltojen kivikasat ovat tärkeä maisemaelementti. Maasto on melko alavaa ja viettää loivasti kohti rantoja. Lounas-koillinen suuntautuneisuus. Kylä kiertää u:n muotoista järvipohjukkaa. Viljelykset ovat rannassa, asutus viljelysten lomassa mäkipaikoilla. Kesäasutus on lisääntynyt rannoilla, mutta ei juuri muuta kylämaisemaa.

Arviointi

Tammijärven pohjukan asutus kuvastaa keskisuomalaista maanviljelysperinnettä ja agraariyhteisön sosiaalista rakennetta. Maisema-alueella yhdistyvät vesistöön nojaavat viljelysalueet ja taajamamaisempi kyläkeskusta. Harvoja Keski-Suomen maakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita, joka pitää sisällään RKY 2009 -alueen.

Multia

KOPOLANKYLÄ

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Kopolankylä, maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Pinta-ala: 101 ha

Luonnonpiirteet

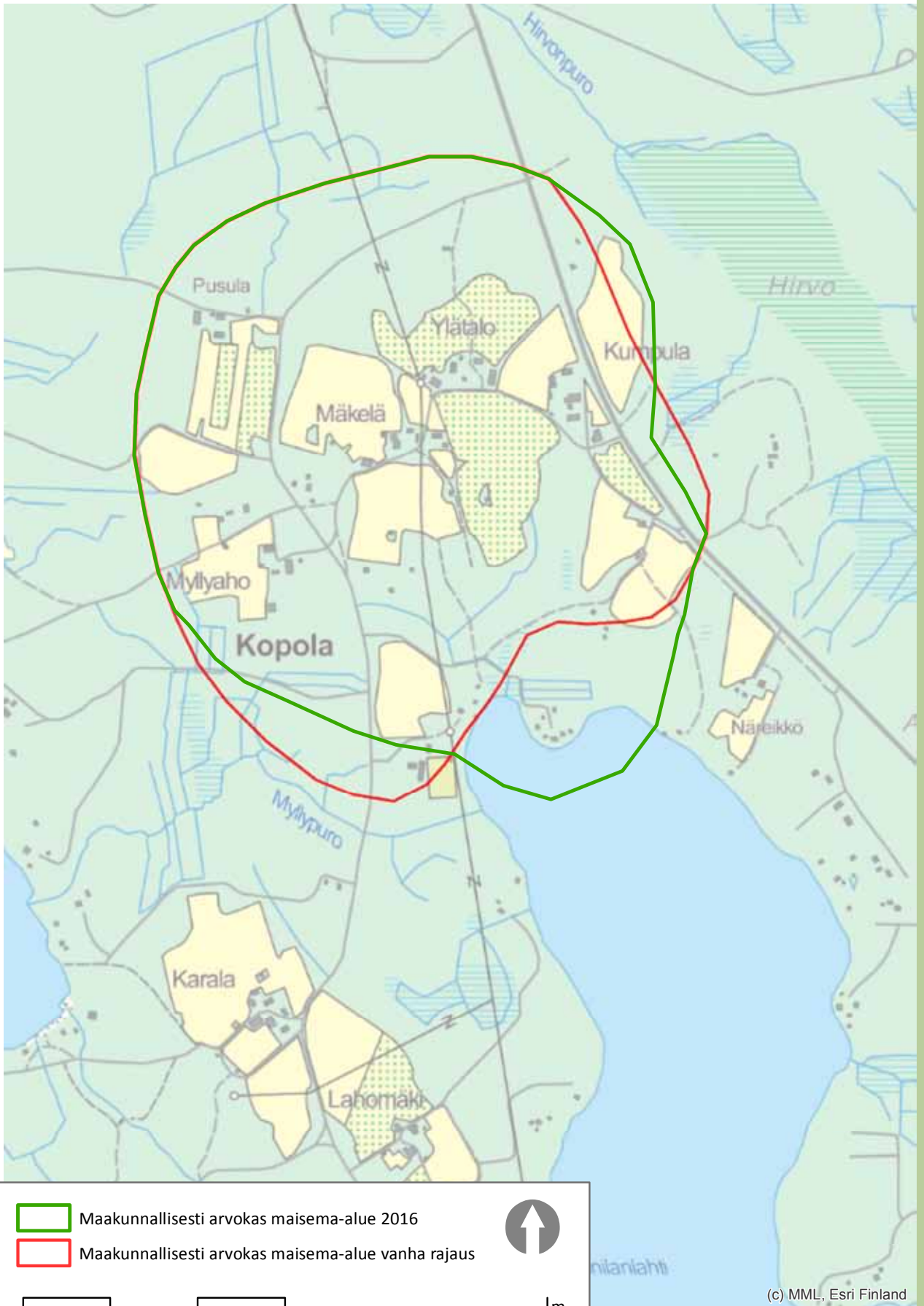
Kopolankylä sijaitsee Termitty-järven kupeessa, lähes 200m meren pinnan yläpuolelle kohoavalla mäellä. Länsipuolella on Multian laajin järvi, Sinervä. Kopolanmäki on vedenkoskematonta ylänköä, joka on maaperältään hiesuvaltaista. Kylän pelloista on valtaosa tänä päivänä marjanviljelyssä (herukka). Pienilmasto on edullinen.

Kulttuuripiirteet

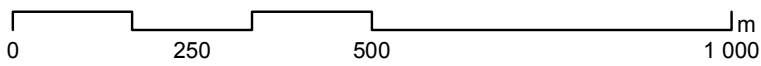
Kyseessä on vanha asutusmäki. Talot on rakennettu korkean mäen päälle tiiviisti, viljelykset sijaitsevat järveen laskevilla rinteillä. Kylän talot ovat vanhoja maalaistaloja, jonkin verran löytyy myös uudempaa rakentamista. Osa rakennuksista on säilynyt 1800-luvun alkupuolelta. Kylän vanhimmat talot ovat mäen korkeimmilla kohdilla ja nuoremmat pienviljelystilat alempana läntisellä rinteellä.

- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue 2016
- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue vanha rajaus

(c) MML, Esri Finland

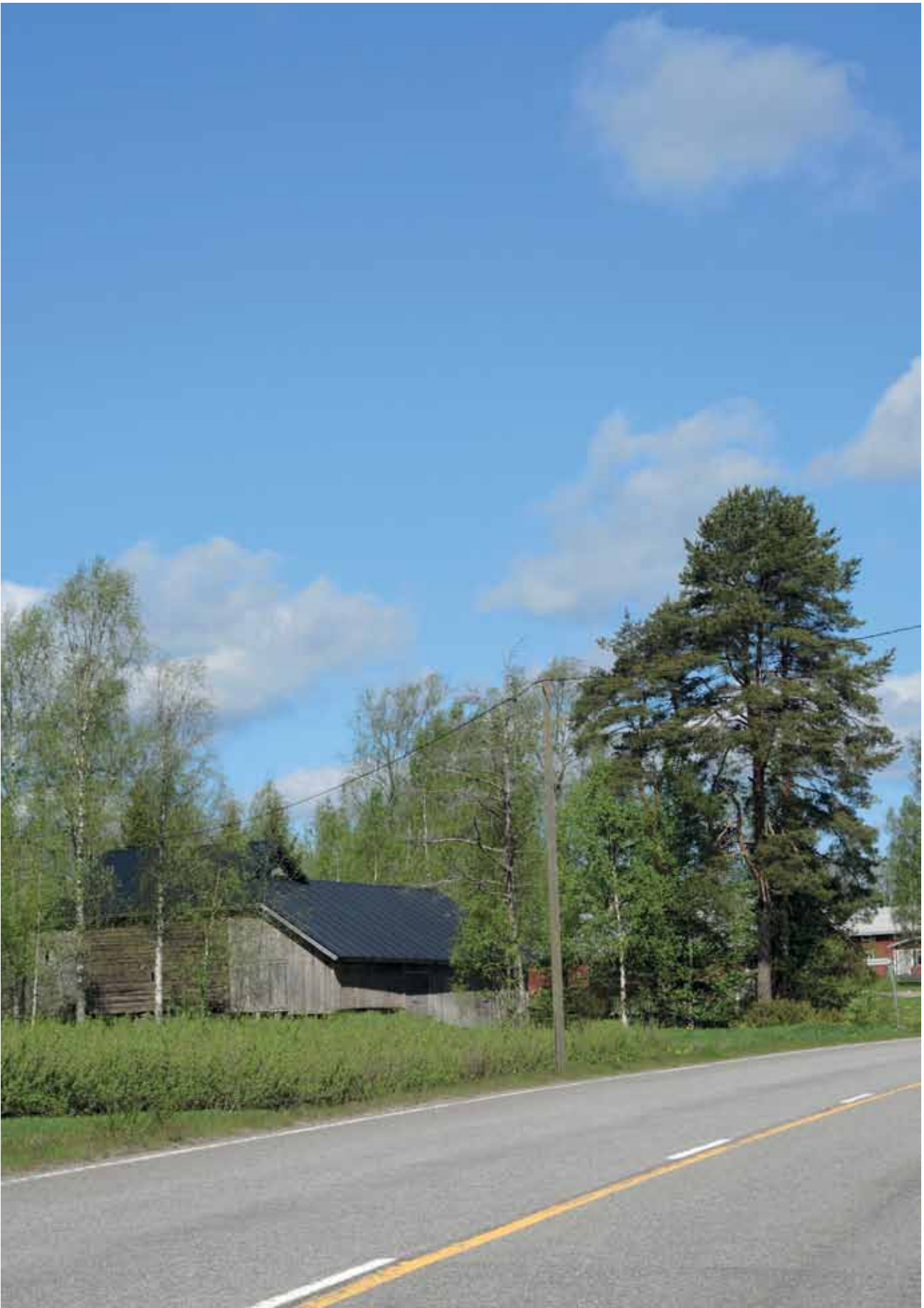
Maisemakuva

Kopolankylän ydin on kolmen maatilakokonaisuuden muodostama mäkikylä. Tämä pieni kylä on tiivis ja sieltä avautuvat hienot näkymät. Kylä sijaitsee aivan valtatie nro 18 varrella ja pelloille leimaa antavat herukkaviljelmät. Pihapiirien sivuitse mutkitteleva kylätie kulkee vanhaa linjaa ja sen varrelta avautuu pitkät näkymät. Alapuolella olevan Termitty-järven ja peltoaukeiden välinen ranta on metsää, joten järvinäkymä avautuu vasta kauemmaksi maisemassa., rantaa ei näy. Kylän maisemakuvassa ei ole tapahtunut isoja muutoksia edelliseen inventointiin nähden.

Arviointi

Kopolankylä edustaa Multialle tyypillistä mäkiasutusta. Vanhan asutuksen leima näkyy viljeltyinä mäenlaki- ja rinnepeltoina ja osin säilyneenä talonpoikaisena rakennuskulttuurina. Maisemallisesti eheänä säilynyt pieni mäkikylämiljö, joka edustaa vedenkoskemattoman metsäylängön maisematyyppiä.

Multia

TARHAPÄÄ

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Tarhapää, maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Pinta-ala: 378 ha

Luonnonpiirteet

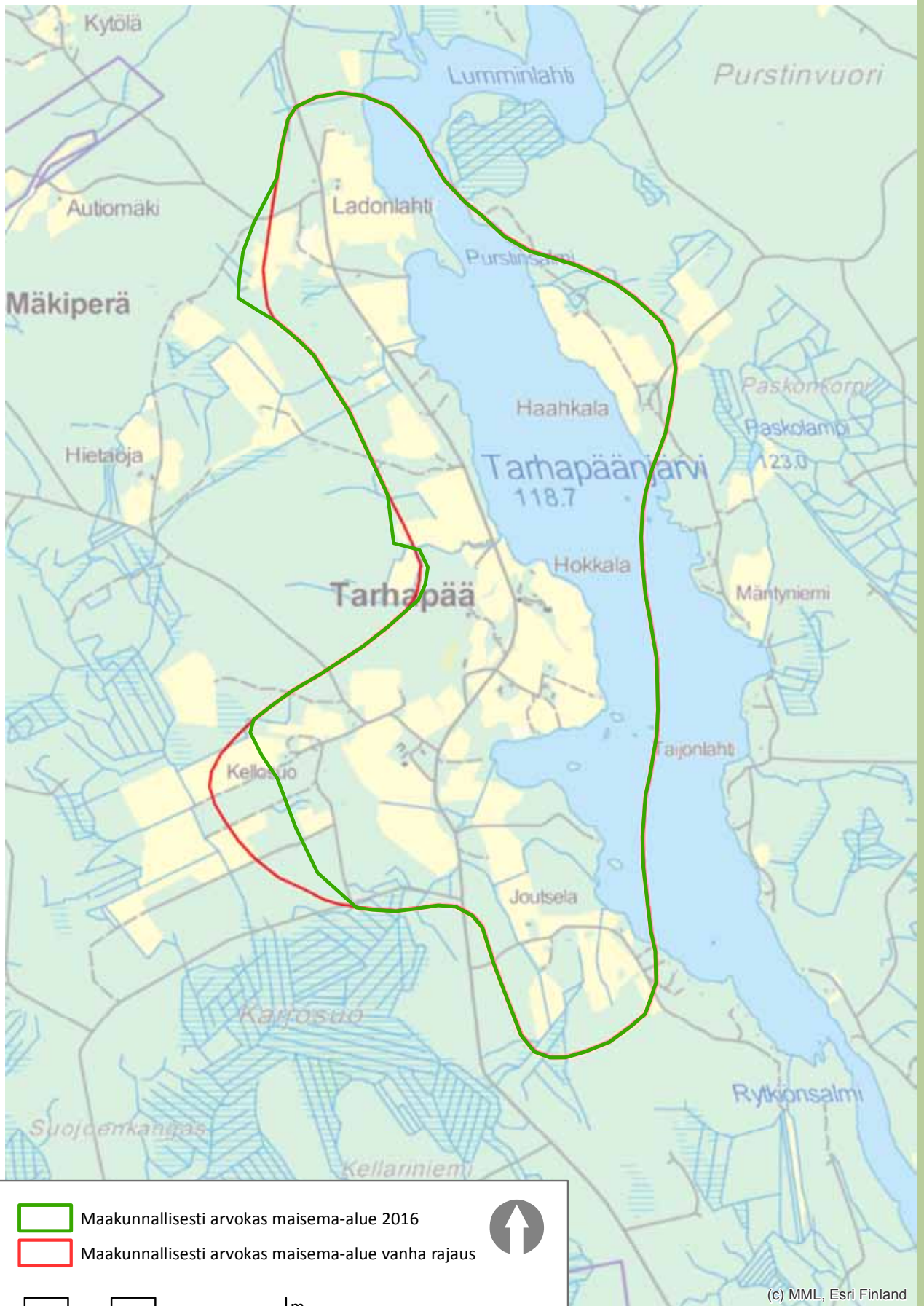
Tarhapään kylä sijoittuu luode-kaakosuunnassa pitkänomaisen Tarhapäänjärven rannoille. Asutus ja pellot sijaitsevat lähinnä järven länsirannalla, jota seurailee myös Keuruulta Soutujärvelle vievä tie. Tienvarsilla on lepikoita ja taustametsät ovat kuusivaltaisia havumetsiä. Tarhapään länsi- ja itäpuoli ovat tyypillistä Multian mäkistä ja soista harvaanasuttua ylänkömaata. Huomattavia mäkiä ovat Purstinvuori järven itäpuolella ja Karjovuori Tarhapään ydinkylän eteläpuolella. Karjovuorella on myös yksi Multian arvokkaimmista luontokohteista, luonnotilainen vanhan metsän alue. Kylän kohdalla peltomaa viettää loivasti Tar-

hapäänjärven rantoja kohti. Tarhapään alue kuuluu Keuruun reitin Mäntänkosken yläpuoliseen alueeseen, Keurusselkään. Tarhapäänjärveä voidaan pitää sekä kasvustollisesti että vesilinnuston kannalta huomattavana alueena. Maisema-alueella sijaitsee yksi valtakunnallisesti arvokkaaksi arvoitettu perinnebiotooppi.

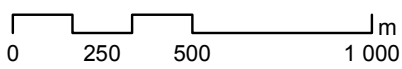
Kulttuuripiirteet

Historiallisesti Tarhapää on yksi Multian merkittävimmistä kyläkokonaisuuksista. Tämä näkyy edelleen kyläkuvassa, vaikka se on muuttunut yleisen kehityksen myötä. Vuodelta 1522 on ensimmäinen merkintä, että Tarhapääjärven rannalle on tul-

- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue 2016
- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue vanha rajaus

(c) MML, Esri Finland

lut pysyvää asutusta. Siitä lähtien kylä on rakentunut järveen viettävien peltojen tuntumaan. Vanhat, vaurasmuotoiset tilat ovat ryhmittyneet maantien varteen (Harjula, Heikkilä, Seppälä ja Hokkanen) ja Tarhapäänjärven rantaan. Melkein poikkeuksetta tiloilla on uusi, 1970–1980-luvuilla rakennettu matalamallinen punatiilinen päärakennus. Vanhoja rakennuksia on säilynyt, vaikka tuntumaan on rakennettu uusia taloja. Etenkin kylän pohjoisosaan ja alueen yläpuolella sijaitsevalle Soutujoelle on sijoittunut siirtokarjalaisten asutusta. Useilla tiloilla on edelleen karjaa ja rantapellot ovat vielä osin laidunnettuja. Suurin osa peltoalueesta on vielä viljelyssä ja karjaakin näkee laitumella. Silti karjanpito on selvästi vähentynyt ja osa pelloista on rapistumassa. Uudisrakentamista on tullut enimmäkseen vanhojen tilakeskustan tuntumaan tai vanhoihin pihapiireihin.

Maisemakuva

Tarhapään kylä on Multian oloissa harvinaisen laaja peltokylämiljö, jossa on perinteistä, vanhaa asutusta. Vauraiden talonpoikastilojen tilakeskuksissa on rakennuskannan uusiutumisesta huolimatta säilynyt perinteistä ilmettä. Tarhapäässä on edelleen aktiivista kasvinviljelyä ja karjataloutta. Kyläalueen pellot on suurelta osin laidunnettu, ja siitä

avautuu kauniita näkymiä vesille Tarhapääjärvelle. Maisemalle on tyypillistä kuusimetsien, lehtimetsäreunojen, peltojen ja laidunten vuorottelu sekä vaihtelevat vesistönäkymät. Pihapiireissä on vanhaa ja uutta rakennuskantaa kauniin puuston suojissa. Uusi rakentaminen yleensä nivoutuu vanhaan suhteellisen hyvin. Tyyliltään uudisrakentaminen ei ole kovin perinteistä (esim. matalat punatiilirakennukset), mutta väritys ja rakennusten sijoittelu pihapiireissä liittävät uuden ja vanhan yhteen. Osa pellonreunoista on puskittuneen oloisia ja siellä täällä maisemassa on hieman hoitamaton leima. Reunavyöhykkeet ja rajaavat metsät ovat ehjiä. Karjaa on vielä parilla tilalla, mutta karjanpito on selvästi vähentynyt ja suuri osa rantapelloista ei enää ole laitumina. Tarhapää sijoitsee Suomenselän vedenjakajaseudulla, joka on Järvi-Suomen ja Pohjanmaan välistä vaihettumisvyöhykettä. Asutus on harvaa ja usein sijoittunut mäkien lakialueille tai suoviljelysten ja vesien liepeille.

Arviointi

Peltokylämiljö, joka edustaa perinteistä maankäyttöä ja asutuksen sijoittumista. Tarhapään maisema-alue edustaa Suomenselän viljelymaat -maisematyyppiä.

Muurame

SAARENKYLÄ

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Saarenkylä, maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Pinta-ala: 332 ha

Luonnonpiirteet

Saarenkylän maisema-alue on Päijänteen vesistön ympäröimä, Lehtiselkä rajaa aluetta idässä, Kivijärvi lounaassa. Saaren ja mantereen välissä on kaivettu kanava. Taajaman ja Saarenkylän väliin jää puolisen kilometriä leveä Saarenlahti. Saarenkylä on pohjois-eteläsuuntainen niemi, joka on tyvestään kapealla salmella ja kaivetulla kanavalla irti mantereesta. Alue on topografialtaan kumpuilevaa. Välitön rantavyöhyke sekä Kivijärven että kanavan osalta on melko tasaista. Riihivuori kaakossa rajauksen ulkopuolella muodostaa voimakkaan taustan avoimille viljelyksille. Länsi- ja luoteisosan rannat ovat puuttomat ja pellot ulottuvat vesiraja-

aan. Alueen eteläosassa kohoaa metsäinen Hongiston mäki. Rannoilla on lehtipuuvyöhykkeitä, metsä on muuten pääosin mänty-kuusivaltaista kangasmetsää.

Kulttuuripiirteet

Saarenkylä on Muuramen vanhimpia asuinpaikkoja. Se oli keskiajalla Pälkäneen ja Jämsän eräaluetta. 1500-luvun puolella välissä asutetun Saarenkylän kylätontti on sijainnut nykyisen Kulmalan talon kohdalla, sekä sen ja nykyisen tien välillä olevalla rinteellä ja harjanteella.

Saaren vanhimmat talot ovat Lulli ja Hakala. Lullin

- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue 2016
- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue vanha rajaus

0 250 500 1000 m

(c) MML, Esri Finland

tila on ollut asutettuna jo ainakin vuonna 1539. Lullin tilan rakennukset muodostavat neliömäisen pihan, jonka pihapiirissä ovat 1860–1870 –luvuilla rakennettu päärakennus, vuonna 1914 valmistunut lohkokivinavetta, 1900-luvun alun kaksikerroksinen ja avosolainen aitta- ja vajarakennus ja myös 1970-luvulla rakennettu tiilinen omakotitalo. Rannassa on vanha hirsisauna.

Isojako saarella aloitettiin vuonna 1779. Koko niemi oli 1800-luvulla peltona tai niittynä. Muut tilat paitasi Halkola näkyvät nykyisillä paikoillaan jo 1800-luvun pitäjänkartassa. Kylätie mutkittelee viljelysten välissä ja päättyy Halkolanniemeen. 1930-luvulla rakennettiin ensimmäiset kesähuvilat.

Kylän maisema on viljeltyä ja hyvin hoidettua. Saaresta on raivattu kaikki suotuisimmat paikat pelloiksi. Talot ovat sijoittuneet perinteisen, sorapintaisen kylätien varteen sen molemmille puolin. Pienasumuksia on säilynyt useampia ja monet näistä ovat nykyisin kesäasuntoina. Lehtisselän puolella on uudempia kesämökkejä. Hakolan ja Halkolan tiloilla on karjaa. Uusia rakennuksia on siellä täällä metsän rajassa, tiiviimmin Niemelä-Nokkala -väliellä. Kivijärven rantaan on kaavoitettu lomakyläalue. Kylällä ei ole palveluita, mutta Muuramen keskustan palvelut ovat lähellä.

Niemelän pihapiiri edustaa hyvin säilynyttä 1800-luvun lopun tilaa, jonka päärakennuksessa ja aitassa on pohjalaisia vaikutteita. Niemelässä on komea kaksikerroksinen ja pohjalaistyyppinen päärakennus. Se on rakennettu mahdollisesti 1880-luvulla.

Niemelän kanava ruopattiin vuonna 1992 yhdistämään Kivijärven ja Saarenlahden.

Maisemakuva

Saarenkylä on pohjois-eteläsuuntainen niemi, joka on tyvestään kapealla salmella ja kaivetulla kanavalla irti mantereesta. Mantereella sijaitsevat Muuramen keskusta ja sen ympärille levittäytynyt taajama. Riihivuori laskettelurinteineen hallitsee kaukomaisemaa ja muodostaa voimakkaan kontrastin Saarenkylän tasaisena kaarteleville pelloille ja viljelymaisemalle. Hakolan ja Lullin vanhat tilat hallitsevat maisemaa. Vesistönäkyviä aukeaa erityisesti saaren länsi- ja luoteisosassa, muuten rannat ovat puustoiset. Vanhat rakennukset ovat hoidettuja ja tilojen lisärakennukset istuvat hyvin vanhaan. Riihivuori on tärkeä elementti kaukomaisemassa. Yleisilmeeltään alue on kuitenkin hoidettu ja vaalittu. Alueen perinteinen ilme on säilynyt hyvin. Uudisrakentamista on vain vähän ja se on sijoittunut alueen eteläosaan.

Alue on hieno kerroksellinen ja elävä maisemakokonaisuus, jossa uusi on lomittunut hyvin vanhan kanssa. Pitkä viljelyhistoria näkyy maisemassa ja jatkuu edelleen. Puskittumista ei juuri ole pelloilla eikä tienvarsilla.

Arviointi

Saarenkylän avoimet peltoaukeat, viljelysten keskellä olevat vanhat tilat ja kylätien muodostavat maisemallisesti yhtenäisen ja hyvin säilyneen kokonaisuuden. Saarenkylä on Päijänteen vuorimaat ja lahdelmat -maisematyyppin edustaja.

Petäjävesi

PETÄJÄVEDEN VANHAN KIRKON KULTTUURIMAISEMA

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:-

Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Pinta-ala: 263 ha

Luonnonpiirteet

Alueen maisemarakenne koostuu kapeiden salmien ja lahtien sekä harju- tai kallioniemien muodostamasta pohjois-eteläsuuntaisesta mosaiikista. Maasto on pienipiirteisen kumpuilevaa. Maisema-alueen kohdalla Jämsänvesi vaihettuu Petäjävedeksi. Alueen länsipuolella on Kirrinjärvi. Itäpuolen raja kulkee Kelvejärnessä. Petäjävetenä tunnettu vesialue on rikkonainen järvi, joka koostuu useasta eri altaasta, joista Jämsänvesi on isoin. Solikko-saaren luonnonsuojelualueellakasvaa maisemallisesti arvokas männikkö.

Kulttuuripiirteet

Petäjävesi kuului keskiajan lopulla hämäläisten eränkäyntialueisiin. Alueella sijaitsi 1400–1500-luvuilla mm. pälkäneläisten, saarioislaisten ja jämsäläisten eräsijat. Ensimmäiset asukkaat tulivat Hämeestä nykyisten Hauhon ja Lammin kuntien seuduilta 1400-luvun lopulla. Savolaisen asutuksen laajeneminen idästä 1550–1560 luvuilla lisäsi talojen määrää 1600-luvun vaihteessa. Petäjäveden kylän ensimmäisiä taloja olivat mm. vuonna 1611 perustetut Kirrin ja Puttolan talot. Vuonna 1747 lohkottiin Puttolan tilasta Sikalan ja vuonna 1751 Lemetilän tilat.

Jämsän emäseurakuntaan kuuluneet Kuivasmäen, eli nykyisen Petäjaveden, talonpojat rakensivat vuonna 1720-luvulla vaatimattoman saarna-huoneen. Kirkkotupa osoittautui pian ahtaaksi ja se huomattiin myös kehnosti rakennetuksi. Nykyisin Petäjaveden vanhana kirkkona tunnettu kirkkorakennus rakennettiin edeltäjänsä paikalle 1763–1764 Laukaassa pitäjänpuuseppänä toimineen rakennusmestari Jaakko Klemetinpoika Leppäsen johdolla. Kellotapulin rakentamisesta vastasi 1820-luvun alussa Erkki Jaakonpoika Leppänen (1776–1856). Samalla kirkon itäpäähän tehtiin uusi sakaristo ja kirkon ikkunat suurennettiin. Vanha kirkko jäi autioksi Kirkkosalmen vastarannalle 1879 rakennetun uuden kirkon valmistumisen jälkeen. Kirkkoa korjattiin ensimmäisen kerran seurakunnan 200-vuotisjuhliin 1928. Sen määrätietoinen hoito ja korjaaminen rakennusmuistomerkkinä alkoi 1950-luvun lopulla.

Vanhan kirkon hautausmaahan on haudattu vuosien 1729–2009 välisenä aikana kuolleitten luetteloiden mukaan noin 9400 vainajaa. Alueen pienuudesta johtuen hautapaikat on käytetty useampaan kertaan. Hautausmaan käyttö väheni 1930-luvulla, kun nykyinen Olkkolan hautausmaa perustettiin Vanhasta kirkosta noin kilometri pohjoiseen. Hautausmaalla haudataan edelleen sukuhautoihin.

Petäjaveden vanha kirkko on pohjoismaisen puurakentamistaidon ja -perinteen korkeatasoinen ja hyvin säilynyt esimerkki. Kirkossa yhdistyvät ainutlaatuisella tavalla kansanomaisen puurakennustaito ja hirsisalvostekniikka sekä yleiseurooppalaiset kirkkoarkkitehtuurin tyylipiirteet. Petäjaveden vanha kirkko on Unescon maailmanperintökohde vuodesta 1994 ja tunnettu matkailunähtävyys. Kirkon lähipiirissä on myös matkailutiloja. Maisemalliset puitteet kirkolle luo Jämsänveden Kirkkolahti, jonka äärelle on sijoittunut myös seurakunnan uusi kirkko.

Maisema-alueen pohjoisosan rautatiesilta sijoitettiin nykyiselle paikalleen ja rakennettiin tähän muotoon 1920-luvun rataoikaisun yhteydessä. Aluksi rautatien yli tehtiin puinen kävelysilta, toinen kaariaukko on puhkaistu vasta myöhemmin kevyenliikenteen turvallista kulkua varten.

Alueen perinnemaisemiin kuuluvat Petäjaveden vanhan kirkon niityt. Niitä on laidunnettu vuodesta 2013 alkaen lamppailla. Vanhaa kirkkoa ympäröivät niittyalueet ovat tuoretta, osin suurruohoista niittyä, jonka maisemallinen ja kulttuurihistoriallinen arvo on merkittävä. Ennen niittyjen ottamista uudelleen laidunnukseen niitä on pidetty maisemakuvan säilyttämiseksi avoimina. Seurakunta on niittänyt ne kerran vuodessa loppukesällä, mutta niitosta ei ole korjattu. Myös Lemetilän laidunniitty on perinnemaisemaa.

Maisemakuva

Petäjaveden kirkot, maamme merkittävimpiin puukirkkoihin kuuluva vanha kirkko ja Kirkkolahden pohjoisrannalla sijaitseva uusi kirkko, muodostavat Jämsänveden kapeikossa kirkollisen kulttuurimaiseman. Järvimaisemaan kuuluvat Kirrinjärven ja Petäjaveden lukuisat lahdet sekä kapea Solikko-saari, jonka valtatie 23 ylittää. Vesistömaisemaa halkoo Sikalanlahden paikkeilla rautatiesilta. Vanhan kirkon länsipuolella sijaitseva Lemetilän maatilan eheä rakennusryhmä peltoineen sekä luoteispuolen sodanjälkeisen asutustoiminnan myötä syntynyt omakotialue kuuluvat vanhan kirkon lähiympäristöön. Jyväskylä-Keuruu tien varteen sijoittuu myös Kallio-Puttolan pihapiiri. Liikennejärjestelyt ovat osin turmelleet maisemakuvaa.

Arviointi

Agraarimaiseman ympäröimä vanha kirkko sekä kirkonkylän taajamassa sijaitseva uusi kirkko muodostavat vuosisataisen katkeamattoman kirkollisen jatkumon sekä asutusrakenteen kehitystä kuvastavan kokonaisuuden. Petäjäveden vanha kirkko tapuleineen ja kirkkotarhoineen on sisällytetty Unescon maailmanperintöluetteloon vuonna 1994. Kirkkolahden molemmin puolin sijaitsevat kirkot, rantojen eri aikakausilta olevat rakennukset sekä Lemetilän perinteinen miljöö karjatalouden leimaamme viljelyksineen muodostavat kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaan kokonaisuuden.

Petäjävesi

PIESALANKYLÄ

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Piesalankylä, maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Pinta-ala: 696 ha

Luonnonpiirteet

Piesalankylän maisema-aluetta ympäröivät vesistöt. Koillis- ja itäpuolella on Petäjävesi, lounaassa Suolivesi eli Piesasjärvi. Piesalanjoki yhdistää vesialueet. Joen Petäjäveden päässä on Hankakoski. Maastonmuodoiltaan Piesalankylän alue on melko tasaista tai loivasti kumpuilevaa. Kylän pellot muodostavat laajan yhtenäisen viljely- ja laidunalueen, joista aukeaa avonaiset näkymät yli kylän. Kylän pellot sijoittuvat pääasiassa tien ja järvien läheisyyteen. Peltojen osuus alueen maankäytöstä on keskisuomalaisittain korkea.

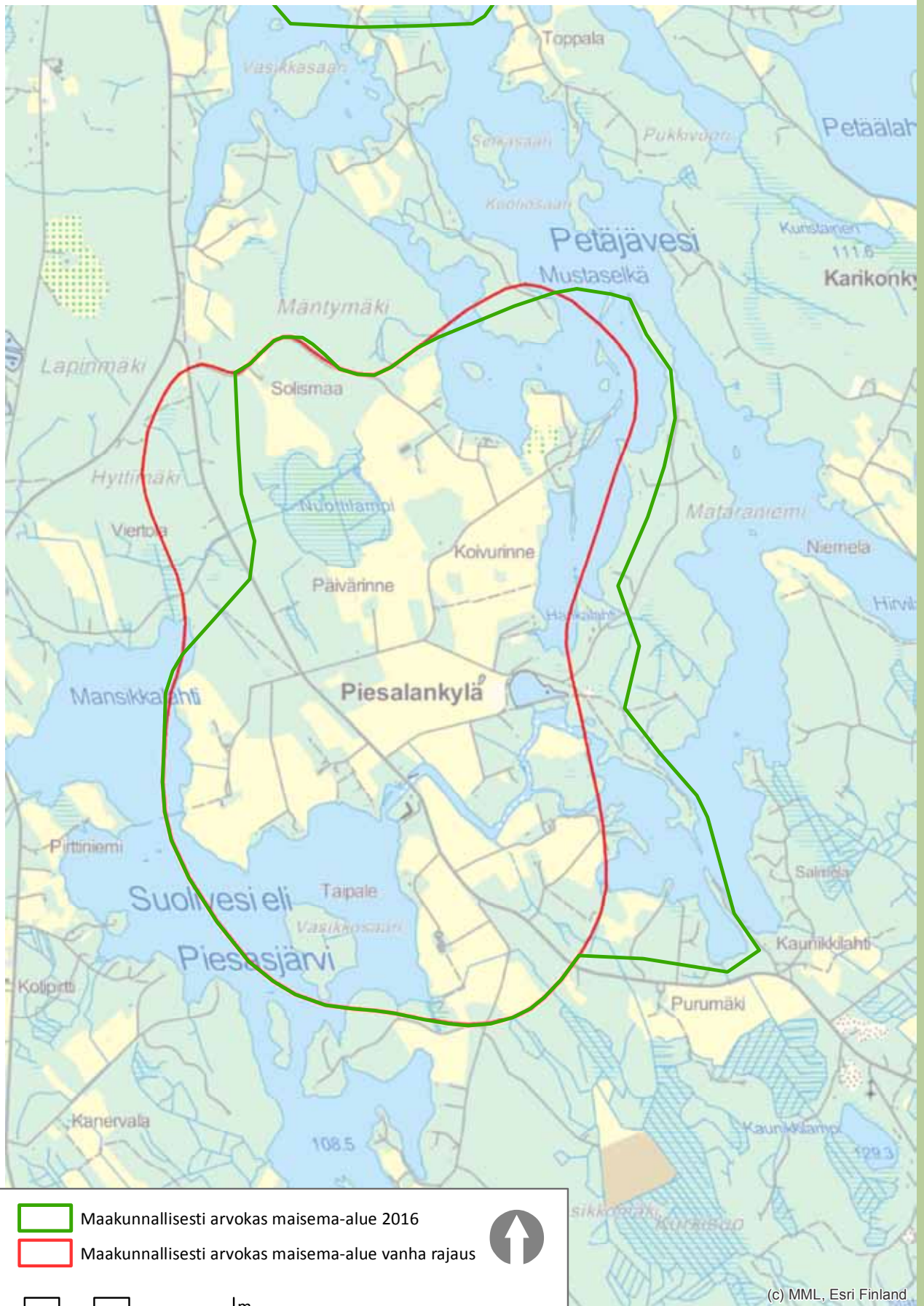
Mäntymäen eteläpuolen pienialainen Nuottilampi on ollut aikoinaan paikallisesti merkittävä linnustokohde. Järven linnustomerkitys on kuitenkin lähes menetetty järvenlaskun seurauksena. Piesalankylän peltoalueet sekä Piesasjoen suualue ovat maakunnallisesti merkittäviä lintualueita. Alueella sijaitseva lintutorni lisää linnustoon liittyvän virkistyskäytön merkitystä.

Kulttuuripiirteet

Alue on maatalousvaltaista aluetta, kulttuuripiirteet ovat rakentuneet elinkeinon harjoittamisen eli

viljelyn ja karjatalouden myötä. Piesalan talo on toinen Petäjaveden vanhoista kantatiloista. Piesalan ja Vanha-Piesalan talot edustavat kylän vanhinta, viimeistään 1500-luvulla syntynyttä asutusta. Piesalan pihapiirissä ovat pohjaltaan vinkkeli, kertaustyylinen, kookas päärakennus 1800–1900-lukujen vaihteesta, kaksikerroksinen aittarivi vuodelta 1931, eloaitta, uudempi hevostalli ja varastorakennus, riihi sekä työväen asunto. Päärakennuksen erikoisuus on sen näyttävät lasikuistit. Vanha-Piesalan tilan pihapiirissä ovat kookas, kolmiosainen päärakennus 1800-luvun lopusta, kivinavetta vuodelta 1881, riimahirrellinen pariaitta 1700-luvulta, pitkä, moniosainen aittarakennus sekä kauempana riihi, lato ja paja.

Vanha-Piesalan pelloilta on löydetty kivikautinen asuinpaikka, mikä kertoo alueen suotuisuudesta asumiseen. Piesalan tila sijaitsee maisemallisesti tärkeänä osana maantien vartta. Laajat lampaiden laiduntamat viljely- ja laidunaukeat ympäröivät tilaa. Vanha-Piesala sijaitsee niemen kärjessä omana kokonaisuutenaan. Piesala ja Vanha-Piesala edustavat 1800-luvun mahtitalonpoikaisia tiloja vanhassa asutusmaisemassa.

Piesalankylän elinkeinot painottuvat edelleen maatalouteen. Alueella on karjaa ja viljapeltoja. Taipaleen tila tarjoaa matkailupalveluita Petäjämajattimella. Rannoille, erityisesti Tervaniemen kärkeen on tullut melko tiivistä kesämökkiasutusta. Muuta uudisrakentamista ei ole.

Maisemakuva

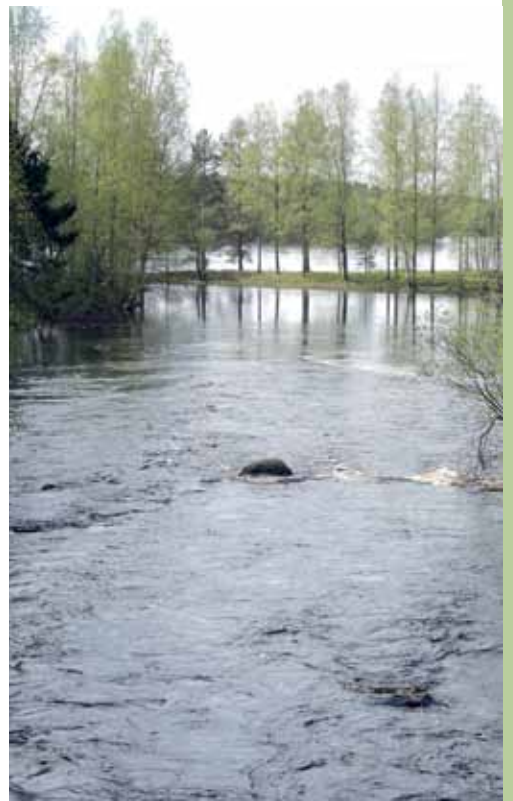
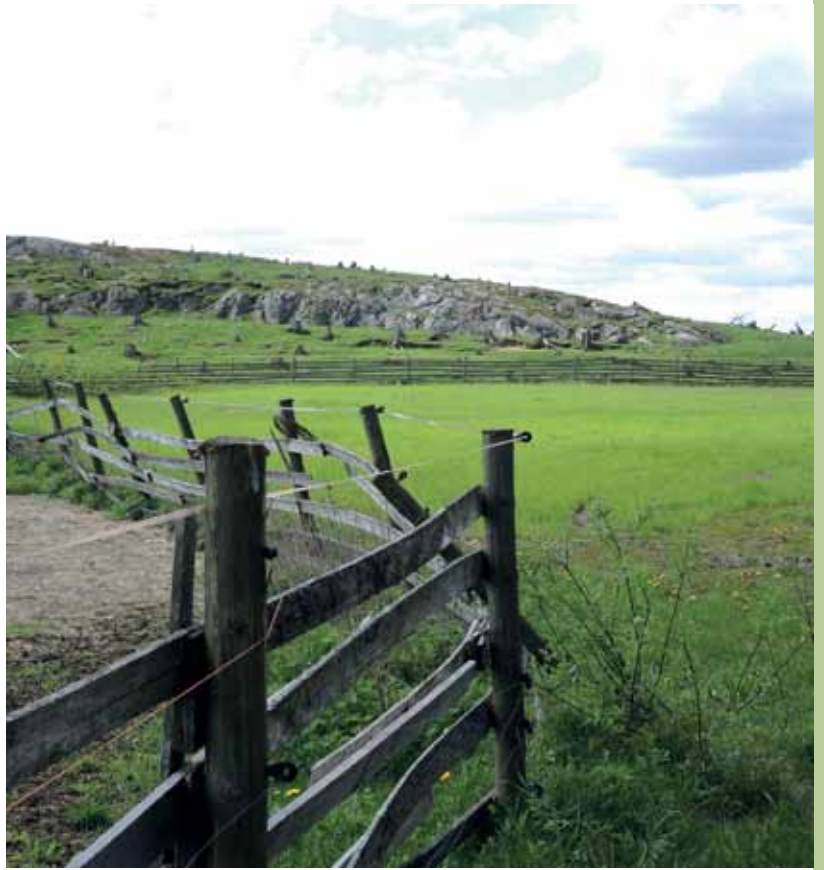
Koko peltoalue on säilynyt avoimena. Piesaloiden pihapiirit ovat säilyttäneet perinteisen muotonsa. Taipaleen tilaa taas ovat muuttaneet lomamökit ja uusi hallitseva navettarakennus. Rajaavat metsät ovat ehjiä. Piesalanjoki koskineen on tärkeä elementti maisemassa.

Muutamia uusia rakennuksia ja muutamaa hieman hoitamatonta paikkaa lukuun ottamatta alue on säilynyt melko ennallaan. Rakennuskanta on osittain hieman huonokuntoista. Toisaalta Petäjaveden keskusta on lähellä.

Luonnon monimuotoisuuskohteet ovat pienialaisia reunavyöhykkeitä ja saarekkeitä. Ne ovat vanhoja, osin vielä hoidossa olevia laidunalueita. Maisemallisesti nämä alueet ovat merkityksellisiä.

Arviointi

Piesalankylä on laajojen peltoaukeiden leimaama yhtenäinen maisema-alue, joka edustaa Jämsänjokilaakson maisematyyppin pohjoisosan maisemaa.

Saarijärvi

PAJUMÄKI

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Pajumäki, maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Pinta-ala: 139 ha

Luonnonpiirteet

Pajumäen maisema-alue sijaitsee moreenipohjaisella mäellä, jonka huuhtoutumattomilla lakialueilla sijaitsevat pellot. Kylä sijaitsee yli 200 metrin korkeudessa merenpinnasta ja sieltä avautuu laajat kaukomaисemat.

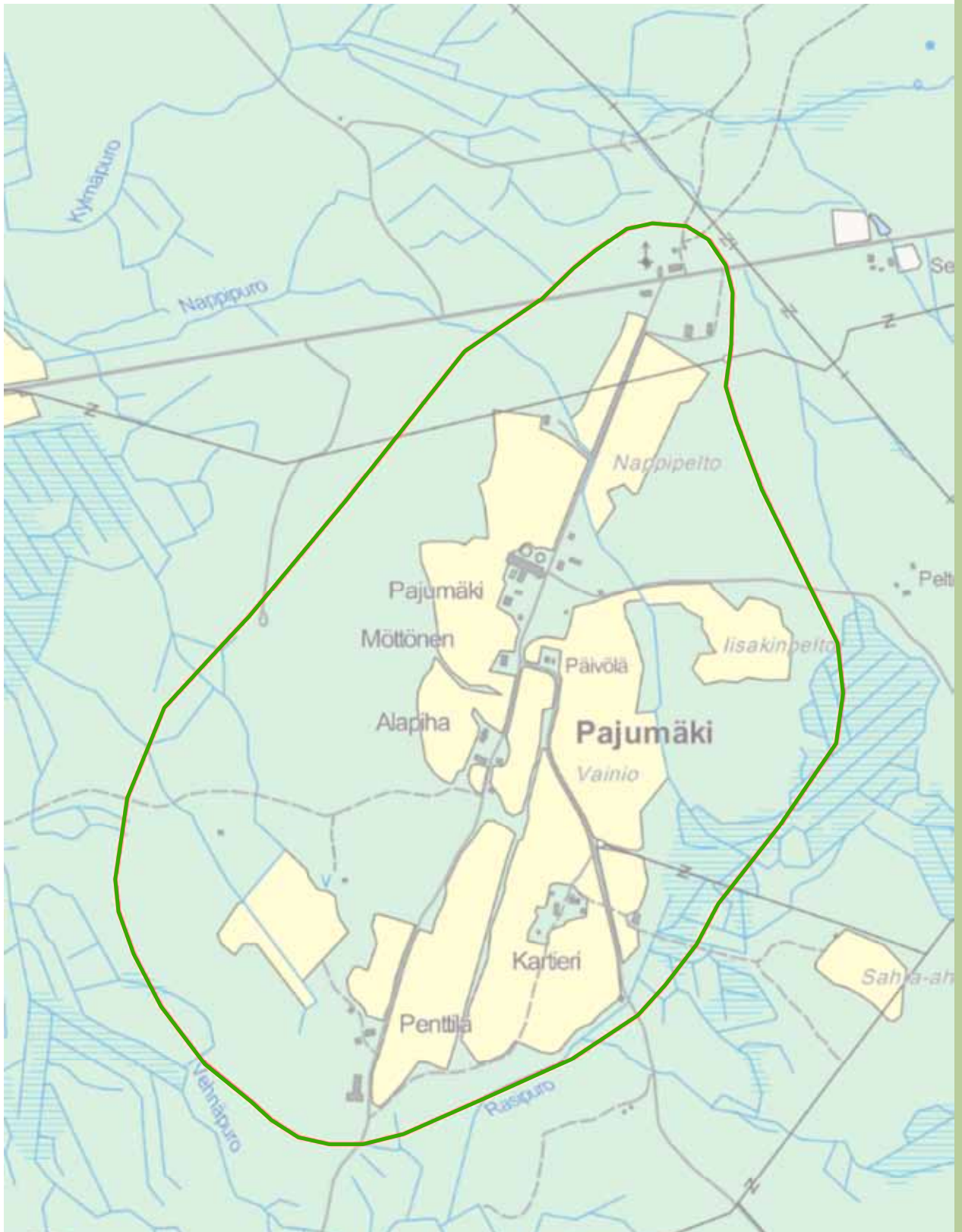
Pohjoisrinteet ovat kuusikoita muuttuen alempana mäntymetsiksi. Peltojen alapuoliset metsät ovat lähinnä mustikkatyypin kuusikoita.

Kulttuuripiirteet

Pajumäki on pieni mäki-asutuskylä, joka muodostuu muutamasta tilasta. Pellot on raivattu viljavalle huuhtoutumattomalle lakialueelle. Asutus on vanhaa. Kylän talot ovat pääosin vanhoja maalaistaloja, joihin kuuluu pihapiiri rakennuksineen. Pihapiirejä alueella on kahdeksan kappaletta.

Pajumäen alue on säilynyt maatalouskäytössä. Kylä on pieni ja elävä. Tiloja on vain muutama, mutta ne ovat aktiivisia. Pellot ovat käytössä, ympäristö ja rakennukset ovat hoidettuja. Maisemassa nä-

Maakunnallisesti arvokas maisema-alue 2016

Maakunnallisesti arvokas maisema-alue vanha rajaus

(c) MML, Esri Finland

kyä huolehtimisen ja välittämisen leima. Palveluja tai omaa koulua ei näin pienellä kylällä ole.

Maisemakuva

Rinnemailla kulkeva maantie ja tienvarren talot muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden. Maisemakuvassa ei ole tapahtunut muutoksia. Tien varressa kasvaa hienoa lehtipuustoa. Myös tilarajojen lehtipuusto on säilynyt. Pajumäki on aktiivinen, maisemallisesti eheä mäkikyläkokonaisuus. Pitkät kulttuurivaikutteet näkyvät, rakennuskanta on hyvin hoidettua, pellot ovat aktiivisessa käytössä ja karjaa on laitumilla. Rakennuskanta sopii maisemaan ja sijoittuu perinteisille vyöhykkeille. Kyseessä on hieno esimerkki Pyлкönmäen seudun mäkikyläasutuksesta.

Arviointi

Pajumäki on tiivis mäkikylämiljö, jonka maankäyttö on säilynyt perinteisenä. Pajumäki edustaa Suomenselän vedenkoskemattoman metsäylängön maisematyyppiä.

Saarijärvi

PAJUPURO-TARVAALA

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Pajupuro, maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Pinta-ala: 2 131 ha

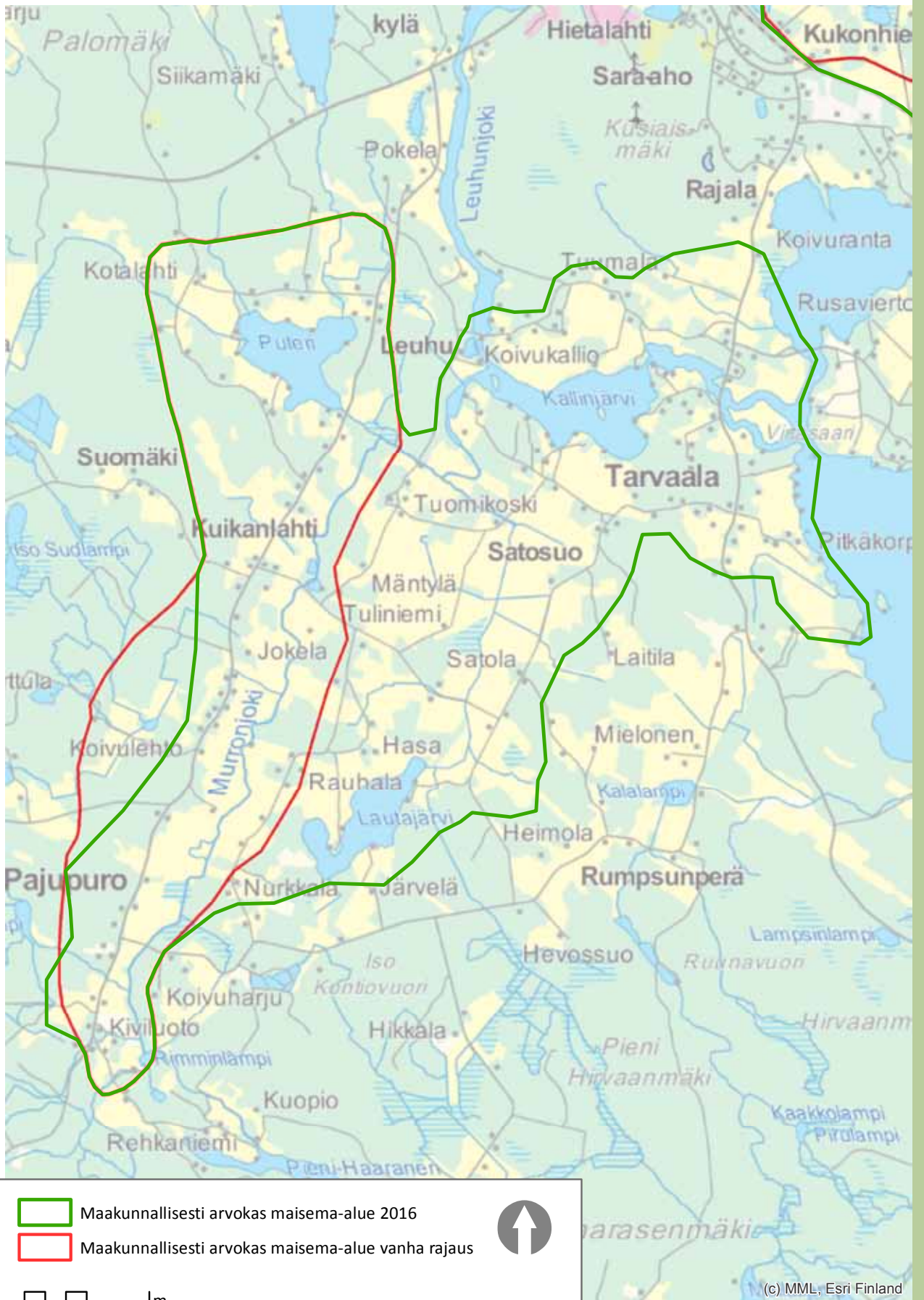
Luonnonpiirteet

Alue jakautuu maisemarakenteeltaan kolmeen osaan: Pajupuro, Tarvaala ja Satosu. Pajupuron alueen peltoalueet levittäytyvät nauhamaisena etelä-pohjoissuuntaisen Murronjoen ympärille. Maaston muodot noudattelevat myös samaa linjausta. Puteri -lammen ympäristö on erityisen kumpuilevaa. Jokilaakson itäpuolella kohoavat metsäiset mäet. Länsipuolista harjannetta pitkin kulkee Pajupuron maantie. Tarvaala on kumpuilevaa viljelymaisemaa. Satosuon alue on nimensä mukaisesti vanhaa suota, joka on muutettu laajoiksi, tasaisiksi peltoaukeiksi, jotka ovat Keski-Suomen mitta-kaavassa poikkeuksellisen laajoja.

Maisema-alue levittäytyy Pajupuron puolella Murrunjokilaaksoon ja Puteri-lammen ympärille. Puteri ja Murrunjoki laskevat Kallinjärven kautta Summaseen. Tarvaalan puolella vedet laskevat Leuhunkoskea pitkin Kallinjärveen ja sieltä taas Kallinkosken ja Majakosken kautta Summaseen. Lautajärvi ja Satosuon peltoaukeat ovat maakunnallisesti tärkeitä lintualueita.

- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue 2016
- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue vanha rajaus

0 250 500 1 000 m

(c) MML, Esri Finland

Kulttuuripiirteet

Saarijärven alueella on ollut kivikautista asutusta jo 8000 vuotta sitten. Summasjärven rantamalla on viljelty ohraa Voudinlahden eteläpuolelta otettujen siitepölynäytteiden perusteella jo kivikaudella, noin vuonna 2400 eKr. Hämäläisten eränautinta-alueena olleelle alueelle muodostui kiinteää asutusta vasta 1500-luvun kuluessa. Uudisasukkaat olivat pääosin savolaisia ja osittain hämäläisiä. Pajupurolla on muutamia kantatiloja ja myöhemmin pujonvarteen rakentunutta, nauhamaista asutusta. Satosuon kulttuurimaisema on rakentunut asutustilojen kautta sotien jälkeen.

Pajupuron rakennuskanta on melko uutta, jonkin verran on vanhoja tilakeskuksia. Tarvaalan rakennettu ympäristö on moni-ikäistä. Keskellä kylää sijaitseva maatalousoppilaitos on alkuaan Tarvaalan sotilasvirkatiloja, joka määrättiin senaatin päätöksellä vuonna 1860 suomenkieliseksi maanviljelyskouluksi. Koulu perustettiin vuonna 1867. Suuri osa rakennetusta ympäristöstä on Tarvaalan ja Satosuon alueella muotoutunut vuonna 1945 vahvistetun maanhankintalain nojalla perustetuista asutustiloista. Valtaosa tiloista on perustettu maanviljelyskoulun tilasta pakkolunastetulle maalle. Asutustilojen tilakeskukset sijoittuvat erilleen toisistaan. Tilojen pihapiirien välit ovat viljelymaata, joten näkymät ovat lähes esteettömät, samoin näkymät tilakeskuksesta toiseen.

Alue on elävää maaseutumaisemaa. Osa tiloista on painottunut karjanhoitoon ja rehun viljelyyn, osalla pelloista on viljaa. Rakennuskanta vaihtelee vanhoista maatilarakennuksista ja mökeistä rintamiestaloihin ja 1970–80-luvun pientaloihin. Pajupuron alueella raittimaisuus sekä pihojen ja tien varren kasvillisuus tekevät kokonaisuudesta yhtenäisen. Satosuon on tasaista peltomaata ja harvaa asutusta, Tarvaala taas on tiivis kylä ympäröivine peltoineen. Tarvaalassa on oma koulu, muut palvelut tukeutuvat Saarijärven keskusta.

Alueen rakennushistoriallisesti merkittäviä kohteita ovat mm. kuvanveistäjä Hannes Autereen atel-

jee sekä Kuikanlahden, Kivirannan ja Pajupuron (Peuran) pihapiirit. Perinnemaisemia edustaa Peltonpään lammashaka.

Maisemakuva

Pajupuro-Tarvaalan maisemassa vaihtelevat eri aikakausien pientaloasutuksen muodostamat kyläraittimaiset osuudet, vanhemmat tilakeskukset, metsät ja kumpuilevat peltonäkymät. Yleiskuva Pajupurosta on viehättävä; maatalousmaisema ja pienasutus yhdistyvät kauniisti toisiinsa. Vanhimmat rakennukset ovat jääneet tien tasoa alemmaksi. Kylän alue on edelleen viljeltyä maaseutumaisemaa. Aktiivituloja on muutama, lisäksi alueella on pientaloasutusta. Pajupuron laaksomaisema on maisemakuvaltaan selkeä ja monipuolinen. Maiseman peruselementtejä ovat jokilaakso ja sen rinteiden avarat Murrnjokilaaksoon laskeutuvat pellot.

Tarvaala on elävä kylä. Rakennuskanta on hyvin hoidettua, pellot ovat aktiivisessa käytössä, kylällä on oma toimiva koulu ja palvelut ovat lähellä Saarijärven keskustassa. Uusi rakennuskanta sopii maisemaan ja sijoittuu raittimaaisena perinteiselle vyöhykkeelle. Uudet ja vanhat piirteet nivoutuvat maisemassa hyvin yhteen. Tarvaalan kylän keskus on maiseman solmukohtassa, jossa pieni Leuhunjoen vesistö laskee koskena Summasjärveen. Virtasaareissa on laidunnettu perinnemaisemakohteita. Tarvaalan maisemakuva on hyvin selkeä, avoin ja yhtenäinen.

Satosuon pika-asutusalueen suunnassa peltoalue jatkuu pitkälle tasaisena. Tarvaalan keskusta on keskittynyt omakotirakentamista ja teollisuusrakennuksia. Oman maisemakokonaisuutensa muodostaa Kallinjärven ympäristö, järven ympäri kulkee perinteinen hiekkatie. Järven rannalta toiselle aukeaa pitkiä näkymiä. Maiseman yleisilme on edelleen perinteinen, suureksi osaksi vanhan tielinjauksen ansiosta. Voimalaitoksen miljöö on hieno, Leuhunjoelle aukeaa hienoja näkymiä.

Arviointi

Pajupro-Tarvaala -maisema-alue on Saarijärven vesistö- ja viljelymaisemaa edustava kolmen kylän kokonaisuus. Alue edustaa monipuolisesti maatalouselinkeinon luomaa maisemaa.

Saarijärvi

PÄÄJÄRVI-HOKKALANMÄKI

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Pääjärvi-Hokkalanmäki, maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Pinta-ala: 557 ha

Luonnonpiirteet

Maisema-alue sijaitsee Ala-Karankan järven ympärillä ja rajoittuu myös Karankajärveen ja Hepolampeen. Karajoki yhdistää Ala-Karangan ja Hepolammen. Alue on vesistöjen väliin jäävä kannas, jossa pellot ja asutus ovat sijoittuneet nauhamaisesti vanhan tien varteen.

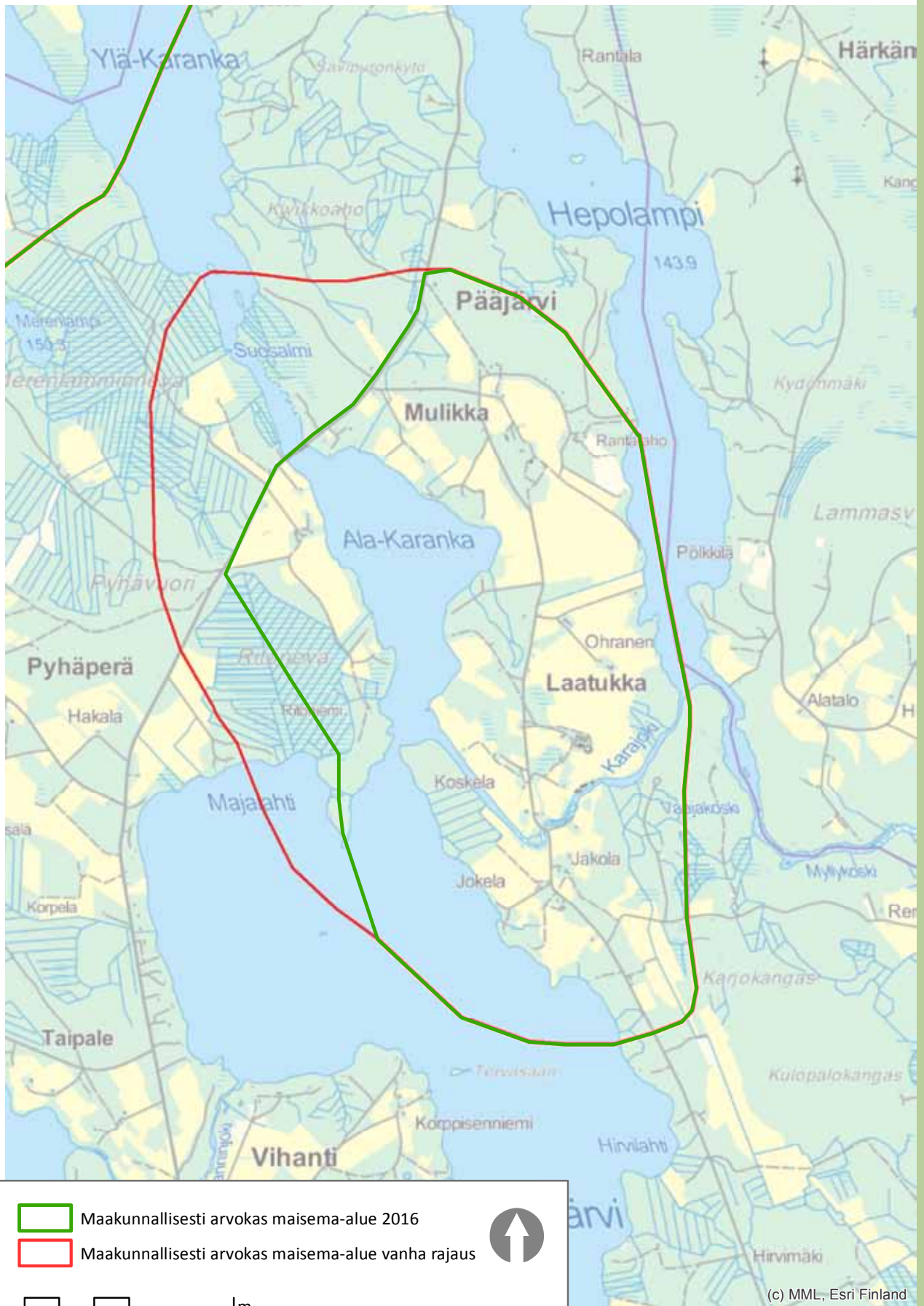
Kulttuuripiirteet

Alueen historia on rakentunut maatalouden muovaamana. Mulikan seudulla kävivät pyyntirekillä hämäläiset, jotka jakoivat eräalueet kylittäin. Pääjärven erämaa kuului Sääksmäen Lahisten kartanon herralle Olavi Tavastille. Mulikan kylän ensimmäinen asukas oli Antti Mulikka, joka perusti Riek-

ko-nimisen talonsa vuonna 1564 Mulikan mäelle. Talo muutti myöhemmin nimensä Mietalaksi, kun omistajasuku vaihtui. 1900-luvun alkupuolella alueen peltopinta-ala lisääntyi huomattavasti, kun uusia tiloja perustettiin.

Alueella on muutamia komeita maatilojen päärakennuksia, jotka luovat asutuksen selkärangan. Sen lisäksi löytyy monen ikäistä, pienipiirteistä rakennuskantaa. Pääjärvenmäki on läntinen mäkiasutusympäristö, jossa on vanhoja maalaistaloja sekä siirtolaisasutusta. Alueen perinnemaisemia ovat Seppälän laidun ja Mietalan haka.

- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue 2016
- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue vanha rajaus

0 250 500 1 000 m

(c) MML, Esri Finland

Pihapiirien ja peltojen yleisilme on hoidettu. Karjaa on vielä, sekä lemmiä että lampaita. Luotolassa on myös metsälaidunta. Koulua ja palveluita kylällä ei ole. Jakolan tilalla on aamiaismajoitusta ja vanhojen autojen näyttely.

Maisemakuva

Maisemakuvassa ei ole tapahtunut suuria muutoksia. Hokkalan maamerkkimäinen pohjalaispäärakennus on jäänyt hieman piiloon korkean puuston taakse. Jakolan tilan tuntumassa pieni urheilukenttä ja hieman epäsiistit varastorakennukset eivät oikein istu maisemaan. Karajoen sillalta aukeava elävä jokinäkymä ja joen kivirakenteet ovat hieno elementti maisemassa. Kylätien varren ”mummonmökit” ovat säilyneet hyväkuntoisina, ilmeisesti osittain kesämökkeinä. Mulikan rinnepeltoista valtaosa on edelleen viljelyssä eikä peltoaluelle ole rakennettu.

Rakennuskanta on suhteellisen hyvin hoidettua. Alue on monipuolista maatalousmaisemaa: pelto-alueet ovat aktiivisessa käytössä, karjaa on laitumilla, ja myös metsälaitumia löytyy. Uutta rakennuskantaa on jonkin verran vanhoilla rakentamisen vyöhykkeillä ja rannoilla on kesämökkejä. Pientä siistimistä voisi tehdä pelloilla ja pihapiireissä, yleisilmeeltään kuitenkin yhtenäinen ja hoidettu maisema-alue.

Arviointi

Pääjärvi-Hokkalanmäki on saarijärveläinen pienipirttinen kylämaisema, joka edustaa Suomenselän viljelymaata.

Saarijärvi

RAHKOLA

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Rahkola, maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue

Pinta-ala: 1 898 ha

Luonnonpiirteet

Rahkolan maiseman perusrungon muodostavat kolme järveä – Pyhäjärvi, Iso-Lumperoinen ja Pieni-Lumperoinen. Järvien välissä kulkevat etelä-pohjoissuuntaiset kannakset, joita halkovat joet. Pyhäkoski laskee Pyhäjärvestä Iso-Lumperoiseen ja Mustjoki Iso-Lumperoisesta Pieni-Lumperoiseen. Pyhäkoskessa on pato, jolla ohjataan Pyhäjärven vedet Iso-Lumperoisen sijaan Parantalankosken kautta Kiimasjärveen.

Rahkolan alue on kallioisten moreenimäkien ja niiden välisten viljeltyjen, alavien savimaiden luonnehtimaa. Alavat rantamaat ja joet ovat viljeltyä kyläaluetta. Peltoalueita erottavat toisistaan karut,

kallioiset ja metsäiset moreenimäet. Vanhin asutus on sijoittunut rantamaille, järvikannaksia pitkin kulkevien teiden varsille tai omien tilusteiden päähän. Uudempi asutus on levittäytynyt myös metsäsaarekkeisiin.

Alueen metsät ovat lehtomaisia kuusivaltaisia sekametsiä tai kalliomäkien päällä männiköitä. Pääosa metsistä on nuoria talousmetsiä. Pyhäjärven Natura2000-alue ulottuu maisema-alueen puolelle.

Kulttuuripiirteet

Sisä-Suomen reunamuodostumaan liittyvä luoteesta–kaakkoon suuntautuva harjujakso on luonut suotuisan ympäristön asutuksen ja tiestön si-

- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue 2016
- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue vanha rajaus

0 250 500 1 000 m

(c) MML, Esri Finland

joittumiselle. Harjun lievealueiden hiekka, hieta- ja hiesupitoiset maat yhdessä järven rantoihin liittyvien hienoaineksisten maalajien kanssa ovat mahdollistaneet rehevän viljelymaiseman muodostumisen ja rikkaan kulttuurimaiseman syntyisen.

Rahkolassa asutuksen ydinaluetta on Pieni-Lumperoisen itäranta sekä kannaksen eteläosa Pieni-Lumperoisen, Iso-Lumperoisen ja Pyhäjärven välissä. Näillä alueilla tilojen historia alkaa 1600-luvulta ja tilojen rakennuskantaa on säilynyt 1800-luvun alkupuolilta lähtien. Rahkolalle nimensä antanut kantatila perustettiin 1500-luvulla, ja siitä halottiin sittemmin Likopellon tila, johon itse Rahkola sulautui 1800-luvulla. Rahkolasta halottiin 1600-luvulla Nyrölä ja Savola, ja suurin osa kylän taloista on muodostunut näistä kolmesta tilasta erotetuista maista. Rahkolan-Likopellon kantatilalla toimi pitkään kestikievari 1800-luvulla.

Tiheintä asutus on alueen pohjoisosassa Viitasaarelle vievän tien varressa, jossa rakentaminen on keskittynyt nauhamaisesti tien varteen. Uusinta rakennuskanta on Viitasaarentien varressa Iso-Lumperoisen pohjoispäässä Mustjoen ja Sievälähden välisellä alueella.

Rahkolan alue on hoidettua viljelymaisemaa, jota vanhat tilat pihapiireineen hallitsevat. Vanhoja pihapiirejä punamullattuine rakennuksineen on runsaasti varsinkin maisema-alueen itäosassa Pieni-Lumperoisen rannalla. Kuhnon ja Luotolan ympäristössä on paljon rintamamiestaloja. 1970-luvulla ja sen jälkeistä rakennuskantaa on metsäsaarekkeissa. Rannoilla on kesämökkejä. Saarijärven keskustan palvelut ovat aivan maisema-alueen tuntumassa. Hyvä sijainti houkuttelee myös uusia asukkaita. Kaavoituksella uusien rakennuspaikkojen sijoittaminen ja rakentamisen ohjaaminen voidaan tehdä maisemaan sopivalla tavalla. Rakennuskanta on pääasiassa 1800-luvulta ja 1900-luvun taitteesta periytyvää, tosin osa rakennuksista on peruskorjattu eikä alkuperäinen asu ole välttämättä tunnistettavissa.

Maisemakuva

Rahkolan maisema on vaihtelevaa, puoliavointa maatalouden maisemaa, jossa vesistöt, rantapelot ja metsäsaarekkeet vaihtelevat. Viljellyt rannat ja jokivarret antavat alueelle vehmaan leiman. Rahkolantieltä avautuu pitkiä näkemiä paikoin Pieni-Lumperoisen suuntaan, mutta Iso-Lumperoiselle päin metsä ja mäenkumpareet peittävät järvinäkymät. Järvien suojaisat lahdenpoukammat ja rantoja kiertävät viljelykset ovat Rahkolan maisema-alueelle tyypillisiä.

Runsas vanha rakennuskanta on maisemassa keskeinen elementti. Rakennukset ja pihapiirit ovat hyvin hoidettuja ja ylipäänsä maisemassa on huolehdittu leima. Uudempaa rakentamista on erityisesti Koskenniemen alueella. Maisematila on vesistöjä ympäröivien korkeiden selännealueiden rajaama. Kaakonmäki on maisemallisesti merkittävä mäki, joka erottaa maisematilallisesti Rahkolan ja Linnan kylien viljelymaista toisistaan. Nykytilanteessa metsänhakuut ja sähkölinjat rikkovat mäen maisemakuvaa ja muuttavat maisematilan rajautumista.

Arviointi

Rahkolan maisema-alue edustaa Saarijärven reitin vesistö ja viljelymaat -maisematyyppiä. Rahkolan rakennuskanta on tavallista edustavampaa ja kulttuuripiirteet muodostavat yhdessä luonnonpiirteiden kanssa tasapainoisen ja monipuolisen maisemakokonaisuuden.

Uurainen

KYYNÄMÖINEN

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Kynämöinen, maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Pinta-ala: 614 ha

Luonnonpiirteet

Kynämöinen sijaitsee luode-kaakkosuunnassa pitkänomaisen Kynämöisjärven koillisrannalla. Kynämöisjärven vastakkaisella puolella, lounais-sivulla kulkee Syrjänkankaan harjualue. Syrjänkankaasta pistää itään järvenselälle Hietasaari, johon johtaa kapea hiekkainen kannas. Maisema-alue on topografialtaan loiva ja kumpareinen. Metsät ovat kuusi-mäntyvaltaisia havumetsiä. Alueen sisällä on Kaakkolampi, johon laskee Pirttipuro. Eteläosassa aluetta on useita lampia, mm. Pieni-Valkoinen, Mustamuikku ja toinen Kaakkolampi. Alueeseen kuuluu myös Kuoliosaarten luonnonsuojelualue.

Kulttuuripiirteet

Kynämöinen on vanhaa, maatalouden muovamaa asuinpaikkaa. Kynämöisten asutus on sijoitunut kylän läpi kulkevan Uuraisilta Multialle johtavan maantien varteen. Kynämöisten koulu on Uuraisien toiseksi vanhin koulu, perustettu vuonna 1899. Alueen rakennuskanta on moninaista vanhoista maatiloista asutustiloihin. Myös uudempaa rakennuskantaa esiintyy alueella.

Raittiusyhdistys Toivon Kipinä III perustettiin Kynämöisten kylässä vuonna 1917. Kynämöisten seurantalo rakennettiin osittain vanhan talon hir-

- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue 2016
- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue vanha rajaus

(c) MML, Esri Finland

sistä talkooporukalla vuonna 1932. Edelleen raitiusseurantalona toimiva rakennus on pohjaltaan vinkkeli, harjakattoinen ja hirsipintainen rakennus. Talossa on yhdeksänruutuiset ikkunat. Rakennus edustaa tyyppillistä 1900-luvun alkupuolen seurantalorakentamista.

Maisemakuva

Maisemakuvassa keskeistä ovat järvinäkymät, loivasti Kynämöisjärvelle viettävät rantapellot ja tienvarsien koivukujanteet sekä harjuluonto. Matkailu ja kesäasunnot ovat lisääntyneet alueella ja lähiseuduilla.

Arviointi

Kynämöisen maisema-alue sijaitsee maisemallisesti merkittävällä paikalla järven ympärillä ja edustaa vanhaa Pienten järvien ylängön maatalousmaisemaa.

Viitasaari

KYMÖNKOSKEN REITIN JA PASALAN KULTTUURIMASEMA

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Pasala, maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Pinta-ala: 3 210 ha

Luonnonpiirteet

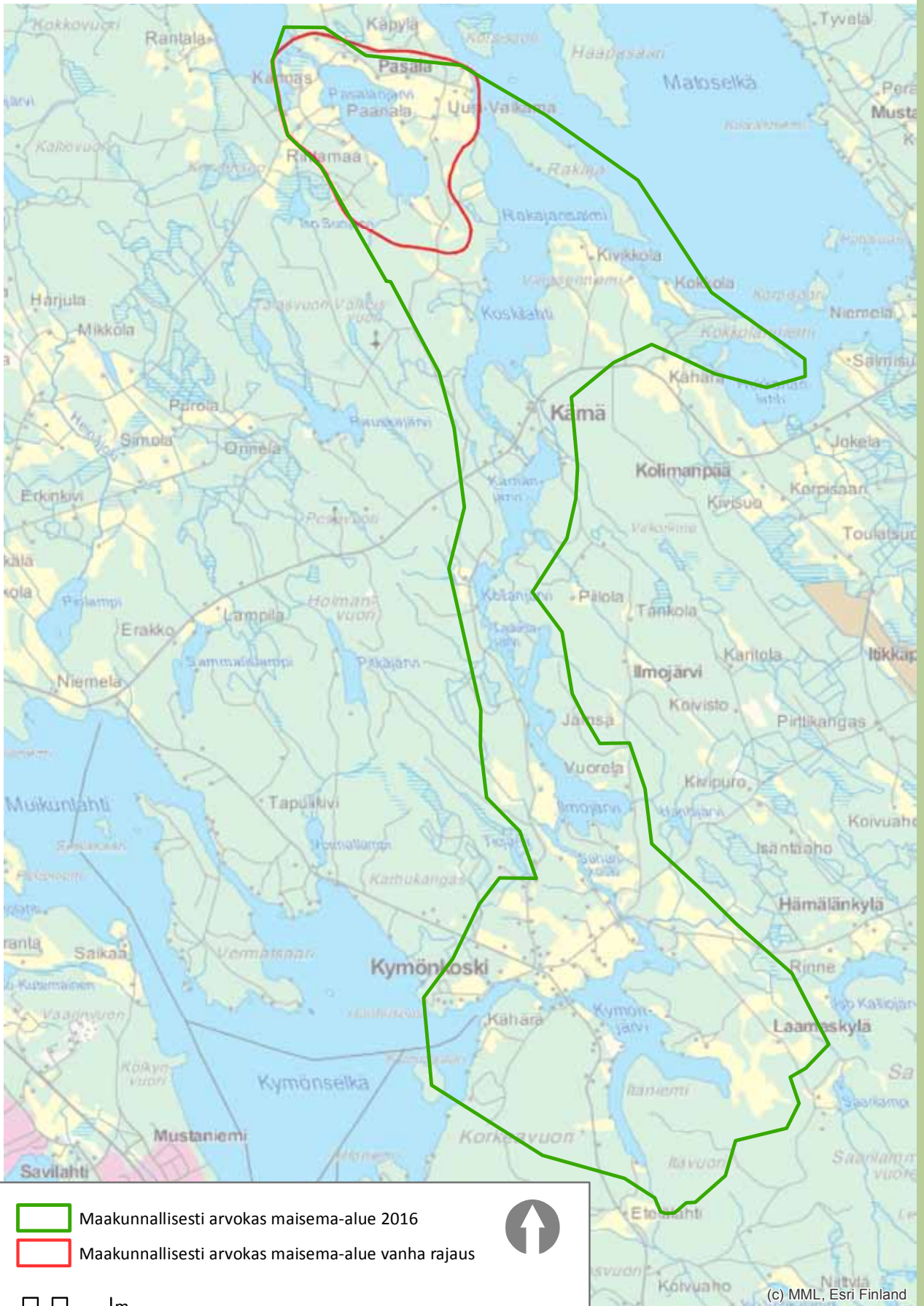
Kymönkoski sijaitsee maiseman solmukohdassa, jossa maiseman eri elementit yhdistyvät; kosket, kapea Kymönjärvi jyrkkine kalliioseineineen, aaltoileva viljelymaisema, laaja Kymöselkä ja hyvin säilynyt kylärakenne sitä rajaavine metsineen. Eteläpuolella seudun mittakaavassa laajoja kalliopaljastumia. Alueen pohjoisosassa on luode-kaakkosuuntainen pitkittäisharju.

Maisemaelementit ovat voimakkaita, selänneet jyrkkiä ja viljelymaisemat ovat laajoja Kymönkoskella ja Pasalassa. Kymönkosken kylän ja Pasalan kylän väliin jää metsäinen alue vesireitin ympärille. Jyrkimmät maastonmuodot muodostavat

Kymönkosken eteläpuolella ovat kallioidet Korkeavuori ja Itävuori. Kymönjärven ja Kymönkosken pohjoispuolella on yhtenäinen kumpuileva peltoalue. Pasalan kylä on pinnanmuodoiltaan monipuolinen. Vallitsevat piirteet muodostuvat joka puolella Pasalanjärven rantoja kohden viettävästä maastosta ja taustalla tasaisena nousevasta luode-kaakkosuuntaisen Pasalanharjun harjuselänneestä. Pasalanjärven etelä- ja lounaispuolella taasen kohoavat vaihtelevan kumpuilevat kalliomäet. Pasalan kylä rajautuu pohjoissivultaan Pasalanharjuun, joka on samaa harjujaksoa kylän itäpuolella, Koliman Matoselällä sijaitsevan Rakajan harjusaa- ren kanssa.

- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue 2016
- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue vanha rajaus

0 250 500 1 000 m

(c) MML, Esri Finland

Metstät ovat mustikkatyypin tuoreita kuusikankaita ja puolukkatyypin kuivahkoja mäntykankaita. Koskialue Kärnäkoskesta Kymönkoskeen on suojeltu koskiensuojelulailla.

Kulttuuripiirteet

Kymönkoski oli jo kivikaudella eränkävijöiden metsästys- ja kalastusalueetta.. Kymönkosken reitin alueelta onkin löydetty useita kivikautisia asuin-

paikkalöydöksiä, jotka kertovat kivikautisten ihmisten toiminnasta koskien ranta-alueella jo noin kuuden tuhannen vuoden takaa. Pysyvä asutus Kymönkoskelle syntyi vasta viljely- ja karjatalouden yleistyttyä. Kymönkosken vanhin tila, kantatila, oli Kymön talo, joka on mainittu vuoden 1589 maantarkastuksessa. Isonjaon aikaan 1700-luvun lopulla oli Kymönkoskella neljä tilaa: Kymönkosken puustelli, Ilmasvalkama, Jaakkola ja Vermatsaari. Torppia tiloilla oli yhteensä 12. Kymön talo muuttui myö-

hemmin kruunun sotilasvirkataloksi. Kymönkoski toimi myös 1600–1700-luvulla komppanian harjoituspaikkana.

Kymönkosken kautta kuljettiin jo varhaisessa vaiheessa vesireitin kautta kohti etelää. Polku-uria kuitenkin kulki myös Kymönkoskella ja ensimmäinen maantieksi kutsuttava väylä, joka kulki Kymönkosken läpi Viitasaarelta Vesannolle, valmistui 1836. Vuonna 1853 Kymönkoskella oli vesivoimalla toimiva mylly, pärehöylä ja saha. Kosken ympäristöön oli jo tuolloin syntynyt tiivis keskittymä rakennuksia, jotka muodostivat kosken rantaan, sillan kupeeseen, aktiivisen kyläkeskuksen. Myös metsätalouden uittotoiminta lisäsi kosken käyttöä

ja kylän asukasmäärää. Uittokulttuuri elikin vahvana Kymönkoskella aina 1800-luvun alusta vuoteen 1967 saakka.

Kärnä sijaitsee Kymönkosken reitin pohjoisosassa Koskilahden ja Kärnäjärven välisellä kannaksella. Kärnä kylään liittyy paljon uitto-, kalastus- ja teollisuushistoriaa. Kärnä vanhimpina tiloina ovat yhä olemassa 1600-luvulla perustetut Kokkolan ja Variksen tilat. Kärnäkoskessa ja Kyrönpurossa lienee ollut myllytoimintaa Viitasaaren maatalouden voimistumisen alkuajasta lähtien.

Pasala on Pasalanjärven ympärillä ja Kolimajärven kannaksella sijaitseva peltokylä, jossa on asuttu 1600-luvulta lähtien. Pasalan kylän ensimmäinen talo perustettiin 1550-luvun tienoilla. Kylän taloluku kasvoi nopeasti: 1560-luvulla siellä oli kolme taloa ja 1707 kylässä mainitaan olleen Purala, Pietilä, Varis, Pasala, Kumpumäki, Kokkonen ja uutena talona Kuhala. Isojaon aikaan 1700-luvun lopulla taloja oli 17. Lisäksi oli kolme torppaa. Kylän vanhin talo oli 1600-luvulla sijoittunut nykyisten Paanalän ja Kangas-Variksen talojen väliselle peltoaukealle. Nykyisin taloja on viitisentoista. Myös Pasalassa on ollut puromyllyjä mutta kylällä on ollut myllyjä myös Kärnäkoskessa.

Koskikylät olivat jo 1800-luvun lopulla matkailukohteita, jonne saapui urheilukalastajia ulkomailta saakka. 1900-luvun alussa Kärnä koskessa on kalastanut arvovaltaisia vieraita Mannerheimistä lähtien. 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa maisemamaalari Wilho Sjöström ikuisti Kymönkosken ja Kärnä maisemia. Kärnäkoski on mahdollisesti vuonna 1323 solmitun Pähkinäsaaren rauhajan rajapaikka.

Pasala edustaa hajakylätyyppistä maanviljelyskylää. Kymönkosken reitillä asutus on tiivistynyt koskien ympärille. Pasalassa on merkittävän paljon karjataloutta, joka näkyy myös maisemassa. Pasalan kylä on myös valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY 2009).

Maisemakuva

Pasalassa maastossa on huomattavia korkeuseroja ja tilakeskukset sijaitsevat hajallaan kumpuilevassa maastossa. Pellot viettävät rantoja kohden.

Maisema on niin avara, että keskeisesti sijaitsevan Paanalan talon pihapiiristä ovat kaikki keskikylän talot näkyvissä. Vaurasta talonpoikaista rakentamistapaa edustavat rakennukset ovat 1800- ja 1900-luvulta. Pellot ovat viljeltyjä ja maatalous elinvoimaista. Kymönkosken reitillä rakennuskanta on hyvin eri-ikäistä. Kymönkoskella rakennukset ovat sijoittuneet pääasiassa mäennyppylöille muutaman talon ryhmiksi vanhojen metsäsaarekkeiden yhteyteen. Kärnän kohdalla koskea reunustavat molemmin puolin jyrkät, metsäiset selänteet. Viljelysmaata on hyvin vähän ja maisemakuva on metsäinen.

Arviointi

Kymönkosken reitti ja Pasalan kylä edustavat historialtaan rikasta ja maisemaltaan monipuolista Keski-Suomen pohjoisosien koskireittien varrelle muodostunutta kulttuurimaisemaa. Pasalan kylä muodostaa eheän ja maisemakuvaltaan hyvin yhtenäisen viljelysmaiseman.

Viitasaari

TOULAT

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Toulat, maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Pinta-ala: 689 ha

Luonnonpiirteet

Toulatin maisema-alue sijaitsee kapean pitkänomaisen Iso-Toulat -järven ympärillä. Pitkittäiset laakonsuuntaiset näkymät ovat hallitsevia. Järven länsiranta on metsäinen. Asutus ja pellot ovat keskittyneet järven itärannalle. Kaakosta luoteeseen kulkee harjumuodostelma.

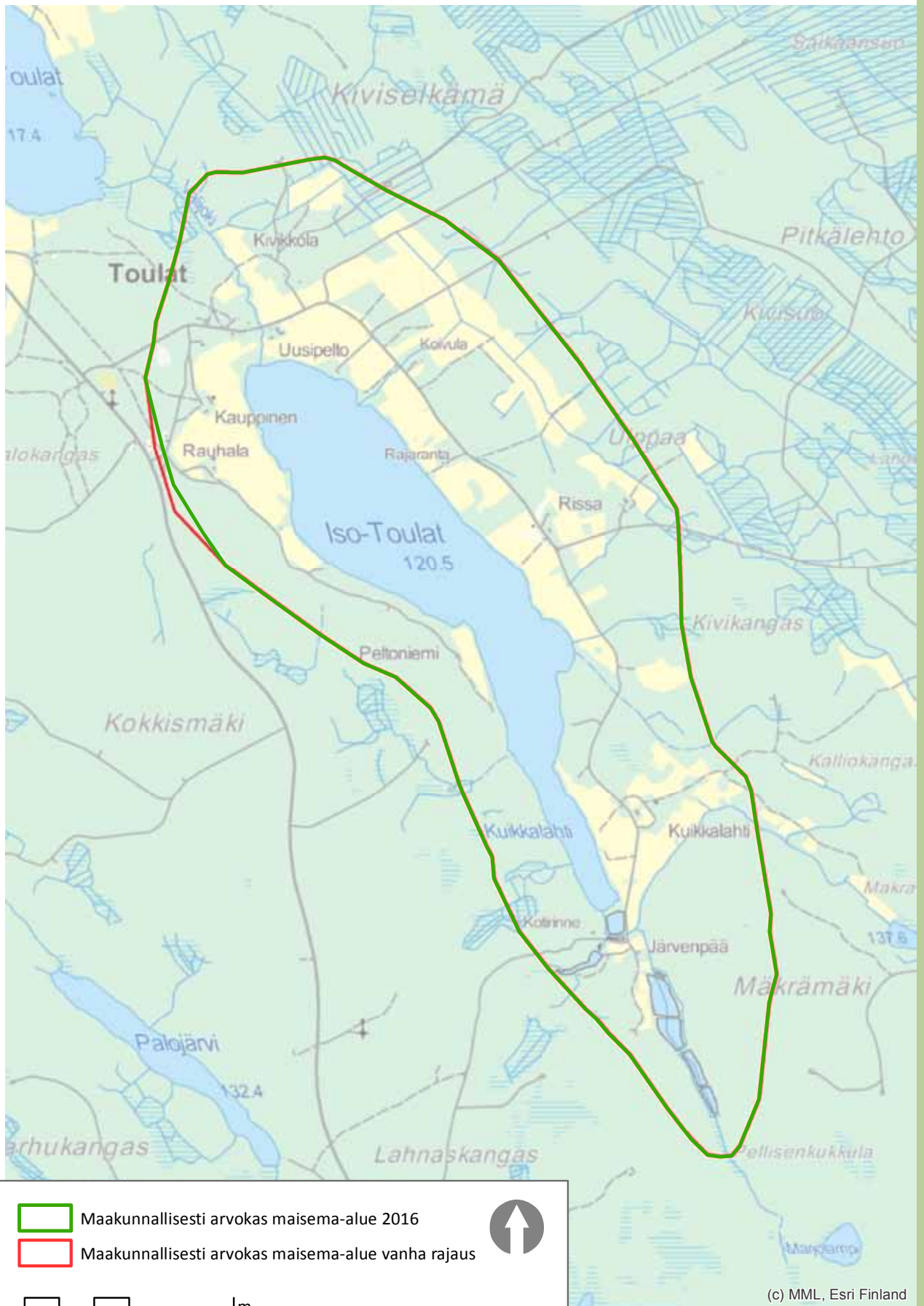
Kulttuuripiirteet

Maisema-alueen asutus on Viitasaarella tyypillisesti sijoittunut vesistön äärelle. Pellot ovat pieni- ja rikkonaisia. Uudistilat rakennettiin vesistöjen läheisyyteen, jotka tarjosivat hy-

vät kulkuyhteydet, hedelmälliset rantamaat ja kalastusmahdollisuudet. Torppia perustettiin erityisesti 1790-luvulla ja isojaon päättymisen tienoilla eli 1800-luvun alussa.

Asutus on muodostunut alun perin järven ympärille levittäytyneistä torpista ja Kauppisen yksinäistalosta. Talot ovat sijoittuneet järven rannan tuntumassa kulkevan tien varteen. Järven pohjoisosassa on uudempaa 1900-luvun alkupuolella syntynyttä asutusta.

- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue 2016
- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue vanha rajaus

0 250 500 1 000 m

(c) MML, Esri Finland

1840-luvulta olevassa pitäjänkartassa ainoa tila on Kauppinen järven pohjoisosassa. Peltoala oli 1800-luvulla pitkälti sama kuin nykyäänkin. Järven pohjoisosan Kivikko-Uusipelto oli 1800-luvulla pelkkää metsää ja niittyä. Järven ympärillä oli useita torppia. Järvenpää, Kuikkaniemi, Kuikkalahdi, Peltoniemi, Rasinaho (nykyinen Rissa) ja Rajaranta ovat edelleen olemassa. Rajarantaa vastapäätä järven toisella rannalla oli kaksi torppaa, joiden paikalla nyt on vain metsää. 1900-luvun puolivälissä järven pohjoisosassa oli kauppa, nykyisin ei alueella ole enää palveluja.

Maisemakuva

Toulatin maisema-alue sijaitsee kapean pitkänomaisen Iso-Toulat -järven ympärillä. Pitkittäiset laaksonsuuntaiset näkymät ovat hallitsevia. Järven länsiranta on metsäinen. Asutus ja pellot ovat keskittyneet järven itärannalle. Kapeat pellot ovat järven ja tien välisellä kaistaleella. Rantoja seurailvalta kylätieltä aukeaa näkymiä järven yli. Tilojen pihapiirit ovat kiinni tiessä. Karjatalous ja laitumet näkyvät vahvasti maisemassa. Toulat on vaihtelevaa puusaarekkeiden kirjomaa maisemaa. Rannoilla on muutamia kesämökkejä, mutta maisemassa pääpaino on selkeästi edelleen maataloudessa.

Arviointi

Toulat edustaa Keiteleen ja Koliman vesistö ja metsäalueen maisematyyppiä. Maisema-alueella on pienimuotoinen torppiin pohjautuva asutus ja rantapellot sijaitsevat pitkänomaisen Toulat-järven rannalla, metsäisten kankaiden ympäröimänä.

Äänekoski

HONKOLA-HIETAMA

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Honkola, maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Pinta-ala: 1 263 ha

Luonnonpiirteet

Topografialtaan alue on loivasti kumpareinen, vaihteleva, luode-kaakko suuntautunut sora-moreeniselänne. Vesistöt ovat keskittyneet alueen pohjoisosiin, jossa Suojoki laskee Naarajärveen. Hietaman pellot on raivattu Suojoen rantamaille. Honkolan kylän ydinalue sijoittuu moreeniselänteen loivasti kumpuilevalle lounais-etelärinteelle vanhan maantien varteen. Maasto on vaihtelevaa. Välillä on pieniä harjumuodostumia ja suopainanteita. Honkolasta on näkymät pitkälle kaukomaisemaan, etelän ja lounaan suuntaan, missä korkeiksi nousevat metsäiset selänteet ja mäet rajoittavat näkymää. Selänteet ovat pääasiassa metsätalouden käytössä. Kalliopaljastumia on mäkien lakialueilla. Pääosa pelloista sijaitsee savensekaisilla hieta-hiesumailla, lämpimällä lounaaseen viettävällä rinteellä. Lämpötiloja tasoittavia vesistöjä on vähän.

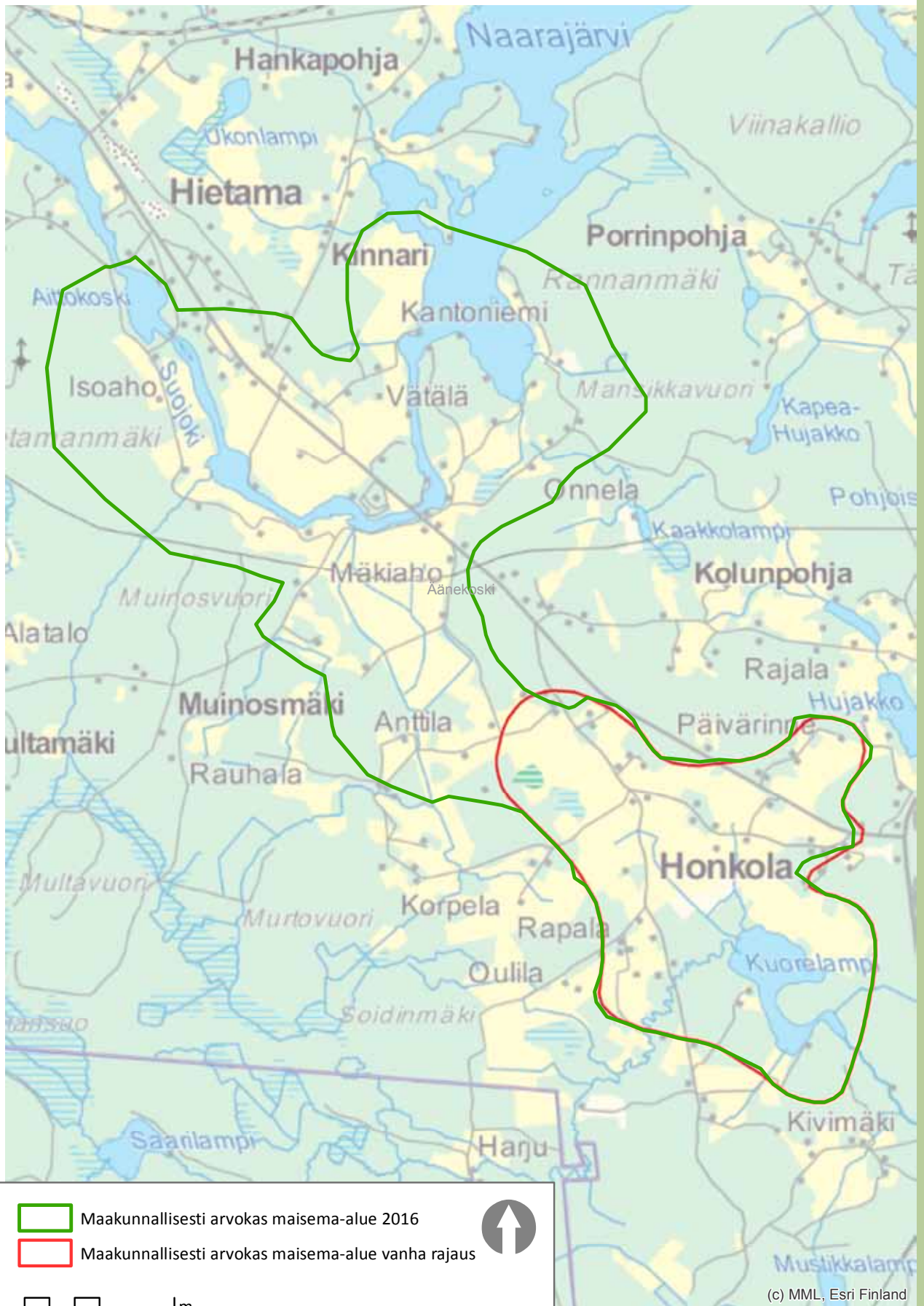
Alueen läpi virtaa etelästä pieni voimakkaasti mutkitteluva Tallijoki, joka laskee viljelymaisemassa hämmöttävään Kuorelampeen. Kuorelammesta vedet virtaavat edelleen idässä aluetta rajaavaan Niiniveteen. Pohjoisosassa Suojoki laskee Naarajärveen. Koskisarjasta Kiimaskoski - Aittokoski - Hietamankoski - Varpaskoski - Vätälänkoski - Naarakoski on vain alin Naarakoski yhä vapaa ja se on kunnostettu entiselleen. Naarakoski on kunnostettu entiselleen. Hietamankoskeen rakennettiin 1960-luvulla vesivoimalaitos, jonka vuoksi myös muut kosket perattiin.

Kulttuuripiirteet

Honkolan kylä on historiallisen tien varteen syntynyt rinnekylä. Alueelle ovat tyyppillisiä loivasti kumpuilevat pellot ja hyvin säilynyt rakennuskanta.

Kivikauden aikaisista eränkävijöistä kertovat alueelta löydetty kivi-kaustien asuinpaikkojen jäännökset. Ensimmäiset vakituiset asukkaansa alue sai 1500-luvulla. Honkola on yksi Äänekosken vanhimmita maakirjakylästä.

Äänekosken ensimmäiset tilat raivattiin 1500- ja 1600-luvuilla vesistöjen rantamaille, jotka olivat hedelmällisiä ja helppoja raivata. Maan ollessa viljavaa, kasvoivat peltopinta-alatkin nopeassa tahdissa. Honkolan tiloilla olikin varsin suuret peltoalat viljelyssä, sillä tilojen määrä ei lisääntynyt samassa tahdissa peltosalon lisääntymisen kanssa. Honkolan kylämaisemaa leimaavat pellot ovat olleet osana maisemaa jo useiden satojen vuosien ajan.

Honkolan läpi kulkeva tie on 1700-luvun lopulla perustettu postitie ja jo

aikaisemmin se on ollut tärkeä Etelä- ja Keski-Suomen ja Pohjanmaan yhdistävä kauppatie. Honkolan tiellä on säilynyt kylätien fyysinen olemus: hiekkapintainen, kapea tie seurailee maaston muotoja jouhevasti mutkitellen. Tien varrella on vanhoja ti-

loja, joista monissa on säilynyt 1800-luvun rakennuskantaa. Laajat rinnepeltoalueet ovat näyttävinä Honkolaa.

Rakennuskanta on pääosin 1800-luvulta. Ahola, Jussila, Tourula ja Eerola ovat olleet merkittävässä roolissa Honkolan kylän kehityshistoriassa. Näillä tiloilla on ollut huomattava peltoala viljeltävänä, ja niiden mailla on ollut torppareita ja mäkitupalaisia. Poikkeuksellista on, että nämä näyttävät tilat on rakennettu suhteellisen lähelle toisiaan, jolloin ne yhdessä muodostavat merkittävän ja yhä elinvoimaisuutta huokuvan kulttuurimaiseman vanhan posti- ja kesätien varteen.

Honkolassa on jonkin verran myös sodan jälkeen rakennettuja rintamamiestaloja, jotka sijoittuvat pääasiassa metsän reunavyöhykkeille. Uudempaa, ulkoasultaan hyvin vaihtelevaa rakennuskantaa on enimmäkseen metsäalueilla. Hirvaskankaan palvelut ovat lähellä. Hietaman kylän maisemalle on tyypillistä viljovat peltoaukeat sekä Kiimasjärven ja Naarajärven yhdistävä, kylän halki virtaava Suojoki. Kylällä on oma, hiljattain laajennettu kyläkoulu, moderni kyläkirkko hautausmaineen, ravitsemis- ja majoituspalveluja tarjoava entinen Suojoen kartano sekä nuorisoseuran talo.

Suojoen tilalla Hietamassa on pitkä ja vaiheikas historia, joka alkaa jo 1700-luvulta. 1800-luvun alkuun mennessä tilasta oli jo muodostunut suuri maatalouskartano. Tila toimi myös käräjäpaikkana ja Hietaman koulu aloitti toimintansa tilan alueella 1800-luvun lopulla. Suojoen tila tuli Äänekosken maalaiskunnan haltuun v. 1932, jolloin Suujoesta tuli maalaiskunnan hallinnollinen keskus. Tällöin tilan päärakennus toimi maalaiskunnan kunnantalon. Talvisodan jälkeen tilasta jaettiin 15 asutustilaa. Suojoki on toiminut myös postitoimipaikkana ja tilan alueella järjestettiin maatalousnäyttely vuonna 1952. Suuren navettarakennuksen, jossa nykyisin toimii ravintola Kartano Kievari, yhteydessä sijaitti maalaiskunnan vapaapalokunnan paloasema. Vuonna 1970 tila myytiin teollisuuskäyttöön ja kristilliselle yhdistykselle. Äänekosken seurakunta osti tilan 1983. Myöhemmin osa alueesta myytiin matkailukäyttöön. Entisen suurtilan alueella sijaitsevat nyt Kartano Kievari, puutarhakyliä

ja kyläkirkko. Hietaman kyläkirkon paikalla oli asutusta jo 1500-luvulla. Myöhemmin alue oli pitkän aikaa osa Suojoen tilaa, kunnes Äänekosken seurakunta osti nykyisen kirkon ja hautausmaan alueen vuonna 1983. Kyläkirkko vihittiin käyttöön kesällä 1997. Kirkon suunnitteli arkkitehti Timo Suomalainen, joka on suunnitellut mm. Helsingin Tempelisaukion kirkon. Kirkkotarhaan kuuluvan hautausmaan on suunnitellut maisema-arkkitehti Leena Lisakkila.

Hietaman paikallistien ja Saarijärven maantien välissä sijaitseva Nääsilä on ollut paikallisesti merkittävä vaikuttajatila, jossa on muun muassa perustettu Hietaman koulu. Hietaman nuorisoseuran talo edustaa näyttävää seurantalorakentamista 1920-luvulta.

Tallijoen silta on Suomen sodan taistelupaikka ja osa Äänekosken vanhinta tieuraa. Etenkin Aholan, Eerolan, Tourulan ja Jussilan talojen pihapiirissä on säilynyt useita perinteisiä rakennuksia.

Maisemakuva

Tärkeä tekijä Honkolan kylämaisemassa on näkyvät pienelle Kuorelammelle. Se antaa ulottuvuutta ja monipuolistaa maisemaa. Vanhat tiet seurailevat luontevasti maaston muotoja. Vanha tie ja sen varrelle sijoittuneet kantatilat ovat Honkolan osa-alueen keskeinen tekijä. Pellot aaltoilevat pitkin kaltevaa rinnettä. Viljelyaluetta reunustavat korkeat mäet. Hietaman kylän maisemalle on tyyppillistä viljovat peltoaukeat sekä Kiimasjärven ja Naarajärven yhdistävä, kylän halki virtaava Suojoki. Hietamanmäki ja Muinosmäki rajaavat maisemakuvaa lännessä. Laakea peltotasanko ja ympäröivät korkeat mäet yhdistää Honkolan ja Hietaman kylät toisiinsa.

Arviointi

Honkolan tärkeimmät arvot liittyvät kumpuilevan viljelymaiseman lisäksi kyläraittiin ja sen varren vanhoihin tiloihin pihapiireineen. Hietaman kylän maisemalle on tyyppillistä viljovat peltoaukeat sekä Kiimasjärven ja Naarajärven yhdistävä, kylän halki virtaava Suojoki sekä viljelyksiä reunustavat mäet.

Äänekoski

KOIVISTONKYLÄ

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Koivistonkylä, maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Pinta-ala: 779 ha

Luonnonpiirteet

Vesistön osuus Koivistonkylän maisemassa on merkittävä. Koivistonkylä sijaitsee Niiniveden rannassa. Rantaviiva on poikkeuksellisen pitkä, koska Niiniveden eteläpäässä Muhluniemen molemmin puolin on kaksi kapeaa pitkää lahtea, Koivistonlah-ti ja Hirvaslahti. Etelästä Pieni-Hirvasesta lähtevä Hirvasjoki laskee Niiniveteen.

Topografialtaan alue on loivasti kumpareinen ja vaihteleva. Niiniveden eteläkärjen ympärillä kolme lahtea työntyy kylään. Metsäiset selänteet rajaa-vat aluetta idässä ja etelässä. Mäkien rinteet ovat louhikkoisia ja paikoin vaikeakulkuisia. Koivistonkylä kiertyy Niiniveden eteläkärjen ympärille. Korkeimmilta mäiltä on komeat näkymät kylään ja vesistöön.

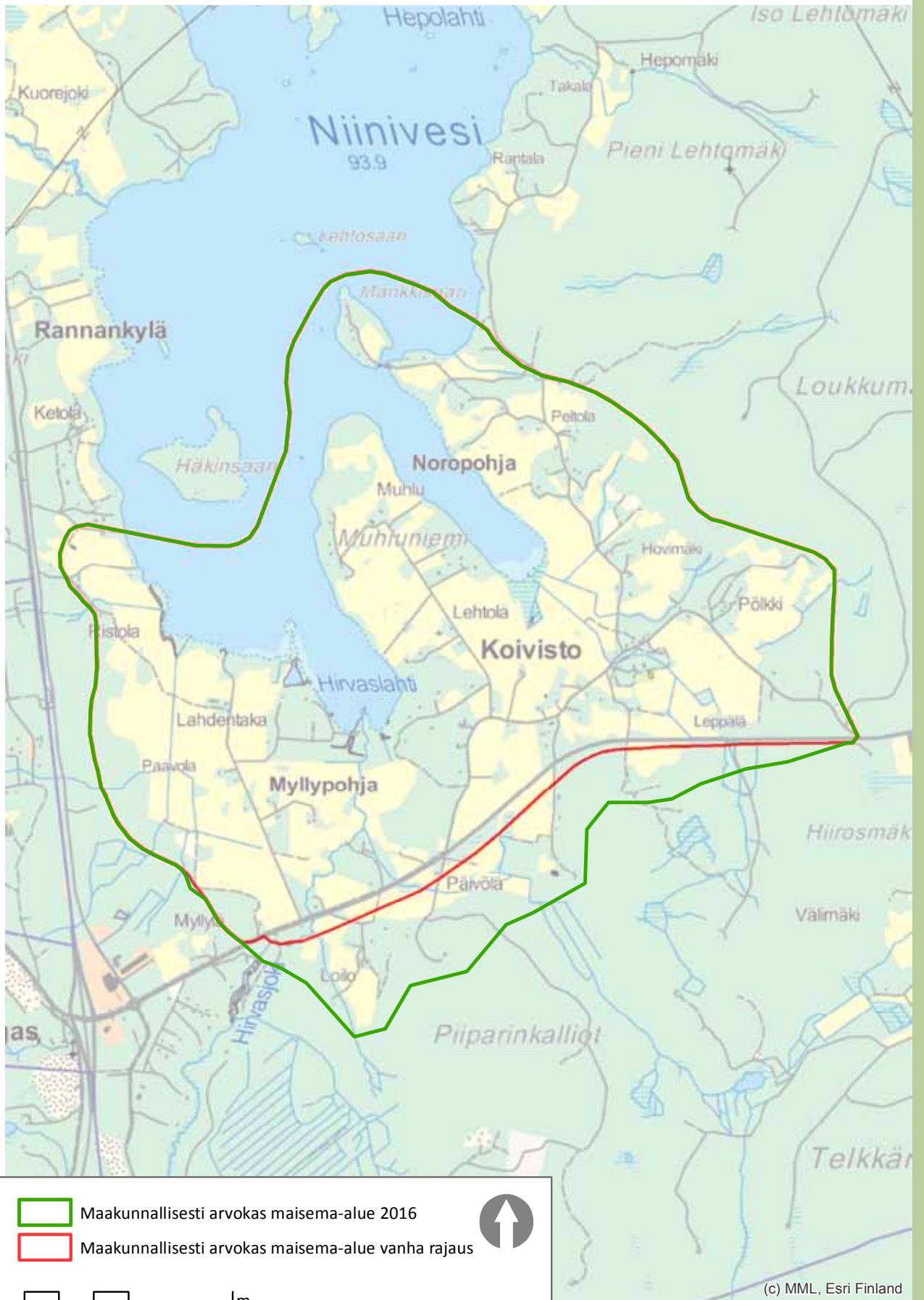
Selännealueilla on pieniä suopainanteita, tosin ne on ojitettu ja pääosin otettu metsätalouden käyt-töön. Maaperä vaihtelee kallioisista mäen lakialu-eista moreenimuodostumiin ja sorakenttiin. Kum-puilevat pellot ovat hiedan ja saven sekaista vilja-vaa maa-ainesta. Peltoaukeat muodostavat melko yhtenäisen alueen.

Metsät ovat karuilla rinneilla lähinnä kuusival-taisia havumetsiä. Lehtipuuta esiintyy rannoilla ja peltojen liepeillä.

Kulttuuripiirteet

Koivistonkylä on syntynyt vesistön rantaan. Paik-ka on ollut jo kivikaudella asuttu; siitä kertovat ki-vikautiset asuinpaikkalöydöt sekä useat irtolöydöt esihistorian eri ajanjaksoilta. Rauta- ja pronssikau-

den esineistöä on myös löydetty Koiviston kylän alueelta poikkeuksellisen paljon; erilaisia keihäänkärkiä, veitsi ja alueelle epätyypilliset viikinki aikaiset ketjunnattimet, joita näissä osissa Suomea ei ole aikaisemmin tavattu.

Pysyvä asutus Koiviston seudulle on tullut viimeistään keskiajalla. Asutus on pääsääntöisesti levinnyt etelän suunnasta tai ”savolais-ekspansiona”. Tyypillinen asutus on ollut harvaa ja keskuspaiikat pieniä, useinkin vain parin talon kyliä. Vuonna 1553 savolainen Antti Tarvainen perusti Koiviston kylän Muhluniemeen ensimmäisen itsenäisen verokirjoihin kirjatun tilan. Tilan nimi oli aina 1700-luvulle saakka Mustoniemi, jonka jälkeen se tunnetaan Muhluniemen nimellä. Maaperä alueella oli suotuisaa, ja pellot raivattiin hedelmälliseen rantamaahan.

Toistaiseksi merkittävin jakso Koiviston kylän historiassa ajoittuu 1770-luvulta 1830-luvulle. Kuopiosta Vaasaan kulkeneen posti- ja kieveritien valmistuminen 1770-luvun lopulla merkitsi Koiviston kylän nousemista koko maakunnan keskuspaikaksi. Vanha tienpohja on yhä olemassa Koiviston kylän raittina ja se on nostettu valtakunnalliseksi museotieksi. 1700-luvun loppu ja 1800-luku olivat kasvun aikaa ja alueelle syntyi useita uusia tiloja. Koivistossa oli 1800-luvun lopussa yhteensä 15 tilaa, jotka muodostavat nykyisen kylän historiallisen ytimen ja vanhimman kerrostuman.

Merkittävänä kylän kasvun ja sen vilkkauksen tekijänä on ollut sen sijainti. Koivisto oli jo 1600-luvulla merkittävä kulkureittien risteyspaikka, josta pääsi pohjoiseen, etelään ja länteen. Koiviston taloon perustettiin matkalaisia varten kestiekivari. Muhluniemeen perustettiin yksi vanhimmissa Suomen posteista vuonna 1785 kuningas Kustaa III määräyksellä.

Koivistonkylään liittyy sotahistoriallinen tapahtuma Suomen sodan 1808–1809 ajalta, jolloin kylässä olleen kruununmakasiinin ja sen viljavarojen omistuksesta käytiin kahakka. Kaatuneet venäläissotilaat haudattiin Venäläiskiven taakse tietä nousevaan rinteeseen.

Merkittävänä maatalouden ilmentymänä 1600-luvulta lähtien Koiviston kylässä mainittakoon puromyllyt, joita kylällä oli kymmenen, eli poikkeuksellisen paljon. Muuta teollisuutta ei Koivistossa juurikaan ollut, vaan alue on säilynyt maatalousalueena tähän päivään saakka. Leimaa-antavinta rakennuskantaa edustavat vaurastyypilliset talonpoikaistilat, seurantalo, koulu, Muhlun postilaitos, kestiekivari, viljamakasiini. Kylätyyppi on vanhan tien varten syntynyt raittikylä. Kartanomaisia suurtiloja ei Koivistoon ole rakennettu, vaikka pohjalaisien kirvesmiesten tiedetään alueella 1800-luvun alussa tehneen tilojen päärakennuksia.

Pölkkin (ent. Koiviston kantatilan) tilakeskus sekä seurantalo ovat paikallisesti kulttuurihistoriallisesti arvokkaita kohteita. Maakunnallisesti merkit-

täviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä ovat Koiviston vanha koulu ja Muhluniemi. Perinnemaisemia ovat Norolan laitumet ja Pölkin metsälaitumet.

Kylällä on aktiivinen kyläyhdistys, oma vireä koulu, remontoitu seuratalo ja urheiluseura. Kylää halkoo Keski-Suomen ainoa virallinen museotie. Pellot sijaitsevat viljavilla hieta/hiesumailla - poikkeuksellisesti pohjoisrinteellä, rakennukset ylempänä tielinjassa. Hirvaskankaan palvelut ovat lähellä. Historia on koottu kyläkirjaan, joka ilmestyi vuonna 1998.

Maisemakuva

Maisemakuvallisesti alue jakautuu varsinaisen Koivistonkylän muodostamaan viljelyaukeaan sekä metsäisiin selänteisiin kaukomaisemassa. Maisemakuvallisesti ja kulttuurihistoriallisesti ydinaluetta edustaa Koivistonlahden ympärille kiertyvä

kulttuurimaisema. Siinä vanhat tiet ja peltoaukeat polveilevat rytmikkäästi. Pellot aaltoilevat kauniisti ja vesi häämöttää sieltä täältä. Visuaalisia häiriötekijöitä on vähän. Lähinnä näkymien umpeutuminen ja sekava rakennuskanta vaivaavat joiltain osin kylän ilmettä. Maisemakuvassa huomiota herättää rakennuskannan ikä. Vanhoja rakennuksia on hyvin vähän jäljellä. Tärkeitä näkymiä ovat näkymät vesistöön sekä Suonenjoki-Hirvaskangas tieltä avautuvat näkymät kohti kylää. Erityisen pitkät näkymät ovat kohti vanhaa koulua sekä näkymä kohti Lahdentauksen peltoaukeita. Varsinaisen ydinalueen luonne on vielä elävä ja hoidettu.

Arviointi

Koivistonkylässä museotiestatuksen saanut vanha tie kiemurtelee asutuksen, kumpuilevan järvenranta-alueen ja peltoaukeiden keskellä ja muodostaa maisemallisesti ja historiallisesti arvokkaan kokonaisuuden.

Äänekoski

LIIMATTALA

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Liimattala, maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Pinta-ala: 789 ha

Luonnonpiirteet

Liimattalan maisema-alue rajoittuu Ala-Keiteleen Pyyrinlahteen. Pohjoisessa maisema-alue rajautuu mutkittelevaan Isojokeen. Alueen läpi virtaa puroja, jotka laskevat Pyyrinlahteen. Maasto on voimakkaasti kaakko-luode suuntautunutta. Muinais-Päijänteen entinen pohja rajautuu etelässä ja lounaassa Telttimäen-Huosiaismäen metsäiseen selänteeseen. Nämä mäet kohoavat yli 200 metriä merenpinnan yläpuolelle ja ovat vedenkoskematonta aluetta. Pohjoisessa maisema-alue muuttuu pienipiirteisemmäksi ja rajautuu mutkittelevaan Isojokeen.

Liimattalan peltoalueet ovat maakunnallisesti tärkeitä lintujen muuttoalueita.

Kulttuuripiirteet

Liimattalan kylä on ollut aikansa mahtikylä Keski-Suomessa. Ennen Konginkankaan kunnan perustamista Liimattala oli osa Saarijärveä ja yksi Saarijärven isoista keskuksista. Silloin kylän nimi oli Pyyrinlahti ja se sisälsi myös nykyisen Riihilahden alueen. Liimattalan talo perustettiin Pyyrinlahdelle 1500-luvun loppupuolella. Talo jaettiin vuosien saatossa ja nimi tuli lopulta koko kyläkunnan nimeksi.

Perimätiedon mukaan Nuijasodan Pyyrinlahden kahakka käytiin joulukuussa 1596, jolloin Lapuan nimismiehen Martti Vilpunpoika Tuomaalan johtamat lapualaiset ja lappajärveläiset sekä heidän joukkoonsa yhtyneet Kivijärven, Karstulan ja Saarijärven miehet löivät huovit Liimattalan kylän lähellä olevalla Kurikkaharjulla.

Liimattalan kylän pellot ovat muinais-Päijänteen pohjaa ja ne ovat harvinaisen avaria ja viljavia olakseen keskisuomalaisia peltoaukeita. Viljavan ja lähes kivettömän maaperän vuoksi seudulla on pitäjän muista osista poiketen voitu keskittyä karjanhoidon sijaan maanviljelykseen. Pyyrinlahti oli 1600-luvulla koko vanhan Suur-Saarijärven rikkain kylä kun vertailukohteena pidetään maataloutta. Pyyrinlahden taloista oli kaksi hyvin toimeentulevaa (Liimattala ja Alatalo) ja kaksi toimeentulevaa (Kautto ja Laurila). Pyyrinlahden nopeaan vaurastumiseen oli syynä paitsi edulliset luonnonolosuhteet myös yhteiskunnallisesti valistuneet maanomistajat. Liimattalan talon valtiopäivämies Pekka Liimatainen ja Kauton talon nimismiehenä toimi-

neet isännät edistivät kylän kehittymistä. Näiden talojen ansiosta oli Pyyrinlahden kylä 1600-luvun loppupuolella ja 1700-luvun alkupuolella koko pohjoisen Keski-Suomen merkittävä paikallishallinnon keskus.

Pyyrinlahdesta (Liimattala ja Laajaranta) kulki historiallinen tiereitti, jonka kautta 1800-luvulla kuljettiin hevoskyydein vainajat siunattavaksi Saarijärvelle. Vanha maantie kulkee Pyyrinlahden tuntumassa. Kylänraitin varrelle sijoittuu kylän vanhimmat talot Pekkola, Kautto ja Laurila sekä uudempaa asutusta. Tilojen pellot ulottuvat rannan puuvyöhykkeeseen asti.

Liimattalaan perustettiin oma koulu vuonna 1918 ja se toimi vuoteen 1971 asti. Lakkauttamisen jälkeen talossa avattiin Liimattalan taidekoti. Nykyisin talo on yksityisomistuksessa. Vanha koulurakennus on viimeinen käsin sahatusta lankusta rakennettu koulu Keski-Suomessa. Rakentamiseen käytettiin pettupuita. Kylä elätti parhaimmillaan

neljää kauppaa ja paria kioskia. Liimattalan leimaa-antavinta rakennuskantaa edustavat koulun lisäksi rintamamiestalot ja vaurastyypiset talonpoikaistilat.

Alue on edelleen pääosin viljelykäytössä ja laakea viljelytasanko antaa leimansa koko alueelle. Kylällä ei ole palveluja mutta Konginkankaan palvelut ovat lähistöllä. Vilkkaasti liikennöity valtatie neljä halkoo peltomaisemaa kyläkeskuksen länsipuolelta.

Maisemakuva

Viljelmät ovat Keski-Suomelle poikkeuksellisen tasaiset ja laajat. Tilakeskukset sijaitsevat peltoaukealla. Veden läheisyydestä huolimatta näkymät Pyrinlahdelle ovat rajalliset. Tyypillistä on rannan tiivis puustovyöhyke. Alue on nykyään intensiiviviljelyn leimaamaa maatalousaluetta, jota halkoo vilkas Nelostie. Ympäristössä on myös kesannoituvia peltoja. Liimattalassa on poikkeuksellisen laaja yhtenäinen peltoaukea, pitkät näkymät yli tasaisien peltojen. Avoimet pellot ovat tärkeitä linnus-

ton levähdyspaikkoja. Pohjoisosassa on lampaita laiduntamassa.

Arviointi

Liimattalan peltoaukeat ovat Keski-Suomessa harvinaisen avaraa ja tasaista viljelymaisemaa.

Äänekoski

SAARIKAS

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:
Saarikas, maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Arvoluokka: Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
Pinta-ala: 846 ha

Luonnonpiirteet

Saarikakan maisema-alue on pienten järvien ja lampien maisemavyöhykettä, jossa rantaviivan muoto, rantojen maastonmuodot ja topografia ovat pieniirteisesti vaihtelevaa. Saarikkaan kylä on noin kolme kilometriä pitkä, laajahko viljelyalue. Alueella on kolme pientä järveä, Pieni-Saarikas, Saarikas ja Ala-Tankonen. Metsäsaarekkeiden ja puustoisten tilusrajojen vuoksi maisemakokonaisuus on pieniirteinen. Saarikkaan itäosan ja Ala-Tankosen alueet ovat tehokkaasti viljeltyjä. Metsät ovat reheviä kuusi-lehtipuumetsiä.

Kulttuuripiirteet

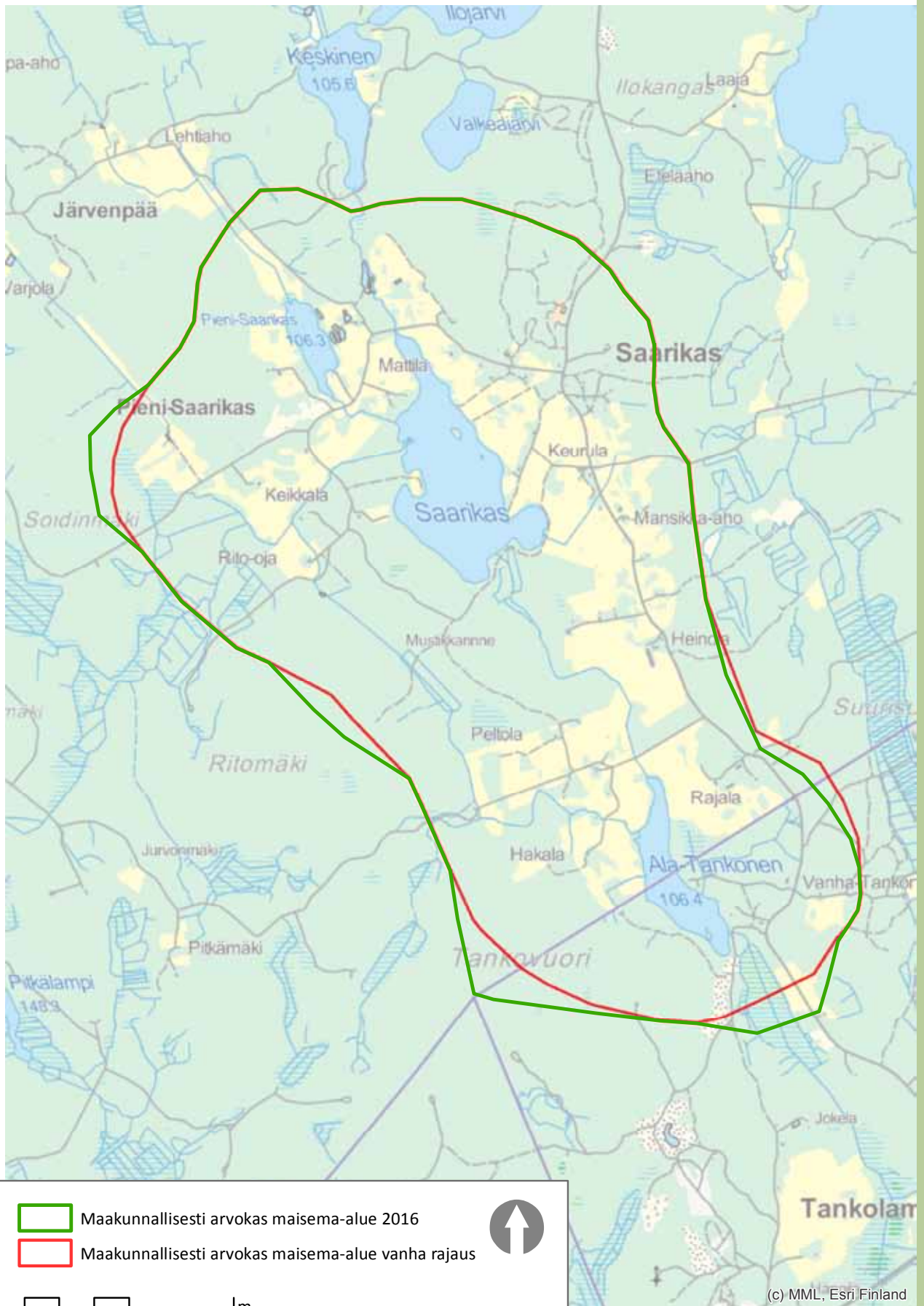
Keskiajalla Sumiainen oli vielä todellista erämaata. Rautalammin vesireitti ja siitä erkanevat vesireitit muodostivat kuitenkin kulkureitin, jolla hämäläiset

pääsivät alueelle metsästämään ja kalastamaan. 1550-luvulla tehtyjen eräluetteloiden pohjalta on arveltu, että Sumiaisten seudulla olisi ollut seitsemän talon erämaita.

Pysyvämpi asutus alkoi vakiintua alueelle 1550-luvulla Savosta. Seitsemästä erämaasta muodostettiin seitsemän ”taloa” kahteen kylään, Keiteleen rannalla sijaitsevaan Raikkauden kylään (Matila, Lohilahti ja Syvälahti) ja sisämaajärvien ympärillä sijaitsevaan Sumiaisten kylään (Mäkelä, Savola, Saarikas ja Taipale eli Hytölä).

1800-luvulla pellot olivat pitkälti muodostuneet nykyiseen mittaansa. 1960-luvun peruskarttaa ja nykyistä karttaa vertaamalla, huomaa, että muutoksia ei ole suuresti tapahtunut. Rakennuskantaa

- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue 2016
- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue vanha rajaus

0 250 500 1 000 m

(c) MML, Esri Finland

on tullut lisää ja Vanha-Tankosen ympäristön pelot on metsitetty sekä Saarikasjärven länsirannassa on kaistale metsitetty. Asutus on sijoittunut kylätien varteen tai omien tilusteiden päähän.

Vanha-Tankonen on isonjaon yhteydessä perustettu tila. Tila liittyy Konneveden koululaitoksen historiaan. Tilan rakennukset on rakennettu 1900-luvun alkupuolella ja ne ovat säilyneet verraten alkuperäisessä asussaan. Isokokoisien asuinrakennuksen rakentaminen liittyy vuosisadan vaihteessa esillä olleisiin poikittaisradan rakennushankkeisiin. Asuinrakennus edustaa Konneveden isoille tiloille tyyppillistä 1800–1900-luvun vaihteen asuinrakennusmallia.

Saarikkaan itäosan ja Ala-Tankosen alueet ovat tehokkaasti viljeltyjä. Pelloilla laiduntaa karjaa ja maisemaa elävöittävät laitumet. Alueen perinnemaisemia ovat Väikkälän laitumet, Koivulinnan laitumet

ja Keikkalan laitumet. Muutamilla tiloilla on edustavia päärakennuksia ja vanhoja aittoja sekä talusrakennuksia. Kylällä on seurojentalo. Sumiaisten kirkonkylälle on muutaman kilometrin matka.

Maisemakuva

Metsäsaarekkeiden ja puustoisten tilusrajojen vuoksi alueen maisemakokonaisuus on pienipiirteinen. Istutettu haavikko erottaa Rajalan omaksi peltokokonaisuudeksi. Muuten viljelysalue muodostaa laajan mutta topografiansa vuoksi vaihtelevan kokonaisuuden. Pitkät näkymät eivät ole tyyppillisiä vaihtelevan puuston ja maiseman muotojen vuoksi. Järvelle aukeaa kuitenkin avoimia näkymiä. Maiseman monimuotoisuutta lisäävät lukuisat peltosaarekkeet, kiviröykkiöt ja perinnebiotoopit.

Arviointi

Saarikas edustaa elävää karjatalousmaisemaa. Huomionarvoista on perinnemaisemien runsaus ja maiseman monet yksityiskohdat. Rakennuskanta on sen sijaan melko sekalaista.

LÄHTEET JA TAUSTA-AINEISTO

Aalto, M. 2009. Matkalla maisemaan - luonnollisesti. Suomen Luonnonsuojeluliiton ja VR:n perinnemaisemaprojekti Keski-Suomessa 2008–2009. Suomen luonnonsuojeluliiton Keski-Suomen piiri.

Andersson, N. 2006. Keihärinkoski. Maisemaselvitys ja ohjeita kylämaiseman hoitoon. Keski-Suomen ympäristökeskus.

Andersson, N. 2006. Kymönkosken maisemaselvitys ja ideasuunnitelma kesäteatteriksi. Keski-Suomen ympäristökeskus.

Andersson, N. 2006. Kärnä. Maisemaselvitys ja suunnitelma voimalaitosympäristöön. Keski-Suomen ympäristökeskus.

Arkkitehtitoimisto Mars. 2009. Längelmäen kulttuurimaisemaselvitys. Längelmäen kunta.

Haaranen, T. 1996. Kovalanmäen maisemanhoitosuunnitelma. Keski-Suomen maaseutukeskus.

Halinen, A. 2009. Hyypään ja Alasuon Natura 2000 -alueiden hoito- ja käyttösuunnitelma. Metsähallitus.

Halinen, A. 2009. Vaarunvuorten Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. Metsähallitus.

Heikkinen, T. 2010. Raspio-Ilioniemen luontoselvitys. Jyväskylän kaupunki.

Helle, I. 2011. Maatalousalueiden luonnon monimuotoisuuden ja monivaikutteisten kosteikkojen yleissuunnitelma, Keuruu. Keski-Suomen ELY-keskus.

Helle, I. 2011. Maatalousalueiden luonnon monimuotoisuuden ja monivaikutteisten kosteikkojen yleissuunnitelma, Multia, Petäjävesi ja Uurainen. Keski-Suomen ELY-keskus.

Hertteli, P. & Maunu S.-E. 2011. Kinnulan Pienvesistöjen rantaosayleiskaavan luonto-, maisema- ja kulttuuriselvitykset. Kinnulan kunta.

Horppila-Jämsä, L. 2005. Maatalousalueiden luonnon monimuotoisuuden yleissuunnitelma, Äänekosken Honkola ja Koivisto. Keski-Suomen ympäristökeskus.

Horppila-Jämsä, L. & Salminen, M. 1996. Keski-Suomen maakunnallisesti arvokkaat kulttuurimaisema-alueet. Keski-Suomen liitto.

Häyhä, T. & Rautiainen, S. 2008. Karstula. Itäisten ja läntisten vesistöjen luonto- ja maisemaselvitys. Karstulan kunta.

Ikonen, A. 1997. Leppävettä, mutta ei pelkkää vettä. Laukaan Leppäveden kylän vaiheita esihistorialliselta ajalta 1990-luvulle. Leppäveden kyläkirjatoimikunta.

- Junnila, H. Keski-Suomen asutus - hämäläisistä ja savolaisista keskisuomalaisiksi. Finnica.
- Junnila, H. Keski-Suomen yhteiskunta- ja elinkeinorakenne 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa. Finnica.
- Jyväskylän kaupunki. Eteläisen Korpilahden kyläselvitys 2011.
- Jyväskylän kaupunki. 2013. Jyväskylän kaupungin yleiskaava. Maisema- ja viheralueselvitys.
- Jyväskylän maalaiskunta. 2006. Puuppolan-Lintukankaan osayleiskaava.
- Jyväskylän maalaiskunta. 2007. Oravasaaren ja Ilmopohjan osayleiskaava.
- Jyväsräihi ry. Korpilahden eteläisten kylien kyläsuunnitelma- ja esite 2012-2013.
- Jämsän kaupunki. 2013. Päijänteen rantayleiskaava.
- Kareksela, S. 2005. Maatalousalueiden luonnon monimuotoisuuden yleissuunnitelma, Kinnulan Muhola ja Urpila. Keski-Suomen ympäristökeskus.
- Karhu, L. 2010. Matkalla maisemaan - luonnollisesti. Suomen Luonnonsuojeluliiton ja VR:n perinnemaisemien hoitohanke Keski-Suomessa vuonna 2010. Suomen Luonnonsuojeluliiton Keski-Suomen piiri.
- Karstulan kunta. 2014. Karstulan Saarijärven reitin rantaosayleiskaavan muutos.
- Keski-Suomen ELY-keskus. Keski-Suomen kulttuuriympäristöohjelma 2005 - 2015.
- Keski-Suomen ELY-keskus. Keski-Suomen kulttuuriympäristöohjelman päivitettyt tavoitteet 2011.
- Keski-Suomen liitto. Keski-Suomen maakuntakaava. <http://www.keskisuomi.fi/maakuntakaava>
- Keski-Suomen liitto. Maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt Keski-Suomen maakuntakaavassa.
- Keski-Suomen liitto. 2003. Eteläisen Keski-Suomen moottorikelkkaurien runkoverkoston luontoselvitys.
- Keski-Suomen museo. Rakennusinventoinnit.
- Kinnulan kunta. 1999. Kivijärven rantayleiskaava.
- Kärkkäinen, J., Eskelinen, M., Pihlaja, T. & Pihlaja, M. 2014. Itäinen rantayleiskaava. Luonto- ja maisemaselvitys. Viitasaaren kaupunki.

Könönen, N. 2009. Saarijärven keskustan reuna-alueiden rakennetun kulttuuriympäristön selvitys. Saarijärven kaupunki.

Laasanen, P. 2004. Pajumäen-Soidinmäen kyläsuunnitelma.

Laitinen, E. & Vilkuna, J. 2004. Hankasalmen historia. 1, Esihistoriasta vuoteen 1918. Hankasalmen kunta.

Laukaan kunta. 2014. Keski-Laukaan yleiskaavan pohjoisosa. Osa-alue II Leppävesi-Vihtasilta.

Lehtinen, E. 2011. Maatalousalueiden luonnon monimuotoisuuden, kosteikkojen ja suojavuohyökköiden yleissuunnitelma, Pihtipudas. Keski-Suomen ELY-keskus.

Lehtinen, M., Nurmi, P. & Rämö, T. (toim.) 1998. Suomen kallioperä: 3000 vuosimiljoonaa. Suomen Geologinen Seura ry.

Leinonen, O. & Pietiläinen, M. 1995. Lankamaa : vesien helmi, saloseudun kukka. Lankamaan kyläseura.

Lindberg, M. 2013. Pohjoisjärvi, Keuruu. Luontoselvitys. Keuruun kaupunki.

Manninen, P. & Manninen, T. 2010. Saarenkylä. Muuramen helmi. Saarenkylän kyläyhdistys.

Muhonen, M. 2005. Keski-Suomen maakunnallinen maisemaselvitys. Maisemallinen osa-aluejako. Keski-Suomen ympäristökeskus.

Museovirasto. Rekisteriportaali. Muinaisjäänösten inventointiraportit. <http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/portti/default.aspx>

Museovirasto. RKY 2009. http://www.rky.fi/read/asp/r_default.aspx

Mussaari, M., Koskinen, M. & Horppila-Jämsä, L. Keski-Suomen maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden ja perinnemaisemien päivitys- ja täydennysinventointi 2004–2005. Keski-Suomen ympäristökeskus.

Mäkinen, V. 2002. Puuppolan kulttuuriympäristöselvitys. Keski-Suomen museo.

Palttala, O. 2010. Oriveden rantaosayleiskaava. Rakennetun ympäristön selvitys. Oriveden Kaupunki.

Piltz, M. & Soosalu, L. 2013. Koivistonkyläntie, Äänekoski. Museotien hoito- ja ylläpitosuunnitelma. Pirkanmaan ELY-keskus.

Rahola, U. 2014. Hoitosuunnitelma. Petäjaveden vanha kirkko ja sen suoja-alue. Unescon maailmanperintökohde. Rantanen, P. 2014. Koskien kuohuissa, kallioiden kupeessa. Arvajanreitin maisemanhoitosuunnitelma. Maa- ja kotitalousnaiset.

Rantee, K. & Turpeinen, H. 2013. Viiden kylän kyläyleiskaava. Lanneveden kylän ja Rahkolan ja Linnan kylien maisema-analyysi. Saarijärven kaupunki.

Ritanen, E. & Suontausta, S. 2011. Kaavaselostus. Sovijärven rantaosayleiskaava. Jämsän kaupunki.

Saarijärven Seudun Yrityspalvelu Oy. 2009. Tarinat ja kohteet pohjoisen Keski-Suomen luontoreitistöllä.

Savolainen, V. 2005. Katse Kuukan raitille. Uuraisten kulttuuriympäristöohjelma. Keski-Suomen ympäristökeskus.

Savolainen, V., Kolehmainen, M. & Muhonen, M. 2006. Ikkuna kotiseudulle. Keuruun kulttuuriympäristöohjelma. Keski-Suomen ympäristökeskus.

Savolainen, V., Muhonen, M. & Silén, S. 2005. Kylään asemalle. Hankasalmen kulttuuriympäristöohjelman jatko-osa. Keski-Suomen ympäristökeskus.

Savolainen, V., Silén, S., Muhonen, M. & Murtoniemi, M. 2006. Koivistolta Klubinmäelle - Äänekosken kulttuuriympäristöohjelma. Keski-Suomen ympäristökeskus.

Silén, S. 2007. Muinaisuuden metropolista nykypäivään. Pihtiputaan kulttuuriympäristöohjelma. Keski-Suomen ympäristökeskus.

Silén, S. & Andersson, N. 2007. Viiden kosken kuljettamaa. Viitasaaren kulttuuriympäristöohjelma. Keski-Suomen ympäristökeskus.

Silén, S., Koskinen, M., Naukkarinen, A. & Äijälä, N. 2007. Paavon portilta Palavasalmelle. Saarijärven kulttuuriympäristöohjelma. Keski-Suomen ympäristökeskus.

Silén, S., Mussaari, M., Naukkarinen, A. & Äijälä, N. 2007. Kolmen maakunnan rajalla. Kinnulan kulttuuriympäristöohjelma. Keski-Suomen ympäristökeskus.

Sparf, U. 1998. Kotikyläni Koivisto. Koiviston kyläyhdistys.

Uusitalo, A., Kellomäki, E. & Vääriskoski-Kaukanen, S. 2008. Selvitys Päijänteen biosfäärialueen perustamisedellytyksistä. Keski-Suomen ympäristökeskus.

Vaso, A. 2014. Maatalousalueiden luonnon monimuotoisuuden, monivaikutteisten kosteikkojen ja suoja-
vyöhykkeiden yleissuunnitelma, Jyväskylä. Keski-Suomen ELY-keskus.

Virola, T. 2004. Luonnon monimuotoisuuden yleissuunnitelma, Saarijärven reitti. Keski-Suomen ympäristökeskus.

Välivaara, R. 2009. Keski-Suomen harjukohteet. Harjukohteiden luonto- ja maisema-arvot. Keski-Suomen liitto.

Wilmi, J. 1991. Äänekosken-Suolahden historia vuoteen 1932. Äänekosken kaupunki.

Yliniemi, I. 2006. Maatalousalueiden luonnon monimuotoisuuden yleissuunnitelma, Jämsän Alhojärven alue. Keski-Suomen ympäristökeskus.

Yliniemi, I. 2006. Maatalousalueiden luonnon monimuotoisuuden yleissuunnitelma, Kuhmoisten Ruolahi ja Tehinniemi. Keski-Suomen ympäristökeskus.

Yliniemi, I. 2008. Maatalousalueiden luonnon monimuotoisuuden ja kosteikkojen yleissuunnitelma, Han-
kasalmi. Keski-Suomen ympäristökeskus.

Yliniemi, I. 2008. Maatalousalueiden luonnon monimuotoisuuden ja kosteikkojen yleissuunnitelma, Lau-
kaa. Keski-Suomen ympäristökeskus.

Yliniemi, I. 2008. Maatalousalueiden luonnon monimuotoisuuden ja monivaikutteisten kosteikkojen yleis-
suunnitelma, Karstula ja Kyjjärvi. Keski-Suomen ympäristökeskus.

Ympäristöministeriö. 2016. Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden kuulemisaineisto. [http://
www.ymparisto.fi/FI/Ajankohtaista/Uutiset/Ymparistoministerio_kuulee_ehdotuksista_%2837446%29](http://www.ymparisto.fi/FI/Ajankohtaista/Uutiset/Ymparistoministerio_kuulee_ehdotuksista_%2837446%29)

Ympäristöministeriö. 1993. Maisema-alue työryhmän mietintö Osa I, Maisemanhoito. Ympäristöministe-
riön mietintö 66/1992.

KESKI-SUOMEN LIITTO

Regional Council of Central Finland

